

ANUARUL

Liceului „Petru-Rareș”

Piatra-Neamț - anul 1933-34

DIN CUPRINSUL ANUARULUI :

Constantin Turcu :	Anuarul in slujba cunoașterii regiunii.
Vasile Ghițescu :	Profesorul Gheorghe Mihailescu.
Constantin Turcu :	Un călător francez, acum un veac, prin județul Neamț : I. A. Vaillant.
D. Hogeia :	Contribuțiuni pentru un istoric al mănăstirii Durău.
P. Gheorgheasa :	Urme de rotacism pe Valea Bistriței și două legende necunoscute despre Ștefan cel Mare.
Joachim Botez :	Casa cu Oleandri.
George Juvara :	Două scrisori inedite (a lui Emil Costinescu și Al. Odobescu).
Gh. Ungureanu :	Fabrica de hârtie a lui Gh. Asachi dela Petrodava. -83
Al. Grigorovici :	Expedițiile Regelui Sobieski în Moldova și ținutul Neamțului. -89
M. Cojocaru :	Perspectivile arheologiei preistorice în județul Neamț.
Gh. Ungureanu :	Mănăstirea Pionul sau Schitul Hangul și ruinele palatului Cnejilor Cantacuzini.
Const. A. Stoide :	Mănăstirea Runcu.
Preot C. Matasă :	Vânătorii Pietrii.
Constantin Turcu :	Biblioteca liceului din Piatra-Neamț.

Omagiu prof. G. Mihailescu

7487

9:91 (R009.5): (058)

Stechel P. P. Leam

Nu se împru-
mută acasă.

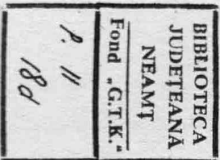
P. III 1934-1935

Anuarul liceului de băieți
„Petru=Rareș” Piatra=N.

~~4187
6173~~

BIBLIOTECA
DOCUMENTARA
ORAȘUL PIATRA NEAMȚ

Anul înființării 1869
Anul școlar 1933=1934

Anuarul școlar în slujba cunoașterii regiunii.

Continuăm, în spiritul inaugurat acum patru ani, alcătuirea unui nou „Anuar”. Continuăm, adică, să publicăm încercări de contribuție pentru o monografie a regiunii.

Ceea ce înăptuim noi, aici, nu este numai un prilej de manifestare a unor intelectuali — puțini la număr — dintr'un oraș unde orice fel de activitate culturală — și mai ales publicistică — lipsește cu desăvârșire; ci — cercetând diversele aspecte și probleme ale arhaicului ținut al Neamțului și al Văcii Bistrița, — năzuim să strângem un prețios material documentar, pe care se va sprijini, cândva, spiritul de sinteză al cercetătorului de mână, trudindu-se să scrie istoria vieții românești a acestui colț de țară, străguit de mânăștiri și cetăți seculare, al cărui început trebuie scormonit până la temelia legendară a Petrodavei milenare.

Într'un târg ca Piatra, unde lipsesc revistele de specialitate, „Anuarul” școlar nu poate avea un rost mai nimerit, ca acesta: să strângă în paginile lui — adică în jurul școlii — toate elementele cu reale înclinări spre studiul mișcător și trudnic al trecutului.

Nu știu câte din subiectele pe care le-am propus pentru acest „Anuar”, se vor studia și tipări, căci lista lor e lungă¹⁾. În orice caz, atâtăa câte se vor scrie, în acest an, sperăm că vor

1) Iată câteva din ele: Societăți culturale în trecutul județului; Tipografi și tipărituri; Vechia albă a Borzoghianului și terasa; Fabrica de hârtie a lui Asachi; Târguri și vechi drumuri comerciale; Moșița Hanșului; Parcul Cozla; Palatul Cnejilor de pe Schit; Păstoritul în munții Neamțului; Episcopul Melchisedec; Cahăul — fizic, faună, floră, toponime; Problema inundațiilor la Piatra; Cetatea Neamțului; Chelie Bicazului; Problema pădurilor pe Valea Bistriței; Saliferul la Gârcaia; Perspective arheologice în județ; Doamna Elena Cuza la Piatra; Filosoful Conta; Apele minerale de pe Cozla; Infirmități ardelene în județ; etc. etc..

avea aceeași valoare și căutare ca și studiile apărute în „Anuarul” precedente¹⁾.

Dar despre felul cum a fost apreciată munca noastră de anul trecut, cu toată modestia, vom reproduce una din cronicile ce s'au scris — și anume aceea din revista „Convorbiri Literare” — (București, anul LXVII, No. 5, pag. 484—485), sub semnătura d-lui Alexandru Christian Tell :

„Rară bucurie ca aceea pe care citirea acestui anuar o poate prichnui.

Pentru cei ce cred că transformarea actualiei stări din țară nu se poate face nici prin legi, nici prin simple, dar mai ales simpliste, ordine dela centru, ci prin transformarea materialului uman menit să conducă destinele noastre, grija pe care conducătorii și profesorii liceului din Piatra-Neamț, o poartă pentru activitatea dinăuntru zidurilor școlii, dar mai ales pentru ocupările din orele libere ale școlarilor, este de mare mângâiere.

Dacă ar fi atât și ar fi suficient pentru bucuria noastră. Dar mai este ceva. Este încercarea acestor intelectuali de a crea o viață culturală proprie a provinciilor. Înființarea unui muzeu menit să devie sinteza regiunii și reprezentând istoria, etnografia, fauna și flora ei, înființarea unei biblioteci publice a orașului, cuprinzătoare a 8000 de volume, dar mai ales studiile publicate în acest volum sub modestul dar semnificativ titlu de „contribuții pentru o monografie a regiunii”, sunt fapte ce trebuiesc remarcate.

„Ion Creangă, scriitorul pământului” din „Câmpul lui Dragoș”,

1) Asupra valorii studiilor noastre ne-au scris rânduri autorizate domni G. Pascu, Iorgu Iordan, I. Simionescu, S. Mehedintși, Aristide Grădinescu — profesori universitari; domnii Paul I. Papadopol, Al. Epure, Aug. Popescu, Fl. Bratu, Ec. Dr. D. Furtună — profesori secundari; d-l inginer inspector silvic M. P. Florescu etc., etc..

Desemenea, ne-au făcut cronici favorabile:

Revista Critică — Iași, anul VIII, No. 2-3, pag. 160, 161, 162.

Revista Convorbiri Literare — București, anul LXVII, No. 5, pag.

484, 485.

Avântul — ziar Piatra-N., anul V, Nr. 134, 135.

Telegraful — ziar Piatra-N., anul XII, Nr. 1668.

Ideea Națională — ziar Buzău, anul II, Nr. 3.

Naționalul — ziar București, anul I, Nr. 28.

Vitorul — ziar București, anul XXVI, Nr. 7921, etc..

„Câteva spicuri din graiul popular depe valea Bistriței”, „Vechile școli din județul Neamț”, „Încercări asupra climatologiei orașului Piatra-Neamț”, „Considerenții geologice asupra muntelui Petricica”, „Almeccările de straturi din Muntele Cozla”, etc. Iată câteva din aceste studii care arată suficienți, din simpla enumerare a titlurilor, nu numai frumusețea ideii dar și minunția realizării.

Manifestări ca acestea le consolează de inactivitatea majorității intelectualilor noștri din provincie ce se consideră evloși în orașele lor, jinduind meru după capitală și a căror singură preocupare este nenorocirea ce se numește politică.

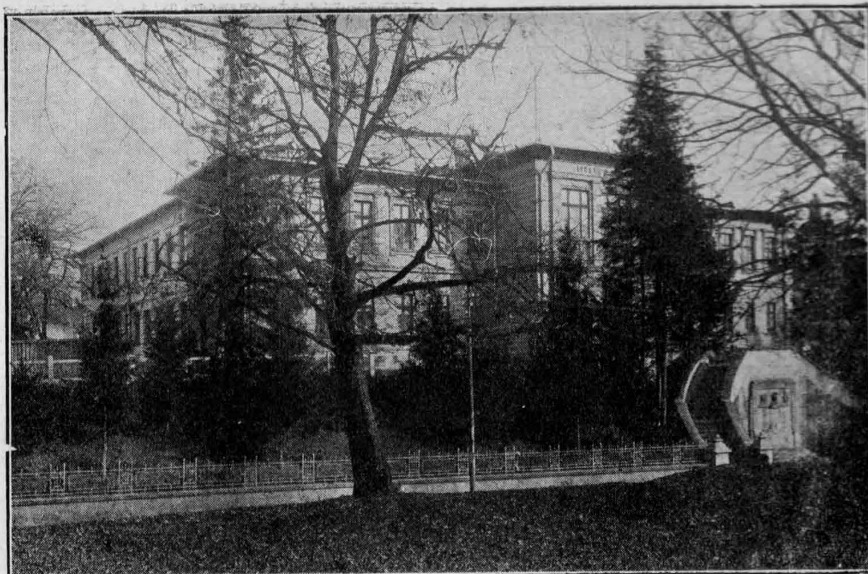
Dar despre această nenorocită situație a provinciei românești și despre adevărata dezertare a intelectualilor noștri, cu altă ocazie, pe care o sperăm cât mai apropiată.”

Dealtfel aceasta este și năzuința noastră: ceace scriem să placă și să intereseze; nu numai pe localnici, ci și pe intelectuali și cercetători din restul țării.

Constantin Turcu

Licențiat în Litere

Fotografie de Ad. A. Chevallier

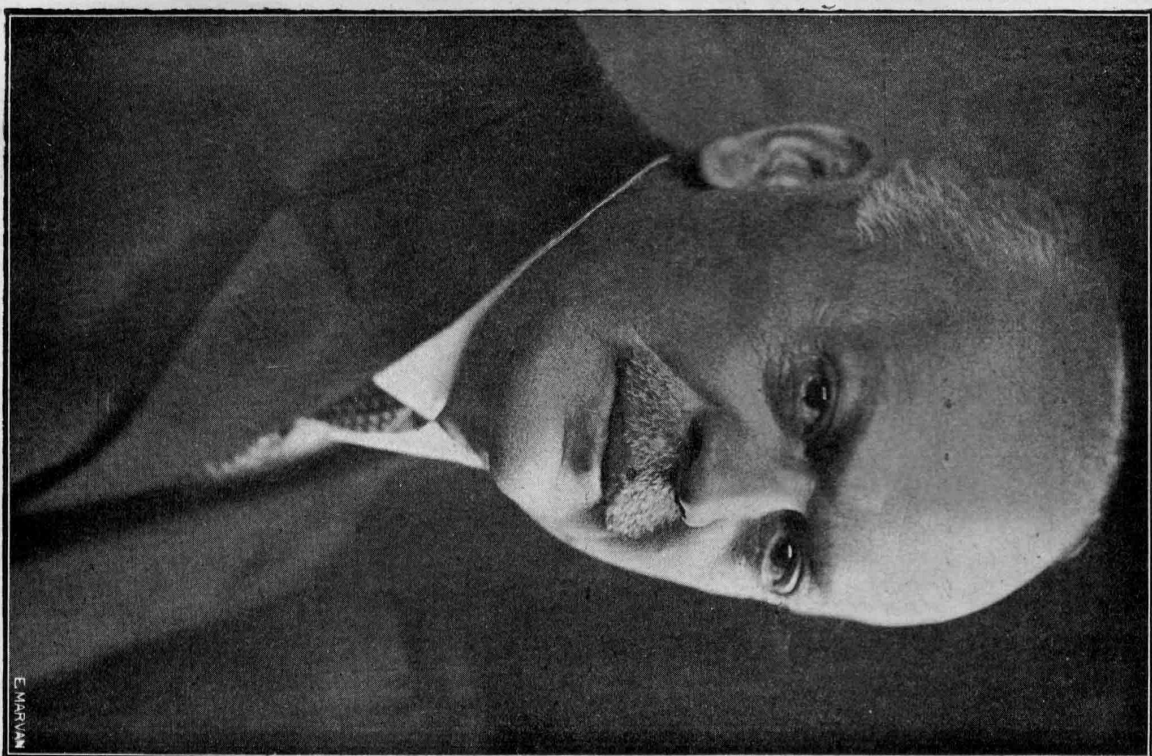
LICEUL DE BĂIEȚI „PETRU-RAREȘ” DIN PIATRA-NEAMȚ

P a r t e a I

**Omagiu profesorului
Gheorghe Mihailescu**

Contribuțiuni pentru o monografie a regiunii.

Fotografie de Ad. A. Chevallier

Profesorul Gheorghe Mihalescu

PROFESORUL GHEORGHE MIHAILESCU
de Vasile Ghițescu—director

În ziua de 22 Aprilie, liceul Petru-Rareș — profesori și elevi — în cadrul unui program artistic și literar, a sărbătorit pe d-l Gh. Mihailescu, profesor de limba română, ieșit la pensie pe ziua de 1 Februarie a. c.

Dacă școala sărbătorește la fiecare sfârșit de an pe elevii merituoși pentru munca lor din timpul anului, precum și pe cei care, terminând cursurile liceului, își iau sborul în diferite direcții, ea nu sărbătorește însă în mod direct și oficial pe un profesor, pentru munca pe care a desfășurat-o întru propășirea ei, de cât atunci când își încheie această muncă, ieșind la pensie.

Și o asemenea sărbătorire, pe lângă bucuria muncii împlinite, cu râvnă și demnitate, strecoară în suflete și umbra de tristețea a despărțirii — golul lăsat de profesorul vrednic și de colegul mult iubit.

Născut la 12 Ianuarie 1870 în București, a început să funcționeze ca profesor la pensionul de fete Săulescu, încă dela 1 Septembrie 1892, pe când abia era student în anul al II-lea, căci de tânăr avea de luptat cu nevoile și ducea în spate nu numai grija lui, ci grija unei întregi familii — mamă și frați mai mici — a căror singură speranță de sprijin era el.

Luându-și licența în Decembrie 1895, a intrat în învățământul public la 8 Ianuarie 1896, ca profesor suplinitor la gimnaziul Cantemir.

De atunci și până la 1 Februarie 1934 — vreme de 38 ani — a funcționat: la gimnaziul din Tg-Jiu, apoi iar la Cantemir, după aceea la Sincal și la Mihai Viteazul în București, la gimnaziul din Călărași, din Câmpu-Lung, la liceul din Pomârlia —

numai o lună și ceva — pe urmă iar la Călărași și în fine la liceul din Tulcea, unde a stat mai mult, ajungând profesor titular în urma examenului de capacitate din 1908-1909, și unde poate ar fi rămas definitiv, dacă n'ar fi intervenit războiul.

Dar cum „nu-s vremile la cărma omului, ci bietul om sub vremi”, din pricina războiului s'a refugiat la Galați, în Decembrie 1916, de unde, datorită poate soției sale, originară din orașul nostru, la 1 Septembrie 1918 a venit la Piatra, însă numai pentru câte-va luni, căci la 8 Ianuarie 1919 s'a întors iarăși la Tulcea.

Indemnat poate și de d-na Mihăilescu și de poziția frumoasă a orașului nostru, la 1 Septembrie 1919 s'a transferat la liceul Petru-Rares, unde a funcționat fără întrerupere timp de 14 ani și jumătate, până la 1 Februarie a. c. când a ieșit la pensie.

După cum se vede din această sumară înșirare, Gh. Mihăilescu a colindat fara — vechiul regat — în lung și'n lat dela Tg.-Jiu la Tulcea și dela Călărași la Pomârla, pentru ca la urmă, să tragă o diagonală dela Tulcea, prin Galați, la Piatra-N, unde s'a stabilit definitiv.

Deși e foarte greu de făcut caracterizarea cuiva, căci se cer calități deosebite și spirit de observare și apreciere, vom încerca totuși, să scot în lumină unele din laturile sufletului și temperamentului său, care mi-au atras în deosebi atenția, în timpul cât am fost slujitorii aceleiași instituții.

Om de o bunătațe cum rar se vede, și cu cei mari și cu cei mici, de o nobleță de suflet neînrecută, de o delicateță aproape feminină — în isbitor contrast cu făptura lui athletică — de un calm și o săpănire de sine deosebită. Odată nu l-am văzut, nu isbucnind de mânie, dar nici măcar iritat. Și chiar dacă iritarea o fi fost în sufletul său, nu o lăsa să se dezlanțue în afară, ci i-o bănuiai numai după surâsul învăluit de o umbră de amărăciune.

Deși muntean prin naștere, arată mai mult moldovean prin temperament.

Generos în toate împrejurările și, când era vorba de o subscripție, de un ajutor pentru alnarea unei suferinți sau pentru o faptă bună, el era cel dintâi, el da cel mai mult, fără nici

o precupețire. Dar să te refuze vre-odată, când făceai apel la dânsul, ferească Dumnezeu!

Mare iadilor de natură și de excursii. El nu-i omul care să stea în casă, când are timp liber și-i vremea frumoasă. În afară de faptul că a vizitat multe țări străine, a colindat și fara noastră în lung și 'n lat, dela munte la mare, și a căutat să vadă tot ce-i mai frumos și mai interesant de văzut. După o absență de câteva zile, sau de o săptămână ori două, după împrejurări, iată-l că apăsă bronzat la față, cu ochii scilpitori de farmecul locurilor văzute, cu sufletul împropătat și înfînerit.

Acestui fapt se datorește, poate, acel desăvârșit echilibru sufletesc, de care a dat întoldeauna dovadă.

În excursii pregătit cu de toate: dela sticla de vin generos ca și sufletul său, până la acele dulci nimicuri, o cutie de rahat, un pachet de bonboane ori de ciocolată, așa de binevenite în adâncul unei păduri sau pe vârful plesuv al unui munte.

Chiar în viața de toate zilele, buzunarul său — întocmai ca sacul miraculos al lui Moș Crăciun — era aprovizionat cu felurite bonboane, cu care îndulcea și pe cei mari, dar mai ales pe cei mici, din care se vede în deosebi dragostea lui pentru copii.

Prelujtor al vieții, i-au plăcut întoldeauna întrunirile prietenești, în famnile, dar mai ales în sânul naturii, fără a întrece vreodată măsura, pe care o arată în toate împrejurările, și în viața de toate zilele, și la plimbare, și în excursii.

Mersur-i regulat, aproape cronometric, îl ferește de oboseală în excursie; și de aceea, pe orice căldură, nu-și scoate haina și nici chiar gulerul, ca alții, ci doar șapca de excursionist — cunoscuta lui șapcă — pentru a-și svânta fruntea.

Bagaj cât mai redus, din care nu lipsește însă foata de cort, — care reprezintă prevederea contra vremii rele, așternutul gata oricând la popas și adăpostul în timpul nopții — precum și lingurita, briceagul cu rac și paharul de excursie la buzunar.

Privrea toldeauna binevoitoare și zâmbitoare, dovada unui suflet curat, care nu are nimic a-și impuța; altruist, nerobit banului, pe care-l consideră numai ca un mijloc de schimb, iar nu

scop al vieții și ca atare, vorba poetului Horațiu, el n'a privit niciodată cu ochii aprins și lacom grămada de bani.

Pe cât de bun ca om, pe atât de bun și ca gospodar. Deși ruinat din cauza războiului, prin deosebită chibzuială și chiverniseală a renăscut cu gospodăria ca pasărea foenix din cenușa sa. Și-a făcut casă bună și frumoasă — modestă și potrivită trebuințelor — cu chioșc de vară și gard de fier, artistic lucrate precum și tot mobilierul cu gust ales și cu rânduială.

Când ești mosafirlul lui, e în stare să-ți dea și sufletul. Și în această privință e secondat, în deplină armonie, de vrednicia și buna lui tovarășă de viață, doamna Mihăilescu.

Ca profesor, priceput, conștiincios, punctual, iubitor al carierii și al elevilor.

Și dacă unii întrebunțează ca mijloc de reușită în carieră severitatea și asprimea dusă până la opresiune — al căror rezultat de scurtă durată, dispare odată ce opresiunea a încetat — Gh. Mihăilescu, după sufletul lui, n'a putut întrebunța de cât bunătaea și iubirea, urmând în această privință calea propovăduită de Mântuitorul nostru Isus Hristos, supremul învățător, care prin bunătaea și iubire a cucerit lumea și a atras-o la învățătura lui.

Prin bunătaea deci a reușit Gh. Mihăilescu în cariera lui didactică, prin iubire și chibzuială înțelegere a pătruns în sufletul copiilor și s'a făcut iubit de ei.

Căci dacă școala dă cunoștinți și îmbogățește mințea, ea formează însă și suflete, iar sufletele se plămădesc după sufletul învățătorului, adevărindu-se vorba latinescă: verba docent, exempla trahunt, vorbele te învăță, dar exemplele te târăsc.

Și pentru viața socială de oricând, dar mai ales pentru cea de azi, are mai mare valoare un om de suflet, de ordine, de caracter, de cât unul îndopat cu multă învățătură, dar lipsit de suflet, care răspândește în jurul său numai răutate și suferință, întru cât lumea urmărește în viață **mai binele**, care nuse poate realiza, dacă omul, pe lângă altele, nu are și un pic de suflet.

Mare iubitor al cărții, în curent cu tot ce e nou în literatura noastră. Dragostea lui de cărți l-a făcut să ia conducerea bibliotecii liceului în 1919, pe care a ținut-o până a ieșit la pen-

sie. În tovarășia cărților s'a simțit toldeauna bine, găsimd în ele un neprețuit prieten și un tovarăș înțelegător.

Bun, documentat și plăcut conferențiar. Cu plăcere mi-aduc aminte, între altele, de conferințele lui: Rolul poeziei în viață, Dinicu Golescu și Bogdan Petriceicu Haideu.

Coleg foarte bun și care s'a legat sufletește de noi toți. Nici odată nu l-am văzut certându-se cu cineva sau ridicând tonul, și de aceea el are neprețuita mulțumire de a fi fost înconjurat numai de prieteni.

Nu-i nimeni să spună că a fost vrednică jignit cu ceva de el, ci, în toate împrejurările, față de oricare, a fost atent și preventiv.

Dragostea pentru instituția, căreia și-a închinat o bună parte din cariera sa, și pentru bibliotecă în care și-a petrecut multe din orele libere, a concretizat-o într-o donație, făcută acum la terminarea carierii, donație care consistă dintr'un birou pirogravat în stil românesc, cu placă de cristal și cu un fotoliu, și dintr'un scrin cu mai multe saltare în acelaș stil.

În vremea de criză și strămtorare de azi, cine ar mai fi făcut un asemenea gest? Nu este aceasta încă o dovadă a sufletului său bun și generos? Iar când la masa colegială oferită de profesor, a făcut și un dar în bani de 5000 lei, pentru a se cumpăra la biblioteca liceului operele cele mai de seamă ale scriitorilor conțemporani, am rămas completamente înmărmuriți de admirație pentru omul care rupe din pușful lui o asemenea sumă, pentru a o dărui bunei cărți românești.

În asemenea învățătoare lumină s'a despărțit profesorul Mihăilescu de școală și profesori — colegii săi — dând a înțelege că o carte bună conține tot ce e mai bun în sufletul unui scriitor și că prin cartea bună se poate educa și înălța sufletul ținerețului și deci al neamului.

Școala, cu ocazia sărbătoririi, i-a adus, prin glasul directorului, vii mulțumiri atât pentru darul făcut, cât și pentru devotamentul și munca pe care a pus-o întru propășirea ei și i-a urat mulți ani de viață sănătoasă și fericită, împreună cu buna lui tovarășă și iubitul său copil.

Ca o cristalizare a bunelor sentimente ale colegilor și ale Comitetului școlar, al cărui cenzor perpetuu a fost, i s'a oferit o statuie reprezentând Recunoștința, întruchipată într'o tânără femeie, care cu creionul ce-l ține în dreapta scrie într'o carte: „Recunoștința este amintirea faptelor bune“.

UN CĂLĂTOR FRANCEZ, ACUM UN VEAC, PRIN JUDEȚUL NEAMȚ :

J. A. VAILLANT

de Constantin Turcu—licențiat în litere

Rândurile ce urmează vor forma două capitole bine distincte. Unul asupra lui J. A. Vaillant — a vieții lui de profesor, de scriitor și de revoluționar prin temperament — atâta cât am putut afla despre dânsul și, altul, traducerea unei părți din descrierea călătoriei pe care a făcut-o, dealungul pământului românesc, acum un veac.

I

J. A. Vaillant a trăit în Tărice Române dela 4 Noembrie 1829¹⁾ — când a fost adus în interesul educației odraslelor unor vestite familii boierești — și până prin anii 1842-1845, când a fost isgonit²⁾, peste hotarul Carpaților, ca fiind un revoluționar periculos liniștii publice³⁾. Dar gândul său nu s'a despărțit niciodată⁴⁾ de poporul românesc și, de aceea — după alte încercări neizbutite — s'a reintors în țară, în epoca Unirii.

Fiind vorba, mai sus, de liniștea publică, vom înțelege, de bună seamă, că Vaillant — merituosul prieten al Românilor⁵⁾ — a trăit pe pământul românesc tocmai în epoca cea mai frământată a istoriei naționale, când, o generație sublimă prin spiritul ei de jertă, a pregătit marile întâmplări ce stau temele Statului nostru modern.

Dar, ce legături pot exista între toate acele evenimente de redeșteptare, de svăcnire a conștiinței și demnității naționale, întâmplate în domeniul politic ori cultural, în epoca Regulamentului Organic și profesorul J. A. Vaillant ?

1) J. A. Vaillant : La Romanie, vol. II, pag. 349.

2, 3) Idem, pag. 430-431. — capitolul : Rusinoasa purtare a guvernului provizor față de mine.

4, 5) N. Iorga : Istoria Românilor prin călătorii, vol. III, pag. 229.

Să urmărim, pentru acestea, cât de sumar, multipla și fecunda activitate a acestui dascăl, plin de energie și inițiativă, minie stăpânită de planuri și de iluzii, învățării romantice¹⁾ — pe tărâmul școlii, al culturii și al politicei.

Vaillant a venit în țară ca preceptor în familia Marelu lui banlordache Filipescu și a trecut, apoi, la fiii lui Mihalache Ghica. La 5 Mai 1830 și-a deschis o școală de limba „franzosească” cu două „clasuri” — pentru literatură și „pentru învățarea principilor gramaticii” — școală care a funcționat „în casele lui D. Papa, de lângă hanu Grecilor”²⁾.

Școala aceea era foarte căutată pentru vremurile acelea. Pe băncile lui Vaillant — acest dascăl care se deosebia și prin cumșințe și prin talent și, nu mai puțin, prin intenții, de obișnuita carcudă didactică³⁾ — s’au înălțat și s’au împrietinit tinerii reprezentativi ai epocii: Ion Ghica, Gr. Alexandrescu, N. Bălcescu, Scarlat Filipescu, C. A. Rosetti, Gr. Grădișteanu, Costachi Bălăceanu, etc...⁴⁾

În școala lui Vaillant se învăța întâiu franțuzește. Apoi se învăța literatură, interpretarea și traducerea ei. Ion Ghica își amintește așa: Vaillant ne dicta din „Grandeur et décadence des Romains” de Montesquieu, făceam versiuni în proză din „la Henriade” a lui Voltaire și ne da de învățat pe din afară satire și epistole d’ale lui Boileau⁵⁾.

La 1832, în urma unui conflict pe care l-a avut cu Eforia școlilor⁶⁾, Vaillant este numit, cu contract, directorul internatului colegiului Sf. Sava, pe care îl organizează așa de bine, că însuși Kisselleff se minună de prosperitatea lui⁶⁾.

Dar Vaillant era un scriitor, un filosof, un istoric, un om cu teorii, care cu toată aderența lui la vechile formule, a fost un revoluționar de temperament, un om cu concepții proprii, care vedea foarte neted anumite linte și le urmărea foarte metodic⁷⁾. El a făcut din școala dela Sf. Sava nu numai un centru de cultură, ci mai ales un centru de propagandă a ideilor marel re-

1) N. Iorga: Istoria învăț. românesc — ed. 1928, pag. 244.

2) Inițierea aparută în „Curtina” Nr. 13 din 1 Mai 1830 — citată de G. Lovinescu în „Gr. Alexandrescu” — ed. 1928, pag. 13.

3) N. Iorga: Istoria literaturii românești — ed. 1907 — veacul XIX, vol. I, pag. 207.

4) I. Ghica: Scriitori — ed. 1887, pag. 655—656.

5) Gh. Răscanu: Istoria învăț. particular — ed. 1906, pag. 72—73.

6) A. D. Xenopol: Ist. Românilor, ed. III, vol. XI, pag. 138.

7) N. Iorga: Ist. lit. rom. — introducere sintetică, pag. 147—148.

voluții franceze — ideile noi de demnitate națională, de libertate și de egalitate a claselor sociale¹⁾.

E tocmai ce nu convenia stăpânirii rusești. Lucru pentru care, la 1835, consulul Ruckman, sărui să se ia lui Vaillant direcția școlii ce se transformase într-un focar de naționalism creator.

Până la 1839, când i s’a restituit direcția dela care fusese îndepărtat, Vaillant s’a consacrat unor studii asupra Țărilor Române și, totodată, conducerii școlii gratuite de fete, ce flința la București, încă dela 1833, sub conducerea soției sale, o femeie foarte înimoasă și întreprinzătoare.

Ca o complectare a activității sale didactice, Vaillant face și o valoroasă operă culturală, tipărind o sumă de lucrări cu privire la neamul, limba și starea social-politică a Românilor.

La 1835, Obșteasca Adunare, nemulțumită de desființarea efectuată la direcția școlii Sf. Sava, votează în unanimitate cumpărarea a 500 exemplare din **Dictionarul universal al limbii române**, elaborat de Vaillant; consulul Ruckman oprește însă pe Domn să sancționeze votul adunării²⁾. Acest dictionar a mai venit încă odată în discuția adunării, la 1838, când s’a a-probat tipărirea lui prin, stăruința și ajutorul dat de ministrul Villara, căruia i-a și fost dedicat. Cu toată opunerea lui Știrbei **Vocabularul porțarei românesc-franțuzesc și franțuzesc-românesc, urmat de un mic vocabular de omonime**, apărut la 1839, având 180+190+XI pagini³⁾. În post-fata dictionarului său, Vaillant face aprecieri călduroase asupra limbii române: limbă dulce, armonioasă, bogată din sineși, mângâiată acum prin casele celor nobili, cinstită de stăpânire, vorbită prin boțiele negustorilor, cântată în prăvăliile meșterilor, pretinderea împărășită, pe malurile Dunării, pe vârful Carpaților, prin orașe, prin câmpii⁴⁾. A fost cel dintăiu dictionar tipărit la noi.

În anul 1836 se tipări **Grammaire Valaque a l’usage des Français**, apărută în 1840 în a II-a ediție. În prefața acestei cărți, Vaillant scrisese: Va putea accesa încă broșură să contribuie, din toate punctele de vedere, la realizarea apropierei celor două popoare, cum le-am apropiat eu grațiarile? Rândurile acestea, însă, n’au putut fi imprimare din cauza cenzurii apăsătoare și a hănuțelilor ce planau asupra lui Vaillant⁵⁾.

1) I. S. Floru: Ist. Românilor, ed. 1929, pag. 286.

2) I. C. Filitti: Domniile române sub Regulamentul Organic, pag. 36.

3) Xenopol: loc. cit. pag. 138.

4) N. Iorga: Ist. lit. rom. sec. XIX, vol. I, pag. 208.

5) Vaillant: vol. III, pag. 92.

Pentru ca să facă opoziție lui Eliade, Vaillant a scos la 1838 și un ziar, *Fămăntul*, a cărui durată a fost foarte scurtă.

În anul 1840, fiind nevoit să părăsească pământul Munteniței, Vaillant începe la Iași, redactarea marelui sale operă, de istorie, statistică și orografie, în trei volume, intitulată *La Romaniae* — nume vibrant, dat pentru prima dată de el — operă care văzu lumina tiparului la Paris, în 1844.

Această voluminoasă și valoroasă lucrare ¹⁾ în trei volume de peste 1300 pagini, este de o importanță nelăgăduită pentru istoria și cultura românească. Vaillant o recomandă ca o carte scrisă ferm, imparțial și independent ²⁾, căci așa trebuie scrisă istoria, pe care el o delințește drept oglinda faptelor înămplute, ce se reflectă prin ea, în viitor, așa cum au fost. Ceea ce urmărește Vaillant, atât în partea pur istorică, precum și în capitolele de statistică, literatură și călătorii, este dovedea că Români sunt urmașii legionarilor aduși de Traian în Dacia ³⁾ și că limba lor — *leur langue d'or* — este o medalie antică ⁴⁾, un titlu de noblete. Încheind partea istorică — primele două volume, Vaillant atrage atenția boțierilor, nobili cărmuitori ai țării, că un neam nu poate trăi dacă nu-i unit și nu poate progresa dacă nu se umanizează viața poporului de jos, așa de asuprit de clocoți ⁵⁾. În volumul al treilea, Vaillant ne dă o foarte variată statistică ⁶⁾. Literatura și limba sunt tratate în capitole aparte: De la literatură și la *langue d'or* — nume dat de el limbii române, prin analogie cu *langue d'oc* și *langue d'oïl*.

Dar, ceea ce-i mai interesant este partea ultimă — „Orografia“.

1) Iată titlul exact: *La Romanie | ou | Histoire, langue, litterature, orographie, statistique | des | Peuples de la langue d'or | Ardaliens, Valaques et Moldaves | résumé sous le nom | des Romains | Par J. A. Vaillant | fondateur du collège interne de Bucuresci | et de l'école des filles; ex professeur de langue française a l'école nationale de Saint Sara | Membre de la société orientale de France | motto: non solum nobis sed et amicis vivendum | Tome. — Paris | Arthur Bertrand | éditeur, libraire de la société de géographie | Rue Hontefeuille 23 | 1844 |.*

2) Vaillant, III, pag. 139.

3) Vaillant, I, pag. 4.

4) Vaillant, III, pag. 155.

5) Vaillant II, pag. 263: *ce chien couchant qui se roule aux pieds de son maître...*

6) Vaillant, III, pag. 76, 77; sunt 6.258.063 Români, peste tot. Străinii sunt numai în Principate 578.931. Armata număra 4.665 soldați, având 10 colonel, 18 maiori, 43 căpitani, 523 sub-offițeri — căci, toată lumea trebuie să tîrîască...

O foarte frumoasă descriere — o prezintăre a pământului românesc, cu frumoșele și bogățiile lui. Aceasta constituie, fără îndoială, una din cele mai importante materii despre noi în acea epocă ¹⁾.

Lucrarea aceasta a fost începută „după opt ani de ședere în Muntenia“ și a fost terminată în Moldova, după patru ani de muncă încordată zi de zi, oră de oră ²⁾.

I se mai atribuie lui Vaillant că ar fi tipărit, cât timp a fost surghiunit în Moldova, niște pamflete și broșuri, cu caracter politic, la diverse ocazii: *Une page d'histoire. Pour répondre au libella d'un prétendant au trôn de Valaquie și Epsode dela question d'Orient. Russie. Valachie. Moldovie. Deasemenea i se mai atribuie lui Vaillant traducerea nuvelei Carul cu boi* — *Le carru boi*, cu o dedicație Românilor din Dacia, iscălită (1845) Aléco Vîteaz, Deasemenea și un articol în *Revue d'Orient*, semnat A. Denis ³⁾.

Mai cunoaștem încă următoarele lucrări mai târziu, ale lui Vaillant: *Poesie de la langue d'or* — Paris 1851, traduse sau imitate din limba română de „Vaillant de Bucuresți“. *L'Empire c'est la paix* — 1856, în care se ocupă de Principate ⁴⁾. *Romes — Histoire vraie des vrais Bohémiens* — Paris 1877, un volum de peste 480 pagini, cuprinzând o istorie a țiganilor; mai mult de jumătate din această carte se referă la Principate ⁵⁾. În 1858 scrie broșura *Glasul Poporului* — *glasul lui Dumnezeu*, în care susține candidatura la domnie a lui Gr. Sturza ⁶⁾.

Paralel cu fecunda activitate de profesor și scriitor, Vaillant a fost un mare dascăl de naționalism și un temperament revoluționar de mare suprafață. Îl găsim amestecat aproape în toate evenimentele politice din Principate, în epoca renașterii naționale. Sentimentele puternice, naționaliste, cu care intrau în viața publică tinerii ieșiți de pe băncile lui Vaillant, au stârnit adânci îngrijorări în rândurile factorilor conducători. Drept urmare, măsurile de potolire s'au luat, nu numai împotriva generației aceleia romantice, care a privit în față, cu îndărijire, moartea, pușcăria și surghiunul, ci și împotriva celor ce aruncau sămânța... Măsurile de siguranță și persecuțiile, desigur, au fost în-

1) N. Iorga: *Ist. Românilor prin călătorii* — III, pag. 235-236.

2) Vaillant I, pag. 3.

3) N. Iorga — loc. cit. pag. 229 și 235.

4) Ambele pomenite de Xenopol în *Ist. partidelor politice*, pag. 306-308

5) Aliată în biblioteca liceului de băieți din Piatra-N.

6) Xenopol: *Domnia lui Cuza Vodă*, vol. I, pag. 45.

dreptate și asupra lui Vaillant. Desființarea dela direcția școlii Sf. Sava (1835), nesancționarea votului pentru cumpărarea a 500 dicționare, suprimarea ajutorului de 6000 galbeni, dat școlii sale pentru susținerea școlii gratuite de fete — cea dinău școlă de fete din țară — toate au fost numai un preludiv, până în 1838, când Vaillant a venit în conflict cu guvernul, luând partea consuliului francez Châteaugiron în arbitrajul atacului Taver-nier-Marseille. Cu această ocazie, dacă nu plătia lui Hagr-bein 3000 ducați își pierdea capul ¹⁾.

Dar Vaillant nu era omul care să se descurajeze. El iudbia primejdiile și conspirațiile împotriva celor ce exploatau țara, împotriva celor ce înăbușeau școala, împotriva celor ce nu ad-miteau umanele reforme sociale. De aceea, la 1840, îl găsim amestecat printre fruntașii revoluției, organizată în Iași, în munții Gorjului, de I. Câmpineanu, (Vaillant), D. Filipescu, Telelescu, Marin, Bălăcescu, Sofir, Murgu, Bolhae, etc., pentru detronarea lui Alex. Ghica. Răscoala fiind descoperită, toți complotiștii fură arestați, afară de Vaillant și Murgu; acesta din urmă trecu în Ardeal, unde fu judecat și achitat, iar Vaillant, sfătuit de consu-lul francez Billecoq, părăsi Bucureștii la 19 Iulie 1840, ora 8 seara ²⁾, refugiindu-se în Moldova, cu o recomandăție către Habert — consulul francez la Iași, de a-i înlesni relațiile cu societatea moldovenească și de a-i se permite cercetarea arhivei din Iași, pentru completarea datelor unei mari lucrări asupra principatelor (La Romanie). Dacă Habert nu i-a fost tocmai bi-nevoitor, în schimb Domnitorul Surza arătă lui Vaillant multă simpatie ³⁾.

Dela Iași, urmări Vaillant cu multă încordare desfășurarea evenimentelor din Muntenia și mai ales „atacarea Vaillant-Filipescu”, cum îi plăcea lui să numească rebeliunea dela 1840. Se judeca procesul. La 24 Decembrie 1840, Vaillant scria lui Billecoq: Dacă nenorocirii, aruncând totul asupra mea, au putut scăpa de chinuri și ocări, bine au făcut. Lipsa de dreptate a tri-bunalelor românești este proverbială. De aceea nu voi acorda nici o însemnătate morală hotărârilor ce se vor lua împotriva-mi. Voiu avea, oricând, prilejul să-mi plidez cauza mea în fața opti-niei publice, căci găsesc nedrept să cerșesc îndurare dela niște judecători vânduți și de vânzare ⁴⁾.

Vaillant, intrând în strânsă legătură cu tinerii entuziașii dela

1) Vaillant, II, pag. 394-396.

2) Vaillant, III, pag. 225

3) Vaillant, II, pag. 405-406.

4) Vaillant, II, pag. 407-408.

Iași — Kogălniceanu, Alexandri, Negruzzi, Russo, etc. — înființă o societate secretă, naționalistă — fapți care sfârși bănueli. În 1841, pe când Vaillant plecase la Galați — și poate la Brăila — spre a lua parte la răscoala Bulgarilor, Sâmbilor și Grecilor împotriva Turcilor, apărură la Iași câteva broșuri, împotriva unor miniștri. Fiind bănuți Vaillant, i se percheziționă locuința, i se confiscă niște hărți secrete și câteva bărbi false, apoi fu arestat la Ga-lai, din ordinul guvernului ieșan ¹⁾.

Răscoala dela Brăila fu înăbușită în sânge de către Alex. Ghica, în speranță că-și va atrage simpatia Porții. Totuși, peste un an, fu detronat de Turci în înțelegere cu Rușii. Lui Ghica îi urmă călmăcănția de trei (14 Octombrie — 20 Decembrie 1842) până ocupă tronul Gh. Bibescu.

Vaillant trecu în Muntenia la 16 Decembrie 1842, dar gu-vernul provizor hotărî alungarea lui peste granița, unde i s'au a-fișat și signalmentele pentru a fi oprit de a mai trece în Muntenia. Faptul însă se repetă curând, la 19 Decembrie 1842, când Vaillant trecu granița pela Turnu-Roș. Fu isgonit însă din nou și predat autorităților austriece cu recomandăția: Valian, franțuzu cel inclinat cu tinerii români în organizarea ce au avută pentru tulburarea publicului ²⁾. După expulzarea lui s'au găsit unii dintre foștii prieteni, care l-au criticat în Observașca Adunare, iar alții s'au lepădat deadepful de el, căci... a fost un „stăin intrigant” care „oferindu-se să apostolească prin țară” a tulburat mințile tinerilor ³⁾. Chiar și Gr. Alexandrescu la părăsit.

Vaillant a stat la Brașov vreme de 4 luni, până la inter-venția guvernului francez de a i se permite să ia drumul către Paris prin Viena, în 1843, cu suflulul încercat de amărăcune ⁴⁾. Ajuns la Paris, gândul întreg și suflulul lui Vaillant era tot la Paris României. Un an după isgonirea din Muntenia, el tipăria la Paris voluminoasa lucrare **La Romanie**, în trei volume, de a cărei cuprins ne-am ocupat mai sus și a cărei prefață este de o rară frumusețe și de o adâncă dragoste pentru poporul nostru: „Vouă **Romans de la langue d'or**, vouă Românilor din

1) I. C. Filitti: loc. cit. pag. 142, 144.

2, 3) I. C. Filitti: loc. cit. pag. 154, 155, 128, 129.

4) Vaillant, II, pag. 431: Las Munteniei să-și ia partea ce i se cuvine, din această neomenosă purtare față de un om care lucrază de 15 ani pen-tru binele ei; las consuliului rus rușina pe care o merită; las guvernului provizor să-și ispășească slăbiciunea, iar noulii Domn să-și trăiască remușcă-riile pentrucă a luat două măsuri. În schimb nu pot să nu mulțumesc mărtu-riilor de stimă, bunăvoință și urărilor de revedere ce mi-au adresat funcțio-narii ardeleni.

Dacia Traiană, Ardeleni și Moldoveni și mai ales vouă Muntenilor, cu care am trăit 12 ani ca frații, vă dedic această lucrare... veți vedea cât de prieten poate să vă fie uneori un străin... că ceea ce vă ofer eu nu-i nici spuma nici drojdia, ci lichiorul cel mai bun ce dă peste paharul prea plin...

Rămăs bun, fii fericit!

Rămăs bun, **Gospodari**¹⁾, care guvernati fara, nobilii boieri, căroră v'am deschis ochii la viață, moșneni vileji, căroră v'am prețuit întodeauna curajul... Rămăs bun, sărmani căcași, pe care v'am încurajat și oropșiți sclavi, pe care n'am putut să vă plăng îndeajuns... În sfârșit, rămăs bun tineretă strălucitoare, căreia mi-am vărsat din plin sufletul și inima. Rămâneți cu bine, toți. Reințorceți-vă la demnitatea, la virtutea voastră antică; munciiți toți pentru patrie; aveți sentimentul forței voastre, aveți forța curajului vostru și veți deveni o națiune; mă veți consola, astfel, de exilul meu...

Încăodată, tuturor, rămăs bun; frațele și amicul vostru — Vaillant²⁾.

Între timp Vaillant fu recomandat lui Guizot, ministrul Franței, ca fiind demn să devie titlularul unei catedre Moldo-Valahă, ce s'ar creia la Paris, anume pentru el — drept răspălat pentru erudiția și demna lui conduită politică³⁾.

Dar gândul lui Vaillant era tot la noi. El a mai încercat odată, la 14 Ianuarie 1845, să revie în Principate. Fiind însă oprit a trece prin Ardeal a venit prin Constantinopol. Dar Domnul fărăi se opuse și Vaillant rămase mai multă vreme la Brăila. În urma îndemnarilor lui Billecocq — spre a feri consulatul de un nou conflict — el luă drumul înapoi spre Paris⁴⁾, de unde nu mai reveni până târziu, în epoca Unirii, pentru care a luptat deavala cu toți tinerii români.

În 1864, când probabil Vaillant era destul de bătrân, Adunarea i-a votat o recompensă națională⁵⁾.

Pe lângă atâtea figuri românești, care n'au pregetat să-și sacrifice viața, averea și familia, pentru triumful cauzei naționale, figura lui Vaillant este cu atât mai deosebită și mai generoasă. Un străin atășat cauzei românești până într'atâta că s'a

1) Domnitori.

2) Vaillanet, I, pag. V, VI, VII.

3) Scrisoarea Consulatului Billecocq către Guizot în "Documentele Hurmuzache" vol. XII, pag. 944

4) Documentele Hurmuzache, vol. XII, pag. 1077.

5) Xenopol: Domnia lui Caza Vodă, I, pag. 374.

sociiți un exilat când a trebuit să părăsească Principatele! Un străin, care deși se vedea uneori părăsit și de Români și de Francezi, n'a precupețit nimic pentru izbândă unei cauze milenare: unirea și independența Românilor...

Este deosebit de emoționantă figura lui Vaillant. Destituit din școală, el lucrează pentru cultura românească; isgonit din țară, el scrie pagini de adăncă simțire și dragoste pentru pămanțul, pentru poporul și pentru limba românească; iar când i se oferă o situație bună la Paris, el nu pregetă să revie în principate și să lupte pentru unirea lor, alături de marii noștri naționaliști, dintre care cel mai mult își formaseră crezul la școală sa.

II

Călătoria VIII-a¹⁾

Plecarea din Iași. Un căcaș Crâșma din Grăiești. Românul. O întâlnire. Cum am învățat românește. O seară între boieri. Peștorii. Logdona. Vântul Palanca. Mănăstirea Hangului — istoria și starea ei.

De obiceiul iarna-i aspră la Iași. Zăpada-i groasă și cerul-i limpede. Inșă, din întâmplare, am avut nenorocul să găsesc acolo, dela 11 Noemvrie 1840 la 30 Aprilie 1841, o neqrură așa de groasă încât oamenii și lucrurile îmi apăreau sub formele cele mai ciudate: biserica Golia îmi părea o corabie lovită de furtună și o vedeam bălăbănuindu-se în văzduh, cum trebuie să fi fost arca sfântă a lui Noe, pe valuri, în momentul când se opria pe

1) Ultimul capitol al celui de al treilea volum este intitulat „Orografie sau călătorii ptiorești în munți”... cuprinzând 10 călătorii. Traducem numai călătoria VIII-a și a IX-a, acestea având de scop, în special, cunoașterea unor locuri din ținutul Neamțului.

În rândurile introductive, pentru călătorii, Vaillant scrie (tomul III, pag. 223-224): „Am tratat geografia vechei Dacii și am explicat, fără să văd, sensul atâtor denumiri, care, nu mă îngel, trebuie să confirme origina romană a Românilor și a dialectului lor. Era, deci, o necesitate pentru mine de a le cunoaște și a mă asigura, dacă natura locurilor corespunde cu aceea a vorbelor. Prin urmare m'am hotărât să vizitez această provincie populată și civilizată de Traian — unde tot ce a rămas din vechimă este clasic și unde tot ce este modern este barbar”.

Vaillant și-a găsit un tovarăș de călătorie pe Slușgerul Angheliescu; „Este loc pentru trei... urcă lector”, călătoria-i va fi plăcută... am nevoie de aer și spațiu... de plimbări pentru plimbare...”

numele Ararat; mănăstirea Celăuția¹⁾ era crenelată și avea turnuri — așa cum o găsiseră călugării pe vremea când și-o făcuseră locuința lor liniștită; împrejurul zidurilor făcea paza o armată întreagă de trabanți²⁾, pe care i-am luat drept cazaci. Majoritatea oamenilor erau de statura mea: un metru și 65 centimetri. Unii, însă, mă întreceau cu un cap decât de o slatură uriașă, pe măsură ce se apropiau de mine, se micșorau înrătăia că nu-mi întreceau cu mult genunchiul³⁾; ca să le dau mâna ori să-i bat prietenește pe umăr, eram siliți să mă plec ca și atunci când îmi alinaam călelul⁴⁾. Era însă, între ei și călelul meu o mare deosebire: ei se încruntau la mângâierile mele, pe când călelul, numai ce mi le bănuia și se și gudura să mă le primăscă... Toate acestea, desigur, erau numai niște năluciri, fiindcă știe oricine că în Moldova nu sunt nici piliți, nici uriași. Și, astfel — cboști că văd numai umbre, că aud numai suspine, că frățesc într-o atmosferă de năluciri — fu o plăcere nepusă pentru mine, când văzui, înșfășiți, strălucirea soarelui de întâiu Mai, când fără teamă de a mă rătați, am putut, de a doua zi, să părăsesc orașul⁵⁾ și să mă îndrept către numele Ceahlăul⁶⁾ — olinpaul Moldovei. Având drept singur tovarăș pe servitorul meu și drept călăuză itinerariul lui Asachi⁷⁾, țată-nă călătorind — acum pe drumul mare, acum pe drumuri lăunalice; diminețile pe jos, seara călare; până ici în caleașcă boterească⁸⁾, până colo în căruța jidovească⁹⁾ sau călugărească; azi sărac și păcătos, mâine fermier și mare senior; însă, totdeauna și pretutindeni, acelaș eu: sincer, vesel și filosofic...

- Uite, sunt ceasurile cinci dimineața. Ioan¹¹⁾ duce desaga¹⁾ iar eu luleaua și tutunul. Știu, sarcinile nu sunt egale. Inșă el are numai de mers, pe când eu am de observat și de văzut. Dealțul îi vorinic și tare ca un Bulgar ce este. Și, apoi, ce n'ar fi dus pentru mine, credinciosul meu Ivan? Ațata credință
-
- 1) în text: Cetai'uc.
 2) în text: trabanți' — slujitori, milițieni pentru pază (Vaillant III pag. 55 și 74).
 3) desigur, o exagerare a autorului.
 4) în text: Gypsy — numele călelului.
 5) Iașul.
 6) în text: Pion.
 7) în text: de M. Assaki.
 8, 9) în text: en calche de boier; en căruța de juif.
 10) în text: Ivanich.
 11) în text: besace.

îmi arăta, încât as fi pus rămășag, fără nici o teamă, că ar fi fost în stare să mă ducă chiar pe mine — dacă aș fi putut conșinși la una ca asta — așa de sigur și așezat îi era pasul. Eu, însă, n'am obiceiul să cer răsplată dela nimeni, nici chiar pentru binefacerile mele... și de aceea uii că l-am scos odată din apă.

— Nu te zori Ivane, că mergem departe!
 Și, mergând alături de mine, îngâna câteva melodii bulgărești, fără a-și bate capul dacă-l înțeleag ori nu.

O luaram, astfel, pe lângă mândra mănăstire Erruroasa¹⁾, ale cărei turnulele, acoperite cu tablă albă, strălucneau în cele dinlăun raze ale soarelui și mergeam, încântați, printre turnurile Celăuției și Galatei²⁾: una, la stânga noastră, ațălată pe vârful unui deal și alta, așternându-se fîchintă, la dreapta, pe un mic platou. In acelaș moment toaca răsuna la toate cele trei mănăstiri.

— Fericiți sunt Români³⁾, îi zic lui Ivan. Au atâtea biserică, mănăstiri și cetăți!

— Nu atăta pe cât îi crezi, stăpâne! Aceste mănăstiri sunt ale lor numai pe jumătate. El au acelaș folos dela ele ca un proprietar a cărui grădiniță ar fi împodobiță cu statui.

— Cel puțin, frațe, se pot aduna în ele să se roage!

— Da, dar ei se adună fără nici un fel; și nici măcar nu înțeleag rugăciunea.

— Cum, nu sunt ei creștini, ca mine ori ca tine?

— Sunt, cu numele. Crede-mă, stăpâne, ei nu s'adună să se înfrățască, nici nu se roagă să fie liberi!

— Taci, Ivane! Tu vorbești ca un creștin! Vezi să nu ne audă chinava! Persecuția împotriva lor durează demult și-i cu atât mai grea și mai fatală, cu cât îi mai vicleană și mai ipocrită.

— Să mă tem, zice Ivan, aici Moldova?

— Taci și răspunse. Tării au urmat după Cezari și de atunci, chiar și ecourile sunt trădătoare. Dacă nu știi să-ți ascunzi bine gândurile, în culele cele mai tănuite ale inimii, fii sigur că tirania se va ivi și crima se va înfăptui.

Ivan cîlîină din cap și drumuimăm câțiva timp fără să scoatem o vorbă. Ajuși în fundul văii, ne oprirăm să ne mai răsuflăm, căci încă nu-i vorba de suii dealul Bordei⁴⁾ — cu numele cam nepotrivit. E așa de prăpăstios, așa de brăzdat și de năruit,

- 1) în text: Frumosa. 2) în text: Galata. 3) în text: Romans. 4) în text Bordeli — dealul Bordei (lui Bordea), peste care trece drumul Iași-Vasiu. Probabil Vaillant va fi trecut peste acest deal când a venit la Iași, căci dela Iași nu acesta e drumul cel mai drept spre Roman.

asa de alunecos și asa de înalt, încât a fost nevoie ca bunăvoia Prințului Sturza¹⁾ să vie în ajutorul călătorilor silfii să se expună pe aici, deschizând un drum nou prin curtea sa dela Socola, drum care îngăduie călătorilor să se bucure de largă priveliște ce se înfunde la stânga. Însfârșit, bem la botul calului și începem a urca dealul. Înaintea noastră un fărăn mână o căruță de fân.

— Creștine, îi zice Ivan, unde mergi să vinzi fânul ?

— De abia l-am cumpărat, frate, răspuse fărănul.

— Cum, adaug eu, tu fărăn, tu secerător și cosas, tu cumperi fânul dela oraș ?

— Dacă-i așa, vorbi Ivan, apoi cucoanele din lași îți vor cere să le vinzi flori artificiale...

— Asta-i mai greu, boier-dumnevoastră ; nu se poate ! Dar ce să fac ? Eu is clăcas²⁾ și toți ciococii noștri sunt străini³⁾. Ceea ce vor ei să ne lase, de abia ne ajunge și, cum vedeți, când vine primăvara, trebuie să mergem ici și colo să cumpărăm nutrețul pe care l-am cosit și, adesea, porumbul pe care l-am semănat.

Apoi cu un suspin : păcatele noastre⁴⁾ ! — adică toate acestea nu s'ar înlămpia dacă n'am avea păcate...

Fărănul mă întrebă, la rândul-i, unde merg, așa pe jos, eu un cucoas⁵⁾.

— La Grătești⁶⁾ îi răspund.

— La Grătești ? răsese el... Dar, chinșite boier, se vede că n'ai fost niciodată pe-acolo ! Apoi, întorcându-se către Ivan :

— Creștine, condu-ți bine stăpânul ! La cărarea asta, jine-o până'n fundul văii, până vei nimeri la o răscruce ; alege drumul cel mai bătut și, de nu vei ajunge la Grătești într'un ceas, să mă bată Dumnezeu.

Dumnezeu să-i ajute, că bine ne-a învățat ! Așa a fost !

Nu-i propriu zis un han la Grătești, dar este acolo un negustor foarte prietenos, care ne-a primit în crâșma sa ca într'un salon.

— Prietene, îi spun, nu disprețuiesc deloc vinul — mai ales pe cel de Odobești⁷⁾ ; dar, acumna, aș vrea mai degrabă o ceașcă

1) în text : Stourd'a.

2) în text : clăcas' — corvieur.

3) în text : des méhémets et des husseins.

4) în text : peccatele noastre. 5) în text : coconas'.

6) în text : Grătesei (n'am putut identifica acest sat — poate-i Grătești de lângă

Tibănești ?)

7) în text : Odobesci.

de cafea cu lapte. Avem noi zahar și cafea și dumneața trebuie să ai ce ne lipsește nouă. Zicând acestea, îi strecur în mână un sorocovăț¹⁾. El îl pipăie, îl cântărește, îl sală ca pe o minge, îl mânăcă din ochi, apoi către femeie : Tinca²⁾, du-te repede și munge vaca ! Repede, că prea chinștii boier-s grăbiți !

Tinca se înloarse îndată, cu o craiță plină cu lapte, o puse pe foc și plecă după treburi. La un moment dat laptele se umflă și dete în foc. La sfârșitul și mirosul laptelui, femeia veni repede, luă un pumn de sare și-l aruncă în foc, murmurând : păcate, păcate³⁾.

— De ce faci așa ? — am întreat-o.

— Pentruca să nu mă ajungă nenorocirile, boierule !

— Ce nenorociri ?

— Dracul ! Să nu-mi crape, Necuratul, țatele vacii !

După cum bănuși, nu aveam poftă s'o contrazic. Mi s'ar fi răcit cafeaua cu lapte și vroiam s'o beau caldă — după cum am și făcut, mulțumindu-mă, doar să surdă, fapt care n'o împiedică să-și continue plecăciunile și să facă de trei ori semnul crucii, repetând de trei ori „păcate“ !

Toate acestea s'au petrecut într'o jumătate de oră, cât am avut nevoie să-mi recapat forțele, căci cu toate că cea mai mare parte din drum o făcusem în umbra pădurii, am constatat cu tristea, că larra-ni cam înțepenise picioarele.

Mulțumind lui Gheorghe⁴⁾ — acesta-i numele cărciumarului — l-am urat feroce femeii sale și ne-am îndreptat spre Podulung⁵⁾. Satul acesta nu-i prea depărtat. Cu forțe noi mergem cu spor, încât ajungem acolo la amiază. Satul-i așezat pitoresc, pe malurile unui dintre afluenții Bărbădului⁶⁾ și-i înconjurat de șesuri pe care pătrul acesta le inundă adesea, împiedecând circulația — așa cum ni s'a înlămpiat nouă, trebuind să ne pierdem un ceas căutând cai, să ne ducă cel puțin până la Brădești⁷⁾. Hoiărrea asta a fost foarte înțeleaptă căci drumu-i lung și din ce în ce mai muntos, din care pricină am ajuns în zarea Romanului abia pe la ceasurile șease seara.

1) în text : svensk — ori sorocovetz, având cursul : 2 piastri — adică lei ; un piastru valorând 40 parale ; o para două lescae sau trei bani (Valiant III, pag. 56).

2) în text : Tinka.

3) în text : peccate, peccate. 4) în text : G'orghe.

5) în text : Podu-lungu, sat găsit numai pe harta lui D. Cantemir.

6) în text : Bărbat.

7) în text : Brădesci (n'am putut identifica satul — poate-i Brătești de

lângă Roman ?)

Acest oraș românesc ¹⁾, restaurat în 1392, de către Roman I, dela care-și trage numele, a fost câtăva vreme capitala Moldovei. Azi nu-i decât capitala districtului și reședință episcopală. Bine așezat la vărsarea Moldovei în Siret ²⁾, orașul este ținut de apa Moldovei în două cariere — dela Nord la Sud. Pădurea și verdeala care-l înconjoară, răcoarea și aerul care se poate respira aici, malurile înalte ale Siretului, pe care se zărește, la o mică distanță, satul ce a fost odinioară neînvinșă cetate Smeredava ³⁾, turmele și păstorii, lumina strălucitoare pe care o aruncă asupra apelor apusul soarelui — toate, îi dau acestui oraș un aspect cu adevărat romantic și mă întreb pentru ce nu-i lasul aici! Fără îndoială, îmi zic, Moldovenii n'au desăvârșit prea mult pierzând Basarabia. Dar, în acest caz, Sculenii ⁴⁾ sunt mai aproape de Prut ⁵⁾ și Lăpușna ⁶⁾, care a fost a lor, mai aproape de Sculenî.

În sfârșit, intru în oraș pe o șosea largă, pe marginea căreia găsesc, pe mâna stânga, hanul lui chir Brezoitu ⁷⁾, unde trebuie să rămân peste noapte.

Ajunsesem la Roman pe un căluș pe care l-am lăsat pentru căruța unui jidan, cu care am făcut prețul pentru trei sorocovei, până la Dulcești ⁸⁾ unde merge el. Mi-am continuat drumul pe jos până ce am fost acostat de un boier ⁹⁾, care, așteptând să-i vorbesc românește, mă salută cu vorbele: Bună ziua, domnule, unde te duci așa ¹⁰⁾?

Acest boier mai purta încă haina orientală, însă یشlicul ¹¹⁾ la înlocuit prin șapcă. Ținuta, dealtfel, îi e elegantă și după barba neagră pe care o poartă îi bănuiesc rangul mare pe care îl are în ierarhia nobiliară a țării.

— Boierule, îi zic în franțuzește, merg la Piatra și de acolo pe muntele Ceahlăul ¹²⁾.

— În cazul acesta, răspunse el, dacă fi-iar face plăcere să îți loc lângă mine, în trăsură, te-aș conduce cel puțin până la Văleni ¹³⁾.

Am acceptat această polifre prietenoasă, cu atât mai bucuros cu cât îneam să nu părăsesc Moldova fără să am dovezi despre ospitalitatea locuitorilor ei.

— Cui datorez această prietenie? l-am întrebat înainte de a mă urca.

— Domnule, mi-a răspuns el, nu m'am informat nici de numele, nici de rangul, nici de țara dumneata. Am văzut, numai că eşti Munlean ¹⁾ și așa mi-a ajuns. Așa fiind, să mă ierți că n'am să-ți spun numele meu până la Văleni.

Ne-am urcat. Am luat loc de-a dreapta, servitorul meu s'a așezat pe capă și am călătorit așa, fără să ne cunoaștem, vorbind mai întâiu de ploaie, de frumusețea vremii, de toproa zăpezilor, de Pesta și de Viena, de Paris și de Londra; apoi de Greci și de Romani, de Creștini și de Turci, de Catolici și de Ortodoxi, de Biserica greacă și cea rusă. Cum, vorbind despre toate acestea, am ajuns să ne deschidem așa de bine sufletul unul altuia, mă bucuram că am găsit la el ideile de progres pe care șapca sa n'a făcut să i le bănuiesc. Cât despre el se bucura de a fi ghicit că-s francez și, nerăbdător de-a ști cine sunt, zise:

— Fii bun, domnule, spune-mi numele...

De data aceasta, însă, era rândul meu să tac până ce mi-l va spune pe-al său.

— Oh, n'are importanță — mi-a răspuns. Sunt Banul X²⁾.

— Am auzit de mult vorbindu-se de dumneata, Banule! Și fără să te laud, în termeni care-ți fac onoare! Cât despre mine, eu sunt... (și mă numesc...)

— Ei, Doamne! zise el. Ne cunoaștem demult. Însă zece ani e cam mult! Cum mai șterge vremea, amintirile! Iartă-mă domnule!

— Suntem împăcați, domnule! Căci, în adevăr, am uitat, ca și dumneata, balurile din iarna anului 1829.

— Zău așa! Mi mărturisesc cinsit că nu te-aș fi recunoscut niciodată! Vorbești românește cu o ușurință și un accent care m'au făcut să te iau drept Munlean.

I-am mulțumit pentru măgulitoarea sa politejă, în timp ce el continua:

— E, într'adevăr, frumos pentru dumneata că ai avut altă voință să te ostenești a învăța o limbă așa de puțin cunoscută, care nu-ți oferă, în schimb, nici un folos. Căci, drept să-ți spun, chiar de-ai fi stat o sută de ani în țara asta, fără să știi o boabă românește, nimeni nu te-ar fi ținut de rău. Fiindcă trebuie să știi că nu-i multă vreme decând noi înșine ne ostentam să ne învățăm limba. Și dacă ai ști cum am ajuns în halul acela, sunt sigur că ai avea mla de greșeala de neiertat a părinților

1) în text: romaine. 2) Secret. 3) Smédérava, probabil meteteză dela Smeredava, adică Romidava. 4) Sculenî. 5) Pruth. 6) Lăpușna. 7) Khan de Kir Brăzoitu. 8) Dulcesci. 9) boier. 10) Bună ziua, domnule, unde te duci a sa?

11) یشlic. 12) Pionul. 13) Văleni.

1) Munlean [Vallaguel].

2) în text: Bano XXX (N'am putut afla cine a fost acesta). Vallant în vol. III, pag. 80, spune că „Bano” în Moldova, înseamnă „Logofăt” de interior.

noștri. Faptul nu e chiar așa de interesant și curios, însă fiindcă deocamdată n'am aliceva mai bun să-ți vorbesc, permite-mi să-ți povestesc cum am ajuns noi în situația asta.

— Bucuros, i-am răspuns pe un ton binevoitor. Vreau să știu totuși și, afară de asta, îmi închipui că-mi va fi mai plăcut să te ascult decât să dorm.

— „Atunci, află că a fost o vreme — nu așa demult — când — trebuie să roșim — ne-am uitat și origina și limba. Ne aruncam orbește, bărbaiți și femeii, să învățăm limba grecească¹⁾, pentru care ne pasionasem ca femeile pentru mățele lor dragi. Ajunsesem în stare să vorbim cu ușurință limba lui Homer, să-i știm poezii pe de rost și nici nu bănuiam măcar că a fost un Virgil. Școlile noastre erau toate grecești. N'aveam nici una românească, măcar pentru acei dintre noi care ar fi doriți să-și cunoască limba. Dela o vreme, totuși, câțiva boieri de viață veche, din neamul lui Bolidur²⁾, Arbure³⁾ și alții, neputând suferi schimonosirea graiului nostru⁴⁾, așa de abili săvârșită de către controlorii⁵⁾ visteriei, le plăceau mai de grabă să se împărtășiască din Almanahul dela Buda sau dela Brașov⁶⁾, care îi învăța, în limba română, cum să facă zahar din coceni de păpușoi și pâne din cartofi. Ei îndrăzniau chiar, fără teamă de a se compromite, să-și mărturisiască adesea gustul, în fața arendașilor din Fanar. Rezultatul a fost că numărul s'a mărit și o scoală românească s'a înființat, în 1804, la seminarul din Socola.

Aceasta înseamnă că preoții noștri dela sate și târguri, își vor cunoaște cel puțin limba. Fără exagerare, de aproape 100 de ani, era pentru prima dată că ne deșteptam și numai gândul acestei redeșteptări era o adevărată revoluție. Cu toate acestea, tata și-a însușit-o și în lipsa unei literaturi românești se mulțumia să citească pe Sfinții Părinți în limba română. În 'o zi, pe când citia pe Sântul Ion Crisostomul, am intrat la el, înlocuindu-mă dela școala grecească și recitând mândru acel frumos răspuns al corului Troienilor, din Tragedia Hecubei de Euripide⁷⁾.

— Foarte bine, răspuse tata, care era un adânc cunoscător al limbii eline. Să văd, acum, dacă știți să-mi traduceți în româ-

1) în text: dans la *classiques* et les *périploèmes* — (aspiratii și accente circumflexe).

2) în text: Boldure. 3) în text: Arbure.

4) în text: ne peuvent se faire à nos *poragorisesk, catadhesesk*.

5) în text: *logothètes*. 6) Cronstadt.

7) în text, cu litere grecești: *ΑΥΤΑ*, *ποντίσι*, *αΥΤΑ* | *ατε* *ποντοπορος* *κομίζεις* | *Thous akatous ep' oldima limnas*, | *Poi me tan melean porevseis*.

nește versurile pe care le spui... Bine-înțeles, lucrul mi-a fost peste putință, căci nu știam în limba mea decât ceea ce mă învățasem servitorii și robii¹⁾. I-am răspuns, deci, fără înconjur, prin două vorbe, foarte familiare, pe vremea aceea:

— Nu poți!

— Atunci, adăugă el, ai să înveți să poți. Și pentru asta îți voi da un profesor să-ți arate ce trebuie să înveți. Chiar am și vorbit cu el... e un om deștept și... am nădejde în tine.

— Ai dreptate, tata, i-am răspuns. Și am alergat îndată, în odaia mea, să-mi pregătesc cele ce-mi trebuiau: cernelă, penițe și hârtie.

A doua zi, când veni profesorul, toate erau gata. El intră saluând, iar eu mă înclinaiu și-i oferii un seam, pe care se așeză, punându-și îșițul pe nas și scoțând din sân o broșură învelită în hârtie groasă și vânătă — din aceea în care se împachetează zaharul. Își puse ochelarii pe nas și începu, pe un ton pedant și cu un aer de superioritate: „Sper să ne înțelegem. Și cred că această cărtuie nu ne va răpi prea multă vreme“.

Fără îndoielă, gândii în sinea mea, trebuie să fie un rezu-met preparat al sistemului său de învățământ. Și, luând broșura cu tot respectul cuvenit operii unui savant, îndrăzniți: „să vedem“.

Dar ce să văd, Dumnezeuule! Un abecedar cu litere mari, de o schioapă! Imi căzu din mâni și amuții, împietrit de rușine și emoție! Așa întrecea măsurile! Căci, am uitat să vă spun, aveam cincisprezece ani și știam pe *Hérodien*²⁾ pe de rost, de la un capăt la altul...

Fără a-și pierde cumpătul, pedantul trase tabac pe nas, strănută, scupă și începu așa: „De bună seamă, ignoranțul este ca un arbore părăsit, care nu face nici un fruct. Un profesor este pentru ignorant ceea ce-i grădinarul pentru un arbore — el îl curăță de crengile uscate și îl alioește; sau, mai bine, ceea ce-l muncitorul pentru ogorul său — îl curăță de mărăcini și ierburi netrebnice, înainte de a arunca sămânța în el“.

Foarte bine, iați-mă bun de tăiat și de aruncat în foc! Mi-era tot una: mă făceam că-l ascult și el vorbia înainte: „Limba română are patruzeci și una de litere, care se numesc: *uz, eti, ije, i, an, ou, ier, eaitou, io, iia, ia, ipsilon, oméga*—

1) în text: *Schindrómes*. În vol. III, pag. 31, *Vallant*, ocupându-se de *Ugan*, pe care el îl numește „*schindrómes*” sau „*Rómuni*” sau „*Roms*” sau *Tolgans*, îi împarte în: a) *lăreți* (formând corporații); b) *vătrari* (servitori, robii); c) *metoți* (războietori).

2) *grammatic grec*.

acestea sunt vocalele; iar consonantele sunt: bouké, védé, glagol, dobru, jouvéié, zemné, kakou, leudé, mickleié, narché pokoi, raça, slova, tredrou, farta, hérou, kri, psi, tri, tscherbu, schat, schéa, thisa, dfea; mai sunt, pe lângă acestea, vocale-consoane: zalou, kri, oukou, în. Fără aceste litere nu se poate nici scrie, nici articula vre-un cuvânt. Ai să le înveți, deci, pe derost și, mai ales, ai să le pronunți bine. Eu am să viu mâne. Din trei sute de lecții sper că vei fi în stare să citești mulțumitor¹⁾.

Era o afacere cu fălc... Orbit, buimăcit, uluit, îmi venea să leșin. În timp ce de abia îmi veneam în fire, ca din altă lume, î-am strigat cu ciudă: Nu, nu! Nu ne vom înțelege! Îți bați joc de mine și...

El ieși fără să-mi audă ultimele vorbe. Îmi voiu bate eu joc de tine, pedant cu ochelari, cu nas de dromader, cu craniu de chinez, animal de apă! Îmi voiu bate joc de tine și de vocalele și consoanele tale! Căci, n'am ce face cu alfabetul tău sburlit și spinos, ca o castană sau ca un om rău.

Zicând acestea, alergatu la biblioteca tatei să iau una din cărțile sale. Răsfoesc, încerc, ghicesc, găsesc, silabesc, citesc, înțeleg și — chiar în seara aceea — am mers să declam tatei un fragment din Petru Maior¹⁾.

Încântat de așa progres mare, tata m'a felicitat, ridicând în nori pedantul pe care mi-l trimisese și făgăduind că-i va trimite, numădecât, cinci coți de stofă de culoarea cireselor, ca să-și facă un antereu²⁾ și șase gavanoase cu dulceață de chitră. Am rugat pe tata să-mi dea voie să-i duc eu ploconul. Tata se, în-voi, îmi dăte bani și mă trimise la cumpărat. După ce am făcut târgușile, anterul î-am dăruit secretarului³⁾ tatei, iar dulceața am mâncat-o cu prietenii mei. Apoi, am așteptat să văd ce se va mai întâmpla. A doua zi, venind pedantul, tata-i mulțumi pentru interesul ce-l pune pentru mine, dar el nu mulțumi tatei, ceea ce-l făcu să mă întrebe dacă am dus ori nu dascălului⁴⁾, ploconul. Mă umflă râsul. Tocmai atunci, intrând și secretarul, î-am explicat tatei pozna. Tata surâse. În schimb, sârmanul diavol⁵⁾ se retrase rușinat. Opt zile după aceea știam românește ca și tata și azi sunt maestru neîntrecut.

— Știu, îi zic eu... și te rog să primești laudele mele. Și,

1) în text: Pierre Maior.
2) în text. Binis' (togé).
3) în text: Logothète.
4) în text: dascal (du grec didaskalos).
5) adică pedantul

pentrucă mă sili, îi măturisii, la rândul meu, motivele și scopul care m'au făcut să studiez frumoasa limbă românească¹⁾.

În curând nu mai eram străini unul altuia. Și, astfel, fără să băgăm de seamă Bărbeștii²⁾ și Romanul de care am trecut, fără să ne gândim la lungimea și greutatea drumului, am ajuns la Valeni³⁾, într'o complectă intimitate. Ne cunoșteam perfect gândurile. El îmi aprecia proiectele și eu îi aplaudam mijloacele. Nu se putea ceva mai mult...

Intrăm într'o curte mare. La dreapta se ridica, într'un singur etaj, casa boilerului, iar în fund și la stânga, se înălțeau dependințele, cu bucătăriile, spălătoria, locuința servitorilor și leascurile. Douăzeci de uși s'au deschis dintr'odată la vestea sosirii noastre și nici n'am ajuns bine la scări, că ne-au și în-conjurat slugile, cu pâleria în mână, salutându-ne fără sfârșit: „Bună ziua, boilerilor, bine ați venit”. Apoi, care mai de care: „sunteți oboșiți... masa-i gata... apa pentru baie îi caldă...” iar când s'a oprit trăsura, toți ar fi vrut să albe fericirea să ne ducă manșetele, pernele, lulele, să ne ajute la scoborît și să ne sărute mâna. N'am fost prima dată martorii atâtor sârgunțe din partea servitorilor, către stăpânii lor; dar — trebuia s'o mărturisească — aici n'am văzut nimic forțat; și dragostea pe care o arătau aceștia, îmi pare cea mai naturală și mai sinceră, încât nu pot să nu arăt că Barul X e un bun cap de familie.

— Dumneata ai să dormi aici — îmi zise el — căci vremea-i a ploaie și n'aș vrea să te ude pe drum.
Fiindcă insistă, rămân.

Seara, căți-va boieri din vecinătate, răzeși⁴⁾, megieși⁵⁾ și alții, venită să fie tovărășie boilerului. Se aduse ceain și lulele și convorbirea se încheiă, se însulieși și se înfierbântă. Unul al treilea perfidia leopardului, al patrulea viclenia și ferocitatea ursului din Siberia. Se discuta despre acest din urmă subiect

1) în text: la langue d'or, ou Romane de Dacie, adică dialectul Daco-Roman, prin analogie cu „langue d'oc și langue d'oïl”.
2) în text: Barbesci (nume vechi al satului Brătăștenii de jos, unde a avut Miron Costin moște — marile dicționar geografic al României, I p. 325).
3) în text: Valeni (sat pe drumul Roman-Piatra; p. 1519 satul acesta era al postelnicului Cozma Șarpe — vezi: M. Costăchescu, Documente Moldovenești, II pag. 537).
4) în text: răd'es'.
5) în text: medies'.

când am îndrăznit să-mi dau și eu părerea, ca oricare altul. Deodată, unul din boierii noștri, înturnă capul cu spaimă, ridică perdeaua dela fereastră — ca și cum ar fi vrut să vadă dacă plouă peste ogoarele sale — și o lăasă în jos, cu un ofțal, care m'a făcut să înțeleg că nu plouă și că totuși săă ca pe ghimpi.

— Ce are boierul ? am întrebat pe vecinul meu.

— Ii fiteă, îmi răspunse acesta.

— De cine ?

— De urși... căci era să-l sfășie în finereță. Se făcu un moment liniște. Și cum ochii îmi căzură pe o hartă a vechii Dacii, începui : „Iată, odinioară, Românii se întindeau până la Nistru“¹⁾. Adunarea îmi răspunse : „Fără îndofală, fără îndofală“¹⁾.

Boierul cel neliniștit a ridicat din nou perdeaua și iarăși a lăsat-o să cadă, ofțând amar...

— Cât îi de caraghios ! șoptesc vecinului.

— Ba de loc — îmi răspunse acesta. Sărmanul om e născut, în 1776, la Orhei, pe malul Râului, la patru ore de Nistru¹⁾ și... amintirea fării.. înțelegi !

I-am înțeles durerea și i-o respect. Ca să trec la alt subiect am întrebat ce armată a ocupat Principatele, dela 1768 la 1772 — atunci când Muntenia a avut un dezbunș interior de desfacere, a produselor sale, așa de mare, că n'a mai putut face față cerințelor Sultanelului...

— Armata rusă, care promisese să plătească și n'a mai plătit — mă lămurî Banul X.

La aceste cuvinte, boierul meu nu s'a mai putut stăpâni. Se îngălbeni, căzu pe scaun și perdeaua, pe care o mai ridicase odată, îl acoperi de data asta ca un giulgiu. Părea pierdut...

Ce era de făcut ca să-l readucem la viață ? Am vorbit de politică ? Nu mă pricepem ! Despre agricultură ? Am încercat ! Și, iată-ne prin grâu, porumb și orz până peste cap. Ne luasem la întrecere și boierul meu mă contrazicea cel mai tare. Ca să-l încurc, l-am întrebat de unde are oamenii aceia, de pe moșie — bărboși, cu cisme rusești²⁾ și cu șorț albaștru... El s'a mușat îndată, — bolborosind câteva proști din gură, și-a dus mâna la frunte și a început să tremure din tot trupul.

— Glumă ori nu, îi zic Banului X, întâmplarea asta trebuie să-ți fi fost, în orice caz, pușin plăcută. E târziu. Să terminăm petrecerea noastră, căci, știfi, trebuie să plec des-de-dimineață. Ne scularăm, luându-ne rămas bun. Răzeșul nostru se duce

1) În text : Dniester.

2) În text : samoyedes.

să vadă dacă-i plouă ogoarele. Mergând la culcare am răs de groaza lui fără rost și, dându-ne coate, ne-am șoptit : „Nu va muri de fiteă până acolo“ ?

A doua zi, salutând și mulțumind Banului X, pentru ospitalitate, l-am rugat să nu mă uite și pornii la drum, astfel că la ceasurile zece eram la Piatra.

Așa inghesuită cum trebuie să fi fost odinioară antica cetate Petrodava¹⁾, merită s'o vizităm cel puțin o oră. Îmi place poziția ei — la poalele munților, pe malurile stâncose și sălbatiche ale unui râu repede. Îmi amintesc de Romula depe Olț²⁾. Dar n'as da Bistrița³⁾ aceasta pentru Prahova⁴⁾ Comarnicului. Asechi a clădit aici o fabrică de hârte, pe care o cercetez cu atât mai multă curiositate, fiindcă știu că este unica instalație în acest gen, în Principate. Va fi ea însă piept concurenței austriace ? Timpul ne-o va dovedi.

Până una-alta, hoinărind prin oras, mi-am făcut provizitiile și mi-am căutat o călăuză. Se găsec zeci ! Mie mi-a trebuit numai una, pe care mi-am și arvonit-o. Mai mult ca sigur că m'ar fi condus pe la Scăritica⁵⁾, dacă drumul, pe lângă râu, n'ar fi fost prea greu. Dealțel, pe acolo, nici n'as fi avut de văzut mare lucru, în afară de mormântul de piatră al domnitorului Moldovei, Alexandru cel Bun, mort la 25 Noemvrie 1452.

Cel mai cumințe lucru, este însă, să mergem prin Dărmănești⁶⁾. Luând zălog șeaua călăuzei, am dormit o noapte liniștită. A doua zi, după două ceasuri de mers, făcusem ocolul muntelui Doamna⁷⁾ și, un șfert de ceas mai târziu, eram în Dărmănești — un călun sărăcăcios, așezat sub niște păduri seculare, la poalele munților. De aici a fost ridicat de Poloni, la 1673, prințul Alex. Duca⁸⁾.

Am tras, acasă la preot⁹⁾. După ce ne-a dat să mâncăm, ne-a arătat în biserică sa o mică licoană a Fecioarei, care, la

1) În text : Petre Dava (Petro-Dava, nume vechiu dat unui loc din vecinătatea orașului Piatra-Neamț. Se presupune că pe acest loc ar fi fost, odinioară, vechia cetate Petro-Dava. Asechi, clădind aci fabrica sa de hârte, a numit acest loc și Cetățuia).

2) În text : Olto. 3) Bistrița. 4) Prahova.

5) În text : Scăritica. (Pe valea Bistriței sub dealul Bisericantilor).

6) În text : Darmanesci (Localitate lângă Piatra, în drum spre Ig-Neamț).

7) În text : Dărmănelor (des Princesses). Probabil e vorba de dealul Cozia sau Petricica.

8) Faptul istoric nu coresponde realității.

9) În text : Le pope.

Pultava, a salvat viața unui boier moldovean din serviciul regelui Carol al XII-lea. ¹⁾

Iată dar, că într'un sat așa de mic, am aflat amintiri istorice și minuni! Foarte bine! Să continuăm... Drumul era măreț și cai fiind odihniți alergau ca într'o grădină, foarte frumos îngrijită și cultivată. Mergând bine, în trap reținut, am ajuns în trei ceasuri la Crăcșoani ²⁾.

Drumul a fost lung și mă hotărisem să rămân acolo, dacă o întâmplare plăcută nu mi-ar fi schimbat planul. Înaintea noastră mergeau veseli, cu lăutari în frunte, o ceată de tineri cheflii, care, prin gesturile și îmbrăcămintea lor, mi-au atras curiozitatea, în așa măsură, că m'am luat după dânsii. Unii purtau pe cap o căciulă ³⁾ de mel negru, alții o pălărie cu marginea largă — și toți aveau câte o pană de pănă în chip de cocardă. Erau înarmați cu câte un ciomag lung, în vârful căruia era legat un smoc de flori. Cămasa le atârna peste umeri cam largi, iar mijlocul le era învins cu o curea lată, de piele, împodobită cu bumbi de aramă. Unii aveau cluboale ungurești — alții opinci ⁴⁾, legate cu ață de lână, peste obielele ⁵⁾ ce le acopereau picioarele.

— Ce-i cu aceștia? am întrebat pe călăuză.

— Un flăcău ⁶⁾, din împrejurimi, iubește o fată și-i trimite pețitori, cu propuneri de căsătorie.

Bravo! îmi zic... iată și poezie! Apoi, adresându-mă către vesela ceată: Fraților, încotro mergeți?

— La Mitocul lui Balan ⁷⁾ — mi-au răspuns în cor.

1) Ioana aceasta există la biserică din Dărmănești — 3 km. depărtare de oraș și mi-a fost arătată, cu toată bunăvoința de Părintele Bălănescu. Are zece inscripții, din care opt amintind minuni tăvăduitoare, una pomeneind de ajutorul dat de Dumnezeu, lui Petru cel Mare în lupta dela Pultava și alia — cea mai mare — fiind datată 26 Mai 1834, pomenește pe citorii bisericii: Postelnicul Iordachi Darii, cu soția sa Safia Catergi și părintele lui Iordachi, Săptarul Iordachi Darii, care la 1829 a zidit biserică din temelie, făcându-i catapeteasmă nouă și zugrăvind-o.

2) în text: Cracșoani (Pe drumul spre Tg. Neamț).

3) în text: căciula.

4) în text: opicula.

5) în text: obiale (ou tibialia).

6) în text: făcuciu.

7) în text: Mitoc-Iur-Bălanu, sat în munți, pe Valea Cracăului în stânga drumului Piatra-Târziu Neamț. Din acest drum, dela Crăcșoani se desfacea calea cea mare, prin Mitocul lui Balan, peste dealul Doamnei, prin Hangu, peste Carpați, spre cetățile Transilvaniei. Drumul prin albia Bistriței era foarte greu din cauza lipsei de poduri, apa fiind adâncă și repede).

— Bun de tot, asta-i și calea mea! Vom merge împreună. Nu-i tare departe de aici — nu-i așa?

— Cale de-o jumătate de ceas...

Minunat! Mă voiu odihni acolo, tot așa de bine ca și la Crăcșoani — nume, care, dealtfel, îmi cam supără auzul, amintindu-mi vechiul *Cara Chaonie*. În plus voiu avea ocazia să fiu martor la rezultatul soliei. Făcându-mi socotețile acestea am ajuns înaintea căruciumii satului, unde am cerut rachiu. Sticla a circuiat din mână în mână și, ceata fiind bine dispusă, n'a trebuit mult pentru a se înveseli deabinelea și a se porni pe cântec:

Ileană, frumoasă, dela Piatră,

Cu obraz ca de cireasă,

Ai vrăjit o lume toată.

Dă-mi un sărut și mă 'mbală

Să mă vrăjești și pe mine

Că eu te iubesc pe tine...

Hai Ileană la poiană,

Să săpăm o buruiănă

Buruiana macului

Să i-o dăm bărbatului.

Bărbatul de ț-i urit

La cenușă de mormânt

Și presar-o 'n așternut,

Să se scoale surd și mut.

Iar de ț-i frumos și drag

Fă-i patul să-i fie cald.

Și-i pune o vargă'n mână

Să se apere de câni ¹⁾.

După cântec au început comentarii și hohote de râs, care nu s'au mai sfârșit până la Mitoc. Înainte de a intra în sat, pețitorii ²⁾ s'au opri pentru a se reculege, lăsând nebuoniile călătoriei la o parte, și luând o finută serioasă, la înălțimea rostului lor. Am descălțat îndată și m'am amestecat în grup. Lăutarii și-au potrivit instrumentele și s'au așezat în frunte, iar noi, în urmă, în ordine, pe două rânduri.

1) în text: Ileană, frumoasă dela Piatra — cu fața rumenă — Tu farmeci o lume întreagă — Dă-mi un sărut! — să mă vrăjești — căci eu te iubesc. Vino, Ileană, vino în grădină — să smulgem o buruiănă — buruiana macului — ca s'o dăm bărbatului. — Dacă bărbatul ț-i urit — i-a cenușă de morminte — presară-i-o în pat — să se scoale surd și mut. — Dar dacă ț-i drag — și dacă-i frumos — fă-i patul lângă sobă — pune-i o vargă în mână — ca să se apere de cotori.

2) în text: 'Ambassade.

N'a trecut mult până să ajungem la țintă. Ușa fiind bari-cadată, o împingem din răspuțeri, o deschidem și intrăm. Lăutarii apăsau cât puteau pe arcuș, nău! ¹⁾ fișa asurzitor și cobza ²⁾ suna fără sfârșit. Eram cincisprezece într-o cameră de vre-o patru metri pătrați ³⁾ și era aproape să asurzim de tot până s'a restabilii liniștea...

Stăpânul casei, Neculai ⁴⁾ și femeia sa, așezați gospodărește pe un pat gătit cu lăicere învăgale ⁵⁾ alb și galben, făceau toate sforțările să se lină serioși. Eram nerăbdător să știu ce se va mai întâmpla, când șeful lăutarilor, care era toidcauna vioristul, li s'a adresat, solemn:

— Cinsifiți gospodari! Moșii și strămoșii părinților noștri, umblând la vânat prin pădure, au dat peste fara aceasta în care trăim noi acum și ne hrănim cu laptele și miera ei. După exemplul lor, vă aduc veste, că a plecat și cinsitul Ion Negrea din Pipirig ⁶⁾ la vânătoare, prin câmpii, prin codri și prin munți, până a înălțit o căprioară, care fiind sălbatecă, fricoasă și onestă, a fugit și s'a ascuns din fața privirilor stăpânului nostru. Noi am venit până aici tot pe urmele ei și vă rugăm să ne-o dați, sau să ne spuneți încotro a apucat — dar să ne spuneți drept, căci nu degeaba ne-am ostent și am nădușit noi, căutându-o prin codri neumbrați ⁷⁾.

Uimit că aud un astfel de orator, exprimându-se cu atâtă siguranță și amestecând atâtă poezie și fantastic în cuvântarea sa, am rămas de două ori uimit când am văzut că aceeași poezie se revarsă și în răspuns.

Neculai și Măriuța ⁸⁾, nevasta sa, au răspuns mai întâiu că o astfel de sălbătăciune nu s'a acut în casa lor. Apoi, la stăruința făcăilor că, totuși, aici trebuie să fie ascunsă, gospodarii au băut din palme și o bătrână — mama lor — veni și se așeză lângă ei.

— Pe asta o căutați? se adresară ei, pețitorilor...
— Nu.

1) In text: flate de Pan.

2) In text: la cobza.

3) In text: dix piéds carrés (un pictor având 33 cm.—Vallant III, p. 58).

4) In text: Neculai.

5) In text: courtes-pointe à raies...

6) In text: Jean Lebrun de Pipirig [Pipirigul e un sat sub muntele Petru-Vodă].

7) Orașia aceasta, pe care a transcri-o Vallant, se află și în „Descrierea Moldovei” a lui Cantemir — Cap. XVIII.

8) In text: Uia (final dela Măriuța — Vallant III, pag. 200).

Gospodarii bătură încă odată din palme și o femeie mai bătrână — bunica lor — se ivi.

— Poate-i asta?

— Nu, nu!

— Atunci — zise Măriuța — trebuie să fie asta... Și trase lăicercul din spatele patului, lăsând la iveală o servitoare bătrână și uită, imbrăcălă în zdrențe.

— Nu, nu, de o mie de ori nu! Căprioara pe care o căutam noi are părul de aur, ochii de vultur, dinții de mărgăritare, gura ca ciureșele, mijlocul de leoaică, gâtul ca trestia, pieptul de lebădă, degelele mai frumoase ca ceara și fața mai strălucitoare decât soarele și luna ¹⁾.

Era greu să nu birue cu atâtă elogi. Măguliți peste măsură, Neculai și ferreia sa, au făcut un gest care însemna: „Iacă, vă fac voia”. Și, dintr'o odăiță, de unde auzise totul, teșii în gâtleala cea mai frumoasă, o feiță de șaisprezece ani — tânără, volnică și cam slângace. Era fiica lor, Ileana, care-si îndreptă ochii întrebători, spre mine: „Dumneala, care-i cunoștii, spune-mi, au mințit mulți”?

Cu adevărat, în afară de părul ei care era negru ca abanosul și de mâni, pe care nu le vedeam, n'a fost nimic peste măsură în laudele lor. Iui vine chiar să cred că oratorul și-a făcut luit dinainte cuvintele și că „părul său de aur” n'a fost decât efectul unei zăpăceli ce n'a cuprins și pe mine. Oricum ar fi fost, Ileana a răspuns dorințelor alesului inimii sale, vâindu-și în deget, cam slângace, inelul de logodnă.

Căsătoria se va face vinerea viitoare, ziua Sfântului Ion, patronul mirelui, iar masa cea mare, de nunță, va fi la Plotun ²⁾ la moș Matei, judecătorul satului ³⁾ și unchiul depe tată al logodnicei. Prietenoși, bătrânii n'au invitat și pe mine acolo; le-am promis, cu atât mai mai multă tragere de inimă, cu cât eram curios să cunosc sfârșitul acestei ceremonii de căsătorie, a cărei început copliăros l-am văzut la Mitoc.

Inceputul acesta ne-a înlăzrit, însă, cu vre'o câteva ceasuri și — cum ne hotărâsem să dormim la Hangu — nu mai aveam vreme de pierdut, căci, până acolo, aveam de trecut muntele Doamnei ⁴⁾.

— Să ne vedem, deci, sănătoși, la Plotun...

1) Vezi și D. Cantemir — locul citat.

2) In text: Ploton [sat lângă Pipirig].

3) In text: moș Mathéi pacinic du village.

4) In text: Princesse. (Muntele Doamnei, așezat între Hangu și Crăckotani)

Și, peste-un povărnis ca perețele ¹⁾, peste o văgăună unde zăpezile se scurg în torenți, deacumerișul pădurilor seculare, lăsând în urma noastră căsuțele țărănești, presărate ici și colo, am ajuns, în două ceasuri, pe creasta cea mai înaltă a acestui munte: Cefăluia Palanca ²⁾. Iși merită numele, căci eram acolo ca într-o cetate. Ici prăpăștii înspăimântătoare, fiind loc de sanfuri, colo stânci uriașe ca niște melereze și, drept zid împrejmuitor, păduri nesfârșite și de nepătruns. Fără îndoială, o mână de oameni s'ar fi putut apăra ușor, acolo, chiar împotriva unei armate înregi. Și numele muntelui m'a făcut să mă gândesc la Domnița Ileana, care ușor s'ra găsit aici un refugiu, în 1538, când Petru-Rareș, soțul său și Domnul Moldovei, rălăceea fugăr, ascunzându-se în pădurile muntelui vecin ³⁾, să scape de furia boierilor urmăritorii.

Cerul era senin, însă sulfa un viscol puternic, de abia ne mai făream călare. Am fi vrut să descălicăm, dar uraganul — care frământa pădurea ca pe un lan de grâu, sgomolul crengilor ruple din brazi — care amenințau să ne sdrubească, rostogolirea asurzitoare a avalanșelor și bubuirile năprasnice ale stâncilor — care alunecau de vale, toate, alcătuiau un iad așa de înfricoșător, încât am judecat că-i mai cuminte să continuăm călare.

Pe măsură ce scoboram, vântul și sgomolul se potolea și îndată se făcu o liniște mormântală. Nici nu ne mai vedeam prin întunerec. Ne-a trebuit efortări ne mai auzite ca să ajungem, la ora nouă seara, pe jos, în valea Hangului și, o jumătate de ceas după aceea, la schitul cu acelaș nume ⁴⁾.

Am găsit aici, ca și în mănăstirile Muntelui, o primire călduroasă. Am mâncat împreună cu Sfinția Sa ieguineul, părințele Gavril, din fructele și din brânza sa și am băut vin de Colnar, apoi l-am măriturișit admirația față de resemnarea sa de a trăi în locuri așa de sălbatiche.

— Iarna-i aspră peste toi, imi răspunse el, însă vara cred că nicăiri nu-i mai frumosă ca aici. E un raiu adevărat aici!

1) In text: Talus de 50°.

2) In text: Palanca (le rampart-meterez). Vârful cel mai înalt al muntelui Domna. E o întăritură firească și se spune că ar fi servit ca loc de apărare împotriva Tatarilor. Deasemeni, spune legenda, aici s'ar fi ascuns Domnița Ileana a lui Petru-Rareș. [vezi Dicționarul Geografic al jud. Neamț de C. D. Cheorghiu, pag. 285].

3) E vorba de fuga lui Petru-Rareș peste muntele Petru-Voda.

4) E vorba de „Schitul lui Silvestru” — denumit și M-reu Hangului sau Pionul — situat pe pățul Schit, între zidurile de veacuri ale „Palatului Cneților Cantacuzini”.

Dece nu s'a nimerit să vii cu o lună mai târziu? Acum îți va fi foarte greu — chiar periculos — să te urci pe Ceahlău...

Cum, la sosirea mea în Iași, consulul Franței, printr'un răspuns asemănător, m'a ținut departe de societatea moldovenească — de care m'am atasa, totuși, ușor — dintru început m'am cam îndoit de sinceritatea călugărului. Pe urmă, m'am întrebat ce asemănare ar putea fi între leșeni și Carpați ¹⁾, între prințul Sturza și muntele Ceahlău, între frumusețile naturii și uricimea politice! Nici una! Și, atunci, mi-am zis: „Dacă prin toată cealaltă aceea am putut vedea pe leșeni așa cum sunt, dacă am reușit să pătrund în inimile lor și le-am putut afla dorințele, ce zăpezi, ce avalanșe, ce torenți m'ar putea împiedica să urc Ceahlău? Imi va trebui mai multă măiestrie să înving un călugăr, când am putut păcăli un consul? Să vedem...”

— Părinte, Sfinția Ta ai putea să-mi spui cine a zidit lăcașul acesta?

— Numai dacă-ți face plăcere... mă simt fericit să-ți povestesc, în câteva cuvinte, originea și istoria ei... mi-a răspuns călugărul, cu un surâs din care am înțeles că l-am câștigat toată bunăvoința.

— Desigur, imi va face multă plăcere.

— Altfă, decî, începu el, că acum vre-o trei secole în urmă, cuceritul Silvestru ²⁾ s'a stabilit aici și a trăit în scorbura unui frasin, până a visat că l-a poruncit Dumnezeu să taie copacul și să facă din el o bisericuță. Cu vremea bisericuța aceea s'a ruinat și i s'ar fi pierdut urma, dacă la 1649 hahmanul Cheorghie — fratele lui Vasile Lupu, Albanzul, n'ar fi zidit acest lăcaș, pe acelaș loc, înzestrându-l domnește și creștinește. Odi-noară, pe când era păzită de turnuri, mănăstirea aceea era în stare să susție un asediu. Dealtele, mâine, vei avea ocazia să te convingi că n'a avut de suștinut numai unul — așa de ruinate-s zidurile. Astăzi, ca s'o facem, nu zic de neînviș, ci măcar de locuit, ne-ar trebui mulți bani...

...Cam asta-i și istoria mănăstirei dintr'un lemn ³⁾ din Muntenia — cu mai puține minuni, cu materiale diferite, dar în aceeași epocă și cu același refren: frasin și stejar ⁴⁾...

— Și ce venturi are Mănăstirea?

— Săizeci mii franci rentă.

1) In text: Carpathes. Vaillant III, pag. 2) ocupându-se de munții țării

fi numește „Bucegi” — ei sunt o ramură a Alpilor Bastarnici sau Carpatici,

2) In text: Sylvestre.

3) In text: de într unlemn.

4) In text: frêne et chêne.

— Și cât ar costa restaurația ?

— Aproape șaizeci mii franci.

— Dar pentru ce nu sacrifici Sfînșia Ta veniturile unui an pentru restaurarea unui edificiu așa de sfânt și de glorios !

— Pentru că șaizeci mii franci, cu procent legal de 12 la sută, aduc șapte mii ; și pentru că sunt mai mult de douăzeci aspiranți, la acest beneficiu.... la care țin și eu....

— Natural, îi zic, trebuie să profiți ca ori și care.... dar.... dacă guvernul ar vrea.... I-ar fi foarte ușor....

— Oh, răspune el, dacă dumneata ai avea acolo sus ceva influență, poate ar fi speranțe....

— Voi încerca să fac uz de puțina trecere pe care o am (dealtfel o fac chiar acum, răsând pe înfundate).

Și după ce am fost sigur de bunăvoința sa, adăugai :

— Ți-aș fi recunoscător, Prea Sfînșie, dacă ai vrea să dai ordin ca toții să fie gata pe mâne dimineața — oameni și cai — ca să urcăm Ceahlăul.

— Să n'ai nici o grije ! Despre asta să dormi liniștit.... mi-a răspuns. Cu aceste vorbe mă conduse în camera pe care mi-o pregătise și îmi ură noaptea bună ¹⁾. În mai puțin de zece minute, adormii în murmurul îndoi al Durăului ²⁾ și al Hangului, visând sfînșii, păduri, torenși, prăpăști.... înșfășit tot ceea ce am văzut și am auzit pe muntele Doamnei....

Călătoria IX-a

Cele două păriașe. Legenda Serafimei. Muntele Ceahlăul. Vârful Ceahlăul. Baba Dochia. Genul Dacilor. Nuntă la Plotun. Plecarea soților. Mănăstirea Neamțului și amintirile sale. Călugărrul și soldatul. Întoarcerea la Iași.

Am petrecut noaptea chinuit de toate vedeniile acelea pe care visul le înșuia. La un moment dat mi se părea că aud șgomotul înșpăimântător al unei avalanșe și că o vedeam rotogolindu-se peste mine.... Tocmai când să mă zdrobescă mă trezii brusc. Cineva bătea tare în usa mea. Ivan, obșnuit să doarmă și când merge, nu se trezi. Mă sculaiu eu să deschid. Dinaintea mea se prezintă un călugăr și în urma lui vre-o trei muntei, cu palăria în mână, strigându-mi :

— Bună ziua, domnule... când porfești, toate sunt gata ! ¹⁾.

1) În text : noapte bună.

2) În text : Doureo.

3) În text : Bună d'ioa, Domnule, quându porfesci toate sunt gata.

Eșind în cerdac, am văzut, într'adevăr, în ogradă, șase cai înșueași și înșamăși.

— Bine, fraților, îndată.... ¹⁾

Am trezit pe Ivan, împingându-l de picioare și peste douăzeci de minute eram călare. Străbătând poiana Durăului, inundată de apa prin care cai noștri înotau până la pânțele, am ajuns cu multă greutate la mănăstirea Durăul, unde am poposit atîta cât a trebuit să mîncăm niște păștrăvi minunați.

Peste un ceas eram în fundul unei păduri de brazi și urcam, fără să ne dăm seama, malurile întortocheate ale sburdănicului pârău Schitul ²⁾. Și mai ales nu vedeam cele vre-o douăzeci de cascade care se aruncă în el, mărindu-l, deși le auzim rostogolindu-se, vîind, mugind, în urechile noastre.

Urcam serios, apucând spre Nord-Est.

Iată-ne ajunși la confluența lui Martin cu Serafima ³⁾. Întălnirea acestor două păriașe, numele lor, arătând o diferență de sex și, mai ales, acela al Serafimei, care îmi amintеше numele unui înger, m'a făcut curios să le aflu istoria. Poposind un moment, călugărrul mi-a povestit :

— În vremea revoluției dela 1821 — care a răvășit atîtea averi și a sdröbit atîtea speranțe, o tînătră necunoscută, înbăcălită în negru, a venit, nu se știe de pe unde, și s'a așezat în aceste locuri periculoase. Se hrănea cu bureți și petrecea vara în scorburile copacilor, iar iarna în vîgăuniele muntelui, schimbându-și locul în fiecare zi și evitând orice înălțime cu ciobanii și silaștrii.

Odată căzu bolnavă. Sfînșii pustnici, ne mai văzând-o rălăcînd ca de obicei, se apucară s'o caute și au găsit-o, zăcînd pe un pat de frunze uscate. Din cele câteva vorbe smulse printre lacrimile suferințelor sale, ei au înțeles că era o străină și că o mare nenorocire — păcatele tinereții, desigur — au îndepărtat-o de lume. Pustnicilor le fu milă de ea și, îngrijind-o, i-au redat sănătatea. Cinci ani trecură de atunci. În tot acest timp ea și-a continuat felul de viață, rălăcînd printre brazi și stejar, așezându-se pe creștele sfînșilor, sau plimbându-se cu ochii în

1) În text : Bine, fraților, îndată.

2) În text : Skitu (Pârău pe valea căruia e Schitul lui Silvestru și drumul ce merge spre Durăul și Ceahlăul).

3) Se mai păstrează numele pârăului Martin. Numele Serafimei a dispărut. Poate, pârăul acesta se numește azi „Pârăul Slatinei”. În acest caz confluența cu Martin e înainte de Mănăstirea Durăul. Probabil că Vallant vorbește de confluența pârăului Martin cu al Durutoarei, căci această confluență e după ieșirea din Mănăstire. În dicționarul lui C. D. Cheorghiu, la pag. 180, se pomenește de pârăul lui Serafim ce duce la o cascadă.

pământ, pe malurile acestui pârâias, al cărui murmur parcă-i înțelegea suspinele și durerea. Într-o zi de vară, gemete amarnice și prelungi s-au auzit în munți.

Un cioban, alergând și găsit pe necunoscută cu fața la pământ, scaldată în sânge și cu piciorul drept prins într-o capcană de urși, pe care el o așezase. Ciobanul se aruncă lângă fecioara palidă și muribundă, o scoase din capcană, și îi sfâșie veșmintele ca să-i lege rana de la frunte, din care-i cursesse și-voul de sânge. Dar era prea târziu... i se scursesse tot sângele și Serafima și dădea suflului.

Pentru a doua oară a murmurat câteva vorbe către un străin... se ruga de păstor s'o ducă la pârâias... Acesta o luă în brațe, o așeză pe mal și-o privia înlemnit... „Mi-e sete”, zise ea și se aplecă... Ciobanul o ajută... Bătu o gură de apă, se ridică... adormi și... nu se mai trezi...”

Ciobanul, îndurerat, făcând aici mormântul. Dar nici el nu-i mai supravețuși mult. Toamna următoare, sibaștrii l-au găsit mort în același loc unde murise fecioara, în brațele lui...”

Doă inele și două batiste, legate împreună, a fost tot ce a mai rămas dela ei... încolo același pământ îi acopere...”

Privesc mormântul acesta, așezat umil, între două stânci, scobor de pe cal, culeg o ciuboțica cucului și o depun la că-pătăiu. Apoi, încăllecând, pornim la deal, încl, căci drumul e din ce în ce mai anevros și mai sălbatic. Stâncele atârnă a-menițătoare deasupra capetelor noastre.

O luăm pe sub prăpăștiile ¹⁾ din vârful cărora cad douăzeci de cascade ²⁾ dintr'odată, cu o violență năprasnică — ceea ce-mi amintește de svârcolurile Olului. Setea ne-o potolim la izvorul Canala sau Hanula ³⁾, care-și limpezește apa într'un găvan de stâncă, apoi ne răsulim puțin în cabana pusite de sub pereții prăpăstoși ai stâncilor urfăse pe care trebuie să le urcăm, ca să ajungem pe spinarea Ceahlăului. Înainte de a începe să ur-căm, ne-am legat de picioare potcoavele de fier, pe care au avut grijă să le aducă, aici, călăuzele noastre. Unul din făcăi, rămâne să aibă grijă de cai, iar ceilalți, beau cu noi o gură de rachiu, pentru ca să primdem puteri și să căpătăm curaj... Urcăm, călătându-ne cu mânele și picioarele, până ajungem la jghibul gardurilor ⁴⁾, pe care-l suim — când pășind pe zăpada înghețată

lun, de sub stânci, când sărind pe stâncile goale, când înnoțând prin apă, până la gemunchi...

În sfârșit, cu sforțări mari, am cucerit înălțimile. Suntem pe un podis lung și lat cât vezi cu ochi ¹⁾. Vârful Ceahlău'ui ²⁾, care se ridică la marginea acestui platou ușor bombat, ne domină cu aproape o sută ³⁾ de metri. Am ajuns în vârful lui cu sforțări aproape tot așa de mari ca și la garduri și tot cu ajutorul potcoave-lor noastre de fier.

În sfârșit, iată-ne pe vârful cel mai înalt al acestor munți ⁴⁾, la o înălțime considerabilă ⁵⁾ deasupra mării. Stăm pe un podis rotund, apreciabil ⁶⁾. La mijloc este o cruce de lemn și alături o toacă ⁷⁾. Călugărul bate în ea și face o rugăciune.

Mă așez la piciorul crucii, de unde mă pot bucura, în voie, de priveliștea de nedescris care fine cât vezi cu ochii. De aici nu se vede nimic din ceea ce aparține omului! Orașe, sate, mânăstiri — totul este sters de distanță și înălțime. Pământul îți apare așa cum l-a făcut Dumnezeu: cu prăpăști pline de omăt, — de unde soarele se reflectă în scânteii azurii... cu păduri întunecoase și umede, — în care urlă sule de cascade ce curg în torenți, brăzând vălcelele și inundându-le... cu nori albaștri care se ridică din genuni... cu piscuri semețe care zdrăgănesc norii ce se încumetă până la aceeași înălțime... cu câmpii fără sfârșit — unde cele mai mari undulații trec neobservate...

La miez-noapte se văd vâgăunele și munții Bucovinei ⁸⁾, la răsărit Sireul și Moldova — care se răsruce ca niște șerpi de argint, la apus mliele de crește ascuțite de care-i plin Ardealul și Muntenia. Ici se vede un pelec de verdeață plin de vieață și frăgezime, colo uscăciune, sterpiciune și moarte. Dar, peste tot, și peste toate, meru e natura mare, sublimă, strălucitoare, parfumată, care reînvie, se deschide, cântă, surăde și crește, sub un cer de azur.

Ivan, care se entusiasmează numai de înălțimea la care ne aflăm, îmi umple liniștii luleua, o aprinde și mi-o întinde; eu o beau — sau, ca să mă exprim mai potrivit ⁹⁾ — o fumez în

1) In text: les gardurile — probabil e vorba de Gardul Stâncilor.

2) probabil e vorba de „Durtitoarea” — o cascade depe Ceahlău.

3) azi sunt dispărute aceste numiri — probabil e vorba de Fântâna rece, Fântâna Măcărăscului sau Fântâna Mitropolitului. În dicționarul lui Georgeghiu la pag. 171, se pomenește de fântâna Hăneala—svor în Poiana Stâncilor.

4) In text: le igăbu gardurilor — (vezi nota 1 de mai sus).

1) In text: lung de aproape o leghe și lat de un sfert.

2) In text: Ceahlău.

3) In text: 300 picioare [pieds] Multă exagerare...

4) In text: Alpii Bastarnici.

5) In text: 2720 metri. În realitate 1911 metri.

6) In text: 120 picioare.

7) In text: une toca ou hagyoșidère.

8) In text: Bu-Covine.

9) In text: pour parler français.

cinstea lui Dumnezeu și în admirarea operelor sale. Îmi pare că funul îmi ajunge mai proaspăt în plămâni și mirosul tutunului, amestecat cu miți de parfumuri ce ies din adâncuri, îmi pricinuște un moment de extaz — cum nici opium-ul nu mi-a produs vreodată. În această stare înțeleg perfect de ce Dacii au socotit sfânt ¹⁾ acest munte — căutându-și aici un refugiu, de ce marile lor preot și-a stabilit tot aici scaunul și de ce coloniștii Romani l-au consacrat reședința lui Esculap și l-au numit, deodată și **Pionul** (dela **Poenius**) și **Ceahlăul** (dela șarpele **Caecilia** consacrat zeului Esculap).

Când mi-am revenit în simțuri, călugărul își terminase rugăciunea...

— Bea, părinte, fi zic, înținzându-i luleaua. Tabacu-i tot dela Dumnezeu ca și smirna și tămâia.

— Îi drept, dar vinul tot dela Dumnezeu fi. Și luând plosca depe umărul unui făcău, mi-o oferi.

Beau un gât și plosca ²⁾ trecu din mână în mână.

Îmbătat de mînuștia priveliștilor, îmi mai arunc odată ochii în zare și începem să scoborim. Când am ajuns la izvoarele torentului numit Rupiuri, călugărul mi-a atras atenția asupra unui punct negru ce se vede într'un fund de prăpăstie, între **Piatra detunată** și **Sahasru** ³⁾.

— Ce-i acolo ? I-am întrebat.

— Îi Dochia ⁴⁾ — zâna, zeifa Dochia. Dacă dumneata fi s'o vezi, putem ajunge acolo printre acești doi munți: **Piatra cu apă** ⁵⁾ și **Câmpul vulturilor** ⁶⁾.

Drumul era lung... dar venisem să văd, cu orice preț, cât mai mult... haidem !

După trei ceasuri bune de mers anevoios, am ajuns în fundul unei prăpăstii unde vântul urla furios. Mai mult de o mie de vulturi ⁷⁾ sburau la câteva sute de metri, deasupra capetelor noastre. Dinaintea noastră, pe malul părâului Alb ⁸⁾, se odihnea o stâncă uriașă ⁹⁾, pe care tradiția o socotește a fi Dochia, fiica lui Decebal.

1) În acest sens a se citi și "Ceahlăul munte sfânt" de Pr. C. Matasă [Boabe de grâu Nr. 4, anul VI].

2) În text: Ia plosca.

3) În text: Săguastru. Vaillant a călătorit pe aici condus și de ghidul lui Asachi „Pionul sau Ceahlăul și Itinerarul Carpaților”, căci urmează exact numirile lui. Probabil că a confundat și poezia lui Asachi: Intre piatra detunată. Și-a sahasruului picior. Vezi o stâncă ce-a fost fata. Unu mare domitor...

4) În text: Dochie. 5) Pierre aqueuse. 6) Camps des Voutours.

7) exagerare... 8) În text: l'Albo. 9) Vaillant zice că-i de granit.

— Iată, îmi zise călugărul, Geniul Dacilor — Geniul Daciarum — despre care pomeniște inscripția găsită în Transilvania ¹⁾. Stâncă a fost sfărâmată în 1704 de o avalanșă, care a zdrobit, din aceeași lovitură, și un schi al Hangului ²⁾. Din stâncă n'a mai rămas decât trupul și picioarele, dar cu o leacă de bunăvoință se poate recunoaște și capul și brațele, aici, printre aceste zace stânci mai mărunte, care o înconjoară. Legenda ce ni s'a păstrat, desigur, îi fantastică, dar poporul o crede cu atât mai mult, cu cât nu-i înțelege sensul adevăc. Dacă fi-aș cânta-o, dumneata ai înțelege că-i din vremea când Români mai aveau încă inimă de Romani. În orice caz ai înțelege că ea ne-a rămas ca o mare lecție de patriotism.

M'a făcut curios și îl vedeam și pe el nerăbdător să mi-o cânte. N'am stat, deci, mult la gând și i-am spus că-mi face mai mult decât o plăcere, dacă mi-o spune.

Călugărul începu să cânte, însă atât sgomotul torentului cât și al pașilor cailor noștri, m'au cam împiedicat să-l aud.

După ce am trecut părâul Alb, am urcat muntele **Pictorul Sahasruului** ³⁾ și ne-am îndreptat în spre Cerăbuc ⁴⁾ — unul din cele trei mari lăcașuri sfinte din fundul acesta al Sârbenilor ⁵⁾, și, prin păduri de brazi, pe care furia Diavolului ⁶⁾ le-a culcat la pământ, printre stânci și părâie — care sunt tot atât de greu la numărat pe cât sunt de grele la trecut — lăsând la apus schitul de călugărie Poiana de sub Ponoare ⁷⁾, reintrăm în Hangu. la ora 9 seara, ruși de oboseală și morți de foame. Ca să ne refacem, plănuiam să rămânem acolo, a doua zi, într'o adevărată somnolență.

A doua zi ne-am luat rămas bun dela părintele Gavril, și i-am adus mulțumiri, pentru ospitalitatea ce ne-a dat. Neputând trece Bistrița ⁸⁾ prin dreptul Schitului, căci nu era pod, am mers o leghe mai la vale, să căutăm podul dela Răpceiuni ⁹⁾. Până a-

1) În text: La Carlsburg ou Alba Carolina (Alba Iulia). Vaillant pomeniște de inscripția: Coelesti Augustae | et AEsculapio Augusto | et genio | Carthagini et | genio Daciarum | volus. Terentius | Prudentius | Uthédantius | leg. Aug. 6 | leg. XIII Gem. leg. | Aug. propraet. | provinciae Rhaetiae |.

2) e vorba de legendarul „Schitul Sahasruului”.

3) În text: Pied du Săguastru.

4) În text: Cérbuco [Schitul înființat din rămășițele Schitului Sahasru].

5) În text: Sărbeni [dela părâul Sârbeni]. 6) În text: Iuda.

7) În text: Poiana de sub Ponoare (sub Ceahlăul). 8) Bistrița.

9) În text: Răpejune. [De aici Vaillant a luat-o pește Petru Vodă spre Pipirig.

colo am mers printr'o câmpie, pe malurile Bistricioarei ¹⁾ ce par' că ar vrea să machie stâncile uriașe dela poalele Ceahlăului. N'am mers mult și am întâlnit în curând Bistrifa, cu ferăstraiele sale, cu butucii săi plufiori, și cu plutele sale, primind în matca sa apele spumoase ale Largului — torenți al cărui curs îl urmăim câțva timp. Apoi, după un suieș destul de anevoios, am ajuns, în două ceasuri, în vârful muntelui Petru-Vodă, pe care, ca să-l scoborîm, ne-a trebuit aproape aceleași sforțări. Dar răsplata ne-a venit curând, căci la poalele muntelui am găsit satul Plotun, închis — ca și Căminii — între doi pereți de stâncă. Numele acestui sat îmi amintește bine de acele **platonii** loca, pe care geografia veche le dă ca nelocuibile. Că va fi fost cândva adevărat lucrul acesta — o cred... însă trebuie să mărturisesc drept, că azi Plotunul Moldovei este destul de populat și că într'o atmosferă plăcută, se respiră multă veselie și libertate.

Acolo, acasă, la moș Matei, ne așteptau prietenii dela Mitocul lui Balan. Cum ne-au zărit, Neculai și femeia sa, au început a ne sîrîga de departe „să trăiți!”, făcându-ne semne să venim mai repede. Ajunghând, am dat mâna cu toată lumea și mă uitam s'o văd pe Ileana.

— Unde-i fiică-ta, gospodină? o întreb pe Măruța.

— Iată-o, domnule, îmi răspunse ea, pofîndu-mă într'o cameră vecină.

O văd, într'adevăr... E îmbrăcată în cele mai frumoase gătelii: ciorapi albi, pantofi negri, rochie de borangic, cingătoare cu cataramă mare de argint, scurteică ²⁾ nouă, căptușită cu blană de jder și în păr fire de peteală, care-i cad în valuri până la pămînt... E înconjurată de vre-o douăzeci de fete tinere, cu care cântă și rade. Și, dacă nu mă înșel, ea-i mai veselă ca toate. Chiar cele mai în vîrstă îi arată o deosebită simpatie.

— So lăsa-m, îmi zice Măruța... își ia rămas bun dela sburdălniciile tinereții... mâine va fi femeie...

— ...Și mamă peste nouă luni, adăugă Neculai.

— Să sperăm, zic la rîndul meu... dar unde-i ginerele? Ce-ați făcut cu el?

— Ion... ne lămurii Măruța, e la Pipirig și nu-l vom vedea decât mâine.

— Pe mâine, deci — le zic și plec să mă odihnesc în odăița ce mi-a pregătit-o moș Matei în timpul convorbirii.

1) In text : Bistricioara.

2) In text : scurteica.

A doua zi, nici nu mă trezisem din somn, când trimișii ¹⁾ lui Ion Negrea au ajuns în sat. Părinții logodniciei puseseră oamenii de pază, ca să-i prindă, să-i lege de mîni și de picioare și să-i facă prizonieri. Ei sunt aceia care fiipă ca la războiu și de fișelele lor m'am trezit — sîrînd din pat și alergînd în cerdac.

— Ce căutați pe aici? I-a întrebat Neculai.

— Am venit cu războiul, i-a răspuns căpitanul celei, cu un glas răsunător ²⁾... armata vine în urmă și sigur va lua cu asalt această cetate.

— Să ne înțelegem, răspunse Neculai. Și, el cu femeia a pucară pe căpitan de brațe și se îngurîndiră în mulțime.

Trebuie să mai spun că, îmbrăcat în cinci minute, m'am amestecat printre ei?

La o sută de pași lângă casă, Ion apărî, dintr'odată, ca un Dumnezeu într'un nor de praf, pe un armăsar sarg, înșeuat turcește, strigînd din toate puterile: Izbîndă! Izbîndă!

— Izbîndă! îi răspundem noi, scoborîndu-l de pe cal și ducându-l în triumf, în căsuța bătrînului, unde fu primit în strigăte nefașșite de: „Să trăești!” și „Mulți ani!”.

De-acasă ne-am dus la biserică, unde ne aștepta preotul. Ion și Ileana stăteau în picioare, pe un covor sub care s'au aruncat câteva parale ³⁾ — puține căci nu erau bogăți. Obiceiul acesta are un tîlc: fericirea lor va trebui să se întemeieze pe suflulul casnic și nu pe bogăție, care, uneori, este aducătoare de nenorociri ⁴⁾. Preotul le-a pus pe cap câte o coroană împărătească — semnul puterii lor asupra copiilor ce se vor naște. Coroanele nu sunt nici din aur, nici cu pietre scumpe, ci sunt făcute din tablă și-s împodobite cu flori de câmp. Dascălul întinde câte o lumanare mică, de ceară galbenă, mișior și tuturor celor de față. Apoi, cu toții, ca într'o procesiune, ne învîrtim împrejurul mesei care a servit de altar ⁵⁾. Deodată, în loc de bomboane — pușin cunoscută prin munții aceștia, căzură peste capetele noastre o ploaie de nuci și alune... (Sunt, acestea, acele „nucis sparge marie” ale lui Virgil? sau acele „nucis reliquare” ale Persilor ⁶⁾? Mai mult ca sigur, pentrucă acestea în-

1) In text : Lambassade. E vorba de conacari sau colacari — trimișii mitrelui, care sosesc înaintea alaiului ce vine să ia pe mireasă. El vin ca niște războinici, înarmăți și călări.

2) In text : voce de stentor. 3) In text : des paras.

4) Vezi și în D. Cantemir, locul citat, această datină.

5) e vorba de „Isaia dărtășește”, care se cântă la cununie.

6) sparge nucă, b'rbate! D. Cantemir (locul citat) dă alt înțeles acestui obicei: nucile, bomboanele, etc., sunt simbolul belșugului.

seamnă, aici, ca și la Roma, că trebuie să renunți la toate plăcerile și sburdănicile copilăriei).

Ceremonia odăii terminată, ne întoarcem la ospăț, la care poate veni oricine și unde toată greutatea se reduce la a și să-ți găsești un loc. Masa îi așezată în ogradă, pe două scănduri lungi de brad, apropiate una de alta și sprințuite pe bolovanii. Deoparte și de alta, pe pământ, sunt așezate perne de perete, pe care stăm turcește.

Se mânăncă, se bea, se râde și se cântă, din belșug.

Fratele lui Ion, ridicându-se, îi finu discursul acesta :

— Ioane, să nu uii niciodată că eu fi-s frate ! Să nu uii niciodată pe tata, dacă te-ai unti cu o familie străină ! Să nu uii niciodată pe mama care te-a născut, în mare durere, în hrătea noastră ! Să ai foidauna, pentru ei respectul unui fiu și pentru mine prietenia unui frate.

— Scumpi părinți și frale mult iubii — îi răspunse Ion, ridicându-se — nu voi uita niciodată pe acei din a căror sânge sunți ! Femeia mea va fi fiica voastră, iar familia ei va fi și a voastră !

După ce a terminat, un taler încercat cu batisse brodate cu fir aurii și lână, făcu ocolul mesei. E un dar. Iusă fiecare pune în taler pentru batisa care și-o alege, cât îl lasă inima și punga. Desigur, eu am făcut la fel cu celalți. Când talerul s'a golit, toată lumea s'a ridicat și s'a dus de a feliicitat și a îmbrățișat pe fineri și pe părinți. Și nu fără o dulce emoție am văzut la crimi dătoase, umplând ochii tuturor celor din aceeași fetică familie.

Până seara au ficut-o într'un joc... Iar când Ion a vrut să se retragă, Ileana s'a dus să-și ceară voie dela mamă-sa.

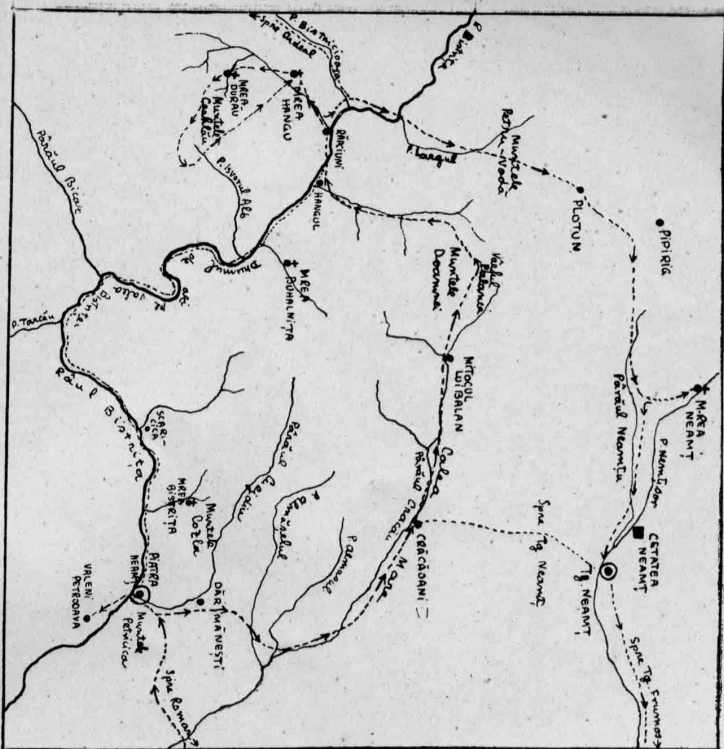
— Du-te, fiica noastră — încuviințară, dintr'odată, Neculai și femeia sa — du-te și cerul să binecuvinteze legământul vostru... Și o îmbrățișară...

Ileana se aruncă în brațele lor, dar părinții o duseră la pieptul soțului, care o luă, ocrotitor.

Când să iasă, fiind încă în pragul ușii, îi sări în cale o ceată de făcăți înarmați cu bastoane și securi. Fără a se sinchisi, Ion le aruncă în față o batisă brodată și, luându-și soția în brațe, trecu prin mijlocul lor, o așeză în căruța ¹⁾ încercată cu zestre și porni călare.

Toată lumea s'a îngrămădit pe urma lor, întovărășindu-i până la Pipirig, unde am mers și eu. Pe drum ecurile munților

¹⁾ In text: le char.

- 1) Linia punctată, întreruptă de săgeți, arată drumul urmat de Vaillant prin județul Neamt.
- 2) Linia punctată simplă arată drumurile principale de azi.
- 3) Vaillant a călătorit pe așa zisa "Cale Mare" — drumul dela Piatra-N. spre Cetatea Neamtului și Ardeal, care trecea prin munți și nu prin Valea Bistriței.

răspundeau delunțărilor de armă și melodiei acestui vechiu cântec :

Taci mireasă nu mai plânge,
Inimioara nu-ți mai frânge,
Căci la maică-la te-oiu duce
Când răchit' a face mere
Și troscolul vinețele ¹⁾.

Drumul îi îngust și desfundat, dar veselia care merge cu noi îl îndulcește așa de mult că abia-l simțim. Suntem la Pipirig înainte de a însera.

Soții, ajunși sub acoperământul locuinței lor, primesc ultimele noastre felicitări și ne invită la masa lor, a doua zi. Apoi, fiecare, pleacă să ne căutăm un culcuș la gospodarii mai înstăriți ai satului.

A doua zi, de bună seară, tinerii mai erau încă unul în brațele celuilalt, când — după ce am lăsat în urmă poiana strălucitoare de flori, prin care aleargă veselele cele trei pătriase : Neamțul ²⁾, Nemțisorul ³⁾ și Carpenul ⁴⁾ — intram într-o pădure frumoasă de stejari, asemănătoare celei dela Fontainbleau ⁵⁾, prin care un drum ne-a dus la mânăstirea Neamțului.

Neamțul este, într'adevăr, o mânăstire minunată. Cele două bisericuțe de aici, cele zece clopotnițe, cei cinci sute de călugări, care misonă în toate părțile, brazii care fac de santinelă la poartă de intrare, munții înalți dela orizont, ecoperiți de zăpadă — înșfârșiți, toate aceste minunății sunt destule pentruca să atragă curiozitatea călătorilor. E cea mai mare, cea mai bogată și cea mai populară dintre toate mânăstirile Moldovei. E o capitală, un centru, e jinta pelerinagilor sfinți, e Ierusalimul Țării... Și pelerinii vin adesea, să plângă pe ruinele vechii cetăți, care se vede la vre-o 1500 ⁶⁾ metri dela porțile mânăstirii.

În afară de numeroasele sale schituri, care împodobesc poalele Ceahlăului, Neamțul mai are, în vecinătate : Agapia ⁷⁾ unde își aduc fetele (sunt atâtea fețe frumoase, aici !) nobilii orgolioși, când au prea multe, numai să nu le mărite cu oameni din familie mai simplă, (care totuși, ș'ar simți fericirii să se însoare cu ele, chiar fără avere ¹⁾ — și Varatecul ⁸⁾ — cu acoperi-

1) în text : frumoasă mireasă, haide, taci ! | Nici un suspin, nici o lacrimă ! | căci la mama ta, vezi tu, eu ! | Te voi readuce când, fără farmece | richita va face lămâie | și troscolul pepeni.

2) în text : Némț 3) Nemțisor 4) Carpen, 5) pădure în Franța.

6) în text : 15 sute pași (distanța e mai mare).

7) în text : Agapie 8) Veratic.

surile orientale și așa de demn de numele său prin așezarea încântătoare, în mijlocul unei pășii de flori.

M'am oprit la Neamț numai ca să mă odihnesc. Și, fiind sătul de a mai pierde vremea cu mânăștrile și călugării, m'am hotărât, mai degrabă, să fac o vizită respectuoasă ruinelor celății Neamțului, unde fiecare piatră evocă măcar o amintire glorioasă. Imi aduc aminte de Ștefan cel Mare, de cele patruzeci de biruințe ale sale, de mamă-sa și de eroismul ei de spartană. Imi părea c'o văd, pe înălțimile meterezelor și o aud strigând păt-zitorilor: „Inchideți porțile! Acesta nu-i fiul meu!“ Imi părea că-l văd pe acest fiu rușinat de fuga sa, cum se întoarce, cum se aruncă orbește asupra dușmanilor și cum, fi taie în bucăți! Alătea amintiri de vitejie și curaj s'au trezit în mine, la vederea acestor glorioase urme a unei măreții apuse, că mi s'a părut, un moment, că văd zidurile întregi și că aud poporul moldovean, cerând domnitorului Lăpusneanu¹⁾, cu strigăte asurzitoare, capul lui Moțoc²⁾. Imi părea că stau în fața celor zece plăeși, care au silit armatele lui Sobieski să ridice asediul și că îi felicit călduros... Dar.. dar ridicând capul văd, de fur-împrejur, numai ruine... Și Românul îmi apare așa cum este el în adevăr... destul de mic, destul de slab, destul de sficos... pe cât a fost odinioară de mare, de tare și de culezător!

M'am continuat drumul către Târgul Neamț³⁾. Mergeam de vre-un sfert de ceas pe drumul mare, când am auzit venind în urma mea o căruță⁴⁾ trasă de trei cai buzași. Inclinând pasul, m'a ajuns. Înăuntru era un singur călugăr care mâna caii. Ii strig: — Părinte, n'ai pulea, Sfinția Ta, să ne ei în căruță? Căci, uite, de opt zile călărim și ne-am săturat!

— Cu plăcere, domnule!

Și fără să pierd vremea, am plătit călăuzei de a rămas mulțumită.

— Suntem câte un om de cal, zise călugărul—ajutându-mi să mă urc—așa că nu vom merge mai greu... Cunosc drumul cel mai scurt și, dacă vom ajunge înainte de înserat la Târgul Frumos, sper să vă duc să dormiți bine la Iași...

Zicând acestea, scutură hățurile și pornirăm repede. Treceam printr'o regiune foarte deluroasă și bogat cultivată, unde la fiecare pas ni se ofereau priveliști minunate, însuflețite de toată vișoarea primăverii. Ocoleam poalele unui deal, când un călător, zdrobit de oboseală, ce abia-și țara picioarele, ne făcu semn că vrea să ne vorbească...

1) Lepus năno 2) Moțoc
3) în text: Târgu-de-Sus. 4) Căruța.

— Soldat, (era un soldat) — îl întreabă călugărul, bănuind mai bine ca mine ce vrea să ne spuie — unde mergi?

— La Iași, răspunse acesta, și dacă n'ași fi prea greu în căruță, fi-aș cere un loc, Părinte!

— Căruța are patru roți și noi suntem numai trei... urcă, frate, căci echilibrul le va face să se învârtască mai ușor...

— Mulțumesc Sfinției Tale, Părinte — zise soldatul și se urcă repede, așezându-se lângă călugăr.

Și tată-i vorbind... Unul despre sabie și lăduncă, altul despre milostenie și rugăcime. Discuția aceasta, unde se amestecau elemente așa de contrarii, mă amuza... Din ceea ce spuneau ei, am înțeles că soldatul era un erou, căci s'a servit căpitaniul la masă și a speriat, vreme de șase luni, năladele¹⁾ Dunării la strigătul rondului: „Cine-i acolo, stai l.. Și călugărul era un sfânt, căci de nouă ani a îmbrăcat rasa și de-atunci n'a mai știut ce-i bata...

— Erou fără victorie și sfânt fără minuni — am zis către Ivan, în timp ce am văzut pe sfântul nostru părinte și călugăr că face un semn cu subînțeles, soldatului.

În focul discuției, atâtă a scuturat hățurile și caii săi mărunți au finit un trap așa de încordat, că am ajuns la Târgul Frumos cu ziua mare.

Călugărul ne conduse la mânăștire, unde-și schimbă caii, iar noi ne-am trecut o jumătate de ceas înfulecând o pâne albă, cu borș de peștișori și lăptărie.

Continuând drumul în trapul calilor, Ivan adormise, iar eu mă făceam că dorm.

Soldatul și călugărul continuau să vorbească, fiecare despre dansul. Ascultați-1:

— Mă rog, zise soldatul, ce vrei să faci Sfinția Ta la Iași?

— Să fac chetă pentru Sfinția Teodora. Dar dumneata?

— Eu, mă duc să mă sărbătorească!

— Da, da, foarte bine! Și pentrucă te chiamă Toader, sigur că te vei înscrie și în condica mea.

— Nici nu mă gândesc! Las' că nici nu știu să scriu, dar dacă aș vrea să dau, aș da și fără să promit...

— Ai dreptate... dar cât ai da?

— Un sorcovăi.

— Un sorcovăi? Nu fi-i rușine să vorbești așa dinaintea boierului, care poate ne aude? Un sorcovăi pentru Sfinția mânăștire? Dacă ai zice un ducat²⁾, ar fi ceva, dar așa...

1) Zețiițele isvoarelor. Soldatul făcuse de pază la Dunăre,
2) ducatul de Austria — 32 lei în Muntenia și 36 lei în Moldova
(Vallant, I, pag. 56).

— Părinte, dacă aş fi colonel, fi-aş da ca un colonel, dar aşea, fiind numai soldat, nu pot să-ţi dau mai mult... apoi întorcându-se spre mine :

— Boierule, ce ruşine găseşti în asta ?

Din fericire, întinerecul îmi îngăduia să mă prefac a dormi înainte, căci n'as fi vrut să dau un răspuns care să supere pe călugărul cărui eu însumi îi datoram mila căruii sale...

— Mie un sorcovăţ ? reluă călugărul... Dar ce, mă crezi poate orbul cerşetor dela podul Hârăului ?

— Eu ştiu că Sfinţia Ta vezi clar aici, îi răspunse soldatul... Cât despre orbul cerşetor dela Hârău¹⁾, dacă i-aş da o para ar fi foarte mulţumit, ba ar ruga şi pe Dumnezeu să mă binecuvânteze, să mă ajute şi să-mi dăruiască mulţi ani ! Şi mă mir că Sfinţia Ta îmi socoteşti o crimă, că nu pot să-ţi dau mai mult ca un sorcovăţ ! Asta nu-mi place, părinte !

— Dar bine, frate, poate nu ştii că binecuvântarea este cu atât mai mare, cu cât îi mai dăntia...

— Eu ştiu că dăntia o faci după puteri, cu inimă bună şi la vremea când trebuie, zise soldatul supărat...

— La vreme, comblectă călugărul cu un glas mieros... dar bine, nu-i la vremea cea mai bună, o danie de patronul tău, către Sfinţia mânăştire ? Dar ce umbli eu ! Aşa sunteţi voi oamenii ! Voi nu vreţi să înţelegeţi că binecuvântarea asupra sufletelor voastre, vine dela Sfinţele locuri ! Vă place să uitaţi că Cernul vă plăteşte însuşi, la tot ceea ce daţi !

La aceste cuvinte, nu m'am mai putut stăpâni şi, alături de soldat, am tras un hohot de râs... apoi, către călugăr :

— Sunt sigur că omul acesta n'are nici măcar o sută de ducaţi în buzunar şi aş pune rămăşag pe ce vrei că nici nu-i va avea vreodată...

— Bine a zis boierul !... adăugă soldatul. Dar eu aş zice mai mult : Pentru că Cernul plăteşte însuşi, Sfinţia ta să-mi dai suta aceea de ducaţi şi să aştepţi răsplata însuşi a Cernului. Apoi, întorcându-se către mine :

— Cât îi va aduce, domnule ?

— Nu mai puţin de zece mii ducaţi, frate !

— Ei bine, continuă el către călugăr : Dacă Sfinţia Ta mi-ai dai odată pentru todeauna, nu vei mai avea nevoie să chelezi toată viaţa. Dar lasă... eu ştiu că Dumnezeu binecuvântează numai pe cei care-L iubesc şi dă numai celor care muncesc... Nu-mi mai vorbi, deci, de binecuvântarea mânăstirescă...

1) în text : Herleu.

Călugărul nu se dădu băit şi discuţia continuă în timp ce eu mă prefăceam că dorm...

— Iubite frate şi prieten, noi nu cerem pentru noi ci pentru mânăştire !

— Ei ! făcu soldatul puţin inervat.. cine cerşeşte pentru casa sa, cerşeşte şi pentru sine.

— Dar, bine frate, poate nu ştii căşi călugări sunt de hrăniţi într'o mânăştire !

— Chiar de-ar fi mii ! N'au decât să muncească mai mult ! Dar îi ştiu eu, nu le place munca ! Le place în schimb să se îngrese dintr'a altora...

— Nu mai vorbi aşea ! Dacă ai şti cât dăm noi Locurilor Sfinţe, Ierusalimului şi Muntei Athos şi cât dăm — chiar dintr'al nostru — Musulmanilor, ca să nu ne profaneze !...

— Dacă aşi avea, ca noi, femei şi copii, aşi munci ca să-i hrăniţi şi Musulmanii nu 'var cere mai mult ca nouă, celorlalţi...

Călugărul făcu. Soldatul, modest învingător, făcu şi el. Eu, prefăcându-mă că mă trezesc, întreb pe călugăr unde suntem.

— Am ajuns, boierule...

— Unde ?

— La Iaşi !

— Unde vrei să te conduc ?

— La Tatarasţi¹⁾.

Bariera era închisă... Un funcionar se prezentă îndată...

— Numele dumneavoastră !

Călugărul : Milostiv²⁾...

Soldatul : Viteaz³⁾...

Fu : Aşa Munteanul⁴⁾...

Zicând acestea, săvârşii, fără să-mi dau seama, profesia unui ghicitor⁵⁾, despre care, poate, voiu avea ocazia să vorbesc în curând...

— Aveţi încă o persoană cu dumneavoastră, îmi zice funcionarul...

— Da, e servitorul meu... doarme...

— Cum îl cheamă ?

— Ivan Săguitanu⁶⁾.

— Totul e în bună regulă, încheie funcionarul...

1) în text : Tătaras.

2) Charitable — milosiv, creştin.

3) Valeureux — viteaz, valoros.

4) L'Âge Munteano.

5) scindrome.

6) Săguitano — care spune minciuni.

Bariera se ridică și trecurăm. La miezul nopții punct, bunul călugăr mă scoborî la locuința mea din Tatarasî. Pentru că m'a adus în căruță până aici, i-am dat călugărului ceea ce ceruse soldatului, pentru Sfânta Teodora și Mănăstirea Neamțului.

Soldatul scoborî odată cu mine.

— Așa, soldat, îi zice călugărul... nu fi supărat hai, dă-mi sorocovățul... pentru dragostea lui Dumnezeu...

Soldatul scoase o batistă, o desnodă, luă o rublă ¹⁾ de aur și punând-o în mâna călugărului :

— Pentru plata căruții, părinte...

Întâm în curte. Soldatul rămase să-și petreacă noaptea sub acoperișul meu, iar călugărul o luă trei-trei până la Golta..

CONTRIBUȚIUNI PENTRU UN ISTORIC AL MĂNĂȘTIRII DURĂU

de D. Hogea

La poalele uriașului și falnicului Ceahlău, către Nord-West, într'o largă și înălțătoare poiană, mărginită de pâraiele Bucur și Nicandru, în mijlocul codrilor de brazi, se ridică, singuratică și liniștită, departe de sgomotul lumii, Mănăstirea Durău, cu chilizile călugărilor, cu mica lor gospodărie, cu frumoasa clopotniță dela poarta de intrare.

Datele și originile numeroaselor mănăstiri și schituri, ridicate din vechime, în diferite localități adăpostite în munții noștri, nu se pot determina cu precizie din lipsă de documente — ci mai mult după tradițiile căle s'au putut păstra în popor. Cele mai multe din ele — mărturie vie a străvechilor noastre așezări creștinești — au dispărut aproape fără urme.

Tot astfel se prezintă cazul schitului (sau săhăstria Durăului), din muntele Ceahlău sau Pionul, transformată mai târziu în mănăstire.

Cred că mulți dintre ceilorri acestor rânduri, cunosc cu cât talent și măiestrie, neuitații noștri poeți și scriitori Alex. Viăhniță, Em. Gârleanu, N. Gane și alții, ne-au descris frumoșele Ceahlăului și Durăului, căroră le-au închinat adevărate imnuri de slăvire, covârșiți de măreția acestor sfințe locuri !

Ca prim document asupra înființării Schitului Durău, vouă reproduce următoarea inscripție, săpată pe placa mare de marmură albă, alcătuită în anul 1931 de Inalt P. S. Pimen Mitropolitul Moldovei și așezată pe zidul exterior al bisericii :

Spre știință.

„Cea dintâi așezare călugărească a Durăului, după tradiție,

¹⁾ rouble.

e ciftoria călugăriei Mariana — zice-se — fiică de Voevod Moldovean.

La început schitul a fost de călugărie.

În 1802, călugărul Petre și alți ai lui frați de călugărie, au înouit vechea bisericuță de lemn și după povăta și ajutorul dat de Mitropolitul Moldovei Veniamin Costache, au făcut case pentru călătorii sosiți în munții Ceahlăului.

Între anii 1832-1838, niște neguțitori moldoveni, ajutați de călugării din mănăstirile Neamțu-Secu și călugăria Safta Brâncoveanu dela Varatic, au ridicat biserica de zid cu hramul **Buna Vestire**, în locul celei vechi.

Frumoasa poziție a schitului singuratic, a atras și adăposiți, în timpul verei pe **Gh. Panu**. Acest mare cugetător și dărz luptător politic, găsite aici, la poalele Ceahlăului, liniștea sufletească pe care o căuta, după multă luptă, uneori dusă prea departe — și încordare de muncă.

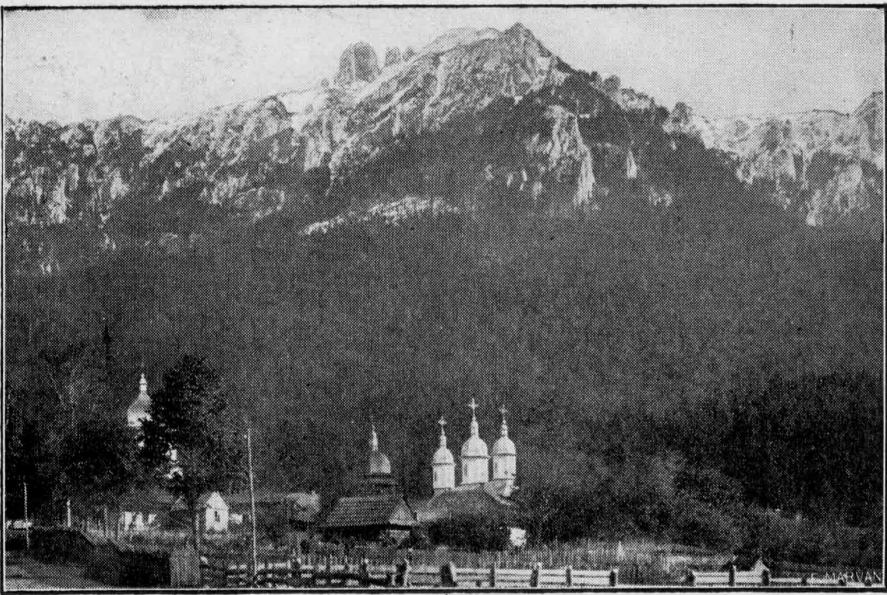
El a fost cel mai mare ajutor al schitului Durău, care până atunci era abia cunoscut și călugării trăiau din mila porului.

Lui Panu se datorește ridicarea schitului la rangul de mănăstire, cu personalul călugăresc întreținut de Stat, în vremea miniștrilor dr. Istrati și Spiru Haret, — cum și reparația bisericii celei mari, zidirea clopotniței, a bisericii dela cimitir și a caselor de oaspeți. Saret fiind arhimandritul Teofan. Prin stăruința înalt P. S. Mitropolit Pimen al Moldovei, în vremea și cu ajutorul ministrului Al. Constantinescu, mănăstirea a fost înzestrată cu pământ de lucru și cu clădiri trebuincioase gospodăriei. În timpul marelui războiu și mai ales pe vremea armisfiliului, mănăstirea Durău, a fost cercetată, în mai multe rânduri, de marele Rege Ferdinand I și de Regina Maria, care au găsit aici, în acele zile grele, loc de retragere și reculegere — 1931.

A doua inscripție este aceea deasupra ușei de intrare a bisericii, din anul 1835, săpată în piatră, din care se vede că acei ciftori neguțitori moldoveni, au fost Vasile Ilhoviici și frații Gheorghe și Ioan Proisie, care au zidit biserica aslăzi în ființă, în locul celei vechi de lemn. Din mai multe scrisori și acte, aflate în dosarul de documente al mănăstirii, se vede strădania, munca și chelnuția lor de ani întregi, pentru ridicarea sfântului lăcaș. Acești evlavioși neguțitori erau de aici din Piatra-N. unde își aveau familiile și casele lor.

Voiu reproduce încă un document mai vechiu, cu privire la

Fotografie de Ad. A. Chevallier

Mănăstirea Durău și Muntele Ceahlău

organizarea vieții monahale și înzeestrarea schitului Durău, document cerceiat și tradus de mine în litere noi, acum doi ani, cu prilejul procesului pornit contra mănăstirii de către Prințul M. Sturza și Ministerul Domeniilor, pentru revendicarea unei părți de pământ.

Acest document este scrisoarea-adresă, din 31 Iulie 1850, a Mitropolitului Moldovei, Veniamin Costache, către cuvitosul schimonah Ghervasie, năcielnicul ¹⁾ schitului Durăului și celorlalți ieromonahi petrecători acolo.

Lață cuprinsul lui :

²⁾ Părintească Blagoslovenie ²⁾ trimitem prea curvioșiei tale.

După cererea ce prin jalobă iau făcut petrecătorii ieromonahi și monahi dela Schitul Durău, ce iaste pe moșia Hangului, de sub muntele Pionului, dela finutul Neamțului — ca schitul acesta de acum înainte să nu mai aibă alăturarea sa de către Mănăstirea Hangului, ci dându-le înapoi aceea ce le-ar fi luat Igunenul, și hotărându-lisă și locul căl s'ar socoti împrejurul schitului pentru a lui trebuință, să rămână supț a lor îngrijire, fără să mai ceie ³⁾ dela Mănăstirea Hangului nimica pentru a lor viețuire. Iar pentru povățuirile cele duhovnicești, să se alătne la care din mănăstiri se va socoti.

Care a lor cerere luându-se în băgare de seamă — fiind acel loc potrivit de a petrece viața pusnicească, urmează a fi supț povățuirea unei Lavre ⁴⁾. Pentru aceasta implinind cererea lor :

Prin această scrisoare îl supunem la această mănăstire a Neamțului ; petorisându-se ⁵⁾ a fi petrecerea lor mărginită în aceasta ce mai jos se arată, adică :

1) La acest schit să fie petrecători acel pe carii prea curvioșia la îi vei rândui.

2) Schitul acesta va avea întru stăpânirea sa o poiană ce iaste între pâraiele Durăului, și o morișcă ce iaste pe unul din acele pâraie ; care poiană și morișcă suntu din dreptul schitului la vale, având voie a mai deschide împrejurul acei poieni ca să fie ca de cinci-spre-zece fălci pentru iarbă.

3) Vor fi slobozi a pășuna împrejurul schitului atât cai, cum și boi și vaci, ce va avea schitul.

4) Din pădure vor fi slobozi a tăia lemnul trebuitor atât pentru foc, cum și kereșleaua trebuincioasă pentru menemeluri ⁶⁾ și facere din nou kilii, i ⁷⁾, alt lemn ce va cere trebuința a se

1) superior. 2) binecurvântare. 3) ceară. 4) tutelată. 5) mărginându-se.
6) reparatii. 7) și.

face la Schit. Iar a face vr'un alșveris¹⁾ cu pădurea, sau a dărui nu sunt slobozi nici de cum.

Și dar de acum înainte ca pentru un schit ce iaste supus acestei Mânăstiri²⁾, prea cuvioșia ta vei avea toată îngrijirea a rândui pe cine vei crede de cuvință Naclialnic. Și viața cea după Dumnezeu plăcută a petrece.

Al prea cuvioșiei tale părinle sulflesc.

1830 Iulie 31 Eșii³⁾

Veniamin Mitropolit Moldoviei

Din acest document se vede că Schitul sau Săhăstria Durăului, — a cărei întemeere mai slatornică dăinușește din anii 1830-1835 când s'a zidit biserica de piatră de azi — a atârnat mai înainte de Mânăstirea Hanguului⁴⁾ ca o săhăstrie a ei, până la 1830, când prea fericiul mitropolit Veniamin — acel mare țerarh și bun organizator al mânăstirilor din Moldova — a hotărât trecerea lui sub ascultarea Mânăstirii Lavra Neamțului, pare-se din cauza unor dese neînțelegeri avute cu M-rea Hanguului.

Tot din acest document reiese că, înainte de secularizarea

1) comerț. 2) M-rei Neamțu. 3) Iași.

4) Aicea vouă deschide o paranteză: În lucrarea sa *Căluțuza Jud. Neamț, Preotul C. Matasă*, a rată că nu se poate încă bine preciza care va fi fost aicea Mânăstirea Hanguului, de care vorbește hrisovul din 13 Februarie 1458 dat de Ștefan cel Mare, din lipsă de lămuriri suficiente. Pare să fi fost o săhăstrie de călugări dela poalele muntelui Ceahlău. Poate să fi fost o schit unde se află azi Durăul, și în fine crede că ar fi fost vechea Mânăstire din Peeni, în localitatea numită azi Boura — Fărțișii — vezi pag. 99-100¹⁾ Iar la pag. 103, se arată că Mânăstirea Hanguului zisă și Buhălița, foarte bogată în moși și odore, a fost zidită de domnitorul Mitron Barbovschi în 1627, cu hramul Vovidenia, care este în partea apusului depărtat și într-o deosebită pushe, ce se cheamă Hangu, pe moșia „Poenile”²⁾.

Iată însă că D-I Gh. Ungureanu-Iași, un harnic și iscusit cercetător de hrisoare și documente cu privire la vechile așezăminte de pe Valea Bistriței din Jud. Neamț — a publicat în revista *Arhiva Iași* No. 4 anul 1931, o importantă și documentată schiță istorică, în care dovedește în chip luminos, că în realitate actuala Mânăstire Buhălița — astăzi biserică de mîr, nu este alta decît vechea Mânăstirea Hanguului, care în anul 1715, a fost închinată la Patriarhia de Alexandria, de către fanariotul Nec-lai Mavrocordat Domn al Moldovei; iar Mânăstirea căreia astăzi i se spune Hangu, este Mânăstirea Pionului sau schitul lui Silvestru, purtând și denumirea *La Palat*, din satul Schit comuna Ceahlău.

Așa dar, confuzia care s'a ivit, a fost pe deplin lămurită și această lămurire corespunde și cu documentul din 31 Iulie 1830 al Mitropolitului Veniamin Costache reprodus mai sus.

Așteptăm cu nerăbdare apariția studiului istoric pe care D-I Ungureanu îl pregătește și din care schița sa istorică, publicată în *Arhiva* este numai un extras și poate că atunci vouă reveni cu date mai complete asupra istoricului Mânăstirii Durău.

avertor mânăstirești făcută sub domnia lui Cuza Vodă, Mitropolia Moldovei, ca proprietară a moșțiilor mânăstirești — era singura în drept a le administra și a dispune de ele, potrivit rânduielilor depe vremuri; iar în anul 1930 când s'a dat schitului Durău acele 15 făci pământ de hrană și drepturi speciale asupra lemnului din pădure, moșia Hangu aparținea Mânăstirii Hanguului.

Mai în urmă schitul Durău a fost mult ajutat atât de M-rea Neamțului, de care depindea, cât și de Cnezii Cantacuzini, care deveniți apoi proprietari ai moșiei Hangu, considerau că schitul aparține acestei moșii.

Astăzi M-rea Durău, după ce a câștigat procesul de care am amintit, are în deplina sa proprietate atât acele 15 făci, cu care vechiul schit a fost înzestrat de mitropolitul Veniamin, cât și 29 hectare teren, fânele și pășune, cu care a fost împroprietărit pe moșia Hangu, prin expropriere în anul 1921.

Deși placa de marmoră așezată în 1931, pe zidul din afară al bisericei, ne spune, atât de lapidar, ceea ce a făcut Gh. Panu pentru mânăstire, vouă mai adăuga încă vre-o câte-va faple cu care, acest neînțrecut cugetător, scriitor și om politic, a contribuit la ridicarea și progresul localității, în timpul de aproape 20 ani, în care și-a petrecut vacanțele de vară în adâncă liniște sulflească a Durăului lui adorat, cu o rară pasiune.

Primul lucru care l-a preocupat, a fost construirea șoselei — vre-o 9 km. — care, începând din calea națională Patra-Prisecani, dela capul dealului din Răpiciune, duce la Durău, drum până atunci cu totul impracticabil.

În urma sfărșințelor sale neîncetate, județul și comuna Hangu, au făcut șoseaua, podurile, podețele și parapețele de pe pâțul Schitului. A sfărșit apoi a se face linia telefonică, instalarea postului de telefon și oficiul postal la Durău. A luptat mult timp, prin organele silyce ale Statului, împotriva Prințului Sturza, proprietarul domeniului Hangu, ca să nu se taie și exploateze pădurea de brazi din jurul Durăului, care-i mărește farmecul.

Astăzi drumul la Durău se poate face ușor cu orice vehi-

cule; de aceea se explică numărul tot mai mare al vizitatorilor, care găsesc oarecare confort și înlesniri, fie că se stabilesc aici vara, fie că vin ca turiști.

Adaug deasemenea, că la toate aceste înfăptuiri, a contribuit în mare măsură și vrednicul arhimandrit Teofan Ionescu, fost timp de peste 50 ani stareț al M-rei; el trebuie cu dreptate, a fi socotit ca unul din cei mai de seamă citori ai ei.

Am fost timp de peste 40 ani, unul din cei mai constanți vizitatori și admiratori ai Durăului și de-aceea cred că nu se poate scrie despre starea înfloritoare de azi a vechiului Schit, fără a se aminti opera neuitărilor cititor G. Pannu și Starețul Teofan.

Spațiul restrâns al acestui articol, nu-mi îngăduie a dezvoltă mai mult acest scurt istoric. Îndemn însă a se citi lucrarea mea recentă **George Pannu la Durău**, în care se găsesc date mai complete.

**URME DE ROTACISM PE VALEA BISTRITEI
ȘI DOUĂ LEGENDE NECUNOSCUTE DESPRE ȘTEFAN CEL MARE**
de P. Gheorghensca — institutor

I

Urme de rotacism

Din pricina așezării năvălitorilor Slavi în inima Românilor — locmai în epoca de formare a neamului și a limbii românești, Români — și mai ales graiul lor — s'a despărțit în trei mari grupe, formând acele trei mari dialecte — denumite după așezarea pe terenul respectiv: **dialectul Daco-Român, Macedo-Român și Isto-Român.**

Cel mai însemnat, din aceste dialecte, este desigur, dialectul Daco-Român, care stă temelia limbii noastre românești.

Dar limba aceasta n'a fost dela început așa cum o vorbim noi azi. Ea s'a transformat mereu — și nu la întâmplare, ci după anumite legi fonetice.

Una din aceste legi este **fenomenul rotacismului**, adică transformarea lui *l* și *n* în *r*, când aceste consoane, din cuvintele latine, se găsesc între vocale. Transformarea aceasta s'a săvârșit cam până în vremea când influențele exercitate de limba slavonă, asupra dialectului Daco-Român, au început a se accentua.

Dar fenomenul rotacismului s'a păstrat până azi și este o mărturie a înrudirii celor trei dialecte și se bănuște a fi o înrăutrire Gelo-Dacă asupra limbii latine. În măsură mare îl găsim azi la Istrieni, în oare care măsură îl găsim în limba română și, în măsură restrânsă de tot, la Macedoneni.

Urme vechi de rotacism, în limba română, ni s'au păstrat în cele dintâi manuscrise, din secolele XV-XVI: **Codicele Voneronțian, Psaltirea Scheiană, etc...**

Dar multe din aceste urme nu s'au pierdut nici azi. Ele se mai observă în gratal Mofilor, al Maramureşenilor şi chiar al Moldovenilor de pe valea Bistriţei.

Fiind născut şi crescut în susul văii Bistriţei, am observat câteva urme de rolacism — mai ales în satul Cotârğaşi — şi le-am notat. Din nenorocire, însă, notele strânse cu mult înaintea războiului mi s'au pierdut în vremea ocupaţiei din 1916-18.

Redau, în cele următoare, alătea câte le-am mai păstrat în memorie.

1) Cuvântul **muşuzoi** se rosteşte tot aşa de des şi **muşuroi**. Forma veche e **muşuroiu**, de unde şi numele propriu de **Muşuroaie**.

2) Cuvântul **măvunt**, se pronunţă obişnuit **măvunt**, pe o bună bucată din valea Bistriţei. Se zice sare **măvunţică**, tot atât de des ca şi sare **măvunţică**.

...Şi mi-o bate **măvunţal**
Că t-oi da carne de mnel...

3) Cuvântul **până** se pronunţă tot aşa de des şi **pără**.

...De la noi şi **pără** la voi,
Tot în fântle ş'in ojaşi
Ş'in parale **măvunţăli**...

4) Verbul a **mirosi**, se rosteşte şi a **mirosi** sau **mirosă**.
...Unde joc' un văr c'o vară
Aminoas'a primăvară
(**Aminoas'a** primăvară).

5) Cuvântul **avin** se mai pronunţă şi **avin** — de unde numele propriu **Aminoasa**. Dar se mai aude, sus de tot pe Bistriţa, şi **avinis**.

6) Cuvântul **venin**, prin satele **Cojoci** şi **Chiril**, se mai rosteşte, de către oamenii bătrâni, de 80-90 de ani, şi **verin**. Mama mea, care a murit în 1914, a pronunţat toată viaţa **verin**, nu **venin**.

7) Cuvântul **puvoiu** — **puvoaie**, se pronunţă de bătrâni, în unele locuri, **punoiu** — **puvoaie**.

8) Cuvântul **ineapăn**, denumind un arduş de munte, se pronunţă **fireapăn**.

9) Cuvântul **nimănu** se aude adesea rostit **nimăvui**.
...Nici nu-s pasere, nici pui
Şi nu-s dragă **nimăvui**...

II

Bătălia dela Războieni sau Valea Albă¹⁾

Ci-că Ştefan cel Mare şi Sfânt, fusese învins de Turci la un loc ce-i zice Valea Albă.

Ne mai ajungându-l capul ce să facă, să scape fara de păgâni, s'a dus la un sihastru ca să-i ceară sfat.

— Unde-s Turcii ? Il întreabă sihastrul.
— In'r'o vale înconjurată de dealuri.

— Atunci, uile ce : Strânge degrabă 1000 de vaci cu vişei şi 1000 de oi cu miei; apoi desparte oile de miei şi vacile de vişei şi aşează fiecare când pe câte un deal; dar aşa fel ca oile să fie faţă în faţă cu miei şi vacile cu vişei. Mai pune la fiecare când câte un pâlce de oaste. Sui-te, pe urmă, pe cel mai înalt dintre dealuri şi începe a trâmblia şi a da drumul la tunuri şi apoi... îi face cum te-a învăţa Dumnezeu.

Ştefan făcu înlocmai după povăla sihastrului. Dar când începură trâmbliele să sune şi tunurile să bubuie, unde n'au început vitele să se spârte, să zbere, să se frământele şi apoi s'o ia la goană — mei îndreptându-se spre oi, iar vişei spre vaci, născându-se, astfel o hălămosie de nu mai înţelegea-i ce-i.

Turcii, văzând una ca asta, se buimăciră şi nu ştiră încotro să dea şi ce să facă, fiindcă vitele le încureseră toate drumurile, amestecându-se printre ei. Iar când văzură că de pe dealuri încep să coboare şi cele patru oşti, îi cuprinseseră o spaimă grabnică şi o luară la fugă, care încotro văzură cu ochii.

Ştefan se repede ca un trăsnet, cu cele patru pâlcuri de

¹⁾ Culeasă dela o bătrână din Borca-Neamţ, în 1903.

oaste, închide orice drum de ieșire al Turcilor și începe a-i bate vilejește.

Turcii, încurcați de vile și isbiți de Ștefan nu se mai gândesc să se împotrivescă, ci o iau la fugă, iar Ștefan îi urmărește și-i seceră meru-meru, până ce-i trece peste Dunăre. Și așa că și de data asta, tot Ștefan tese birurilor.

III

Prorociile lui Ștefan cel Mare¹⁾

Ștefan cel Mare cunoștea foarte bine firea și puterea fiecărui neam. Și când i s'a apropiat sfârșitul, porunci să-i facă o ladă mare de fier cu încuietorea²⁾ pe dinăuntru. Apoi făcu el o carte în care scrisese soarta ce-l așteptă pe fiecare neam.

Cartea o încuie în ladă, iar lada o îngropă în cetatea Sucevei și cheia o aruncă în fântâna din cetate.

Ci-că toate neamurile știu despre această carte, dar li-i frică să desgroape lada. Se tem ca nu cumva unele din popoarele libere să fie menite a fi supuse, iar cele supuse să fie sorțite a fi stăpâne, chiar peste stăpânii lor de azi.

Și de ar fi să se întâmple una ca asta, atunci s'ar slărni războaie crâncene și, mai bine, lasă lada îngropată.

CASA CU OLEANDRI¹⁾

de Joachim Botez — profesor

În dimineața aceea de zînlăi de Răpcoine²⁾, când din strâșnica poruncă a dregătorilor de pe atunci toate școlile hulau ca albinele în prisacă, tărful Pietrei era o revărsare de senin și răcoare—străine unui bucureșlean care urca iar, după ani și ani de zile, platurile dulci ale Moldovei. Sus, pe culmea Petricicăi, soarele râdea ca o gazdă bucuroasă de oaspeți și trăsura cu un cal cu jugulei rusesc, cântând din clopoțel, alerga sprintenă pe drumul gării, pe sub castanii ușor păliți de toamnă, dealungul gardurilor de zăbrele unde s'aprindeau tufe de slavie însângerați. Privind nitrat în dreapta și în stînga, belferul trecu de cea dintâi răscurce fără să presimță că pe aci avea să rățacească în nopți cu vânt și beznă jilavă de toamnă, în nopți de iarnă cu ciudate vedenii de omăt, sau în nopți de primăvară târzile cu vâpăi de lună printre castanii înfloriți ca niște candelambre, către o căsuță cuminte și albă ca un ghioc perdut într'o mare de alge. Nici casa cu întâișare boierească și un cucurigu deasupra bagdadiei, cu doi olendri chinuți la scară, unde avea să petreacă o bună bucată de vreme, n'a băgat-o de seamă belferul, ci a oprit ceva mai la deal, la hotelul din colțul unei străduțe pusti.

Era același hardughie cu un etaj, fără stii, boită galben, în care cu ani în urmă, belferul mai găzduise câteva zile cu ploaie de vară, cîlînd, la o vreme și un loc atât de potrivit, slova lui Calistrat Hogas, nebănînd că dincolo, la celălalt colț al răs-pânției, în căsuța cufundată sub perii bătrâni, cu pridvor alb, lo-

1) Culeasă de la D. Cimpoșu din satul Cotârgești, com. Broșteni-Neamț, în 1933.

2) cu broască.

1) Fragment dintr'un roman a cărui acțiune se petrece la Piatra-N.

2) Noemvrie.

cuisse cel care cântase cu atâta farmec cingătoarea cu solzi de aur a Floricicăi și obrăzii ca merele sântăleștii ale cârciumăresei în cămăruța străvălă, în formă de triunghi, din marginea clădirei ale unde se vedea partea din deal a fărâgului și turnul cu ornice de la biserică Sfântului Ion, veghînd ca un ciclop peste cascada de acoperișuri și verdele grădinilor. Un pat de spital, o măsuță învălăită cu jurnal, un scaun, un bec spânzurat de tavanul înalt și murdar, niște trepte alăturate în ferestrele ce dădeau spre uliță, un lighean cu zmalțul sărit și un cuiu bătut în ușă, drept cuier și garderob—asta era tot mobilierul odăii într'un hotel de mîna întâi al unui oraș de oameni cu stare, de domni și doamne elegante, care adesea își petrec iarna sub mișdălii și lămâii în-floriți de pe Mediterana.

Belferul își trînti în pripă calabălăcul și porni către liceul unde de atîta vreme visase să ajungă dascăl și pe care abia și-l mai amintea din dimineața aceea depărtată, când, hoinărind mahmur cu tovarășul său de drumulețe Don Tanazio, aceeași se oprișe deodată locului și arătându-i o clădire sură pe un tîpșan cu brazi la care urcau două scări de piatră, îi zise rîzînd : „Uite-ți prăvălia, onorabile !”. În noaptea din așun, mîncaseră și băuseră zdravăn, ca doi călători hămeseși, orbecăind pe jos, tocmai din părțile de dincolo de munte ale Secuimii, numai prin păduri și sale prăpădite. Trăseseră la restaurantul boieresc, cel de lîngă grădina publică, care pe atunci avea un geamlăc gătit cu plante exotice și cu cucoane elegante pe la mese, vorbind așa de să-galnic o moldovenească ce le suna în auz ca cîrpițul găinșelor de prin poemele Ceahăului, ori ca șipotele Bicazului pe care-l bătuseră o zi încheiată. O orchestră aleasă cînta în pianissime legănătoare tot lucruri subțiri ; poate din Brahms, poate din u-vertura la Phedra, poate din Prințul Ygor, căci jumătățile de vin se tot îmbulțeau iar ceasurile din turnul Sfântului Ion, călătorind în noapte, tot mai **andante**, le aminteau acum cornul englez bo-cind singurătatea și jalea lui Tristan bolnav de dragostea Isoldei..”

Tîrziu de tot, măcar că hotelul era doar o lecuță mai la vale, cei doi drumuleși au rățăciț poleca și s'au fost trezit băj-băind prin beznă, undeva departe, la o răspînițe oarecare, unde

zărîră, ca în povește, niște luminițe... Era o ceață de băieți de liceu care săteau de vorbă și funau pe îndeletele, cu șepcile trase pe o sprinceană, Don Tanazio, propfindu-se cu toată nădejdea în călcăie și în vîrful limbii, le zise : „Băieți, unde-i hotelul nostru ?.” Și ei, chiholind și susșoșind între dînșii, au arătat calea fluturînd șepcile : „Iaca, într'acola !” Dar după câțiva pași cât mai bine cumpăniți, Don Tanazio se întoarce și strigă amenin-fînd cu degetul : „Băieți, nu care cumva să vă bateți joc de doi călători oboșiți, și să ne îndreptați aiurea...” Că vă cunosc și mîine viu la liceu și vă dau de gât că stați noaptea pe drumuri și beți tutun...”

Dar școlarii fuseseră băieți de ispravă și cu frica lui Dum-nezu și a directorului lor.

Casa cu înfățișare boierească și un cucurigu deasupra bag-dadiiei, era ceva mai la vale de hotel, albă, lăcută, furșîndu-se după castani umbrind asfaltul trotuarului coșcovit de rădăcinile lor și fereastră largă ce da la stradă. Cum intrai pe porțile scundă de zăbrele, te izbea în față o răcoare umedă, venind din fundul grădiniți părăgînite, iar numaidecît în dreapta, te îmbiau către o marchiză cu ușe mare în două canaturi, căteva trepte de piatră păzile de doi oleandri triști. Tărăna din hîndaiele putrede era uscată și crăpată ca pămîntul din țara lor de obârșie, iar frunza veninoasă din care amantele părășite își plămădesc uifarea, era rară și chircoită. Doi copăcei venetici ca și belferul, cu flori de un roz murdar, motololile ca un jupon de mătase uitat într'un cuțar, lînjind după soare, căci petrecuseră desigur, ierni lungi în beciuri cu iz pe mușegaiu, de castraveți și chipăruși la sara-mură, în duhoare de zeamă de varză acră, care pe aci se chiamă **moare**... Belferul luase obiceiul să-i ude din când în când și îi prevea cu un sentiment de milă sublimată de pușin orgoliu : nu prea cu mult înainte, hoinărind fără fință și fără preget, el stătuse tolanit în curtea gării din Marsilia poltopită de soare, la umbra unor oleandri înalți și groși cât ulmiți, cât cireșii de pe la noi, încărcați de floare.

Ur-cînd treptele, intrai într'o încăpere mică cu geamuri lu-minoase de la care, când scăpăta după culmea Cernegurii, soa-rele își lua toldeaua rămas bun. Din prag îți alinea calea două

curtezană vesnic zâmbitoare, una în galben aprins de floarea soarelui, cealaltă în vestmântul albăstrui și pufos al ciorchinelui de liliac înflorit : două perne rotunde cât niște gogoși uriașe, ce-ți dau fiori de dragoste când le mângâiai mătăsa, trăițiile las-civ pe câte un scăunel negru de scândură prost pirogravată. Aici, în lumina îmbeșugată, între cele două curtezane, ghemuit la mesoioara rotundă și neîncăpătoare, își petrecea bellerul miop după-amezele de toamnă, când soarele scăpând din umbra castanilor dela drum, sărea porțila și se îndrepta măreț spre coama întunecată ca un catafalc a muntelui de dincolo de valea Bistricei. Își făcea regulat lecția de englezește, încercând să citească deadreptul în limba lui Oscar Wilde, povestea crunță de sânge și beată de cântec, de vin și de amor a sărmanului Miltia Karamazov ; dar lucrul mergea greu și bellerul rămânea adeseori pe gânduri, cu ochelarii pe după urechi, privind cum se furișau în culele mătăsoase ale pernelor umbrele amurgului, sau mângâind cele două volumnașe proaspăt sosite de la Londra, ce-i dădea acum, aceiași fiori de senzuală reverie ca și atingerea celor două curtezane... Erau două cărți de o rară eleganță tehnică în legătura lor de piele vișinie, mătădoasă ca un trup de fecioară, cu slova latină de un negru profund de catifea pe albul mat ca petala de nufăr al paginilor cu aur pe margine. Alături, cârja de sprjin, stă volumul grosolan cu tălmăcirea nemțească, cu hârtie de un alb îmbăcsit, ca supra nelimpzită ce nu mângâie nici ochiul nici mâna, cu textul întunecat de hățșul cărlionșilor gotici, cu scoarțe țepene de pânză verde, îmbrăcate într-o cămașe înțăfășând noaptea omorului. Dar poza era proastă : Alexei Pavlovici stă lungit pe dusemele, cu fața în sus, așa ca să-l vadă bine lectorul, cu un crac pierdut în umbra de sub masa pe care arde o lampă cu abajur de mucava verde, dar pe care nu se vede pătărelul din care bătrânul libidinos băuse coniac ca să strige apoi pe fereastră, în beznă deafară : Grușenka !.. Grușenka !.. Nicu sângele ce i se prelinge din tâmplă ca dintr'un robinet, nici halatul cu frunzulife verzi și bobocel roșii, nici masca aceea cu ochii hohbați de un galben verzui, nici crăcănarea picioarelor n-uș așa cum și le va fi închipuit Dostolewski. Numai nasul coroiat și

potficios seamănă cu ce povestește cel care a cunoscut osândă și păduchii Siberiei.

Camera de dormit era mare cât un salon. În senitobscuritatea dinăuntru, te isbea numai decăt sclipirea lustrului lucrat în prisne de cleștar ce atârna de tavan ca o rochiță de lumină. Seara, în miezul ei, se aprindea un bec sărăcăcios de căleva lumânări ce abia lumina mășuca rotundă de sub el, tot din scândură pirogravată. În dreapta ușii, o oglindă cu pervaz și sertărase negre, o perdea grea de plus măsliniu întuneca fereastră con-spirând cu frunza pălită a castanilor din uliță ; în fund, o canapea cu droburi obosite în loc de pat ; apoi un spățător de tablă pe un covor de un verde întunecat, acoperind abia mijlocul podelelor cernite și, în sfârșit, un dulap alb fără oglindă, singurul care zâmbea în tristețea isgrăsoasă a acestui salon sărăcăcios. Dușumeaua, când bellerul călca mai cu nădejde, nu trosnea, nu scârțâia sub picioare ; scoala numai un oflat de sicriu muced, pe care îl apasă tot mai adânc povara pământului. Cu un an doi înainte, casa fusese năpădită de puhoatele Bistriceii eșită din malcă ; și acum, din bagdadia crăpată, din păreții coșcovii, de sub pragurile mâncate, se furișă un miros greu ca de mormânt...

Bellerul era cu toate astlea mulțumit. Trase canapeaua lângă fereastră de la drum, unde până la amiază îl bătea un soare tot mai jucăuș printre castanii din ce în ce mai roși de chelbe. Varit în pledul lui cald, lungit pe pițola ovreiască cu care gazda umbra să domolească furia droburlor deșelate, citea în zilele când n'avea școală, o carte tipărită în jara unde belle-rise Pestalozzi, la Lausanne : **Le pédagogue n'aime pas les enfants**, și pe care avea s'o sfârșească, așa cum stă scris pe ultima față într'o verandă înflorită și caldă de sub Cozla. Era o carte ce arunca la magazia cu fiare vechi toate instrumentele de caznă ale pedagogiei ruinare și ipocrite, glăsund către sfârșit așa : „*Le rôle de l'école est d'entretenir l'idéalisme dans l'âme humaine et, dans ce sens, son action ne peut être que révolutionnaire.*”

Dar tocmai gândul acesta și altele pe care le împrumutase

din măiestra carte a învățătorului rus de la Yasmaia-Poliana, avea să le plătească cu mult amar bellerul și cu o cruntă umilință, colo sus, la liceul unde perdelele de celină îi băteau așa de prietenos în ferestre.

DOUA SCRISORI INEDITE

de George Juvara — doctorand în drept

I

Dăm publicității două scrisori inedite.

Prima este a lui Emil Costinescu ¹⁾, care, răspunzând de funcțiului polemist ieșean A. D. Holban ²⁾, vorbește despre „Problema făcănească” și despre „Chestia Evreilor”, puse la ordinea zilei pe la sfârșitul verii anului 1913, prin reformele constituționale preconizate de Ion I. C. Brătianu. Scrisoarea mai prezintă și o importanță regională, întrucât fostul ministru de finanțe, a copiat-o la Tg.-Neamț și e străns legat de ființul Neamțului. Vorbind despre Evrei, el amintește de timpul când venise să exploateze pădurile dela Tarcău și de Nicu Albu, o neuitată figură a județului Neamț. Lăsăm textului ortografia sa intactă.

Încă o observație în privința scrisorii lui Emil Costinescu.

În vara anului 1913, Costinescu era considerat ca viitorul șef al partidului liberal, pe atunci în opoziție. Ion I. C. Brătianu, în dezacord cu propriul său partid, plecase în campania din Bulgaria. El își manifestase dorința de a se retrage în viața privată spre a se consacra studiilor istorice. Reveniți în țară, el lansează ideea noilor reforme printr-o scrisoare-program adresată partidului, reușind astfel să-și întărească situația sa de șef și totodată creștând partidului, dacă nu popularitate, cel puțin o bună platformă electorală, față de stralucitul guvern de „concentrare conservatoare” prezidat de Titu Maiorescu.

1) Născut la Iași în 1844 și mort în Iunie 1921. A fost ministru la 1902-1904, 1907-1910 și 1914-1918. În *Urcarul lui Codescu*?, vol. XIII, pag. 197, găsim pe tatăl său, Alecu Costinescu, fiu de „neguțtoriu” înscris în catalogul tinerilor primiți cu chelutala Epitropiei, la Institutul sfinții Teod. Erachi în vârstă de 13 ani, în anul 1828. S-a continuat studiile la Viena, a fost arhitect, „ingineriu” prefect și a murit la București.

2) 1837-1917.

La începutul anului 1914, Maiorescu se retrage, după ce, prin alipirea Cadrilaterului și prin tratatul de pace dela București, reușise să dea unui sfârșit de domnie o strălucire de apoteoză. Noul guvern, prezidat de Brătianu, alege în Ianuarie camerele revizioniste și în Mai, Constituanta.

Costinescu, devenit ministru de finanțe, este (ca și Al. Costănulescu s. a.) foarte moderat în privința reformelor și reușește să influențeze și pe Brătianu, combătând astfel ramura extremistă a partidului.

Aci stă importanța acestei scrisori. Cercetătorul istoriei noastre contemporane va găsi în ea oglindirea unor idei și a unor simțăminte, care, exprimate de încercatul om de stat, vor contribui poate la istoria marilor reforme înlăptuite mai târziu, după războiul de întregire.

Cealaltă scrisoare este a marelui scriitor Al. Odobescu¹⁾ către Iuliu A. Zane, autorul interesantei colecții „**Proverbele Românilor**”. Cum **Convorbirile literare** au închinat lui Odobescu numărul din Iulie-Septembrie a. c., sărbătorind centenarul nașterii sale, credem că publicarea acestei scrisori, deși nu are nici o legătură cu regiunea noastră, este bine venită, în acest omagiu pentru profesorul de limba română, **Gh. Mihalescu**. Ea e scrisă cu o lună jumătate înainte de moartea lui Odobescu. Textul scris în franțuzește, este abia descrierabil.

Am originalul primei scrisori dela d. Teodor A. Holban, iar al celei de a doua dela d-na Holban, cărora le aduc pe această cale cele mai vii mulțumiri.

II

Emil Costinescu către A. D. Holban

Govora, 9 August 1913

Iubite amice,

Aici m'a găsit scrisoarea D-tale, căci deși sunt cu 7 ani mai tânăr decât D-ta, am mare trebuință de meremet, pentru că

¹⁾ Născut la 23 Iunie 1834, mort la 10 Noemvrie 1895.

mult muncită și destul de agitată mi-a fost firea și viața. Este o minune să văd un amic la vârsta, pe care nu o presupuneam, de 76 ani, tot atât de verde și de neschimbant în toate, ca la 1871; sunt 42 de ani de atunci! Ji aduc aminte că Papii Ilarion — care a trecut și el ca alăția alții — ji zicea că ai idei de lord engles, nu de liberal. Așa te găsesc și acum când vorbești despre țărani. Nu vrei să convii că ei reprezintă adevărata națiune românească. Eu demagog nu sunt și frase și discursuri demagogice n'am făcut nici o dată; dar când cu ocaziunea ultimei mobilisări am văzut inușiasmul, patriotismul ardent, aretat de țărani prin săte, și receala poporațiilor amestecate, în mare parte străine de prin orase; am recunoscut că țărani reprezintă adevărata națiune. Negreșiți toți împreună formăm, cum zici, ceva, ce să mai vorbim de noi ceștia, clasa zisă cultă, căci avem tot ce putem visa ca drepturi și ca foloase; vorbim numai de țărani, șase milioane de Români cureți, neamestecați, care n'au nici de unele și aceasta din vina noastră care am acaparat tot. România de astăzi este opera clasei culte, cum zici, dar dacă această clasă n'ar fi reprezentat națiunea întreagă, cine ar fi băgat în seamă clasa cultă? — Stat major fără armată a fost un partid în România, dar ce fiasco a făcut! — Datorita clasei culte era de a rădica spre dinșu mulțimea incultă, căci slăbiciunea țaranului era ignoranța sea. Ce am făcut spre a ne îndeplini această datorie? mai nimic; ba s'au găsit chiar miniștri cari au crezut că nu trebuie să instrum pe țaran și au desființat unele din școlile de institutori. Am auzit cu urechile mele la săte, atorisme ca cele următoare: „dacă înveți pe țaran carte să face slăpânul teu”, sau „unde să rădică țăraniul cade boerul”, sau „unde e sărăcie în sat, e avuție la curte”, și altele care toate dovedesc că noi, așa zisă clasa cultă, care am făcut România de astăzi, am fiut în interesul nostru pe țărani în stareă în care se află. Nu cer multă instrucțiune pentru denșii, căci voind a le da prea multă riscăm — precum am și riscat — a nu le da nimic; să știe cel puțin citi și scrie, îndestul spre a putea citi cărțile utile ce le vom alege pentru denșii, și scrie păsurile lor fără ajutorul advocătelor care'i exploatează și'i strică. Făcut-am destul în acest scop, noi ceștia cari fimem tot în mânăle noastre? în consfință trebuie să respundem că NU.

N'ai grije, iubite amice, „**mulțimea incultă**”, de care te temi, nu va răbuși nici o dată „clasa cultă”. Aceasta din urmă va păstra pururea privilegiile unei culturi mai înalte. Vezi în Franca astăzi domnește socialismul; totuși clasa cultă este aceia care guvernează.

Nu voi să intru în amănunte; îți spun numai că nici eu nu sunt pentru înecarea inteligenței în mulțime; dar nu sunt nici pentru adincirea prăpăstiei între bogăți și săraci, între sate și orașe.

Este foarte adevărat că țaranul nu știe să tragă din pământul seu folosul ce îl ar putea da. Dar cine e de vină că el n'a învățat cum se trage acel folos? Cine e de vină că ogorul lui e mizerabil, pe când alături lanul boierului e frumos și productător? Au nu este el obligat să facă mai mult muncă la lanul boieresc și pe urmă, dacă i mai rămâne timp, să lucreze și la ogorul lui? — Să fim drepti, iubite amice, noi clasa cultă, cum o numești, suntem de vină de această stare de lucruri și noi suntem datori s'o îndreptăm. Suntem cu atât mai mult datori, cu cât țaranii noștri sunt copiii crescuți de vicisitudinile secolilor. Secole întregi ei au trăit cu viața în mână; mereu fugari, naivitatea incursiunilor barbare, sau expuși prădăciunilor unor administranți vitrege și jăfuitoare; această le-a fost educația de multe ori seculară, care le a format firea; consecuența: lenea, indolerența, tralul reu de azi pe mâine. Pentru cine erau ei să muncescă și să adune? Pentru Turci, pentru Tătari, pentru Leși, pentru panțir, pentru pomonic, pentru ispravnic, etc.? — Sărăcia era pentru dinșii o garanție de viață și de liniște. — Ce am întreprins noi ca să le schimbăm această educație? — Abia în ultimele timpuri prin băncile sătești, prin obștile de producere și de consumare am întreprins opera de regenerare, și prin câte greutăți, tot din cauza educației seculare.

Nu legile care le am făcut, în cele mai bune scopuri, sunt proaste, ci năravurile sunt rele. Cei reu năravii, îndată ce s'au văzut stinjenii în relele lor deprinderi, au făcut toate chipurile să eludeze dispozițiile ce să puteau eluda și, cu complicitatea administrației, au parvenit în parte.

Crede-mă, suntem mult datori acelorora către cari nu ne am făcut datorita, și care totuși au sărit asăzi cu un intusiasm nespus de mare, la chiamarea noastră, ca să rădice onoarea și prestigiul țerei. Să le dăm și pământ, negreșit fără a face violență altora, să le dăm mai cu seamă și instrucție, și educație și tot ajutorul statului pentru rădicarea lor economică și morală.

Îți mulțumesc că mi ai trimis broșurile D-tale, dar să știți că mi le ai mai trimis odată, pe rind cum au apărut, și că le am citit; când văd ceva de A. Holban citesc îndată și nici o dată nu'mi pare reu de timpul întrebuințat. Când am citit ultima scriere despre Evrei am făcut mare haz de soluțunarea echitabilă ce propunea: împărțirea Evreilor între toate statele proporțional cu numarul locuitorilor. Voiam chiar se'ți scriu ca să te felicit

de această originală și nostimă născocire; dar nu eram în huzurul băielor, eram în vârtejul de ocupațiuni de la București, și am uitat. Ce păcat că această propunere nu e realizabilă. Cine se și hae beleaua pe cap când n'o are? — Dar să n'ai grija și propunerea mea să nu te sperie. Fie care națiune n'are decât Evreii pe care i merită, și națiunea română a început să nu mai merite mulțimea ce să năstulise asupra iei. Nu vezi că ei nu se mai înmulțesc în țară și să împuținează prin emigrare? pentru ce această? pentru că Români s'au deșteptat și acum acaparează meseriile ce le făceau mai înainte Evreii: mai înainte chibotari, croitori, stoleri, tinichigii erau numai Evrei, acum sunt Români în toate, în Oltenia numai Români, în Valachia în cea mai mare parte și chiar în Moldova destui. Dar numai Moldovenii sunt de vină că naționalizarea meseriilor nu merge mai răpede. Moldovenii sunt cu vorba cei mai mari evreoiași, dar cu fapta cel mai mari evreoșii, căci nu pot să facă nimic fără Evrei. În casa celui mai așezat evreoiaș ai să găsești un Evreu ca **cre-dincios**. Când am început exploatarea în Tarcău, am găsit valca plină de Evrei; nu te puteai mișca fără ei; m'am plâns de aceea la lui Nișu Abu și el mi-a răspuns cu convingere că în Moldova nu se poate face nimic fără de Evrei. Totuși, luând eu singur administrațiunea, peste trei luni nu mai era **nici unul** în toată valea, și această nu prin violență, ci numai refuzând cu cea mai mare politeț a ofertele lor și servindu-mă de atele pe cari le cunoșteam din alte afaceri ale mele. Eu, evreoșii, am în administrațiile mele sute de oameni, și nici un singur Evreu. Dacă găsesc între Români tot personalul ce'mi trebuiește de ce să mai recurg la alte naționalități? Adevărat că recurg la mulți Români de dincolo, din cauză că sunt mai harnici și să pun la lucru în biurou la 6 ore dimineața, cum să cere în indusfrite.

Când văd eu cum să deșteaptă Români nu mai am nici o frică că'i vor robi Evreii. Trebuie însă ca sistema de stat să susțină pe Români: legea cârmurilor a împuținat pe Evrei prin sate, în Valachia i-a desființat chiar de toți; bănele populare au desființat pe cămătarii Evrei în toată țară, afară de orase, și acestea reпрesintă numai a cincea parte din populațiune; și chiar prin orase s'au împuținat mult, prin mulțimea de bănci mici românești ce s'au înființat; vor fi unele cu scopuri politice, dar și acelea realizează românzarea comerțului banilor, care mai înainte era tot în mâna Evreilor. Mișcarea pe calea aceasta este dată și nu se va mai opri, deci eu nu mai am nici o frică de amenințarea ce o vedeam în trecut asupra naționalității române. Am convingerea că într'un spațiu de timp relativ restrâns nu

vom mai avea în față decât numărul de Evrei ce'l merităm, adică cam aceea proporțiune din faimoasa D-tale propunere, ba chiar în Oliența și mai puțin, căci Olienții sunt Evreii naționalității noastre. Mă aflu acum în mijlocul lor; să vezi bățelășii de Olienți, în cămeși cu picioarele goale cum mișună în toate părțile, cu ori ce, făcând bani din tot felul de spectacule și de servicii. Cine poate să concureze cu dinșii? Trăiesc cu nimic, poate 20 bani pe zi.

Cred dar că a venit momentul să resolvm definitiv această cesiune, care ne alătură de nas de alături timp. Inșă nu împă-mântenirea în masă, cum zici D-ta, o propun eu, nu 400,000 de odală, ci câteva mii poate chiar câte-va sute pe an, căci cer două condiții, înleiu românizarea, vorba românească chiar în casa lor, mai multe generații de stabilire în țară, și apoi serviciul militar efectiv. Cu acest sistem probabil nu se vor naștonaliza mai mulți pe an decât au naționalizat camerele în cei doi ani din urmă, când onorabilii noștri au făcut scurtă la mână volând la Evrei. Dar dacă propunerea mea nu va avea mai mult noroc decât propunerea D-tale nu vei rupe lănci ca ș'o fac să reușiască, precum de sigur nu vei rupe nici D-ta pentru originalta-ți propunere. Imi va părea însă reu, căci cred momentul venit spre a ne curățta definitiv de această nep plăcută cesiune.

E. Costinescu

III

Al. Odobescu către Iuliu Zanne.

Cher Monsieur,

Je le regrette bien; mais vous ne m'avez pas convaincu: un canard aux navets n'a jamais été en roumain qu'une: rață cu guli et jamais cu napi.
Je sais bien que le Dictionnaire de Bude fait toute une classification des napi et en confond une espèce avec les guli.

3) a vorbitorului meșterilor mei
mașinării și sigle. Așadar: sunt
în vârstă căi mei mari breșteri; ba
ca țipăt de vânt mare înșofel; căi mi
pot să fac un mic ștaț Bros. Pe cât
celui unșofel și mășinării și în gârlă
în vârstă de breșteri, - Cui vor
înșofel și mășinării în breșteri, maș
gârlă și breșteri de Bros; în țipăt
mașinării și mășinării și în țipăt
și în ștaț și în țipăt și în țipăt
conșofel și în țipăt și în țipăt
și breșteri și Bros. Totuși, în
și breșteri și breșteri, pe cât
lume în mare și în țipăt și în țipăt
și în țipăt și în țipăt și în țipăt
și în țipăt și în țipăt și în țipăt
și în țipăt și în țipăt și în țipăt
și în țipăt și în țipăt și în țipăt
și în țipăt și în țipăt și în țipăt

Mais c'est du dialecte transcarpathien et votre grammaire française est faite pour **nos écoles**, où les enfants n'ont pas besoin de connaître les idiotismes marécageux d'outre monts.

En ce qui concerne le **de**, puisque vous saviez qu'il est purement français et incorrect en roumain, pourquoi, diable ! aideriez-vous vos enfants à désapprendre leur langue ?

Malgré tout cela votre grammaire française me va fort sincèrement, et tout en récidivant dans un arêt aussi sévère — au fond de vous demander de corriger tout cela dans la prochaine édition — je vous réitère, avec mes compliments, l'assurance de ma sympathique considération.

Odobescu A.

Bucarest, le 24 Sept. 1895.

FABRICA DE HĂRTIE A LUI GHEORGHE ASACHI, DELA PETRODAVA
de Gh. Ungureanu — doctorand în drept

Până la fabrica de hârtie a lui Asachi, Moldova n'a cunoscut o asemenea industrie. Incepând cu anul 1841, Noemvrie în 8, autoritățile administrative și judecătorești din Moldova au fost alimentate cu hârtie numai din fabrica lui Asachi—înființată pe moșia sa, **Petrodava sau Cetățuia**, lângă orașul Piatra din județul Neamț.

Cu mult înainte de anul 1840, Asachi se gândea la o asemenea fabrică. Il vedem în corespondență cu străbătaea, de unde avea să-și procure mașini, informându-se de prețuri și specialiști în această industrie. La 10 Ianuarie 1840, când toate pregătirile erau gata, Asachi cere Domnului un privilegiu de 7 ani în care timp să nu se mai exporteze peteciile, urmând a fi achiziționate exclusiv de fabrica lui. În cerere arată și importanța unei asemenea industrii naționale. La 25 Ianuarie, Asachi obține această aprobare. Între timp mașinile se aduceau din străinătate și construcția fabricii se apropia de sfârșit. La 1 Mai 1841 Asachi—pentru a fi asigurat împotriva unei eventuale concurențe a fabricelor străine, de care n'a scăpat, având mereu supărări — cere Domnului ca prin hrisov domnesc toate instituțiile administrative și judecătorești să fie obligate a întrebunța numai „hârtie moldovancă”. I se aprobă și aceasta, cu obligația „ca nici prețul să fie mai presus decât acel cu care să cum-pără hârtia adusă de peste hotar, nici calitatea mai gîos decât aceea”. Pentru control, hârtia din fabrica lui Asachi urma să aibă în filigramă anul fabricației și marca țării.

La 8 Noemvrie 1841, fabrica porni și la acea dată fu fabricată prima coală de hârtie moldovenească. Pornirea mașinilor

s'a făcut cu o deosebită solemnitate — care s'a consenat într'un proces-verbal, de către isprăvnicia finutului și s'a trimis apoi ocărmuirii. La Arhivele Statului din Iași se păstrează în întregime dosarul privitor la această fabrică, în care dosar se găsește și acest proces verbal — pe care l'am copiat în întregime și-l redau în anexe.

La 15 Noemvrie 1841, Asachi cere prelungirea tuturor privilegiilor acestei fabrici pe timp de 15 ani, a cărei aprobare se capătă abia în 7 Martie 1842. Spicuiind voluminosul dosar am constatat că această fabrică nu a ajuns la rezultatele așteptate de către Asachi, întrucât firele concurenței, țesute abil, încurcându-bunul mers al acestei industrii naționale. Conducătorii instituțiilor care erau obligate să se aprovizioneze cu hârtie numai dela această fabrică, îi făceau necontentni și cane, motivând, când proasta calitate, când lipsa hârtiei pe la autorități. Parcă pentru a i se pune cât mai multe piedici nici visteria nu-i achita suma datorată pentru hârtia livrată autorităților. Pe lângă acestea, uni conducători ai instituțiilor treceau peste privilegiul dat acestei fabrici, cumpărând hârtie străină.

La anul 1856 Asachi face o cerere către Domn ca să i se încuviințeze fabricarea hârtiei de timbru. Și întrucât această hârtie, în conformitate cu articolul 25 din legiutrea pentru facerea hârtiei de timbru, trebuia să fie de o calitate superioară, Asachi intră în corespondență cu câteva fabrici din străinătate, pentru a introduce „mașini de mai nouă construcție, încât să poată fabrica pe zi una sută tocuri și mai mult, hârtie de scris în asemănarea celei străine”. Pentru aceasta îi trebuiau 100.000 fiorini sau 750.000 lei. Pentru a putea învesti această sumă el cerea un privilegiu de 25 ani, începând dela 1 Ianuarie 1857. Aceasta nu i s'a aprobat. La 19 Aprilie 1856 i se face cunoscut că „le gouvernements n'accepte plus des demandes pour des privilèges”. Dela această dată, luându-i-se privilegiile avute până atunci, concurența fabricelor străine reuși să strivească avântul unei mici industrii naționale. Peste puțin timp această fabrică dădu faliment.

ANEXA I Prea înalțate doamne ¹⁾

Așa precum în alle staturi civilizate, consumația hârtiei au regius în Moldova a fi mare și însemnătoare sumă de bani să trinet piste hotar pentru importația acestui fabricat încât neîgăduit folositoare ar fi facerea unei fabrice de hârtie în țară nu atât nădejdea unui câștig însemnător carile este încă nesigur cât dorința a introduce aice acest ram de industrie au îndemnat pe iscăliții a face pregătirile cuvincioase pentru o asemenea întreprindere întemeiat fiind pe protecția cu care înălțimea voastră sprijiniți toate lucrările folositoare. Așezarea unei asemenea fabrici să razămă pe oarecare măsuri neapărate luate în prinția industrii naționale. O fabrică de hârtie nu poate lucra de nu va avea dreptul de ași putea aduna material adecă petecile prin însuș a ei oameni încât o măsură neapărată este în prinția unor asemenea fabrici a fării a opri pe totdauna precupeția acestui articol și a da voce ca fabricile să fie slobode a cumpăra și a aduna de adreptul petecile prin oameni îndinși ale acestor fabrici. Acuma când nu să află în țară fabrică de hârtie petecile neavând nici un preț să pierd, dar îndată ce o asemenea să va statornici, petecile să vor căuta și prin aceasta să va naște pentru oamni cei săraci un nou mijloc de câștig cu carele vor fi datorni așezării fabricii de hârtie, încât și pentru acest cuvânt să cuvine înălțura precupeția cea vătămătoare. Nu mai puțin vederat este că fără această înlesnire nu s'ar putea făna o fabrică căci având ea pururea să lucreze trebuie să și aibă adunat îndestul material, dar dacă afară de fabricile ar avea voce și precupeții a aduna peteci atunci ușor ar fi unei fabrice rivale de peste hotar prin jârfta numai a câteva sute de galbeni a sui aice prețul petecilor atâtă încât fabrica pământeană ori ar trebui să continească lucrul ori să urmeze cu materialul scump cumpărat care una și alta nesimțiti ar aduce a ei dărmare.

Guvernurile alior staturi nunumai că dau acest felii și mai mari dreptăți ce încă de tot au oprit exportația petecilor precum în Austria și Transilvania, ba încă pentru sportrea înavuirii prin industrie jărtvesc și some însemnătoare. Drept aceia spre a afla o siguranțe și despre primeția unei concurenții care ar fi vătămătoare, la începutul acestei întreprinderi de tot noi în Moldova, care întreprindere cere însemnătoare cheltuele și este surpusă la multe greutateți în aducerea de peste hotar a meșterilor trebuitori, iscăliții cu toată supunerea să roagă ca prelungă o-

1) Arhivele Statului Iași, Tr. 1764, op. 2013, dos. 1219, f. 1 și 8.

priza exportărilor petecilor și imputernicirea fabricilor de a-și putea aduna de dreptul acest material, să binevoiti a hărăzi înălțimea voastră acestei întâi fabrici o **privileghie exclusivă**, **măcar pe termen de 7 ani**, atât spre a să putea organiza și staționici lucrarea cât și a să deprinde fabricanții pământeni trebuitori pentru informarea și alior asemenea fabrici. Prin această protecție, înălțimea voastră înlesnind întemeierea unui non ram de industrie patrică va fi datoare vouă pre lângă multe alte și cu acest adaos a ferticrei sale.

A Înălțimei Voastre prea plecată și supusă slugă

G. Asachi agă

Esti in 10 Chenari 1840.

ANEXA II

Jurnal ¹⁾

Aslăzi Sâmbătă 8 Noemvrie anul 1841 fiind și ziua onomastică a preinălțatului domn, după potfire ci au adresuit către aciasă isprăvnicie dumnealui aga Gheorghe Asachi, proprietariul fabricii de hârte de la Cetățui lângă Piatra ni-am adunat acei gios iscăliți spre a fi față la sfințire și deschidere lucrărilor aceștii fabrici.

Așa dar după ce sfinția sa protoprezviterul finutului au făcut cuviniții rugăcuni și cu aghiazmă au stropit atât pre lucrători cât și zidirile, mașinile au pornit a lucra și fabricanții au început a lucra fabricarea hârteii care în curgire de trii ciferuri au făcut ace înăe coală de hârte velină cu marca Moldovei și lifra preinălțatului domnului în veletul 1841.

Și aciasă prubă s'au arătat di toată adunarea ci eră de față și di focurile slujitorilor ci eră în apropiere fabricii ca un sămn de veselie. Pentru asăminea începuturi a propășirei industriei naționale. Dar pentru că meștesugul hârteii ceri după aciasa câțiva zile spre a face hârte de scris de acela nu s'au putut înscrii acest jurnal pe acea hârte făcută de față, rămând ca după optu zile să se trimată dipartamentului.

După aceia atât iscălițul dregător cât și adunarea au cercetat tot cu amăruntul toate părțile mecancești lucru mărețu și tot odată sâmplu, de care să arată jârțile și ostenelele celi în-sămătoare precum și nimerire măsurilor a dumisale proprietăriului, care lucru tot odată face cinsle dumisale Mihaimic Cucurmini di Holoveci derector școalelor, mehanic di Eș dupre a cărnia

1] Arhivele Statului Iași, Tr. 1764, sp. 2013, dos. 1219 fila 22.

plan s'au făcut toată aciasă fabrică vrednică a figura în oricare țară unde di mult sânt întemeiate asămine fabrici. Deci spre mărturia acestor lucrări s'au încheiat acest jurnal după formă, di pi cari să faci și raport dipartamentului, dându-să întocmai copie întărită și de dumnealui aga Asachi antreprenorul aceștii fabrici.

Iscăliți : Miclescu-vornic

ANEXA III

Către cinstitul sfat administrativ ¹⁾

dela AGA G. ASACHI

Întemeiet pe protecția care ocârmuirea au hărăzit acei întâi fabrici Moldovene și anume de hârte care am înfințat la Cetățue lângă Piatra, dându-mi o privileghie pe un număr de ani și dreplate a îndestula cu hârte toate instanțiile administrative și giudecătorești; acuma ce cu aguiutorul lui Dumnezeu la 8 a curgătoarei s'au început lucrarea fabricii cu toată supunerea fac următoarea cerire : În privrea cheltuelilor foarte însemnătoare și a osteneților covârșitoare prin care nu numai că am înfințat o fabrică vrednică de strălucia epohă a preinălțatului domn și a înțelepției sale ministerii ce încă din Vitenberg și alle țări am adus 9 fabricanți cu ale lor familii, apoi spre a siguripsi ființa și înflorirea acestei întreprinderi industriale și prin aceasie a îndemna și alți compatrioți în vzierea altor fabrici rog a mijloci ca slobozirea hrisovului domnesc a privileghiei să se întindă pe termen de 15 ani în care epoxă mă voi sărgui a îmbunătăți aceasă fabrică lucrând după metodele de nou affale și acele ce să vor mai putea affa pentru de a feri de unelirile care fabricile străine ar pute ațce face spre apasare a industriei naționale prin o vremelnică scădere a prețului de hârte, rog ca pentru hârta cu care am a îndestula instanțiile să se staționicească prețul cu care până acuma s'au vândut în piată.

Liverajia hârteii să o încep dela 1 Chenarie 1842 trime-fând la vreme fleșecăriea canțlierii analogii călimei după cum mi s'au însemnat de respectvele instanțe și având în dispoziția ocârmuirii ori câtă hârte ar mai fi piste cățimea însemnată.

G. Asachi agă

Esti 15 Noemvrie 1841

Pe anaforoa sfatului, Domnul, in 7 Martie 1842, scrie :
„Să încuvîntăză”.

1] Arhivele Statului Iași, Tr. 1764, op. 2013, dos. 1219, 47

... de-aia în jurul lui s'au adunat oamenii să-l urmeze și să-l ajute în luptă. Dar, deși avea un număr mare de oameni, el nu a putut să-l învingă pe războiștii lui Ștefan cel Mare. Într-o zi, Ștefan cel Mare a ieșit din cetate și a luptat cu războiștii lui Ștefan cel Mare. După aceea, Ștefan cel Mare a murit. El a lăsat în urma sa un fiu, Ștefan cel Mare cel Tânăr, care a devenit regele Moldovei. El a continuat să lupte pentru libertatea țării și a murit în luptă. După moartea sa, țara a fost împărțită în două părți: una a rămas în posesia lui Ștefan cel Mare cel Tânăr și cealaltă a fost dată lui Ștefan cel Mare cel Mic. În cele din urmă, țara a fost unificată și a devenit din nou o țară unitară sub conducerea lui Ștefan cel Mare cel Tânăr.

III АХУМА

... și în cele din urmă, războiștii lui Ștefan cel Mare au fost învinși și țara a fost unificată.

... și în cele din urmă, războiștii lui Ștefan cel Mare au fost învinși și țara a fost unificată. În jurul lui s'au adunat oamenii să-l urmeze și să-l ajute în luptă. Dar, deși avea un număr mare de oameni, el nu a putut să-l învingă pe războiștii lui Ștefan cel Mare. Într-o zi, Ștefan cel Mare a ieșit din cetate și a luptat cu războiștii lui Ștefan cel Mare. După aceea, Ștefan cel Mare a murit. El a lăsat în urma sa un fiu, Ștefan cel Mare cel Tânăr, care a devenit regele Moldovei. El a continuat să lupte pentru libertatea țării și a murit în luptă. După moartea sa, țara a fost împărțită în două părți: una a rămas în posesia lui Ștefan cel Mare cel Tânăr și cealaltă a fost dată lui Ștefan cel Mare cel Mic. În cele din urmă, țara a fost unificată și a devenit din nou o țară unitară sub conducerea lui Ștefan cel Mare cel Tânăr.

... și în cele din urmă, războiștii lui Ștefan cel Mare au fost învinși și țara a fost unificată.

EXPEDITIILE REGELUI SOBIESKI ÎN MOLDOVA ȘI TINUTUL NEAMȚULUI de Al. Grigorievici — doctor în Istorie

... și în cele din urmă, războiștii lui Ștefan cel Mare au fost învinși și țara a fost unificată. În jurul lui s'au adunat oamenii să-l urmeze și să-l ajute în luptă. Dar, deși avea un număr mare de oameni, el nu a putut să-l învingă pe războiștii lui Ștefan cel Mare. Într-o zi, Ștefan cel Mare a ieșit din cetate și a luptat cu războiștii lui Ștefan cel Mare. După aceea, Ștefan cel Mare a murit. El a lăsat în urma sa un fiu, Ștefan cel Mare cel Tânăr, care a devenit regele Moldovei. El a continuat să lupte pentru libertatea țării și a murit în luptă. După moartea sa, țara a fost împărțită în două părți: una a rămas în posesia lui Ștefan cel Mare cel Tânăr și cealaltă a fost dată lui Ștefan cel Mare cel Mic. În cele din urmă, țara a fost unificată și a devenit din nou o țară unitară sub conducerea lui Ștefan cel Mare cel Tânăr.

... și în cele din urmă, războiștii lui Ștefan cel Mare au fost învinși și țara a fost unificată. În jurul lui s'au adunat oamenii să-l urmeze și să-l ajute în luptă. Dar, deși avea un număr mare de oameni, el nu a putut să-l învingă pe războiștii lui Ștefan cel Mare. Într-o zi, Ștefan cel Mare a ieșit din cetate și a luptat cu războiștii lui Ștefan cel Mare. După aceea, Ștefan cel Mare a murit. El a lăsat în urma sa un fiu, Ștefan cel Mare cel Tânăr, care a devenit regele Moldovei. El a continuat să lupte pentru libertatea țării și a murit în luptă. După moartea sa, țara a fost împărțită în două părți: una a rămas în posesia lui Ștefan cel Mare cel Tânăr și cealaltă a fost dată lui Ștefan cel Mare cel Mic. În cele din urmă, țara a fost unificată și a devenit din nou o țară unitară sub conducerea lui Ștefan cel Mare cel Tânăr.

... și în cele din urmă, războiștii lui Ștefan cel Mare au fost învinși și țara a fost unificată. În jurul lui s'au adunat oamenii să-l urmeze și să-l ajute în luptă. Dar, deși avea un număr mare de oameni, el nu a putut să-l învingă pe războiștii lui Ștefan cel Mare. Într-o zi, Ștefan cel Mare a ieșit din cetate și a luptat cu războiștii lui Ștefan cel Mare. După aceea, Ștefan cel Mare a murit. El a lăsat în urma sa un fiu, Ștefan cel Mare cel Tânăr, care a devenit regele Moldovei. El a continuat să lupte pentru libertatea țării și a murit în luptă. După moartea sa, țara a fost împărțită în două părți: una a rămas în posesia lui Ștefan cel Mare cel Tânăr și cealaltă a fost dată lui Ștefan cel Mare cel Mic. În cele din urmă, țara a fost unificată și a devenit din nou o țară unitară sub conducerea lui Ștefan cel Mare cel Tânăr.

... și în cele din urmă, războiștii lui Ștefan cel Mare au fost învinși și țara a fost unificată. În jurul lui s'au adunat oamenii să-l urmeze și să-l ajute în luptă. Dar, deși avea un număr mare de oameni, el nu a putut să-l învingă pe războiștii lui Ștefan cel Mare. Într-o zi, Ștefan cel Mare a ieșit din cetate și a luptat cu războiștii lui Ștefan cel Mare. După aceea, Ștefan cel Mare a murit. El a lăsat în urma sa un fiu, Ștefan cel Mare cel Tânăr, care a devenit regele Moldovei. El a continuat să lupte pentru libertatea țării și a murit în luptă. După moartea sa, țara a fost împărțită în două părți: una a rămas în posesia lui Ștefan cel Mare cel Tânăr și cealaltă a fost dată lui Ștefan cel Mare cel Mic. În cele din urmă, țara a fost unificată și a devenit din nou o țară unitară sub conducerea lui Ștefan cel Mare cel Tânăr.

1) M. Arciszewski : L'évolution des rapports polono-roumains. Bucarest 1934, pag. 9-10.
2) Op. cit. pag. 10.
3) Vezi Nistor I. : Handel und Wandel in der Moldau im XVI u XVII Jahrhundert. Cernăuți 1912.

XVII-lea ¹⁾ cu puternica lor influență asupra literaturii noastre istorice și religioase.

Moldova însă respinge instincitiv hegemonia politică a marilor stat vecin dela Nord și numai silfii au deus domnii noștri jurământul de credință față de suveranii poloni.

Trecând peste fazele critice ale raporturilor moldo-polone, de pe timpul lui Ștefan cel Mare și Petru-Rares și peste timpul de calmă politică din decursul veacului al XVI-lea, ajungem către sfârșitul acestui veac la un moment critic al raporturilor cu Polonia.

Sigismund III, primul rege din casa Wasa și mai ales cancelarul său Ioan Zamoycki, arată desul de evident politica lor împotriva Turcilor, indirect și împotriva Moldovei. Legăturile lor cu Movileștii din Moldova aveau să formeze o punte de trecere pentru o eventuală anexare a principatelor românești. Aici însă apare, acum, splendida figură a lui Mihai Viteazul care a ghicit planul Poloniei. N'a fost ocuparea Transilvaniei și o afirmare puternică împotriva tendințelor politice ale Poloniei?

Ostilitățile au reînceput pe timpul cancelarului Zolkiewski care vedea în închiderea căilor de comunicație spre Sud un element periculos pentru Polonia. Înfrângerea lui la Tuțora a pus un capăt politicii imperialiste a acestui cancelar capabil și ambicios, care își chełtuia însă energia în zadar ²⁾.

Un nou pas al Poloniei care ar fi costat cât pe ce existența politică a Moldovei a fost, de sigur, politica imperialistă a hatmanului, mai târziu rege, Ioan Sobieski. Putem spune însă dela început că există o mare deosebire între politica imperialistă a primului legeon și a lui Sobieski. Drumurile spre Marea Baltică sunt aproape închise Poloniei de când își afirmă Suedia stăpânirea asupra acestei mări, rezolvind chestiunea „Dominium Maris Baltici” în favoarea sa. Poloniei nu-i rămâne altceva decât să-și caute drumul spre Marea Neagră, locmai atunci când Turcia începea să alunece pe panta declinului și încă înainte de a se afirma Rusia ca o putere europeană.

Insemnătatea lui Sobieski, numit și „Macaboul creștinilor” a crescut foarte mult în urma victoriei sale din jurul Vienei, contribuind foarte mult la deprimarea orașului amenințat de cotropirea semilunei. Cu toată indiferența ce îi arătase împăratul Leopold I și cu toate încercările diplomatice franceze, cu toate

2) Vezi P. P. Panatiescu: *Influența polonă în opera și personalitatea cronicarilor Grigore Ureche și Miron Costin*. București 1925. Editura: Cultura Națională.

1) Vezi Iorga N. *Istoria poporului Român*. București 1927, III, pag. 143 și *Henri Grappin*: *Histoire de Pologne*, Paris 1922, pag. 108.

uneltirele partidei filofranceze din Polonia, regele a rămas mai departe credincios principatului creștin și prietenului său infim, papii Inochentie al XI-lea ¹⁾.

Alianța între creștini se mai întărește în urma încheierii Sfintei Liği, la Linz, 5 Martie 1684 între Austria, Polonia și Veneția. Se prevedea ca Polonia să cucerească cetatea Cermeniei, Podolia și Ucraina ²⁾; nu se antiește absolut nimic despre o eventuală ocupare a Moldovei din partea Poloniei. Planul acesta însă a fost una din principalele preocupări ale regelui polon, încă la începutul războiului Sfintei Liği.

II

Castelanul din Cracovia primește ordin din partea regelui să meargă, încă în decursul lunii lui Noemvrie 1685 la Iași, pentru a restabili pe tronul Moldovei, pe vechiul palatin refugiat în Polonia ³⁾, Ștefan Petriceicu, fostul domn al Moldovei, care își arătase până acum prietenia față de Polonia, odată cu victoria dela Holin din 1673. Ștefan Petriceicu, însoțit de Poloni și de Moldoveni, sub conducerea fatimosului căpitan Turcului au mers spre Suceava și de acolo la Iași, de unde au făcut Moldovenii mari jățuri până în Bugaeac.

Cheorghe Duca, însă, ajuns la sfârșitul domniei de a treia, s'a retras după întoarcerea din Viena, la moșia sa din Domnești, în finutul Putnei. De aici scrie el logofătului său Nicolae Raco-viță și vizitiernicului Toderașcu să iasă din mânăștirea Hangu, loc unde s'au adăposit de frica Polonilor și să vină la el. „Să nu se teamă de Lești, că Leștii sunt niște falhari” ⁴⁾. Polonii însă urmăreau să puiе mâna pe Duca. Nu numai că nu-l socoteau prieten ci îndezirabil politicei lor, din motivul că era și hatmanul Ucrainei ⁵⁾.

Astfel au pătruns Polonii, încă la sfârșitul anului 1685, până în sudul Moldovei, jățind în calea lor și făcându-l prizonier pe Duca, ducându-l la Lemberg ⁶⁾. Ștefan Petriceicu însă a fost

1) Vezi *Salvandy N. A.* *Histoire du roi Jean Sobieski et du royaume de Pologne* 2. édit. Paris 1885 pag. 264-65, vol. II.

2) Vezi textul tratatului în Doc Hurm. V¹ pag. 104.

3) Iorga N. *Acte și Fragmente cu privire la Istoria Românilor*. I Bucureșci 1895, pag. 297.

4) Neculice, *Cronica* (Edit. Clasicii Români comentați) comentată de d-l Al. Procopovici prof. univ., I, pag. 91.

5) Vezi *Nistor I.* *Problema Ucraineană în Lumina Istoriei*, Cernăuți 1934 pag. 152-53.

6) Doc. Hurm. XVI, pag. 54-55. Ministrul Palatinalului despre aceste evenimente, Linz, 19 Febr. 1684.

omul Polonilor ca și Bogdan Lăpusneanu, ca și frații Movilești, pe timpul regelui Sigismund III Wasa. El s'a pus la dispoziția poliției polone, aceasta atât pentru avantajul creștinătății, cât și pentru avantajul său ¹⁾, căutând să scuture jugul turcesc, mai ales atunci când poarta urcase haraciul anual.

Planul Polonilor pentru acest an a fost să înainteze până la Dunăre, ceea ce n'ar fi produs numai căderea cetății Neamțului, dar și ocuparea ținuturilor strategice ale Neamțului, Sorocii și ale Sucevei. Ținutul Neamțului, însă, bogat și însemnat din punct de vedere militar, prezintă pentru Polonia o deosebită importanță. Nu numai stăpânirea cetății Neamțului și a mânăștrilor fortificate din această regiune, ar fi putut să afirme poziția Poloniei în Țara de Sus a Moldovei, dar și faptul că drumurile vechi ale acestui ținut legau Moldova cu Transilvania ²⁾. Ele ar fi avut pentru Polonia și un scop strategic, atunci când Ardealul ar fi căzut sub stăpânirea Austriei, ceea ce n'a întârziat să se întâmple.

Regele Sobieski avea de gând să înainteze până la Dunăre și colaborând cu armatele imperiale să împiedice trecerea armatei turcești peste Dunăre, făcând astfel imposibilă joncțiunea cu Țării din Bugac și cu cei din Crimeea. Planul Polonilor a mai fost de a ajuta pe Cazaci să înainteze spre peninsula Crimeea și spre Marea Neagră, amenințând astfel Constanținopolul ³⁾. Ei se gândeau serios și la ocuparea Moldovei cu Bugacul și a Munteniei; și astfel n'ar mai fi putut Turcii să se folosească de avantajul lor din „Campi Bielogradenses”.

O mare parte din oștirea turcească, sub conducerea lui Soliman pașa, a trecut în primăvara anului 1684 în Moldova, tocmai cu scopul de a isgoni pe Poloni și pe Petricelci și pentru a apăra cetatea Camenița. Polonii în retragerea lor au luat

1) Raport Venetian din 25 Feb. 1684 în Doc. Hurm IX¹ pag. 311-12.

2) Așa există „Calea mare” drum ce leagă Transilvania cu valea Moldovei și a Siretului. Acest drum era practicabil până acum vre-o 80 de ani. „Dela Neamț trecem în valea Craicului, de unde dă dincolo de munte în valea pădurei Hanțu, un afluent al Bistriței, spre a se ridica apoi sus, spre Bistrițioara, până străbate în Ardeal, prin Prâscași-Tulghes, cale de cel mult 50 de km. dela Cetate” (vezi Părintele C. Matasă: Cetatea Neamțului (Revișta Boabe de Grâu, anul V, 1934, No. 3, pag. 143). Un alt drum cunoscut m-î fiindă Boierescu: Cetatea Neamțului 1906, pag. 12. Aceasta leagă regiunea cetății Neamțului cu Valea Bistriței pe drumul Pipirig-Neamț, peste vărtul Petru-Vodă, deci folosindu-se de valea Neamțului și de aici trecând peste Petru-Vodă, prin valea Bistriței direct în valea Mureșului și a Olhanului.

3) Domenico Cantarini c. dogele Venetiei, 4 Iunie 1684 în Doc. Hurm. IX¹, pag. 315-16.

cu ei mulți locuitori și vite ¹⁾. Mulți Moldoveni din ținuturile învecinate cu frontiera poloneză din Hotin, Cernăuți, Soroca și Dorohol s'au refugiat atunci de frica Turcilor și a Tatarilor în Podolia și Pocujia. Turcii pun domn pe Dumitrașcu Cantacuzino. Cu tot insuccesul Polonilor din fața Cameniței și cu tot încreștănășii ²⁾, La aceasta i-a sălăuit și domnul Munteniei, Șerban Cantacuzino ³⁾, care simpatiza mult cu puterile creștine.

Ridicarea asediului cetății Buda, retragerea trupeilor imperiale din fața capitalei, pasăciul turcesc cât și bolile epidemice isbuclite în tabăra Polonilor, îl fac pe regele polon să se îndoaie de reușita planului său de a trece în Moldova încă în decursul lui Iosannet 1684 ⁴⁾. Încercarea de a trece Nistrul în decursul lunii Septembrie a dat greș din cauza ploilor mari și a apelor învolburate care au distrus podul făcut de Poloni. Locuitorii de pe malul Nistrului nu-și mai aduceau aminte de un puhoiu așa de mare ca acela de atunci ⁵⁾.

Între timp s'a produs o însemnată schimbare de domn în Moldova. Dumitrașcu Cantacuzino a fost destituit și în locul lui a venit Constanțin Cantemir. Om bătrân, nu cu multă carte, dar cu multă experiență și cu diplomație înăscută. Personal cunoștea bine pe Poloni, încă de atunci când servise în armata leșească. Poloni însă continuau cu micile lor expediții de pradă „podgheazuri” în Moldova. Astfel a isbutit Vellicco, fratele marelui croncar Miron Coslin și pe atunci hatman al Moldovei, să bată pe Poloni în părțile Sucevei la Bata și în apropiere de Iași ⁶⁾. Miron s'a întors abia în anul 1685 în Moldova, la începutul domniei bătrânului Cantemir. Petrecând mult timp în Polonia, a legat prietenie cu fruntașii țării, de exemplu cu Andrei Potolțki și cu voevodul Rusiei, Stanislas Jablonowski, mai târziu hatman al Poloniei. Acesta din urmă ar fi încheiat chiar un tratat cu domnul Moldovei la Siatyn ⁷⁾. Lucrul acesta s'a întâmplat, de sigur, înaintea luptei dela Bolan. Constanțin Cantemir îl face însă atent pe Sobieski să ocupe mai întâi cetatea Camenița, căci fără a-

1) Doc. Hurm. XVI pag. 56.

2) Ibidem, pag. 70, știre confirmată și de amb. Francei în Polonia, Gaston de Béthune. Acesta însă fiind și cumnatul regelui Polon cunoștea desigur bine planurile regelui.

3) Ibidem, pag. 71.

4) Vezi Hrom. Doc. XVI, No. CXCVI, pag. 82 și ibidem No. CXCVII.

5) Ibidem, pag. 16.

6) Neudce, Cronica I pag. 116-17.

7) Panatesscu op. cit pag. 117-18 din „Vie de Stanislas Jablonowski” manuscrits Francez anonim (Muzeul Czartoryski).

ceastă cetate nu-i ajută la nimic posesiunea Moldovei¹⁾. Astfel fără să rupă pe față cu Poarta se pune bine și cu vecinul său puternic dela Nord, căutând să-l oprească însă să ocupe țara sa.

Campația pe care o pregăteau Polonii n'a avut însă succesul dorit. Știm că această campanie a regelui Sobieski s'a sfârșit lamentabil prin înfrângerea din regiunea codrilor Bucovinei, luptă ce s'a dat în apropierea Boianului, la începutul lui Octombrie 1685²⁾. Cu această ocazie a crescut mult vaza lui Constantin Cantemir la Turci. „Că așa mergea în frunte de nu se putea fine cei mai tineri de dânsul“ cum zice cronicarul Neucle³⁾.

Un slab echivalent pentru pierderea suferită au fost luptele date de Poloni la Jucica și la Lențești de lângă Cernăuți, când au ispuțit Polonii să bată, în retragerea lor pe valea Prutului, pe Turci. Datorită tacticei generalului Kinski, ajutat de castelanul dela Halicz, au scăpat Polonii de o nouă înfrângere, gonind pe Turci într'o regiune mlăștinoasă a Prutului⁴⁾.

Deși misiunea lui Lubomirski a fost rău primită la curte, toluși Sobieski persistă a continua lupta contra Turcilor.

Condiția expediției a fost înainte de toate luarea Budei de către imperiali și atacul Muscalilor asupra Tătarilor din Crimeia. Regele a fost de părere că trebuie mai întâi ocupat Iașul și cele două cetăți din sudul Moldovei: Chilia și Cetatea Albă. Astfel s'ar fi putut împiedica ajutorul turcesc și tăărăsc dat cetății Camenita⁵⁾.

Alții au fost de părere să fie ocupată mai întâi Camenita. Planul regelui însă, a învins în consiliul de război fiind sub președinția sa la 25 Iulie 1686.

Pentru această campanie s'a pregătit regele cât se poate mai bine încă în decursul primăverii. Sa cheltuit o sumă mare pentru înfrînerea armatei și regele spera să aibă 10.000 de oameni. El însuși s'a hotărât să plece în fruntea armatei. Campania trebuia să înceapă încă din luna Iulie⁶⁾. Tratatvele se-parațiile de pace duse între Polonia și Poartă și întârzieră luări

1) D. Cantemir: Istoria imperiului otoman, Buc. 1876, pag. 517

2) Vezi descrierea luptei în Doc. Hurm. XV¹⁾, pag. 94-95 și în special ibidem pag. 96-99, Vezi și la Mitea I. despre D. Cantemir. Iași 1926 pag. 185 și urm.

3) Cronica I. pag. 118.

4) Vezi descrierea luptei în Doc. Hurm. V¹⁾, pag. 109-19, și o eltă descriere ale generalului polon, ibidem pag. 110 și raportul lui Bonessna către nuntul apostolic, ibidem pag. 111 și urm. În privința aceasta și Nistor I. Lagărele dela Lențești și Serăuți și „Campaniile Bucovine ale regelui Sobieski“ în „Inchinarea lui N. Iorga“ Cuij 1931, pag. 297 și urm.

5) Vezi Doc. Hurm. XV¹⁾ pag. 114-15.

6) Vezi Doc. Hurm. XV¹⁾ pag. 114-15.

Budei fac pe Poloni să plece spre Moldova, abia la sfârșitul lui Iulie 1686. Această campanie polonă trebuie privită și ca o măsură de precauție față de idelle imperialiste ale Casei de Habsburg, ca să nu-și afirme pretențiile și asupra Moldovei, cum o făceau asupra Munteniei. Regele Sobieski a plecat de altfel și invitat de Șerban Cantacuzino. Austria însă nu era prea bucuroasă de expediția poloneză, mai ales de intenția lor de a ocupa Muntenia¹⁾.

Trupele polone trec prin pădurile Bucovinei — întinse de peste 40 leghe și la 19 August ajung pe câmpia Țuforei, ocupând și Iașul, fără să mai întâhnească vre-un picior de dușman. Domnul Moldovei e la începutul campaniei rezervat. La apelul regelui de a se uni cu el și de a lupta contra Turcilor, Cantemir promite un ajutor de 6000 de călăreți moldoveni.

Sobieski ajunge la 25 August cu grosul armatei sale în dreptul Fălciului, înaintând pe valea Prutului. Aici e oprit de o mulțime de Tătari, care i-au tăiat drumul spre Reni și Ismail. Ca să fie stăpân pe toată Moldova a dat ordin Cazacilor să ocupe Soroca, Neamțul spre frontiera Transilvaniei și Focșani²⁾.

Nu atunci a avut loc falmoasa asediere a cetății Neamțului amintită grosit de Dimitrie Cantemir³⁾, pentru acest an, deoarece istoricul nostru ne dă mai multe amănunte ce se potrivec pentru a doua expediție, din 1691⁴⁾. Se pare că atunci a căzut detașea mai ușor în mâinile Polonilor, ca la 1673, după lupta dela Hotin. Cu ocazia luării cetății la 1686, luna lui August, s'a întâmplat tragedia neferticiei fiice a lui Vasile Lupu, doamna Ruxandra, amintită în cronică lui Nicolae Costin⁵⁾.

Cetatea Neamțului, așezată la poalele muntelui Țifu — cu o înălțime de aproape 600 de m., prezintă un punct foarte important de ordin strategic. Ea și o mulțime de cetăți și puncte întărite din apropiere ca Cetățuia, Altanul, Cetățuia dela Gura Hangului și cea dela Răpaciuni, toate străjuiesc de veacuri întregi „Calea Măre“⁶⁾. Toate acestea se află în ținutul Neamțului. Adevărat că cetatea n'a fost așa de puternică după dărâmarăa lui Alexandru Lăpușneanu și Dumitrașcu Cantacuzino, ca pe timpul lui Ștefan cel Mare și Petru-Rareș. Atunci a putut rezista la

1) Doc. Hurm. XV¹⁾ pag. 116-17.

2) Doc. Hurm. XVI pag. 126-27.

3) Vezi Istoria imp. otoman II, pg. 544.

4) Mitea op. cit. pg. 192.

5) Istopsieșile Țării Moldovei, II, pg. 36

6) Părintele Măntăș I. c. pg. 148. Vezi în general celelalte lucrări despre „Cetatea Neamțului“, Lt.-Colonel Boțerescu op. cit., Crețulescu Narcis: Istoria cetății Neamț, București 1905. Locot. Anastasiu I. I. Cetatea Neamț și bătălia dela Branștea, Galați 1893. Vezi și Karl Romstatter: Schloss Neamț.

cele mai puternice atacuri ale Turcilor, dar nici acum n'a putut să-și piardă cu desăvârșire însemnătatea. Iată ce spune regele Sobieski, cu ocazia celei de a doua expediție poloneză la 1691... „qui est non seulement „opus fama antiquitatis“ mais aussi „munitione loci excelsi commendatum“ d'ou on peut „incedam exercere potestatem“ sur toute la Moldavie et sur toute la Valachie“¹⁾. Ca formă, cum zice mai târziu ambasadorul francez din Varșovia, Polignac, împreună cu celelalte cetăți ale Moldovei. Suceava și Soroca, așa numitul „fort dela Trinité“²⁾; și, odată în săpânirea acestor cetăți, se putea ușor săpâni dacă nu Moldova întreagă, atunci cel puțin Țara de Sus. Tot așa aveau o importanță strategică și mânăstirile înărite din ținutul Neamțului, ca Secu și Hangu, ocupate de garnizoane poloneze, cu ocazia celor 2 expediții ale regelui Sobieski. La 25 August 1685 au făcut boierii din divanul Moldovei, inventarul cetății și a mânăstirii din cetate și o închinare pe vecie mânăstirii Secu, cu toate averile ei³⁾.

Campania aceasta a lui Sobieski n'a fost de loc norocoasă; Țătarii se retrăgeau pe valea Prutului, fără să mai dea o luptă decisivă, arzând totul în calea lor, aceasta cu atât mai ușor fiindcă de 3 luni nu mai plouase. Toate lacurile, fântânile și pâraiele au secat și numai Prutul putea să furnizeze Polonilor apa necesară⁴⁾. Aceasta obligă pe rege să nu părăsească valea râului, lăsând pe Cazaicii lui călăreți să prade podișul și dealurile Moldovei. „Și era bine în țară dintr'altel, numai nu putea trăi oamenii de podgheazurile leșești, că era țara pusite din lașă în sus“⁵⁾.

Regele și-a trimis călăreții până la Galați, oraș pe care l-au găsit pusitu. Locuitorii s'au retras în sudul Dunării. Incertitudinea lui Sobieski de-a trece din valea Prutului în cea a Siretului a dat greș, impledicat fiind de Turci și Țătarii să înainteze spre Muntania¹⁾. Așa cum se prezintă situația au fost nevoiți Polonii să se retragă și nici n'au putut să ierneze în Moldova.

Regele a încercat totuși să păstreze cel puțin Țara de sus, prin săpânirea cetății de la Neamț. În urma acestor evenimente, regele a trimis un detașament de 1000 de oameni să se retragă în Țara de Jos. În urma acestor evenimente, regele a trimis un detașament de 1000 de oameni să se retragă în Țara de Jos.

1) Sobieski c. subancelarul marelii ducet de Lithuania, 20 Oct. 1691. Carol Radziwiłł. Doc. Hurm. III², p. 231, traducerea franceză după textul polon.
2) Vezi Doc. Hurm. XVI p. 334-35.
3) Creftulescu op. cit. p. 35.
4) Doc. Hurm. XVI p. 128-30. Vezi descrierea făcută și de Dupont în „Mémoires pour servir à l'histoire de la vie et des actions de Jean Sobieski IIIe du nom“ citat lorga N. Istoria Românilor prin călătorii, edit. 2 vol. II p. 53 și urm.
5) Neucle I, pag. 115.
1) Doc. Hurm. XVI, pag. 132-33.

Fotografie de Ad. A. Chevallier

Un colț din Cetatea Neamțului

punând garnizoane puternice în Iași, Soroca — spre Nistru și la Neamț — spre hotarul Transilvaniei și încă în două localități din Bucovina. Tătarii însă au înaintat spre Iași. Comisarii papali au adunat atunci cantități mari de provizii, adăpostindu-le în mănăstirea Golia. Din cauza unui incendiu izbucnit probabil din neglijența Polonilor, au fost distruse proviziile adunate și aceștia părăsesc Iașul la 17 Septembrie, retrăgându-se în valea Siretului și de aici în cea a Sucevii.

Garnizoana dela Neamț a desertat din fața inamicului. Regele a trimis atunci alte trupe ca să înlocuiască garnizoana, însă n'a isbutit să mențină destul acest punct important. Astfel s'a sfârșit prima expediție a regelui Sobieski cu un lamentabil eșec; la aceasta au contribuit și Rușii, care conform înțelegerii stabilite, încă înainte, trebuiau să atace pe Tătarii din Crimeia, ceea ce n'au făcut-o.

Regele a dat la 5 Aprilie 1687 ¹⁾ o proclamație către poporul moldovean, rugându-l să primească garnizoana poloneză fără frică, deoarece urmărește numai scăparea lor de sub jugul Turcilor. Moldovenii se arată acumina mai accesibili și doresc chiar ca Polonii să ocupe, în viziunea lor campanie, anumite localități ²⁾. Într-acestea a fost desigur și Neamțul. Astfel pentru a preveniștimpina un eventual atac puternic din partea Tătarilor, trebuiau fortificate localitățile Suceava, Neamț, Roman, Bacău și Iași. S'au cerut chiar Papii bani pentru acest scop și au fost angajați zidari ca să repare zidurile cetăților ³⁾ dela Suceava și Neamț ³⁾.

La sfârșitul lui Mai, Polonii au făcut o nouă incursiune în Moldova, ajungând până în Iași, oraș pe care l-au ocupat pentru câteva ore, jăfăind totul în calea lor. Domnul Moldovei n'a fost deloc încântat de acest lucru. Insuși regele polon a fost supărat și a interzis categoric trupelor sale să mai facă astfel de incursiuni ⁴⁾. În tot timpul acestui an, regele Poloniei n'a părășit ideea de a ocupa toate localitățile fortificate dela Nistru, până la frontiera Transilvaniei, în special Soroca și Neamțul.

Aceasta atunci când Rușii ar ataca pe Tătarii din Crimeia dându-i astfel răgaz să se ocupe mai de aproape de problema principatelor românești. Armata polonă, însă, nedisceiplinată, lup-

1) Doc. Hurm. III°, pag. 160-61.

2) Ibidem pag. 156-58.

3) Sobieski c. voevodul Rusiei Zolkiew 28 Martie 1687, Hurm. Doc. III° pag. 156-58.

4) Sobieski c. voevodul Rusiei 7 Iulie 1687, Doc. Hurm. III° pag. 167 vezi și scrioarea în acest sens a lui Constantin Cantemir adresată lui Martin Zamoycki, Iași 12 Iulie 1687, ibidem pag. 168-69.

tele interne între cele două fracțiuni, filofranceză și filogermană, fac imposibilă o expediție pentru acest an.

Nici în decursul anului 1688 n'a întreprins regele vre-o mișcare, cu toate că Turcii au fost preluindeni băuți și Muntenia în parte ocupată de trupele generalului Veterani. El a fost obligat să-și apere frontiera de năvălirea Tătarilor și să se ocupe mai deaproape de asediul Cămenii. La un moment a fost dispus să plece în principatele românești, atunci când domnii principatelor au fost gata să-i deie ajutor, când Cantemir a preluat să fie gonit Tătarii din Bugac¹⁾.

Regii Poloniei au încercat să influențeze pe domnii Moldovei și cu ajutorul episcopilor catolici din Bacău. Dela înființarea acestei episcopii, la 1607 până la desființarea ei la 1808, toți episcopii veneau din Polonia și erau Poloni²⁾. După părerea d-lui I. Miinea³⁾, episcopatul catolic din Bacău n'a fost așa de mult un focar de propagandă catolică, ci mai mult unul de propagandă politică, sprijinind foarte mult politica Poloniei față de principatul Moldovei.

Situația a ajuns critică atunci când Austriei, luând în posesiune Transilvania și-au afirmat pretențiile lor și asupra principatelor românești, considerându-le ca dependințe de coroana Ungariei. Sobieski însă a fost supărat când a primit vestea despre tratatul încheiat între imperiul și Șerban Cantacuzino, căci aceasta a fost împotriva declarațiilor miștrilor imperiului de a nu preluca nici odată Muntenia sau Moldova. În decursul lunii lui Octombrie întră generalii Veterani în fînutul Neamțului și după ce ocupă Romanul, Polonii au încercat să prevină pe Austriei, având de gând să trimită aici pe prințul Lubomirski cu 6000 de oameni. Nunțul papal însă s'a opus formal acestui plan, amenințând cu retragerea subsidiilor papale. În cele din urmă Austriei au pășit Moldova, lăsând-o din nou pradă sălbaticilor Tătari.

Anul 1689 e de altfel destul de interesant în cece privește situația Moldovei față de cei doi aliați deopotrivă de interesați. Polonia preluca cu ocazia tratatelor preliminare dela Viena, Podolia, Basarabia⁴⁾, Moldova și Muntenia și își sprijină pretențiile pe vechile tratate de vasalitate, încheiate între Mol-

1) Doc. Hurm. XVI¹ pag. 195, 137 și Cornaro c. dogele Veneției 6 Iunie 1688 Doc. Hum. IX¹ pag. 340.

2) Vezi R. Cândea: Catolicismul în Moldova în sec. al XVII¹-lea. Sibiu 1917, pag. 7-8.

3) Știri noi despre propagandă catolică în Moldova în sec. al XVI¹-lea Revista Arhivelor I.

4) Adică partea de sud a Basarabiei de astăzi, cu Eugeacul și cu cele 2 orașe fortificate.

dova și Muntenia¹⁾. Nici Austria însă nu cedează din „ins avilum“; sub acest lucru înțelege ea: dependența Moldovei de coroana Ungariei.

Regele Sobieski însă intenționează din nou să ocupe Moldova, dela Nistru până la frontiera Transilvaniei²⁾ pentru a preluca locurile acestea cu ocazia tratatelor generale de pace, sau în cazul unor tratative separate cu Poarta³⁾. Nici Polonia și nici Veneția n'am fost dispuse să primească condițiunile păcii preliminare dela Viena, hotărâre fiind să ducă mai departe războiul pe cont propriu.

Franța însă face tot posibilul să obțină pentru Polonia, dacă nu ambele principate, atunci cel puțin câteva fînături din Moldova și cetatea Cămenii. Între acestea întră și fînutul Neamțului la care n'au vrut să renunțe Polonii în tot timpul tratatelor separate prin mijlocirea Franței.

Împăratul ar fi fost numai atunci hotărât să cedeze aliatei sale Polonia, Moldova, când ar fi hotărât această statele generale ale Ungariei, deoarece fiul său Iosif, încoronat la 1687 ca rege al Ungariei, jurase să readucă coronei ungare toate fînăturile care i-au aparținut odată. Pe de altă parte, cum ne asigură abatele tezuif Th. Avril, ar fi promis împăratul, domnului din Moldova, în preținsul tratat încheiat cu el, că va scoate pe Poloni din Moldova⁴⁾.

Poarta însă n'a vrut să cedeze Poloniei, sub nici un preț Moldova, fiindcă Polonii odată ajunși la Dunăre ar fi întrerupt legătura Turcilor cu Tătarii din Bugac și Crimeia⁵⁾. Tătarii, însă forma avangarda Turcilor în Europa și războiul dus atunci împotriva Poloniei și a Muscalilor a fost purtat mai mult cu ajutorul lor.

Polonii prevăzător, ocupară atunci fînutul Cernăuțului, cu toate satele dependințe de această staroste⁶⁾, având de gând să ocupe și cele 5 localități fortificate din Moldova⁷⁾, desigur Soroca, Suceava și Neamț. Ploi multe și năvala lăcustelor au

1) Vezi Doc. Hurm. V¹ pg. 219-232-34.

2) Doc. Hurm. XVI¹ pg. 217. Bethune c. Croissy, Viena, 26 Iulie 1689.

3) Vezi călătoria lui Th. Avril, partea referitoare la Moldova, reproducă în Papia Ilarian: Tezaurul de monumente istorice pentru Românii, III, Februarie pg. 182 și urm. Păterea lui Xenopol: Ist. Românilor, ed. a 3 vol. VII, pg. 270 că „Austria n'ar fi putut să se strice cu Polonia“, nu este de loc întemeiată. Nici Austria n'ar fi putut să îngăduie aici, la răsărit, un puternic imperiu slav, dela Marea Baltică până la cea Neagră. Cum n'a fost ea bucurată mai târziu nici de vecina ei Rusia.

4) Doc. Hurm. I¹ pg. 284-85.

5) Neculce I pg. 132.

6) Vezi scrisoarea palatului din Rusia c. Bethune, 15 Sept. 1690, Doc. Hurm. XVI¹ pg. 258.

impedecat pe Poloni să execute chiar în acel an planul lor. Austria hărțuită în Apusul Europei e gata să cedeze Moldova Polonilor ; cu condiția însă s'o ia din mâna dușmanului, deși credeau că nu vor fi în stare să facă acești lucruri.

Distinsul diplomat austriac, cărturar și bun cunoscător al principatelor române, Ferdinand Marsigli ¹⁾ e de părere că Poloni să ocupe partea cuprinsă între Ceremuș, Siret și Bistrița, deci și regiunea Neamțului. Austria să ocupe ținutul cuprins între Bistrița, Siret și Milcov, punând garnizoane la Galați și Focșani.

Pentru anul 1691 Sobieski a pregătit o nouă expediție cu scopul de a ocupa Moldova. Această expediție n'a fost așa de mult îndreptată contra Turcilor, cu care ar fi vrut să încheie pace ci mai mult ca să-și afirme pretențiile sale față de poartele imperialiste ale casei de Austria. Astfel, declară regele ambasadoului francez, că e nevoit să treacă Nistrul și să ocupe cele două locuri importante, dependente de Iași ²⁾ și de a păstra Suceava și Câmpulung, ocupate încă din primăvara anului 1691. El se mulțumește să fortifice Baia și Neamțul și nu va trece dincolo, chiar dacă l-ar invita împăratul să înainteze spre Muntenia pentru a se alia cu generalul Veterani ³⁾.

Dat fiind importanța expediției a plecat regele personal în fruntea armatei sale, în decursul lunii lui August. Nici această campanie n'a fost așa de strălucită, dacă ținem cont de nota cea scurtă italiană, la sfârșitul campaniei sale, scrisă la Viena la 1 Noemvrie 1691 : „Il re Pollaco torna a casa re infecta“ ⁴⁾. Această la sfârșitul expediției celei de a doua. Dacă ținem însă cont de planul expus de regele Ioan, ambasadoului francez, atunci trebuie să admitem că regele și-a atins obiectivele visate. În afară de Iași, pe care nu l'a putut păstra din cauza atacurilor vehemente ale Tătarilor, a ocupat Soroca, Romanul și Neamțul ; a reînprospătat garnizoanele din Suceava, lăsând trupe în Câmpulung, Agapia, Secu și Hangu ⁵⁾.

Știrea lui D. Cantemir ⁶⁾ despre asediul celății Neamțului, cu ocazia reînnoțirii regelui Sobieski spre Polonia, trebuie aici amintită, nu la 1686. Acest asediu minnat, care a dat prilej lui C. Negruzzi să facă o nuvelă istorică și bardului latiniiții să

1) Raport c. Kinsky, 28 Feb. 1691, Hurm. Doc. V¹, pg. 378-380.

2) Doc. Hurm. XV¹ pg. 270, Bèthune c. Croissy, 25 Aug. 1691. Aceste două locuri nu pot fi decât Soroca și Neamțul.

3) Ibidem. Vezi și planul regelui Sobieski la Doc. Hurm. XVI, pg. 268-69, 4) Doc. Hurm. IX¹ pg. 351.

5) Vezi Doc. Hurm. XV¹, din 30 Sept. 1691 pg. 271 și Neculce I, pg. 134.

6) Ist. imp. otoman II pg. 544.

face tabloul istoric „Cetatea Neamțului“ trebuie privite cu rezervă din punct de vedere al științei istorice. Din lipsă de știiri precise, despre acest asediu, nu se pot destul de bine expune împrejurările de atunci, în orice caz trebuie să admitem că în afară de plăsești amintiți acolo, desigur că erau în ajutor și locuitorii din împrejurimile celății, din Blebea, Humulești, Boștea și mai ales din satul fruntes Vânătorii Neamțului. Numai așa ne putem explica rezistența eroică a miciei garnizoane, față de o armată poloneză, care deși demoralizată, totuși era destul de mare.

La începutul lui Octombrie 1691 regele se afla la Colnari, de unde s'a retras și de frica Tătarilor, care se adunaseră în masse mari pe lângă Prut.

Regele s'a întors în Polonia încă înaintea Sf. Martin și singurul rezultat practic din această campanie a fost ocuparea Țării de Sus a Moldovei timp de 8 ani de zile, în afară de capătala țării. Astfel a fost ocupat și ținutul Neamțului, cu toate mănăstirile sale, în număr de aproape 20. După plecarea regelui, Constantin Cantemir a încercat să ocupe Câmpulungul și Hangu și ca să scoată de acolo pe joiiniri, a prădat și a ars, dar n'a putut să-i scoată ¹⁾.

Garnizoana polonă întârită cu trupe moldovene din Neamț n'a fost la început prea puternică. Ea a fost compusă din 90 de oameni cu 60 de arhibușuri și câțiva grenadier. Aceștia au atacat la sfârșitul anului pe oamnenii lui Cantemir și au tăiat în bucăți vre-o 40, între care pe unul din cei mai scumpi ofițeri ai domnului Moldovean. După aceasta au jăfuit localitatea Diatra, pe atunci destul de mare și neocupată de Poloni, întorcându-se cu multă pradă din nou la Neamț ²⁾.

Tot în cetatea Neamțului s'au refugiat, în decursul anului 1692, toți cei trei fii ai lui Miron Costin. Aceștia, după tragica întâmplare a fraților Costinești ³⁾, împreună cu Vasilașcu Cantacuzino, spătarul, fratele acestuia și Dumitrascu Ursachi, au fugit de frica lui Constantin Cantemir ⁴⁾.

Ținutul Neamțului a rămas și mai departe sub ocupația polonă chiar când frontierele Polonoiei au fost atacate, la sfârșitul anului 1692, de 40.000 de Tătari și când 6000 de Turci erau gata, pe câmpul dela Tușora, ca să mergea împreună cu domnul Mol-

1) Neculce I pag. 135.

2) Regele Sobieski c. card. Barbarini, 18 Ian. 1692, Doc. Hurm. V² pag. 225-36.

3) Vezi în privința aceasta I. Minea : Despre Dimitrie Cantemir pag. 220 și urm.

4) Neculce I pag. 142.

dovel asupra celății Soroca ¹⁾. Între timp au continuat și acuma tratativele secrete între Polonia și Poartă, atât prin intermediul ambasadorilor francezi cât și al hanului tătar. Polonii însă deveneau din ce în ce mai pretențioși și prețind, în afară de Camenița și Podolia și principatele române. Ambasadorul Franței la Constantinopol lucra din răsputeri să poată obține cel puțin Moldova.

La începutul anului 1694 pleacă un emisar special polon, Bzenowski, la Constantinopol, în chestia păcii separate. El preținde de această dată numai locurile ocupate de Poloni, cele 3 în posesiunea lor, Soroca, Neamț și Suceava. Ambasadorul francez caută să facă pe delegatul polon să renunțe la aceste pretenții, locuri foarte avansate în Moldova și ar fi meru preț date de Tătari cu ocazia incurșunilor lor ²⁾. Bzenowski a fost gata să renunțe la Soroca, nici decum însă la celelalte două, apropiate de frontierele Poloniei. Turcii însă n'au vrut să cedeze decât ființul Suceviți ³⁾. Ambasadorul puterii mediatorice însă n'a putut să-i convingă să fie mai concilianți, ei n'au vrut astfel să desmembreze Moldova.

Pacea însă trebuia încheiată în înțelegere cu aliații Poloniei. Franței însă nu-i convenea acest lucru și astfel renunță ea să mai urmărească cu atâta zel interesele Poloniei. Regele Ludovic aprobă atitudinea ambasadorului său din Constantinopol, făcându-l atent să nu cedeze Poarta Neamțului, Soroca și Suceava, căci de altfel s'ar produce tulburări în posesiunea Moldovei; cel mult ar putea să le cedeze ființul Cernăuțului ⁴⁾.

Între timp, moare Constantin Cantemir la 26 Martie st. n. 1693, dușmanul Cantacuzinilor și al lui Brâncoveanu.

Lucrurile se schimbă odată cu urcarea pe tron a lui Constantin Duca, fiul fostului domn Duca și ginerele lui Brâncoveanu. Acesta nu e de loc în legături bune nici cu Polonia și nici cu Franța. Datorită influenței soacrului său e omul împărțatului. Un motiv că a urmat această politică e și faptul că a vrut să păstreze Moldova intactă; pacea polono-turcă însă ar fi însemnat pentru el grele sacrificii.

Polonii au fortificat cât se poate mai bine celățiile dela Soroca, Neamț și Suceava. Până atunci n'ar fi putut susține serios nici un asediu ⁵⁾; acum însă, cum s'a exprimat emisarul

1) Doc. Hurm. VI pag. 410.

2) Châteauneuf c. regele Ludovic XIV, 15 Febr. 1694. Doc. Hurm. I, 1, pag. 320-21. 3) Ibidem: pag. 322.

4) Regele Ludovic XIV c. Châteauneuf, Versailles 21 Aprilie 1694. Doc. Hurm. I, 1 pag. 324-25.

5) Vezi Doc. Hurm. V², pag. 251, Rap. din 28 Feb. și 2 Martie 1694.

polon sus amintit, sunt în stare să suporie un asediu îndelungat și chiar pe timp de un an.

Din spusele acestui delegat trebuie să presupunem că și cetatea Neamțului a fost refăcută, considerabil înălțată și dotată cu o puternică garnizoană ca și mănăstirea Hangu, la un punct important așezată pe „Calea Mare“ nu numai împotriva Turcilor, dar eventual și contra Austriei.

La începutul anului 1694 Tătari au plecat din Bugaeac, cu gândul de a ocupa Câmpulungul și probabil Neamțul; s'au oprit însă la apele Trotușului, luând-o spre Ardeal ¹⁾. Întorcându-se din Transilvania în Moldova și jăfîind, au fost bătuți de garnizoana poloneză a Neamțului, compusă din vre-o cinci sute de călăreți de sub conducerea contelui Potocki ²⁾ probabil pe atunci comandantul celății și al ființului Neamț.

Odată cu venirea lui Constantin Duca pe tronul Moldovei, avem un nou exod de boieri — oamneni! Costineștilor refugiați la Poloni în cetatea Neamțului. Aceștia au fost hatmanul Bogdan Lupu, ginerele bătrânului Cantemir și vislterul lordache. Nevestele acestora au fost foarte prost tratate din partea lui Duca. „Și pe urmă le făcură pe giupâmessele lor surghinua la Focșani și dela Focșani le-au dus cu căruțele și cai răi și cu podvezi prin munți, până la Hangu și le-au trecut la Neamț, în cetate, boierilor cu bogăție lipsă de nevoie ³⁾.”

Spre sfârșitul domniei Duca a fost câștigat de diplomația franceză. Abilitatea ambasadorului Châteauneuf sau amenințările sale, de a-l denunța că e omul Austriacilor, l'au făcut să-și schimbe mentalitatea. De acum înainte, până aproape de mazierea lui, a fost prieten cu Polonii și Francezii.

La sfârșitul anului 1695 își schimbă însă părerea și devine din nou dușman al Polonilor, aceasta spre marea surprindere a hatmanului lablonowski. Duca l-a deslășit pe hatmanul Nicolae Costin și l-a numit pe Artilioh Jora. După acestea, unindu-se cu Turcii și Moldovenii, atacă în luna lui Decembrie locurile fortificate din regiunea Neamț, Castelaneli din Cracovia a dispus încă înainte să fie întărită mănăstirea Hangu, punând acolo și o puternică garnizoană ⁴⁾. Atacând mănăstirea Hangu, ei au fost respinși; din mănăstirile Secu și Agapia însă au scos pe Poloni și pe jofimiri moldoveni ⁵⁾. Tot atunci a fost atacată și

1) Doc. Hurm. XV¹ pag. 305

2) Vota c. Boubertini, 30 Martie 1694. Doc. Hurm. V² pag. 252. Tot așa scrisoarea regelui Sobieski; ibidem pag. 253. 3) Neulce I, pag. 149.

4) Vezi Doc. Hurm. XV¹, pag. 330 și Doc. V² pag. 278.

5) Vezi atacul lui Constantin Duca, descris la Neulce I pag. 159 și urm. și Doc. Hurm. XV¹, pag. 331. Polignac c. regele Ludovic XIV, Vargovia 26 Dec. 1695.

cetatea Neamțului, fără însă ca să poată fi luată. Hatmanul Iablonowski, temându-se să nu fie scoși Polonii din Moldova, a dat ordin căpitanului Turculeț, să vină în ajutorul cetății amenințate, cu vreo 10-12 steaguri de călăreți. Acesta pornește imediat din părțile Cerenusului și sub zidurile cetății Neamțului s'a dat o bătălie în care au fost învinși Polonii. Foarte mulți au fost uciși, o parte făcând prizonieri între care și viteazul Turculeț, rănit mai întâi¹⁾. Moldovanul acesta a fost omul regelui, arătând mult interes pentru Sobieski și față. Lucrul acesta l-a făcut pe rege să-l numească încă l-a 1687 guvernator al ținutului Cernăuți²⁾.

Cu toate că armata lui Arhih Jora, mică la început, crescu din zi ce trece, totuși n'au isbutit Moldovenii să scoată pe Poloni din principatele cetăți ale Neamțului. Domnul sărbătorește totuși la Iași victoria câștigată contra Polonilor și tocmai atunci, în mijlocul banchetului sub bucuriurile de tun, sosește un ceauș dela Constantinopol, aducându-i domnului firmanul de măzilitare³⁾. În privința cauzelor care l-au determinat să pornească contra Polonilor nu suntem bine informați. Așa ne spune Neculce⁴⁾, că Duca ajutat de Polonii din cetatea Neamțului ar fi atacat un timp de Turci, când o parte a fost ucisă, cealaltă luată de grumaz și dusă în robie de către Moisei, fost din casa lui Constantin Cantemir și refugiat de frica Tătarilor în cetatea Neamțului. Bolenii refugiați l-au pârît atunci la serasfinul Cameniei și acesta la Constantinopol. Pentru a se reabilita a atacat el pe Poloni. Pe de altă parte aflăm că mama sa s'ar fi plâns la Constantinopol de purtarea fiului său, că s'ar lăsa condus de soția sa, că ar fi cea cu creștinii, lăsând pe Moldoveni să servească Polonilor⁵⁾. Duca însă pentru a spulbera această bănuială a atacat pe Poloni. Dar și diplomația franceză a contribuit aici la mazierea lui Duca, căci dela domn Antioh Cantemir se așteptau Franței sale, poate fi interpretată ca o nouă orientare spre casa de Habsburg, căutând atunci să atace pe Poloni în Moldova.

Atunci a scăpat și Constantin Turculeț din mâinile Turcilor și s'a refugiat în cetatea Neamțului „spre marea bucurie a regelui său“.

Și Antioh Cantemir a avut ordin din partea Turcilor să scoată pe Poloni din locurile fortificate ale Moldovei; nu o face însă. Dimpotrivă imediat a trimis știri hatmanului Iablanowski și

- 1) Doc. Hurm. XV¹ pag. 331.
- 2) Vezi decretul regal din 21 Iunie 1687 la Doc. Hurm. III¹ pag. 166
- 3) Doc. Hurm. V², pag. 279. Vota c. Barbrii 10 Ian. 1696.
- 4) I, pag. 159 și urm.
- 5) Polignac c. rege. Varșovia 31 Ian. Doc. Hurm. XV¹ pag. 332-33.

regelui, promițând că va trimite știri atunci când oardele tătare ar avea de gând să atace fortificațiile polone în Moldova¹⁾. „Paza bună trece primejdia rea, mielul blând suga la două mame, capul plecat nu-l prinde sabia“²⁾, iată maxima politică aplicată de noul domn în raporturile sale cu Poarta și Polonia. E o poliitică de echilibru foarte chibzuită în împrejurările de atunci și pe care o aplica cu atâta dexteritate contemporanul său din Muntenia, Constantin Brâncoveanu.

Castelanel din Cracovia, însărcinat cu paza cetăților din Moldova, se temeă să nu le atace Tătarii, întăriți cu trupe de leniceri. Garnizoanele acestor cetăți însă au ajuns într'o stare mizerabilă. Pentru a menține Suceava, Soroca și Neamțul s'a făcut tot posibilul, soldații însă n'au primit bani și Polonii se așteptau numai la puține lucruri din partea lor³⁾. Câteva săptămâni mai târziu a fost Polonia din nou aruncată în brațele unei anarhii, în urma morții regelui Sobieski⁴⁾. Locurile din Moldova însă rămân mai departe în posesiunea Polonilor, până la pacea definitivă.

La 1698 au început tratativele dele Carolovăi. Și Polonia și-a trimis reprezentanții săi sub conducerea lui Stanislas Matechowski, palatinul din Poznana. Ei prehind, pe baza lui „ni possède, ita possedete“, principatele române și Bugeacul, care în vechime ar fi aparținut coroanei polone. Sau numai Moldova care s'ar fi închinat Poloniei, prin mitropolitul său la Iași la 1686, sau cel puțin ținuturile ocupate actualmente de trupele polone: Cernăuțul, Suceava, Holn și Soroca fără ca să mai amintească și ținutul Neamțului⁵⁾. Se pare că Polonii au renunțat în cele din urmă la posesiunea ținutului Neamțului. Nicl Turcii și nici împăratul Leopold I n'au fost bucuroși să cedeze Moldova, Polonilor. Astfel a fost de părere greșită ambasadorul francez din Viena, mareșalul Villars dacă a crezut că Turcii sunt dispuși să cedeze „le fort de la Trinité“⁶⁾. Împăratul arată regelui că Polonii n'ar fi făcut mulți ispravă în timpul războiului și să se mulțumească acum și cu Cameniea.

Lucrul acesta îl face pe noul rege al Poloniei, August II să se plângă de aliații săi, că n'ar apăra destul de hotărît interesele Poloniei. Așa se plânge el papii Inochentie XII⁷⁾ mai

- 1) Neculce I pg. 168. 2) Ibidem.
- 3) Știri din luna lui Mai 196, Doc. Hurm. XV¹ pg. 334-35.
- 4) Moare la 17 Iunie 1696.
- 5) Vezi instrucțiunile date delegatului polon în Doc. Hurm. V¹ pg. 518-20.
- 6) Vezi Doc. Hurm. XV¹ pg. 374.
- 7) Regele August II c. papa Inochentie XII, 21 August 1698, Doc. V¹, pg. 502-03.

ales de altitudinea Austriei, care n'ar fi dispusă să-i cedeze locurile ocupate în Moldova. Numai „prin locurile cele mici din Moldova” își poate apăra frontierele fără sale de năvălirea Tătarilor din Crimea și Bugac. De aici se vede că Polonia avea de gând să considere partea de sus a Moldovei ca un zid de apărare al propriilor frontiere. Totodată ar fi format cucerirea aceasta o etapă la realizarea visului secular: ieșirea la Marea Neagră. Căci și regele Frideric II August avea de gând, ca și primii Jageloni, să pue dinastia Saxonă în Moldova, să deschidă comerț la Marea Neagră, să lege marea Baltică cu cea Neagră, intrând în alianță cu șahul Persiei ¹⁾.

În cele din urmă Polonia a fost nevoită să renunțe la pretențiile formulate; aceasta se datorește în primul rând meschiniei austriace și numai în rândul al doilea rezistenței din partea Turcilor, care declară... că Tara Moldovei nu pot să o dea, să le fie lor podană, că este voinică, că Turcilor este înclinată, nu este luată cu sabia” ²⁾.

Pe de altă parte și lipsa totală a celor necesare pentru război, sărăcia și neînțelegerile ³⁾, tot așa egoismul regelui interesat, numai de interesele casei sale, înstrăinat sufletului polonez, au făcut să nu izbutească Polonia cu pretențiile lor. Ei se mulțumesc acumă cu Camenița și o parte din Podolia.

Articolul II ⁴⁾ din tratatul de pace dela Carlovă, privitor la Polonia prevede evacuarea tuturor localităților din Moldova, ocupate de Poloni. Și cu toate că pacea a fost încheiată la 26 Ian. 1699, cetățile, inclusiv Neamțul au fost predate Moldovenilor abia în luna lui Septemvrie 1699. Aceasta din cauza unor formidabili destul de dificile. Astfel n'au vrut nici Poloni să evacueze localitățile ocupate în Moldova până n'au evacuat Turcii Camenița. Poloni au hotărât atunci să trimească căpitanilor Fredro și Kalnowski un ordin prin care să prevadă evacuarea Neamțului, a Soroclii, a Sucevei și a celorlalte cetăți mici până la 18 Septembrie, când urma să fie evacuată și Camenița ⁵⁾.

Antioh Cantemir a cerut atunci print' o scrisoare particulară, evacuarea satelor și a fortărețelor moldovene. Moldovenii, însă, au refuzat să pună la dispoziția Polonilor carele necesare pentru transportul artileriei și al lucrărilor de apărare, până nu vor

1) Vezi *Historia polityczna Polski*, Cracovia 1923 II pg. 425-26 citat de Minca I. Despre D. Cantemir, pg. 231.

2) *Neculce I* pg. 178.

3) Vezi card. Kadzionski c. contele Sednitky, 30 Iulie 1698, Doc. Hurm. III ¹⁾.

4) „...et Moldova provincia manet ex integro libera et ante posterum bellum in quo erat pacifico statust. Doc. Hurm. III ²⁾ pg. 235-36.

5) Doc. Hurm. III ¹⁾, pg. 275-76.

plăți ei pagubile suferite în timpul ocupației polone ¹⁾. S'a hotărât atunci formarea unei comisii pentru evaluarea pagubelor. Neculce ²⁾ ne spune că această comisie a fost formată de fiul vornicului Găvriliță și de alți boieri sub conducerea lui Costache Lupu și aceștia au fost trimiși la Neamț și la Suceava, de au scos pe loți Poloni de acolo.

După Nicolae Costin ³⁾, celătea Camenia a fost predată Polonilor la 12 Septemvrie 1699, căci a doua zi 13 a avut loc o eclipsă de soare. Tot așa s'a hotărât ca evacuările să se facă în una și aceeași zi. Poloni au sritcat desigur întârzierile cetățitor, mai ales ale Neamțului și astfel a fost readusă în acțiune starea proastă în care se afla încă înainte de ocupația polonă din 1691. Așa o găsec hoții și revoluționarii pe timpul lui Mihai Racoviță, până ce a fost dărâmată complet de catanele căpitănelui Ferencz la 1717.

Asfel se termină un capitol foarte interesant din raporturile moldo-polone, unde jucase și mândrul ființ al Neamțului un rol foarte important. El este foarte des amintit în timpul tratativilor secrete între Varșovia și Poarta otomană, cunoscut și diplomației franceze din răsăritul Europei, chiar și noului rege Ludovic al XIV.

1) *Ibidem*.

2) *Cronica I*, pag. 184.

3) *Letopiseșile Moldovei II* pg. 44.

PERSPECTIVELE ARHEOLOGIEI PREISTORICE ÎN JUDEȚUL NEAMȚ

de M. Cojocaru — invizator

Preistoria județului Neamț este necunoscută. Un studiu și o hartă a stațiunilor preistorice, din acest pitoresc ținut—sunt premature; iar concluziile ce se trag, momentan, sunt jalonări provizorii, rezultate din cercetări sumare pe teren și raportări la stațiuni identice, care au fost explorate în județele vecine.

Urmele de așezări preistorice din acest district se împart în două categorii:

1) Stațiunile din stânga Bistriței — Mătăhuța-Dobreni, Cetățuia-Bud. Precistei, Traian-Zănești, Țibucanii de Sus, Ghițești-Bălănești, Cozla-Piatra-Neamț — așezate în Ulucul subcarpatic și în regiunea dealurilor.

2) Stațiunile din dreapta Bistriței — Bătea Doamnei, Bolovoala-Piatra-Neamț, Horodiștea-Calu-Iapa, Borlești, Cetățuia-Fru-moasa-Tazău — așezate în coasta primului lanț carpatic.

Tezaurul arheologic al celor din prima categorie îl formează vestigiile splendide și unicele civilizații, a ceramicii pictată meandro-spiralic, ce s'a întins — între anii 3800-1500 a. Chr. — din Tesalia până în Moravia și din centrul Pustei până la Nipru—și cunoscută astăzi prin admirabila ceramică dela Cucuteni (Iasi), Fedeleșeni (Roman), Bontestii (Putna), Gumelnița, Monteoru (Muntenița), Ariușd (Ardeal), Șipeniți (Bucovina), Petreni (Basarabia), Tripoije (Ucraina), Bilcze (Polonia), Lengyel (Ungaria), Butmir (Bulgaria), Tonsus, Theba, Philonica (Tesalia-Grecia).

Civilizația preistorică din stânga Bistriței se situează, cronologiceste, în vârsta de tranziție a aramei, în eneolitic. Investigațiile au descoperit — ca preluțindeni unde se găsește ceramică pictată cuprolitică — două straturi de cultură. Stratul inferior de

cultură are le forme caracteristice allo stile Cucuteni A, și piao menzionare la fruttiera con un piede ¹⁾ și — e vorba de ceramică pictată — spirali in forma d' S orizontale ²⁾ cu desenul policrom — alb, ocră, negru; — iar al doilea strat de cultură, cel superior, are ceramică d'ornamento spiralic in cerchi, ellissi, ecc, e l'ornato meandrico non si trova mai più nella sua forma primordiale, bensì e stato ridotto in angoli, zig-zaghi, denti di luppo ecc. Dall' unione degli elementi spirali colle linee semplici — sie e giunto alle tangenti di cerchio e ad altre combinazioni ³⁾ cu ornament monocrom negru, rar bicrom. Inventarul arheologic al stațiunilor acestea se compune din :

1. Ceramică — urne funerare, cu pictură și fără pictură — cești volive, cuppe borcane, „fruttiere“, pictate poli și monocrom.
 2. Ustensile de piatră : topoare, rășnițe, perentoare.
 3. Fuzaiote de pământ ars.
 4. Figurine de pământ ars zoo și antropomorfe.
 5. Silaxuri : vârfuri de sulfi, săgeți și rasoare.
 6. Ustensile de os.
 7. Urne de case lucrate din îngărăditură și chirpie.
 8. Urne de vetre circulare.
 9. Urne de depozite de cereale.
- Ceramica cea mai frumoasă se găsește la Mătăhuta-Do-breni. La Budeștii Precistei și la Traian-Zănești se cunosc șan-jurile de apărare ce despărțeau satele înărrite eneolitice, de pla-toul dimprejur. Pe Cozla s'au găsit fragmente ceramice, în anul 1900, și descoperitorul lor, Locol-farmacist Gh. P. Grințescu ⁴⁾, le-a descris într'o broșurică, publicată în București.

1) Formele caracteristice a stilului A. de Cucuteni exemplificat prin fructiera cu pictor lvezi : Vl. Dumitrescu : La ceramica dipinta del'Europe orientale — în publicația „Etemeris Daco-Romane“, Roma 1929j.

2) Spirată în formă de S orizontal fidelul.

3) Cu ornamentul spiralic în cerc, elipsă, etc... și ornamentul meandric frascuțu nu se mai găsește sub forma sa primitivă ci a fost redus la unghiuri, zig-zaguri, dinți de lap, etc... din unirea acestor elemente spira-lice, cu linii simple — s'a atins la tangența cercului și la alte combinații.

4) Distinsul farmacist e azi General. Anul trecut a fost sărbătorit de colegii farmaciști, care i-au bătut o medalie comemorativă și i-au închinat pa-gini întregi în „Revista Farmaciștilor“. A studiat multă vreme flora vâet Bis-triba, pe care o cunoaște foarte bine. A fost elev al lic. de băieți din Piatra.

Stațiunile din dreapta Bistriței urmează, cronologiceste, celor eneolitice ; s'au dezvoltat în vremea metalelor. Ornamen-tația ceramică suferă influența celțică : lângă „bandkeramicul“ local, apare „schnurkeramicul“, Săpăturile, care se vor face în aceste stațiuni, vor descoperi interesante mărfuri din vârstele de aur și de argint ale Daciei.

Lângă Piatra-Neamț sunt două stațiuni preistorice : Bolo-voaia și Bâlca Doamnei. Bolovoaia stă înaltă și stâncosă, în fața casei unde a locuit Asachi, Peste-vale. Ceramică găsită a-colo a fost datată—de către d-l prof. univ. I. Andrișescu—din vârsta fierului. S'a crezut și se crede — cum se crede că și Cetatea Neamțului a fost clădită pe urmele unui burg preistoric—că Bolovoaia ar fi Petrodava lui Ptolomeu. E un hasm de ma-niera „Daciei preistorice“ a lui N. Deusușianu. Poate vom fi mai aproape de adevăr dacă vom admite că e Uftdava. La Bâlca Doamnei se găsește ceramică lucrată cu roata și cu ornamente în relief.

Stațiunea dela Calu-Japa, Horodistea, pare a fi din vârsta fierului I din Dacia. Pe lângă ceramica admirabilă, care păstrează maniera străveche a spiralei, s'a găsit acolo un cazan de bronz cu un pictor și ornamentat cu un brâu în formă de snur. E o operă a metalurgiei locale, în spiritul vechilor tradiții, împodo-bită după inspirația năvălitorilor Celți. Acest „unicum“ și trei vase de pământ ars — două cești și un borcan — cu ornamen-tație în „schnur“ se găsesc în siguranță la Părintele C. Vrânceanu, parohul satului Japa.

Stațiunile dela Frumosa-Taziău sunt contemporane Bolo-voalei. Conservatismul locuitorilor din vârsta metalelor au păstrat inventarul eneolitic, pentrucă metalul protolistoric a fost rar și scump. Numai tehnica acestui s'a schimbat, preferând utiful, fru-mosului. Când se vor face săpături sistematice, de maniera celor-dela Fedeleșeni sau Drăgușeni, se vor complexa și rețușa an-ticipările dării de seamă de față, care rămâne o simplă jalonare provizorie, fără pretenții științifice. Arheologia preistorică are în față, în finutul nostru, un teren virgin și perspective nebănuite.

MĂNĂSTIREA PIONULUI SAU SCHITUL HANGUL
ȘI RUINILE PALATULUI CNEJILOR CANTACUZINI
de Gheorghe Ungureanu

I

În comuna Ceahlău, județul Neamț, pe malul stâng al pârâului Schitul, la jumătatea drumului care se desparte din șoseaua națională Piatra-Neamț — Borsec și duce la mănăstirea Durău, se găsesc pe un mic platou, dominând satul Schitul, ruinele unui palat vechiu, în mijlocul cărora se află biserica fostului Schit Hangu — cum s'a numit mai târziu vechea Mănăstire Pionul; sau, mai de mult, Schitul lui Silvestru.

Ocupându-mă, acum câțiva timp în urmă, de o veche mânăstire ¹⁾ lot de pe valea Bistriței, am găsit, printre documentele cercetate — documente în cea mai mare parte necunoscute — multe știri noi și despre aceste ruini.

Ulterior, în beciul Mitropoliei din Iași, am găsit deasemenea un dosar, care conține un opis de toate documentele Schitului Hangu—fost Mănăstirea Pionul; în anul 1931, căzând tencuiala de pe un turn al palatului, a ieșit la lumina zilei o inscripție ²⁾, care deasemenea ne dă știri despre aceste ruini.

Dorința de a cunoaște căuși de puțin istoria locurilor unde m'am născut — locuri așa de frumoase și așa de bine descrise de Alecu Russo, G. Asachi, V. Alecsandri, Calistrat Hogaș, N. Iorga și alții — și, mai ales, curiozitatea de a cunoaște ce s'a petrecut, înainte, în palatul acesta unde localizam toate bamele copilăriei și unde ochii mei de copil priveau adesea, cu groază, la dungile roșii de pe tencuiala veche — dungii pe care, atunci, legendele le transformau în dăre de sânge, lăsate în urma războaielor — toate acestea m'au îndemnat să răscolesc

[1] Gh. Ungureanu, Mănăstirea Hangului sau Buhalnița. Extras din „Arhiva” vol. XXXVIII, Iași 1931.

2) Această inscripție a fost comunicată d-lui prof. N. Iorga și publicată în Rev. Istorică, Nr. 4-6, 1932 p. 189.

irecul. Din aceste puncte de vedere cercelările mele au avut un rezultat satisfăcător și, astăzi, mulțumirea mea sufletească este destul de mare, când, întors acasă în concediu, povestesc locuitorilor de pe acolo — care leagă de aceste ruine cele mai fantastice întâmplări — datele exacte, bazate pe documente și inscripții, ce pentru ei astăzi, ca și pentru mine altă dată, erau enigme de nepătruns.

Poate cu timpul toți acei care au dragoste pentru neprețuitele frumuseți ale Văței Bistriței moldovenești, vor contribui la tipărirea unei monografii care să cuprindă, pe lângă istoria tuturor monumentelor de pe această vale și fotografiile oamenilor bătrâni, ale caselor, bisericilor, și peisajilor de astăzi — ca să rămâie de mărturie pe viitor.

II

Data primei așezări monahicești, în acest loc, se pierde în trecutul îndepărtat, când un silaștru, **Silvestru**, a înființat un mic schit, numit **Schitul lui Silvestru**.

Deși acest personaj este trecut pe seama legendei, totuși el ne este confirmat de un document dela Vasile Lupu, din anul 1638 Martie 6¹⁾, prin care se întâresc în săpătoria Mănăstirei Pionul, „care mai înainte să numea **schitul lui Silvestru**”, mai multe „curături”, printre care și o curătură „ci au făcut-o sângur Silvestru starețul acestui sfânt loc pe din gios de schit până la izvorul adânc unde esti și moară pre din sus di priluc”²⁾.

Din acest document vedem că schitul a fost făcut într-o poiană, din mijlocul unei păduri și că pământul necesar agriculturii, era făcut din „curături”. Când a făcut starețul **Silvestru** această curătură, documentul nu ne arată. Primul document care să ne ofere știri despre acest schit este unul din timpul Voevodului Ieremia Movilă (1595-1606) prin care se întâresc, în stăpânirea Schitului Silvestru, proprietățile ei de până atunci și se arată și hotarele³⁾.

Acest document nu-l cunosc decât în regesi. În anul 1612, Ștefan Tomșa întârește Schitul lui Silvestru, moșia numită „**dealul Pionului**”, împrejurul mănăstirei și care moșie fusese hotărâită de către Mitropolitul Teodosie „din po-

1) Arhivele Statului Iași, Divanul Domnesc, Tr. 880, dos. 59 fila 276.
2) Arhiva Mitropoliei Iași, dos. 754. Suret făcut în 1714 Mai 17, (nu indică anul documentului).

runca răposatului Ieremia Movilă Vodă și a fratelui său **Simion Movilă**⁴⁾.

Atenția Domnilor următori este îndreptată totdeauna către acest schit. La 1631, Iunie 9²⁾, Moisa Movilă Vodă dă Schitului Silvestru o poiană numită „**Secătura dela Hârtop**” și o bucată din trupul moșiei domnești Hangu³⁾.

În anii următori, paharnicul Gheorghe, fratele lui Vasile Lupu, reface acest schit, mărindu-l și transformându-l în **Mănăstirea Pionul**⁴⁾. La 1639 Iermină de zidit, din piatră, biserica schitului.

În anul 1638 Martie 6, Vasile Lupu — întrucât Mănăstirea Pionul era ctitoria fratelui său, paharnicul Gheorghe⁵⁾, devenit mai târziu hatmanul Gheorghe — are o deosebită grijă pentru

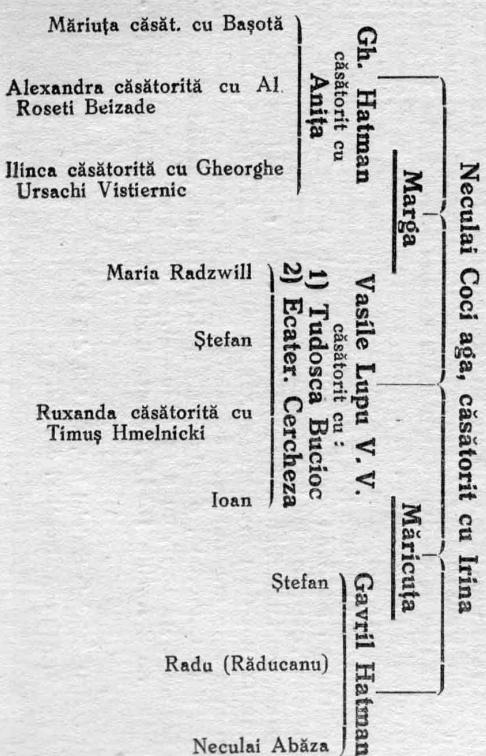
1) Arhiva Mitropoliei Iași, dos. 754.

2) Ibid.

3) Vedem că la această dată moșia Hangu era domnească.

4) În anul 1640 Ianuarie 8, paharnicul Gheorghe, dăruind acestei Mănăstiri o evanghelică, face pe ea următoarea însemnare: „În numele tatălui, a fiului și a Sf. Duh această sf. carte numită evanghelică I, a făcut-o din a lui drăpăț avere pan Gheorghe vel ceasnic (paharnic) și cneagșina lui Ana și a dat-o pe dânsa la a lui din nou zidită (Novo săzdanie) Sf. M-re anume de sapt numele PEON, ca să-i fie lui veșnică pomana și părintelui său. Și s'a făcut această sf. carte în zilele lui Io Vasile Vodă în anul 7148 Ianuarie 8 — (A. Latimirschi), Slavinka i Russkia rucoipse Rumânskîh bibliotech. Sanctpeteburg, 1905 pag. 822.

5) D-1 Sever Zotta mi-a dat următoarea sursă geneologică relativă la paharnicul Gheorghe:

ea, dăruindu-i moșii și întărindu-i stăpânirile vechi. În acest an, 1638 Marile 6, Vasile Lupu întărește „călugărilor dela sfânta Monastir: ce să numește Pionul iar mai înainte să numea schitul lui Silvestru, unde iaste hramul pogorării Duhului Sfânt pe dreptele lor curături ci au avut ei în hotarul pământului domniei sale din ispisoc de danie și mluire dela Ștefan Tomșa Vodă”¹⁾ Aceste curături sunt:

1) „Pi pârâul Alb piste Bistrița din sus de Ceahlău din gura izvorului acestuia până în capăt pi di amândouă părțile”.

2) Curătura numită „izvorul vierului”, alătura cu Bistrița, până la stâmbloarea „Solovanilor”.

3) O altă curătură pe care o finuse Gligorcea Vlăsăscul și pe care a dat-o „pentru sufletul său” acestui schit.

4) Curătura ci au făcut-o singur „Silvestru” starețul acestui sfânt schit pre din gios de schit până la izvorul adanc unde este și moară pe din sus de priluc”.

5) Altă curătură din sus de priluc până la „Boiștar” unde să numește și „patul lui Ghenadi” pe de amândouă părțile de izvor și pe din gios de Fântânele și cu Fântânelele și coasta Fântânelelor.

6) Curătura din izvorul „Duritul” până undi să numește „Coșările”, alătura cu Ceahlăul.

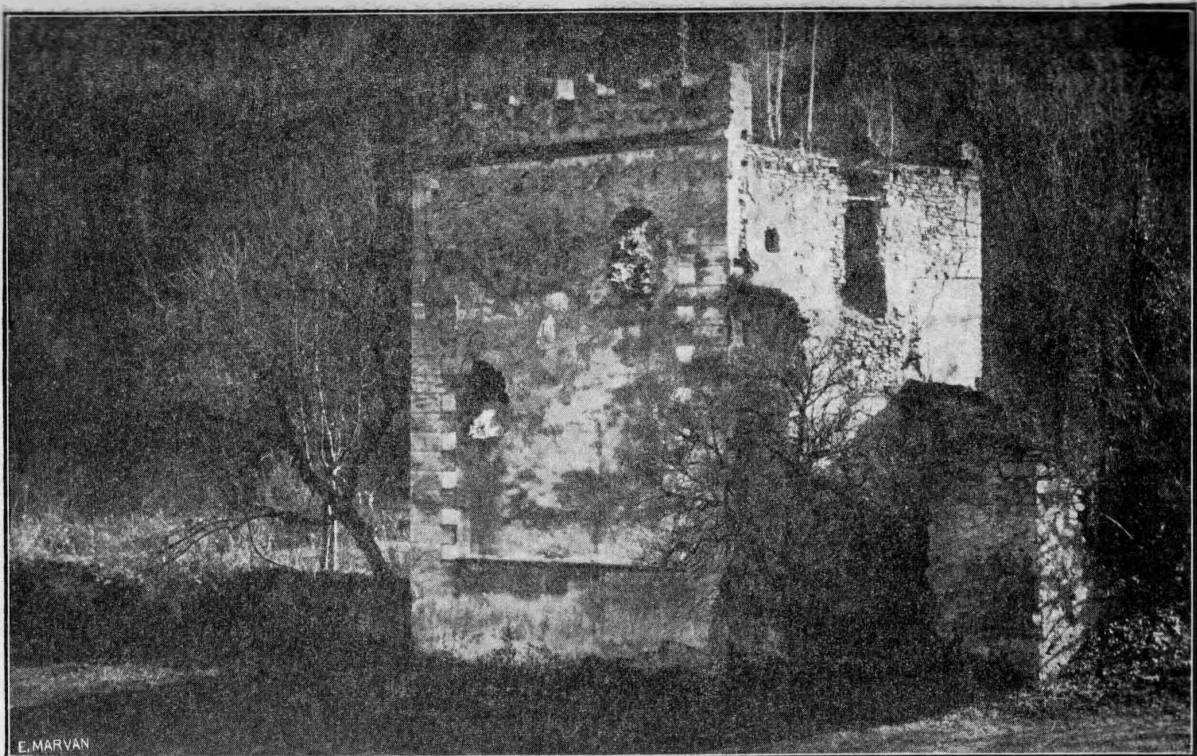
Totodată Vasile Lupu confirmă acestei mânăstiri și întăriturile făcute de către Moisiă Movilă Vodă și Miron Barnovschi Vodă, a moșiei cuprinsă în următoarele hotare: din râpa din gura izvorului drept locul în Răpaciunița Mică în sus la „Chia Fântânelor” alătura cu „Coșările” în culmea Ceahlăului și culmea Ceahlăului în sus până unde să împereună cu Socaciul și Socaciul în jos până la Boiște și Boiștea în gios culmea dealului în râpa izvorului alb”.

Li se mai întărește călugărilor din această mânăstire și stăpânirea peste un loc ce și-au cumpărat dela Grigorcea sân bărău, care loc este în „Svanduhul din sus”, dând pe acest pământ 8 taleri băuți. Această cumpărătură o arată un zapis al egumenului de a mânăstirea „ce să numește Hangul”. Deasemenea i se mai întărește stăpânirea și peste o altă cumpărătură, tot dela Gligorcea, o poiană pe Bistrița, în sus „unde este teiul supt hârtop”, cu 4 taleri băuți.

La 2 Aprilie 1638²⁾, Vasile Lupu întărește stăpânirea Mă-

1) Arhivele Statului Iași, Tr. 880, dos. 59.

2) Arhiva Mitropoliei, dos 754.

Un colț din Palatul Cnejiilor

Fotografie de Ad. A. Chevallier

năstirei Pionul peste „rădiul din Câmpul lui Dragoș”¹⁾ și altele cu vad de moară în Bistrița, care fuseseră cumpărate de către paharnicul Gheorghe și date Mănăstirii Pionul.

În anul 1639, paharnicul Gheorghe termină de zidit, din piatră, biserica Mănăstirii Pionul. Fratele său, Vasile Lupu, prin două documente — unul din 6 Aprilie 1639 și altul din 8 Mai același an — întărește stăpânirea „M-rei Pionul ce din vechi s'a numit Silvestru pe a lui dreaptă proprietă și pe hotările și cumpărăturile ce le avea mai înainte”.

În anul 1641 August 7²⁾, Vasile Lupu, trimite, ca să hotărască moșia Mănăstirii Pionul, pe Kir Varlaam—mitropolit Sucevii, Kir Mitrofan—episcop Romanului și Kir Anastasie—episcop Rădăuții și pe boierii Dumitrașcu Șoldan—mare dvornic și pe Gavril Hatman—i părcălab Sucevii și pe călugării din Mănăstirea Hangului (astăzi Buhalița), pe egumenii dela Neamț, dela Bistrița, dela Bisericanii, dela Pângărați, și dela Țigăria, care „le-au hotărât lor cu semne” hotarul moșiei.

Această hotărnică este foarte interesantă, întrucât cuprinde multe numiri de locuri, dintre care cele mai multe sunt și astăzi. Peste hotarul ales de trinișii Domnului se mai întărește stăpânirea Mănăstirii Pionul peste un loc ce să chema „poiana Svanduhului din apa Bistricioarei în sus de strămtură pe subt poalele muntelui Hurduga” care loc îl aveau călugării cumpărat dela „Gligorcea feciorii bătrânului drept 8 taleri argint”.

Se mai întărește și un loc „pe apa Bistriței la Vântop unde iaste un turn de piatră”³⁾ care loc să numește Poiana Teului” și un alt loc ce să numea „Boiscioara deasupra râpii din hotar în sus pe șesul Bistricioarei”.

În anul 1643⁴⁾ luna Mai, paharnicul Gheorghe cumpără dela Ștefan Florescul o polană pe apa Bistriței, numită Cobilița și o dă Mănăstirii Pionul.

În anul 1646 August 24, Vasile Lupu întărește hotările Mănăstirii Pionul și arată în document că Mănăstirea Pionul este făcută de către paharnicul Gheorghe⁵⁾, în anul 1646 August 28⁶⁾, Vasile Lupu dă „privilegiu Schitului Pionul „ca să aibă a scuti 12 poșlăgnici” ; același privi-

1) Pentru Câmpul lui Dragoș vezi M. Costăchescu, Documente înainte de Ștefan cel Mare, vol I.

2) Arhiva Sf. Spiridon Iași, Nr. 49 ; publicat în revista „I. Neculce”, VI, 286 de Traian Ichim.

3) Astăzi acest turn de piatră se cheamă Piatra Teului.

4) Arhiva Mitropoliei, dos. 754.

5) Arhiv. Stat. Iași, Tr. 880, op. 1005, dos. 59.

6) Arhiva Mitropoliei Iași, dos. 754 ; idem Arhiv. Stat. Iași Anaforale 64, fila 54 v.

legiu îl menține și Gheorghe Ștefan Vodă, prin documentul său din 1656 Februarie 12⁹⁾.

În anul 1660 Aprilie 23, Mitropolitul Sava a făcut schimb cu Schitul Pionul, dându-l potana „Colbița de pe Bistrița până în Vârșata¹⁾”.

În anul 1663 Octombrie 16, Eustratie Dăbija Vodă înărește stăpânirea călugărilor dela Hangu peste un pământ „ce să chiamă Muncelul de gios pe apa Cracăului”. Acest loc îl cum-părase, Hatmanul Gheorghe, dela Mănăstirea Hangu ca să-l dea mănăstirii lui²⁾; însă, fiindcă nu-l plătise, Domnul l-a dat înapoi Mănăstirii Hangu.

Un zapis din anul 1670 ne arată că, în acel an, Teodosie egumenul Râșcăi, cu tot Soborul, vând Schitului Pionul o potană pe apa Bistriței „ce să chiamă la față”.

În anul 1676, Alexandru Vodă zidește, împrejurul acestei mănăstiri, un zid înalt, iar în același an, Toderascu Cantacuzino, mare vistiernic, proprietarul moșiei Hangu, zidește un turn în colțul zidului, lângă porțile de intrare în mănăstire, transformând mănăstirea într-o mică cetățiu, care va fi servit, în decursul anilor, de multe ori de refugiu și apărare familiei Cantacuzinești și altor boieri.

Intrudirea acestora cu hatmanul Gheorghe ne face explica-bila atenția către ctitoria lui, Alexandru Vodă, terminând zidul împrejurul mănăstirii, asează deasupra porții de intrare următoarea pisanie³⁾: „Izvolenie(m) a(ț)ia i pospemie(m) sna is vră-senie(m) stoĝo dha (cu voia tatălui și cu îngăduirea fiului și cu săvârșirea sfântului duh) acesta zid pre împrejurul Mănăstirii l-au zidit Io Alexandru Voevoda i ĝospodjida eĝo Anifa snă Io Antonie Ruset Voevoda, ĝineri lui Ghe-orgehi Hatman. vletō 7184 (1676) msta Aug. (?) 15. (?)

Asemenea și Toderascu Cantacuzino, marele vistiernic, a-seză, pe turnul zidit de el, următoarea pisanie: „Izvolenie(m) oftū i pospemie(m) sna isvrăsenie(m) stoĝo dha (cu voia tatălui și cu îngăduirea fiului și cu săvârșirea Sfântului duh) acesta turn și această porțiță l-am zidit eu Toderascu marele vistiernic i cneaghina eĝo Alexandru vă dăni blago-cistivaĝo i Hrista limbivaĝo (binecinstitorului și de Hristos iubitor) Io Antonie Ruset voevoda 7184 (1676) msta Iulie 15 zile”.

Această inscripție a fost acoperită cu tencuială. Și abia în

1) Arhiva Mitropoliei Iași, dos. 754; idem. Arhiv. Stat. Iași, Anaforale 64, fila 54 v.

2) Este vorba de mănăstirea Pionul.

3) M. Costăchescu în rev. „L. Neculce”, V, p. 275.

anul 1931, căzând o cărămidă, s'a observat că dedesupt este o inscripție. Nu pot preciza cărui fapt se datorește această acoperire a inscripției, supți tencuială; două ar putea fi motivele: în primul rând, am putea pune nepriceperea acelor care au reparat turnul, iar în al doilea, care ar putea fi mai valabil, as-cunderea ei; — intrucât era singura probă că familia Cantacu-zinilor avea un drept asupra acestei mănăstiri — și în procesele mari avute de călugări cu Cantacuzineștii ar fi servit, această do-vadă, pentru Cantacuzini. Într'un fel sau altul, acest lucru a servit inscripției, intrucât s'a păstrat intactă ca și cum ar fi fost săpată acuma.

În anul 1696 Mai 14, Antioh Cantemir Vodă dă o carte de stăpânire Schitului Hangu asupra vecinilor ei.

În acest document apare denumirea, **Mănăstirii Pionul**, de **Schitul Hangu**. Dela această dată, în documentele acestei mănăstiri, apare, când **Schitul Pionul**, când **Schitul Hangu**, când **Schitul Pionul sau Hangu**. Denumirea nouă de Hangu a făcut ca să se strecoare, și în unele descrieri, confuzia că aici ar fi Mănăstirea Hangu, care se ascundea supți denumirea de **Bu-halnița**. În consecință tot ce s'a știut despre Mănăstirea Hangu s'a trecut în seama acestei mănăstiri, iar despre Mănăstirea Pionul nu s'a știut nimic.

În anul 1705 Iulie 5, Antioh Vodă înărește Schitului Pionul stăpânire poștuscnicilor ei.

În 1712 Iulie 20, Mitropolitul Gheorghe înărește vânzarea făcută, de către Soborul Mănăstirii Râșca, Schitului Pionul, având de obiect o potană numită „la față”.

În 1740 Iunie 21, Grigore Ghica dă un hrisov pentru scutela poștuscnicilor schitului Hangu.

Deasemenea și Domnitorul Mihai Cehan Racoviță dă, în anul 1750 Aprilie 7, un hrisov de scuteală acestui schit.

Același Domn, în anul 1756 Mai 27, înărește din nou scutellele și privilegiile Schitului Hangu.

Voevodul Moruz, în anul 1778 Ghenar 24, dă o carte pen-tru poștuscnicii Schitului Hangu și același Domn, în 1781 Iunie 8, mulușește Schitul Hangu cu privilegiu.

Această lucră il face și Constantin Vodă, la anul 1783 Mai 10 și Alexandru Ioan Mavrocordat, la 1785 Iulie 20. Și Domniul Mihail Sutu și Alex. Calimah au întărit și milituit acest schit.

Din anul 1798, încep procesele între proprietarii moșiei Hangu și Schitul Hangu, care au durat până la anul 1844, când schitul a pierdut în procese cea mai mare parte din averea lui, iar pământul ce i-a mai rămas a fost vândut, în anul 1855, **Smarandei Sturza născută principesa Vogoride**, care a

dat Mănăstirei Varaticului, a cărei mitoh era acum Schitul Hangu, suma de 5000 galbini.

În 9 Martie 1798, cneazul Cantacuzin proprietarul moșiei Hangu, scrie comisului Enacachi ca să aleagă hotarale despărtitoare dintre moșia Schitului Hangu și moșia Hangu.

În acelaș an, 18 Martie, vornicul **Teodor Balș**, proprietarul de atunci al moșilor Hangu și Bălățești — întrucât se făcuse un schimb cu cnejii Cantacuzini, schimb care mai făcuse un fost scriic — scrie comisului Enacachi ca să se ducă la fața locului cu părintele Macarie „nacealnicul schitului Hangu” și să aleagă hotarale.

În anul 1799 August 25, C-tin Alexandru Ipsilant Voevod dă o carte de privilegiu și miluire Schitului Hangu. În 1801 Decembrie 15, Mihail Suțu Voevod dă acelaș hrissov.

În 1807 Noemvrie 15, Comisul Enacachi, care fusese arendasul moșiei Hangu timp de 16 ani, dă o mărturie egumennului Schitului Hangu, că în tot cursul acestui an „nici odată n'a trecut cu stăpânirea piste semniile hotară ce sânt arătate în hrissovele M-rii fără numai 2 casă cu ogrăzile lor la malul Bistriței ce sânt din gios de gura Răp-ciumiții și niște locuri la pisc”.

Arată și hotarnica moșiei Hangu.

Într'o mărturie a locuitorilor din satul Răp-ciumiți și din satul Schitului, se arată că „cumpărătorii moșiei domniței Ralu Cantacuzino” ar fi împresurând moșia schitului.

Această cumpărare nu s'a făcut, întrucât Cantacuzinii rămân mai departe proprietari moșiei Hangu.

În anul 1808, domnița Ralu scrie o scrisoare—în grecește—către un Haqi Paraschiv, prin care îi poruncește să meargă să cerceteze la fața locului, împresurarea reclamată ei de către egumenul Schitului Hangu.

În ani următori, procesele se înmulțesc din ce în ce. În 1809 Divanul poruncește ispravnicilor de Neamț ca să facă o cercetare în pricina de împresurare de holar între moșia Hangu și Schitul Hangu și să facă tot odată și o harță. Deasemenea, poruncește ca aceeași cercetare să o facă și către Buhalnița. Ispravnicia, în 16 August 1809, poruncește postelnicului Grigore Lozovski și lordachi Giușcă, să meargă la fața locului și să cerceteze hotarale moșiei Schitului Pionul, despre megieși. Aceștia, la 25 August 1809, fac mărturia hotarnică a moșiei Schitului Pionul, după hrissovul Domnului Vasăle Vodă din 7157 (1649), luând tot odată și o mărturie dela locuitorii din satul Schitul și Răp-ciumițele.

În 1811 Martie 8, Schitul Hangu câștigă procesul de împresurare cu Mănăstirea Buhalnița. În acest an am găsit multe documente relative la judecățile dintre Schitul Hangu și proprietarii moșiei Hangu; și care ne dovedesc că uneori câștigau cneji, altele schitul—după Domni și împrejuri și nici decum după dreptate. **Autoritate de lucru judecat, nici când nu s'a văzut în aceste procese. Nu-i vorbă că nici nu exista înainte de anul 1828.**

În anul 1815, Mitropolitul Veniamin scrie egumennului dela Schitul Hangu ca să trimită toate documentele schitului — întrucât, schitul fiind închinat Sfintei Mitropolii din Iași, procesele se vor susține de Mitropolie.

În 1814 Ianuarie 20, Mitropolitul Veniamin scrie locuitorilor care începuseră să-și facă locuințe lângă Schitul Hangu „să se mute de lângă monastire nefiind locul potrivit”.

În anul 1817, Scarlat Alexandru Calimah Vodă, dă un hrissov în procesul dintre Schitul Hangu și Cantacuzini, în care se dă dreptate cnejiilor. Acest document este destul de important, pentru aceste locuri, întrucât se întâlnesc numiri vechi, precizări de date — care ne ajută la cunoașterea istoriei acestor văi. Când se pomenește de satul Răp-ciumea, acest document spune: „Satul Răp-ciumea cu cîntururile sale ci iaste vechi așezare a moșiei Hangu și stăpânite în trecute întrege vacuri de ani cu nestrămurare tot de familia boerilor Cantacuzinești și în urmă de răposat vornic Teodor Balș ci au luat-o în schimb numita moșie”.

În anul 1820 „cu osteneala și osârda cuvioșiei ieromonah Iosif egumennul aceștii Sfinte Mănăstiri” s'a reparat biserică acestui schit „s'au tencuit și s'au acoperit”. Această lucrare a fost făcută și prin îndemnul Mitropolitului Veniamin. O frumoasă inscripție, așezată în pridvorul bisericii, amintește de aceste lucruri precum și de hatmanul Gheorghe restauratorul schitului dela anul 1639: „Această sfântă biserică întrucât să prăznuște hramul Pogorârei Sf. Duh iaste zidită de răposatu Gheorghe Hatman frate cu Vasile Voevod leat 7147 (1639). Iară acumă let 7328 (1820) cu blagoslovenia preosfinției mitrop(olit) Kirioikir Veniamin și prin osârda cuvioșiei ieromonah Iosif egumennul aceștii Sf. Mănăstiri s'au deschis zidirea s'au tencuit și s'au acoperit. 1820 Iunie 8”. Această lucrare ne

este cunoscută și dintr'un pomelnic aflat la Academia Română¹⁾, unde se spune: „La 1820 s'au strâns bani pentru acoperit biserica prin Iosif ieromonah și egumen”.

În același pomelnic avem știri pentru stabilirea datei — furnizată de legende — când a fost arsă mănăstirea de Turci. Într'adevăr în pomelnic citeșc: ²⁾ „Milostenii pentru acoperământul bisericii și pentru tencuiala ei. Neamul egumenului acestei M-ri Iosif ieromonah a dat 1200 lei la al doilea facerea M-rei fiind arsă de Turci 1825”. Nu putem preciza — cu ajutorul acestei informații — că într'adevăr la anul 1825 m'rea a fost arsă de Turci, intrucât pe timpul bisericii este o însemnare din anul 1823 Septembrie 9 „Calinic ieromonah”.

Intrucât se spune că s'a și tencuit la 1825, nu putea rămâne această însemnare din 1823 pe perețele reparat. Bănuim că această reparație, a două oară, să fi fost făcută în anul 1821-23, când biserica va fi fost arsă de Turci, în împrejurările anilor tulburi 1821. Și terminându-se în 1823, ieromonahul Calinic zugerăveșle sus pe turn însemnarea aceasta.

În 11 Octombrie 1825, Visteria poruncește isprăvniciei de Neamț, ca Mănăstirea Pionul să abă, patru scutelnici.

În anul 1830 luna Februarie, s'a dat egumenia Schitului Hangu „ci iaste supusă Mitropoliei”, pe termen de 10 ani, protosinghelului Gavril, cu condiție ca să facă din nou un rând de chifli în lungime de 25 stânjeni și să plătească și câte 500 lei embatle.

La 1831 se dă în posesie aceluiași egumen, moșia dimprejurul Mănăstirei Pionul, cu condiție ca să plătească Mitropoliei câte 5000 lei pe an și să facă din nou biserica dela Schitul Durău³⁾. Această condiție, de a face din nou biserica dela Schitul Durău, nu s'a îndeplinit, intrucât călugării dela Durău au hotărât să-și facă ei înșiși biserica „cu a lor cheltuială”. Având și Mitropolia nevoie de bani, pentru facerea bisericii Mitropoliei, egumenul Gavril a primit obligațiunea ca să dea 15,000 lei Mi-

1) Academia Română, Mss 430.

2) Ibid. fila 53.

3) O altă așezare veche monahicească a fost și în poiana în care este situată actualei Mănăstirea Durău. Pe acest loc pe la anii 1600 exista schitul marelui Martiana. Pe la 1779 vine pe aceste locuri mama Magdalena, care găsește schitul de mare Durău și unde era stăreț mama Nazaria. La 1830 se începe, de către călugării din acest schit, biserica terminată la 1835. Supt demnitatea de schit a stat până în 1900, când s'a făcut din nou biserica și s'a transformat în Mănăstire. La 1900, a stat la schitul Durău, în casa ieromonahului Gh. Pantelimon, scriitorul și omul politic Gh. Panu.

ropoliei, în 8 vadele (termene), dela anul 1834-1837, care bani au și fost achitați; în aceeași s'a socotit și embatlicul de 5000 lei.

În anul 1830, Mitropolitul intervine — în urma jalbei egumenului Schitului Hangu — către Diavnul Obșeștei Adunării a Moldovei, ca să nu se desființeze schitul Cerebușu de pe Cealhanu. Altfm de aici că, 120 ani înainte de 1830, adică la 1710, călugării din Pion sălășluiau în Schitul Cerebușu, din care, astăzi, abia mai sunt câteva urme, dănuind subți denumirea de Cerebut. Intrucât în acei an ar fi fost un stăreț în Pion, cu numele de Cerebuș, conchidem că denumirea schitului nou înființat, s'ar fi dat după numele celui stăreț, care, poate el însuș s'ar fi retras în acea singurățate. Este foarte importantă și legenda despre acest schit. Ea spune că s'ar fi înființat de către călugării care scăpaseră din dărământurile Schitului Sahastru, — distruș de o avalanșă în 1706 — ajutați de alți pustnici și călugări din împrejurimi. Tot odată, legenda mai spune că acel schit, Sahastru, ar fi fost înființat de către acei răzăciți din oastea lui Dragoș Vodă. Schitul Cerebuș nu s'a desființat la 1830, ci a mai dăinuit vre-o câțiva ani. La procesul de atunci asista și „preosfințitul Isaia dela schitul Cerebuș”.

În 1835 Schitul Hangu se judecă, la Diavnul Apelativ al Țării de Sus, cu Mănăstirea Neamtuț, pentru împresurare.

Dintr'un inventar¹⁾ al schitului din anul 1838, constatăm că schitul avea următoarele „acareturi”: „17 Herăstăi lucrătoare din care 9 lucrează în folosul M-rei; 1 herăstău la gura Slatinei răscurpărat numai 3 părți din el iar a 4-a parte este lăcurorescu în bună stare; 1 herăstău la gura Durăului răscurpărat numai pe jumătate, iar jumătate este lăcurorescu în bună stare; 3 mori din care 2 sânt nouă iar una cam veche numai cu o piatră; 1 chiuă de făcut sucmani cu 4 ciocani puțin iaste cam descoperită; 1 crâsmă bună la drumul mari ci mergi la hotarul țării Ungurești; un iaz fără apă, mărimea lui cât o față de arie bună și încă acum să sapă de către niște țigani a Cneazului”.

Tot din acest inventar vedem ce a făcut nou la mănăstire egumenul Gavril și constatăm că din vechime se aflau la 1838 două băști „ce din vechime sânt făcute la colturile zidului”. Aceste băști sunt cele două turnuri rotunde, făcute — unul de către Toderașcu Cantacuzino și altul, mai mic, spre miază-zi, cam

1) Arhiva Mitropoliei, dos. 59.

din aceeași vreme. La 1838 nu exista turnul patrat supț denumirea de „turnul Domniei”, cea ce ne face să afirmăm că este făcut ulterior acestui an, când cnejii s’au așezat acolo.

De altfel și zidirea este de dată recentă, întrucât s’a stricat mai repede decât turnurile cele vechi.

Nu este exclus ca și pe locul unde este astăzi turnul patrat să fi existat un turn rotund, care să fi fost stricat când s’a făcut palatul; din inventar reiese că exista la 1838 „o bașcă ce din vechi iaste făcută la colțul zidului despre amiază-noapte care meremetisându-se au mai adăugat 2 bolțișoare mici”. Aceasta nu există astăzi. Inventarul ne mai arată că „lângă bașca dela colțul zidului despre răsărit iaste începută o poartă de piatră însă urmează trebuință încă de multă cheltrinală până să va aduce în săvârșire”. Această poartă nu este alta decât poarta boliiă care s’a surpat și pe care am apucat-o și eu acum câțiva ani în urmă. Ea era sprîjinită pe turnul lui Toderașcu.

Lângă acest turn s’a făcut atunci și o „chilintă pentru portari”. Din același inventar aflăm că în timpul egumeniei protosinghelului Gavril, adică dela 1830-1839, s’a făcut și „o chilintă lângă altar ca vesmântărie”, care există și azi.

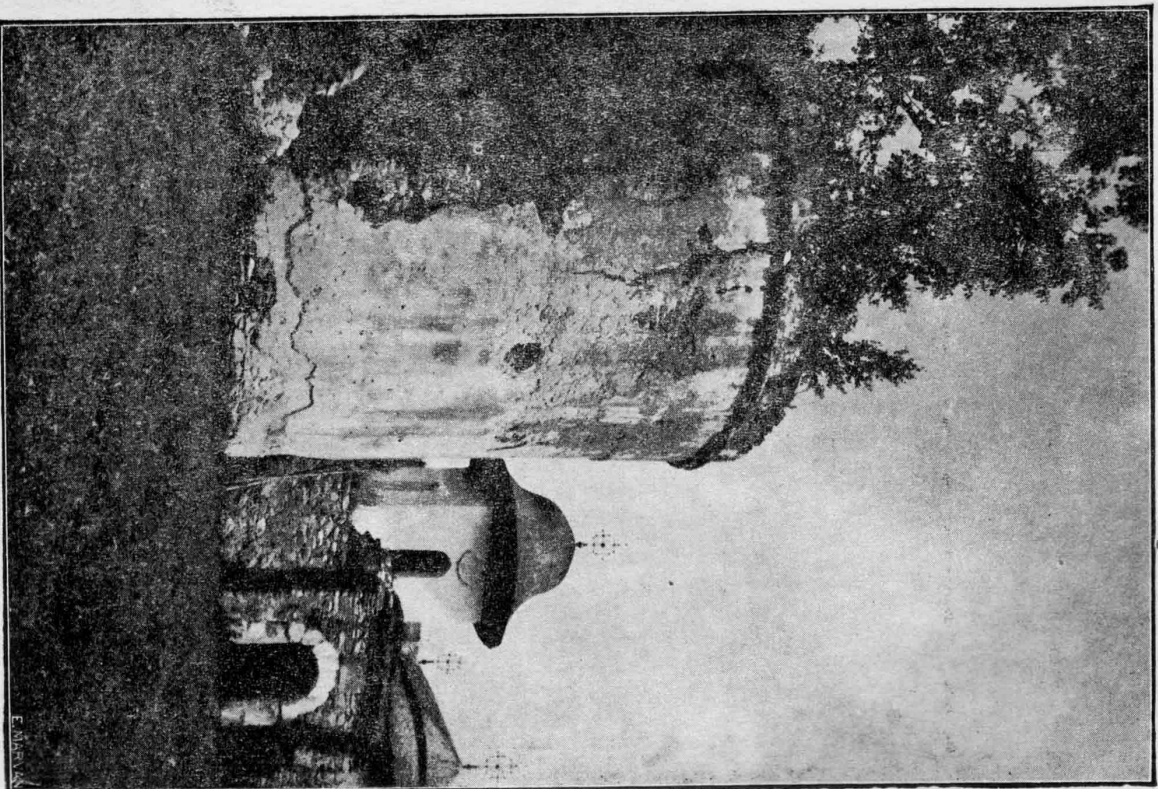
Potrivit obligației luate de către egumenul Gavril, la 1830, s’au făcut atunci „23 de stânjeni fără o palmă iaste rându de chilii ce din nou sânt făcute” din care la 1838 erau gata numai 5 chilii.

Inventarul continuă: „iară pe afară tot rându de chilii mai urmează încă trebuință la ele de cheltrinală și bagdadie pe la cerdace; iară două chilii cu etacele lor nici nu sânt gata nici pe dinăuntru nici pe din afară”.

Pe supț aceste chilii s’au făcut pivniși mari, bolțile cu piatră, care sunt și astăzi. Din inventar vedem că s’a făcut atunci o pivniță lungă de 19 stânjeni.

Mai vedem că tot atunci s’au făcut urnătoarele lucrări: „18 stânjeni fața parmacicului în lungime tij s’au tencuit precum și fața zidului până în pământ împreună cu 11 bolte a picioarelor”.

În anul 1840¹⁾, Mitropolitul Veniamin Costache, în urma jăluirii Soborului de matce din Mănăstirea Varatec, luând în bă-

Alt colț din Palatul Cnejiilor
În curtea împrejmuțită de ziduri se vede M-rea Pionul

1) Arhiva mitropoliei Iași, dos. 754; ibid. dos. 59.

gare de seamă că Soborul mamei s'a înmulțit „le-a dat spre înlesnire și schitul Hangul de supt muntele Pionul fiindcă acest schit mai are o moșie Topolița cu aporie de Varatec”.

Acest fapt este descris pe larg în anafora Mitropolitului Veniamin cu No. 146 din anul 1840, pe care anafora o înaintază Domnului de atunci **Mihal Sturza**. Domnul, prin hrisovul cu Nr. 6 din 7 Februarie 1840, înărăște această schimbare de hriscuri. Tot odată Veniamin hotărăște ca acei „doi trei monahi ce erau în schit i-am așezat la Durău în cuprinsul moșiei Hangului cu așăzare ca în Durău să nu să mai adaoge mai mulți părinți de cât se află, hotărându-li-se o parte de loc împrejurul schitului pentru hrana lor și după trecirea din viață acestor părinți să rămăie și acel loc tot în stăpânirea maicilor așăzate în Hangul de către stareța **Varatecului**”¹⁾.

La 8 Mai 1840, maicele din Mânăstirea Varatecului — numai acelea care erau peste numărul hotărâri acolo — au început să se mute la Schitul Hangu²⁾.

În acest timp procesele continuă și-l vedem și pe Kotzebue³⁾ intervenind pe lângă Domn, pentru a se face dreptate Schitului Hangu.

În anul 1844, procesul s'a sfârșit în favoarea cneșilor, iar Mânăstirea Varaticul, care acumina era proprietara pământului Schitului Hangu, a pierdut aproape tot pământul schitului.

După deseie tângurii ale soborului Mânăstirei Varaticul **Smaranda Sturza** născută **prințesa Vogoride** a donat Mânăstirei suma de 5000 galbeni. Fără de această importantă donație Soborul Mânăstirei Varaticul, în anul 1855, hotărăște⁴⁾ ca să se dea „luminătei **D-ne Smaranda Sturza născută principesă Vogoride**” titlurile proprietății asupra Schitului Hangu, mai ales întrucât acum Smaranda Sturza era proprietară și a moșiei Hangu, alăturiată schitului, renunțând definitiv ca să se mai judece.

Soborul, după ce face o dare de seamă asupra mersului procesului, la punctul (v) spune: „Iară în cea ce privește hărăzirea ce s'au propus de dumnealui boerul postelnicul **Petrachi Asachi** a să face din partea luminatei

1) C. Erbiceanu, Istoria Mitropoliei Moldovei și Sucevii, LIV, 61.

2) Arhiva Mitropoliei Iași, dos. 59.

3) Arhiv. Stat. Iași, Ministerul de Justiție, dos. 1205. Asupra procesului dintre Cantacuzini și schitul Hangu vezi și Hurmuzachi. I 2, vol. VI p. 278.

4) Arhiva Mitropoliei Iași, dos. 754.

Doamne, ea este un rezultat a tânguiriilor soborului asupra nenchipuirilor ce are în chiar susținerea chemării sale mai cu osebite de cându prin țitata hotărâre s'au luat zisa moșie pe care M-rea avea cea mai bună îndemânare cu ținerea vitelor prințipala hrană a soborului și pentru pășunea căpora astăzi să găsește nevoia a plăti some însămnătoare, care rugămintele tânguitoare atât prin stăruințele și altor binefăcători acestor svinte lăcașe cât și întru toată neîndoiala ce M-rea avea că mareșile cugetări a înălțimii Sale și a luminății Doamne, vor fi ca în de comun și pentru ea un izvor de milostivire, în adevăr au și tras după sine a să face propusa hărăzire în numile și pentru luminata Doamnă Sturza și familia. M-rea dar rostindu a sa desăvârșită mulțămire pentru această înaltă milostivire și tot odată ca mai neîndoielnic să dovedească și Înălțimii Sale și luminății Doamne sufleteasca recunoștință a sărimanilor soborului numai puțin ca să deie o desăvârșită încredințare cât de neapărat le este un asemenea ajutor au promis a da luminății Doamne documentele câte sânt numai privitoare la luatul din stăpânirea monastirei trup de moșie schitul Hangu carea le păstrează fără o cât de mică strănță a mai putea fi de folos. Pentru orice încercări ar mai face care precum s'au zis și în trecutu nepărăsindu-le totuși le-au văzut zădarnice.

Asupra descrierilor mai sus obiecte, soborul întru-mindu-se a constătu să încredință că zădarnică și fără nici un folos poate fi stranta de a putea recăștiga dreptul perdut. Iar apoi mărturisirea adâncilor recunoștințe către luminata Doamnă și Înălțimea sa este o neapărată condiție cerută de buna cuvință și lege; prin urmare soborul întru o unire să socotește chemat de a înscrie întreaga familie între citori și a trăda luminății Doamne propusăle documente pe care vremea și împrejurările i-au dovedit a fi nefolositoare și care nu mai privesc pe acel trup de moșie aflat astăzi prin

de veci vânzare întărită și cu hrissovul domnului de acum în proprietatea luminății Doamne neputând M-rea după orice împrejurări a cunoaște această hărăzire de 5000 galbeni de cât un rodu moral produs de milostivirile mărețe cugetări a Înălțimii sale și hrissanele plecări către sfintele Dumnezești lăcașa.

După anul 1844, adică după ce cnejii au căștigat procesul Schitului Hangu, cu poziția pe care o ocupă, și cu înfățișările făcute din vechime — și-au făcut atcea „palat“; demnitate pe care o are și astăzi schitul. Matcele din Schitul Hangu s'au mutat într'o poiană mai la vale, luând, odată cu puțina avere și numele schitului. Schitul de macei, nou înființat, cu o biserică mică de lemn și câteva chilii sărăcătoase, a dărnuit acolo încă mult timp și urmele chililor se văd și acum. Pentru locuitorii de astăzi din aceste locuri, acest schit hece drept Schitul Hangu sau Silvestru, iar ruinile din deal numai Palatul Cnejilor Cantacuzini. Au și dreptate să creadă așa când documente nu au la îndemână și, mai ales, că acest schit n'a fost altceva decât continuarea vieții din Schitul Hangu, ocupat de către cnejii. În cărțile vechi ale acestui schit am găsit corespondență trimisă dela Mitropolie pe numele „Schitului Hangu“. As-lăzi biserica acestui schit servește de biserică parohială a satului „Schitul“ și chiar are numirea „La Schitșor“, iar în chilile care au fost mai bune locuiește preotul paroh.

Cnejii Cantacuzini, restaurând încăperile din acest schit, l-au transformat într'o mică cetățuie. Despre viața lor¹⁾ în acest loc se povestesc lucruri demne de adevărate basme. Unele întâmplări de aici au stat, desigur, la baza frumoaselor povestiri a lui Dumas, „Strigoitul Carpaților“²⁾.

În procesul dintre Cantacuzini și Schitul Hangu am găsit o mărturie a oamenilor din satul Răpchiunea, în care spun că dela Schitul Hangu și până în Valea Bistriței se găsea o pădure mare „întreagă“, și trei mii oameni străini di piste hotărâ au început a tăe pădurea și s'au așăzat din an în an.

Aceasta este originea Satului „Schitul“ de astăzi.

Deasemenea se află — la capul podului de lemn, care era

1) Câteva date despre familia aceasta am dat în lucrarea mea „Mănăstirea Hanguului sau Buhănița“. Date mai amănunțite pe care le-am putut strânge până acum și câte le voi mai găsi le voi publica odată cu studiul pe care-l pregătesc despre moșia Hangu, a cărei istorie este în strânsă legătură cu această familie.

2) Al. Dumas-Tatal, „Strigoitul Carpaților“ traducere de D. Anghel și Șt. O. Iosif, editura Cartea Românească „Biblioteca Minerva“ Nr. 38.

aruncat peste Bistrița, în fața caselor cnezului Cantacuzin, unde sunt acum casele proprietarilor de aștăzi a moșiei Hangu — un han mare, numit pe atunci „Ratoș” dela care s'a numit „Rățaș” călăul care începea de acolo și peste Bistrița.

Miscarea din 1848 atrage și pe frații cneji Cantacuzini. Într'un raport confidențial, înaintat — de către ispravnicia de Neamț — Domnului, se vede că a fost descoperit un complot pe moșia Bălățești și Hangu, ale fraților Cantacuzino și că au și fost arestați: Leon Cantacuzino la Răpociune și Gheorghe la Bălățești. În urma descoperirii complotului s'a constatat că ei făcuseră înarmări și au fabricat și arme cu „oameni anume aduși”. Poate că din acești „oameni anume aduși”, care erau meșteri în fabricarea armelor, să fi rămas în acest sat — ocupându-se cu fierăria și lăcătușeria și dându-li-se numele de „Lăcătușu”, — strămoșii multor familii „Lăcătușu” ce trăesc prin aceste părți.

Nici cneji n'au mai stat mult aici întrucât moșia Hangu, devenind proprietatea Smarandei Sturza, prin licitație, ei au fost siliți să plece. Plecarea lor de aici este cât se poate de tragică. Unul s'ar fi sinucis în palatul asupra căruia se revărsase blestemul călugărilor nedreptățiți. Și de data aceasta palatul a fost marior unor lupte date între căpitanul de arnău Ingé¹⁾ și Cneji care nu vroiau să plece. În urma unui asediu de câteva zile, unul s'ar fi sinucis, iar unul s'a predat.

Mărturii precise, despre aceste întâmplări, nu avem până acum.

III

Insemnări pe cărți, pomelnice și clopote

Ne-am aștepta ca la acest schit, atât de vechiu, să abunde inscripțiile, notele pe cărți, manuscrisele, făcute dealungul veacurilor. Toțuși nimic. Din ce se găsește astăzi, în biserică, ar fi o imposibilitate să se alcătuească o schiță — cât de sumară, a vechii monahicești dintre aceste ziduri. Și aceasta nu pentru că nu a fost, ci pentru că nu ni s'a păstrat. Zi de zi s'au risipit, s'au împrăștiat, luându-se la alte mânășiri, biblioteci sau chiar pariculari. Acelea pe care norocul le-a dus către o bibliotecă publică, se pot cerea — celelalte cine știe când vor apărea.

După ce paharnicul Gheorghe a sfârșit refacerea bisericii, a înzestrat-o, pe lângă moșii și cu cărți. În anul 1640 dăruiește

1) Vezi Gh. Ungureanu, Mânășirea Hangului sau Bahalnița, pag. 30.

Mânășirii din nou zidită de supt muntele Peon o evanghelle¹⁾. Intre anii 1640-44, dăruiește un minei pe luna Octomvrie, pe care se găsește însemnarea: „Un minei pe luna Octomvrie, îi face paharnicul Gheorghe și soția lui Ana și îl dă mânășirii lui din nou zidită”²⁾.

În anul 1644, paharnicul Gheorghe dă Mânășirii Pionul o carte „Mitar i farisei” (?) pe care pune să se scrie următoarele: „paharnicul Gheorghe și soția sa Maria dă M-rei lui unde este hramul pogorârea duhului sfânt, o carte numită triod „Mitar i farisei” la a lui din nou zidită sfântă M-re care se află sub muntele Peon, care se numește schit”³⁾.

În același an, în Septemvrie, mai dă un minei pe care a scris: „pan Gheorghe vel ceasnic (mare paharnic) și cneaghina lui Maria dăruiește un minei luna Iunie, la a lui Sf. M-re care se află sub muntele Peon și unde este hramul pogorârea duhului sfânt”. Pe acest minei se mai găsește următoarea notă foarte importantă: „Ieromonah Iftimie dela schit (Ot Skit) a scris în anul 7170 (1662) în timpul egumenului Teodosie și a fost acolo Estrate Dabija Vodă”⁴⁾.

În anul 1646, pan Gheorghe vel ceasnic (mare paharnic) mai dă un minei pe care, deasemenea, se menționează: și pan Gheorghe vel ceasnic și cneaghina lui Maria dă un minei luna Iulie pentru ertarea păcatelor lor, M-rei lor din nou zidită supt muntele Pionului, numită schit, unde este hramul pogorârea duhului sfânt” 7155 (1646) Decemvrie 25⁵⁾.

În 1 August 1647 mai dă un minei pe Februarie pe care pune același notă⁶⁾.

La acest schit a fost și un manuscris al lui Vlasarie cu un dicționar latino-slav de 300 foi, pe care era următoarea însemnare: „Această carte care să numește marca pravilă dela schitul Hangu de supt muntele Pionul ca să știe pentru o îndelungată vreme”⁷⁾.

1) A. Iakimovski, op. cit., p. 162.

2) Ibid. p. 172. Aceste date mi le-a pus la dispoziție d-l C. Stoide pentru care fi aduc și aici mulțumirile mele.

3) Iakimovski, op. cit., pp. 167-68.

4) Ibid. p. 180.

5) Ibid. p. 180-81.

6) Ibid. p. 175.

7) Ștefan Berechet, în „Buletinul Facultății de Drept” anul 1930-31 p. 6. D-l Berechet, întrucât manuscrisul nu are an, îl pune în sec. XVI. Dacă manuscrisul este făcut odată cu însemnarea de mai sus, atunci ea trebuie pusă în prima jumătate a sec. XVII. Întrucât atunci a început să i să spună Schitul Hangu. Alcturarea acestui manuscris în sec. XVI se poate săminte numai atunci când un călugăr, găsiind manuscrisul vechi în sec. XVIII, a scris pe el nota menționată.

Aslăzi în biserică se găsește un minei pe care am citit următoarele: „Accest mineiu s'a dăruit sf. schit Hangu de sfinția sa părintele Teofilax ce a fost egumen aici: Iul 1810 Iulie”. Tot în biserică se mai găsește și un pomelnic scris pe două coloane: „Acesta să pomenescu citorii cei vii Iordache, Casandra, Catrina, Constantin, Ioan, Zoifta, Safta, Iordache, Casandra, Matei, Ralu, Toader, Maria, Sarbai, Toader, Ileana, Safta”. În a doua coloană: „Aice să pomenescu citorii cei morți: Iordachi i cneagăina lui, Constantin, Safta, Toderasco, Safta, monah Varlam, Ioan, Ilie, Catrina, Ion, Ilie, Maria, Pulheria, Ion, Constantin”. Acesta este pomelnicul familiei Cantacuzino.

La Academia Română ¹⁾ se păstrează un frumos pomelnic scris în anul 1820 și în care, ulterioar, sau mai făcut diverse însemnări. Este intitulat: „Pomelnicul a fericitilor citori și a altor militori și făcători de bine a sfântului locașului acestuia Mănăstirea Hangului cari și Pion să numește”. Sunt trecuți, apoi, în primul rând, i Gheorghe și Ana în dreptul cărora este scris: „Aceștia sânt citorii cari au zidit aceasta sfântă M-e”. Acești citori nu sunt decât Hatmanul Gheorghe și soția sa Ana ²⁾. Urmează apoi Domni „cari au dat moși acestui sf. locaș” dintre care sunt trecuți: „Ștefan Voevod, Senavra Doamna, Lăvian Voevod și Axana Doamna, Grigore Voevod, Zoifta Doamna, Scarlat Voevod, Matei Voevod, Miron Voevod Barnovschi, Hieremia Vodă, Vasile Voevod Albatitul. Alcătuitorul pomelnicului nu păstrează ordinea cronologică. În continuare sunt trecuți toți egumenii și toți acei care au donat ceva schitului.

În Mănăstirea Durău se păstrează, deasemenea, un pomelnic. Este scris în anul 1822 însă — întrucât Mănăstirea Durău, pe atunci era un mic schit și deplina de „M-rea din Vale”, cum îi spuneau ei Mănăstirei Pionul—în fruntea pomelnicului s'au scris citorii dela mănăstirea principală. Printre ei sunt trecuți și Gheorghe și Ana scriindu-se în dreptul lor: „Aceștia au zidit M-rea cea de piatră din vale”. Urmează Domnii cotaiați identiti depe pomelnicul dela Academie. Din acest pomelnic se vede că Mănăstirea Durău are o destul de mare vechime în acel loc, întrucât în 1822 se spune că acel pomelnic

1) Acad. Rom., Mss. 430.

2) Paharnicul Gheorghe devenit mai târziu hatmanul Gheorghe a avut de soție pe Ana, amândoi înmormântați în biserică din Bozieni. În catastrul moșilor lor Ch. Ursachi, visternic, este trecut: „Boziani și Buhusești dela soorul Gh. Hatmanul și soacra Anța Hătămăneasă, iar Buhusești cumpărătura lui Gheorghe Hatmanul, Crincovul și Soianul zestre dela Gheorghe Hatmanul și dela soacra me Anța Hătămăneasă”.

„este înocit și îndreptat prin osârda părintelui Serafim Ieroschimonaș și duhovnic let 1822 adunat din alte pomelnice vechi rispite și neînțelese”.

Pe un clopot mic din turnul bisericii s'ă scris: „La schitul Hangului unde s'a prăznuște pogorârea Duhului sfânt 1824”.

Pe un clopot mare am citit: „1791 April 23; mai departe se află scris și numele donatorilor, pe care nu i-am putut citi din cauza înălțimii la care este așezat clopotul.

Pe o iconă, reprezentând Pogorârea Duhului Sfânt: „Acesta iconă s'au sfințit de mine păcătosul Ieromonah ot sfântul schit Hangu let 1794 Aprilie 8”.

Despre biserică, din punct de vedere arhitectonic, Bals, în monumențiala sa lucrare, „Bisericiile Moldovenești din sec. XVII”, ne dă lămuriri din cele mai prețioase.

Aslăzi biserică Schitului Hangu este în bună stare și din când în când se oficiază și servicii religioase. Fosta așezare monahicească, devenită mai târziu Palatul Cneșilor Cantacuzini, se risipește zi cu zi; oamenii întrebunțează pietrele și cărămizile pentru nevoile lor și n'aș spune ceva neadevărat dacă voiu afirma că pietre cu inscripții au intrat în alcătuirea altor zidiri, sau întrebunțări.

În interesul și dragostea care o port pentru aceste locuri, mă bucură un fapt și anume, promisiunea domnului D. Sturza, proprietarului de aslăzi a moșiei Hangu: d-se nu numai că va călta ca aceste ruini să se mențină în starea în care se gădesc aslăzi, ci va aduce și unele îmbunătățiri.

Această promisiune — cunoscut fiindu-ne entuziasmul unui om tânăr și faptele frumoase pe care le-a făcut de când a luat personal conducerea moșiei sale, administrată mai înainte numai de străin — suntem convinși că nu va rămâne numai o „promisiune”.

Tot odată, lupta contra acelor locuitori inconștienți, care s'irică într'o zi ceea ce timpul a păstrat de veacuri, ar trebui începută pe calea conștiențelor și a sfaturilor, artându-li-se importanța ruinilor și clădind în sufletul lor dragostea puternică pentru fară, pentru istoria ei și, mai ales, pentru monumentele care îi amintesc trecutul.

Fie ca această modestă lucrare să servească de imbold pentru o cauză înaltă.

MĂNĂȘTIREA RUNCU

de Constantin A. Storde

La marginea despre Roman a finului Neamț, departe 5—6 kilometri de târgul Buhuși, se găsește satul și Mănăstirea Runcu, pe muchia unui deal, într'o poziție care și-a păstrat încă sălbăticia primitivă. Clădită cu puțin înainte de 22 Martie 1713, de medelnicerul Ionașcu Isăcescu ¹⁾, în singurătatea pădurilor, m-rea primea danie, dela ziditor, părți de moșie moștenite dela socrul său Tofan Sechl, și de cumpărătură de la răzeși, în trupurile Runcu, Tulcenii, Urzici și Bahna (Anexa II și III). Deși bogat înzestrată de ciltor, mănăstirea n'a strălucit cătuși de puțin printr'o viață culturală, asemenea altor lăcașuri. Ultimea și-a aruncat vălul ei des peste ciltoria Isăcească, acoperind pe nedrept și numele evlaviosului ciltor, așa încât astăzi, cine deschide Marele Dicționar Geografic, la numele Runcu, se informează că mănăstirea a fost zidită de Ștefan Vodă. Eronare explicabilă dacă însem seamă de tradiția, puternic păstrată, a marelui Voevod, într'un finut în care urmele autentice despre domina lui se întâlnesc la tot pasul. Un pomehnic, alcătuit în a doua jumătate a secolului al XVIII, dar care poartă în fruntea lui înscris numele lui Eustratie Dabija și al Doamnei sale Dafina (Anexa XXIV), a făcut pe alții să socotească pe bătrânul și patriarhalul Dabija drept ciltor. Așezarea moșilor Buhușești, în apropierea Runcului, justifică existența acestui pomehnic la mănăstire.

1) O spiță de neam (în posesiunea noastră) alcătuită în 1793 arată pe Iacovștii coborțitori prin femeii dintru'un Teodor păcălab de Soroca. Părintele lui Ionașcu Isăcescu trebuie să fie acel Iac, amintit de Dimitrie Cantemir în *sa* sa Descripția Moldaviei (ed. Acad. p. 116). Pentru frații și urmașii lui Ionașcu Isăcescu, vezi Iorga, *Studii și Doc.* XXI p. 261.

Doamna Dafina a avut ca sot, din prima căsătorie, pe marele spătar Dimitrie Buhuş. O fiică a ei, din căsătoria cu Buhuş, Maria, a fost soafia lui Iordache Ruset, fiul Cupariului, cu care a avut, între alţii fii, pe Vasile Ruset¹⁾. În satul Tuţcanii exista, în a doua jumătate a sec. XVIII, un schit cu hramul Sf. Nicolae, în care se aflau cărţi donale de Vasile Ruset (anexa XVII). În ce împrejurări nu putem preciza, o parte din obiectele de cult de la Sf. Nicolae, au trecut la Mănăstirea Runcu (anele XVI, XVII) şi cu ele, odată, desigur şi pomelnicul. Lucrul acesta neconsemnându-se nicăiri, i s'a pierdut amintirea, şi prezenţa pomelnicului la Mănăstire a presupus fundarea ei de Dabija. În documentele timpului, mănăstirea e amintită extrem de rar. Dintre egumenii înălţim, în Iunie 1740 (anexa IV) şi în Iulie 1741 (anexa VI), pe Varlaam, în proces pentru moşii. În Ianuarie 1752, „Ieromonahul Calistru Igunen ot Runcu“, ia parte la sinodul ținut la Iași, sub Mitropolitul Iacob Putneanu. Sinodul era adunat pentru a protesta contra numirii streinilor în ierarhia bisericii din Moldova²⁾. O indicație de pe un „Pateric“, arată că mănăstirea, în compariție cu altele, era îndesul de populată; „Ieromonahul Anastasie Crețul ot Bisericanii“, scrie „însă neavând parte de călugări, acolo, l-au dăruit la Runcu, cine a cifi să mă pomenească, și am dat și un petrahil de belicoasă verde. Ieromonah Athan. Crețul, let 7266 (1758)“³⁾.

În 1783 Martie 1, un Ieromonah Serafim ot Runcu, dă mănăstirii un Apostol (anexa XIX). Pe o Cazanie (primele file rupte), se amintește, la 28 Iunie 1786, că a intrat a treia oară egumen în Runc „cuytoșia sa părintele Arsenie“ (anexa XX). Supl acest egumen se face reparația mănăstirii; la 5 Iulie 1787, catapeteazma era terminată (anexa XXI); în același timp Ieromonahul Chideon, înzestra mănăstirea cu cărți de cult. Sau păstrat miniele pe 11 Iuni, din edifiția lui Chesarie de Râmnic, ale căror inscripții steroiotype, evidențiază gestul celui ce-a lucrat „pentru pomnirea sufletului meu și a părinților mei“ (anexa XXII și XXIII).

1) Rada Rosetti, Note genealogice și biografice despre familiile Buhuş și Rosetti, în Anal. Acad. Rom. Seria II, tom. XXVIII pp. 470-1 și 476.

2) Ericiccanu, Istoria Mitropoliei Moldovei p. 26.

3) I. Bîanu, Catalogul manuscriselor românești, vol. I, pp. 163-64.

Documentele publicate aci se găsesc la Arhivele Statului, secția Iași, transportul 1361, opusul 1547, dosar 93, filele 144 și urmări, sunt regeste de documente, așa cum au fost prezentate instanțelor de judecată; în unele dintre aceste regeste rezumatul au introdus observații și adăose ce priveau chestiunile în litigiu, din prima jumătate a sec. XIX. Toate aceste lucruri se observă cu ușurință și nu pot da loc la confuzii. Am transcris dar textul, așa cum l-am găsit în dosar, orice schimbare părăndu-mi-se arbitrară. Inscriptiile de pe cărți și alte obiecte din biserică, le-am transcris recent, în urma unei călătorii întreprinse la mănăstire. Schița istorică asupra mănăstirii și cliforului ei, e cu totul incompletă; în condițiile în care sunt știți să lucrez astăzi, îmi e imposibil să dau mai mult. Voi complecta-o poate tot eu, sau alt cercetător...

A N E X E

Documente de moșie

I

7206 (1698). Perilipsis.

Zapis prin care Maria și Paraschiya fetele lui Grigori Bulboacă au vândut partea tatălui lor din Broșteni și Tuțcanii și trei laturi din capul hotarului din gios; după cum în anul 7251 Iunie 16 în al șaptelea . . . s'au însemnat într'un perilipsis iscăliți de Vasile Armașul și în anul 7215 (1706) Sept. 8, numia Paraschiya fata lui Grigori Bulboacă, fimeia lui Ștefan Păgubașu, prin zapis întărit numitei monastiri Runcu cu hrisovul însemnat în urmă supl No. 7 din 7221, de iznoavă au mai vândut pomelnului Ionașcu Iaăcescu a sa moșie din satul Tuțcanii, 1 din poliana Bacăi și din Runcu din giunătăle de sat 10 pământuri parte lui Bulboacă din tot locul, câte un zlot pământul. Cătră cari vânzări în anul 1814 Genari 8 răposatul Doimn Scarlat Calimachi în cercetări a osăbii prichii puind temel pe perilipsis înșământ prin cartea gospod, între altele au hotărât să stăpânească Șarban Buhăescu cu ai săi și acele pământuri, iar numia monastire să rămăde păgubașă de vreme cum s'au înșământ, vânzarea întâi cum o ceri (sic) numitul Șarban, cu ai săi au fost în anul 7206, și al doilea din urmă vânzare, trecută prin danie de la Ionașco

Isăcescu, către numita Monastire au fost în anul 7215, după trecerea a 9 ani, de la cea întâi vânzare.

II

7221 (1713), Mart. 22.

Hrisov de la Neculai Alexandru Voevod cuprinzătorii că după arătare ce-au făcut Ionașcu Isăcescu medelnicer, ciltlorul monastirii Runcu, au întârit acei monastiri pe câțiva zapisă, de dani și cumpărături de la moșăni. Carii unile zapisă s'au văzut cuprinzătoare pe câțiva părți și din trupul moștei Țuțcanii; și după cuprindere însămmelului hrisov, făcându-să socoteala acelor zapisă care s'au ales de alte zapisă cuprinzătoare în pământuri; după acel hrisov să cuprind 130 pământuri din moșia Țuțcanii, osăbit di alii zapisă cuprinzătoare pe părți nearătate în pământuri tot din moșia Țuțcanii și Runcu, cari zapisă iarăș sănt întâriti prin acelaș hrisov.

III

7226 (1718) Mart. 31.

Scrisoare de la pomenitul Ionașcu Isăcescu medelnicer, cu soția sa Alexandra, prin care au aiferosit de veci Monastirii Runcu, moșia din Runcu și Țuțcani, care este de pe socrul său Tofan Sechil, și alii cumpărături ci sănt pe zapisă din parte de gios, de pe Bulbocești și di pe Molești (sic). Așiderea și alte moși în Urzici și la Bahna, cari sănt iarăș cumpărătură pe zapisă.

IV

7248 (1740) Iul. 4.

Cartea gospod de la Domnul Grigori (bătrânul) Ghica V. cătră răposatul boier lordachi Rosăt fiind vel vornic, că Domniile sale au jăluit Varlaam egumenul de la schitul Runcu, pe Nechita Țuțcanul și frați său Strătilă, zicând că ațel schit ari o moșie Țuțcanii de cumpărătură și dani, și să impresoră de către acei oameni, care au zis egumenul, că i-au mai tras la giudecătă în vreme trecută, și au zis că scrisorile sunt în țara românească, și le vor aduci, și vor sia la giudecătă, și de atunci au trecut multă vreme, și scrisori nu-și scot, și impresoră moșia Monastirii numai cu gura. Pentru cari pomenitul boier, să aducă pe acei oameni față și să strângă scrisorile ce vor fi având, și să e sama cu amăruntul celind scrisorile și să aleagă moșia Monastirii, pe zapisă ce vor fi având, hotărând cu pietre în sămni, și să facă măturie încredințată.

V

7249 (1741) Mai 13.

Inscris măturie dela pomenitul boier lordachi Roset, ce-au dat lui Ion Broșteanu, i fratelui său Antohi, i surorilor sale. Cartina și hrina să stăpânească o parte de moșie din Țuțcani, precăm au arătat zapisăli lor cât s'or alegi. Așiderea și pentru două zapisă, cari au fost zălog la Monastirea Runcu, 25 pământuri, drept 10 lei, fiind zălog au giudecat, ca să întorcă Ion Broșteanu banii înapoi, și să stăpânească și acei 25 pământuri, și că s'au făcut la acei 10 lei, ca să mai dea și dobândă 6 lei, cari s'au cuprins capiti cu dobândă 16 lei noi, și au dat banii deplin, și să-si e zapisăle, să-si stăpânească și acei pământuri, precum arată în zapisă. Pe lângă cari iarăș de la pomenitul boier lordache Roset, s'au mai văzut o scrisoare, însămmată numai cu luna Iul. 24 fără velet, cuprinzătorii cum înlocma să copie-răsăși aice înaltle, adică: „Cinstiții D-lor veri Mihalache jicnicer și D-lui Păharnic Sărbane sănătate să poltește de la milostivul Dumnezeu, de aceeași dată mai mult n'avem, fără decât pentru niște zapisă a Broșteanului, ce are de cumpărătură de la Broșteni și de la Țuțcani, cari zapisă mai în trecuții ani, în zilele Mării sale Grigori Vodă, fiind rânduit eu, am mers de am hotărât acolo și zapisăle lor sănt bune; încă și niște zapisă ce didesă Broșteanul cel bătrân Isăcescului, care le pusesse zălog și întârziindu-să vremea, le-au fost dat Ionașco danie Monastirii Runcului. Deci acum le-am hotărât de-au socotit, de-au înțors fecorii Broșteanului banii egumenului de Runcu, și s'au luat zapisăle tălăne-său cari sănt față la mâna lor, iar măturie atunci nu li s'au făcut, căci după cum ești obiceiul oamenilor, s'au scumpit c'a căde 5, 6 parrale, ș'au rămas fără de măturie, cari și acumna li s'ar fi făcut măturie, că însămmarea locului și măsurile sănt tot față la Jascalul Sărbani, că **protocol pe atunci nu era**, numai, dascătul ești dus la Esif, iar după ce a vini, tot li s'ar faci măturie, după cum s'a hotărât, și s'au ales atunci, care ei jălură acum că Dumnezeuoastă zapisăle lor le socotit răl, pentru că n'au măturie de la mine. Dar pricina măturiei aceeași au fost, după cum v'am arătat. Și osăbit, Ștefan Portecescu au fost față și când am hotărât eu, și știți povestea, că zapisăli acelor oameni au ești bune, ci și Dumnezeuoastă a faci strămbăteli omului nu să cadă, căci pe urmă apoi nici de-o treabă nu va fi hotărătura, și cu aceeași să fiți Dumnezeuoastă sănătoși”.

VI

7249 (1741) Iul. 18.

Cartea gospod de la Domnul pomenit Grigori (bătrânul)

Chitca V-vod (după cum în anul 7266 Apr. 27, Keșcu Utricar, au înșămnat într'un peritipsis supț cuprinderii altor scrisori), cuprinzând o zăvoară către pomenitul lordachi Rusel vel vornic, că s'au părit față Nechia Tuțeanu, i frați și nepoți ai lor cu Varlam egumenul de Runcu, zicând Nechia Tuțeanu că giunătăle sat de Tuțeani, parte din sus, ar fi cumpărat-o trei frați anume: Opre i Pânta, și Malcociu, de la un Eremie Broșteanu și de la soră-sa Tudora, și că acel Opre li-au fost strămoș lor și că sângur Opre ar fi cumpărat giunătăle dintr'ace giunătăle de Tuțeani, și giunătăle dintr'ace giunătăle de sat ar fi cumpărat-o Pântea și Malcoci și pe urmă nepoții lui Malcoci ș'ar fi vândut partea lor lui Simion Sechil ce au fost cămăraș, și în urmă și nepoții lui Sechil cămăraș au vândut ace parte a lor lui Ionasc Isăcescu medelnicer, și pomenitul Isăcescu au dat ace cumpărătură Monastirii sale Runcu, și când au vândut nepoții lui Sechil ace parte Isăcescului, n'ar fi dat zăpisiile vechi ci au dat numai zăpis de vânzari, iar zăpisiile vechi au rămas la un Danolachi fiind el pe o nepoată a lui Sechil, și apoi o fată a lui Danolachi au dat aceli zăpisă iar la călugării de Runcu, ca să grifască pe maică-sa și apoi călugării de Runcu luând carte de hotărât la pomenitul vornic lordachi Rosăi ar fi ales moșta călugărilor, și di pi zăpisul cel nou, și de pe cel vechi și zicând călugării la ace giudecată, că nu li sânt scrisorile la Eși, și apoi și de Nechita Tuțeanu cu ai săi frați și nepoți măcar că nici o scrisori sau altă dovadă n'au arătat ci numai cu gura lor. S'au orânduit de Sturza vel logofăt cu ace carte gospod, iar la pomenitul lordachi Rusăi vornic, ca să le mai e samă, și de s'au făcut vr'o greșală întâi la hotărât, să (se) îndreptează.

VII

7263 (1755) Febr. 18

Cartea gospod de la D-1 Malei Chitca V. către Grigoras Ipsilant biv vel cămăraș, ispravnic de finutul Neamț, că au dat jalobă Popa Vasăli i Popa Ion și alți frați și niamura a lor Bulboacă, zicând că au moșie în hotarul Muncelului care Muncel să chiamă și Tuțeanii în finut Neamț, și au și scrisori, cari le vor arăta, și că au și stăpânit și până atunci, dar se scoală o femeie anume Sanda, cu niamura ei și zic că au cumpăratură în Muncel și zăpis nu arată. Pentru cari cerșind giudecată și ace fimei cu niamura ei nefiind față ca să să giudeci, s'au scris să-i chemi față și să le hotărască și cum să va alegi cu dovadă să-i giudece și să le hotărască pricinile, prin carte de giudecată, la care carte se va cade. Dar de nu să va odihni vr'o parte cu alegerea ce le va faci să le pui soroc și să-i trimeată la divan. Căci parți în anii trecuți prin

cercețării ce au făcut D-lui vornic Dimfrie Beldman la moșta Hociuții megieștă cu Tuțeanii, s'au aflat lipită în dos la un zăpis dintre scrisorile unor răzăși din Hociuții.

VIII

7263 (1755) Iulie 13

Inscris mărturie de la pomenitul Vasile Buhăescu fiind medelnicer, cuprinzătoare că la moștile Tuțeanii și Broșteni, după poroncă de la Domnul Malei Chitca, au urmat hotărătura, de au ales giunătăle de câmpul moștei Tuțeanii partea de gios, și giunătăle de câmpul moștei Broșteni parte de sus, care giunătăți de acele moști, inchipindu-le în măsuri câte 12 pași pământul în lat cu pași de 6 palme (fără să arate și lungimea pământului), au aflat în Tuțeani pe giunătăle de câmp 222 pământuri și pe giunătăle de câmpu 121 pământuri și 5 pași și pe Broșteni pe giunătăle de câmpu 20 pol, pământuri, dar la giunătăle de săliște 22 pământuri, cari toți aceli pământuri, din amândouă giunătățile acelor moști le-au împărțit în trei părți, pe uric de împărțea de la Petru V. Rareș, ce-au avut Mogă, Hasan și Tudora, și în Tuțeani pe bătrânul Tudora, adică 74 pământuri de câmp și 6 pământuri și 10 pași de săliște, și au dat supț stăpânirea Monastirii Runcu, aflându-să niamura Tudorții trecut în vânzări la pomenitul Ionasc Isăcescu, înșămnând și pentru ceilalți doi bătrâni Mogă și Hasan cui și cum s'au ales. Dar pădure nu s'au împărțit lăsându-să să stăpânească fișii cari, parte sa și din păduri iarăși în trei părți ca și câmpul.

IX

7266 (1758) Aprilie 27

Tidula Gospod de la Domnul Scarlat Grigori Chitca V. către (răposății) boeri Ion Bogdan vel log i Constantin Balș biv vel vornic și Vasăli Rusăi vel vornic, și e sama între un Eremie și nepoții lui Ion și Cozma i Chiriac și alt Ion, nepoți și strănepoți lui Vartic și lui Trifan, ce-au fost feciorii Mihuțu, cu o babă Sanda și nepoții ei, pentru o parte de moșie din Tuțeani, ce le-au hotărât biv vel vornic lordachi Balș, după giudecări ce au avut și la răposatul Sandu Sturza log. și la log. Radu Raco-viță și ace babă Sanda cu nepoții ei tot s'au dat rămas, fiind vândută partea lor, și neavând nici scrisori, și cum vor afla mai cu dreptate, să le hotărască pricina prin carte de giudecată, ca să albă ștife.

7270 (1761) Noembrie 26

X

Inscris mărturie dela pomeniții Ioanctie episcop și Vasălii Buhăescu fiind paharnic, cuprinzătoare că din porunca (lui) Grigori Ioan V-vod au luat sama Sandii Tuțcaniții, fata lui Toader, strănepoata Oprii, fratele Pântii cu Toader fiilor lui Ursachi Morocâne, pentru o parte de moșie ce au avut ace fimeie, în parte de sus din satul Tuțcanii, di pi strămoșul său Pânte; și Toader Morocâne au vrut, să impresorai moșia cu un zapis rău viclean, făcut de dânsul, scriind într'acel zapis pe partea Oprii, strămoșul acei fimeie, că ar fi vândut lui Vartic și Trifan strămoșul lui Morocâne, cari zapisis dacă l'au văzut îndată l'au cunoscut că-i rău fiind ras și alnumat și slova dintrânsul cunoscută rău scrisă, piste rosala (sic) hârției. Pentru care și Toader Morocâne, dacă au văzut că s'au cunoscut viclesugul zapisului lui, și însuși el au mărturisit că zapisul nu-i bun și esti făcut de un niam al lor Ionijă, după cum au învățat Ioan Melint, și pentru aceasta dovedindu-să strămbătate acei fimeie, au luat zapisul dela Morocâne, și l'au dat rupt la ace fimeie, ce să-și stăpânească moșia, partea Oprii cu pace și toată cheluiala ci va adiveri fimeia cu sufletul ei, că au cheltuit în giudecări să-i plătească Toader Morocâne.

XI

1774 Februarie 26

Inscris, mărturie dela giudețul bisăriceesc iscălit de răposatul Gavril Mihropolit și Ioan Canta log, fiind atuncița spătar, cuprinzătorii că Ilie i Anlon și Gavril Tuțcăneshii, și Tânasă Chitnelu, cu niamentul lor, răzăși de parte de sus di moșie Tuțcanii au feluit asupra lui Vasălii Ploșniță și Andrei Bută și Ion Bută, neamurile lui Toader Morocâne pentru 8 pământuri și 8 pași dintr'ace moșie Tuțcanii, din partea de sus, care fără șfite lor Toader Morocâne, și vărul său Grigoraș le-au vândut răposatului episcop de Roman, cu chip că le ori fi avut strămoșii lor Vartic și Trifan cumpărătură de la un popa Dragoman, cu un ispisoc de întâritură de la Vasile V. velet 7142 Mai 1, și imprenună cu acele au mai vândut și 4 pământuri de baștină a lor tot dintrre ace parte Episcopului și Episcopul aceli 12 pământuri ce-au cumpărat le-au dat danie nepotului său preotului Vasălii, arătând jăluitoarii că Toader Morocâne nici alții din neamurile lui, n'au apucat să fi stăpănit vr'o dală acele pământuri ci le-au vândut cu chip că sânt cumpărătură strămoșilor lor acelor pomeniții, și nici ipisocol acela de la Vasălii V. întâritor nu este știut de

către dânsi și nici l'au văzut vreodată mai înainte. Și osăbit Toader Morocâne, prin mărturie ce au dat însuși episcopului pisti opt zăli mai pe urma vânzării, să dovedești om viclean, cu un zapis mincinos, făcut de dânsul, pe partea Opriei strămoș Sandii Tuțcaniții, că ar fi fost vândute iarăși la Vartic și Trifan strămoșii lui Morocâne, arătând episcopul în mărturie, că după ce s'au cunoscut viclesugul aceluși zapis, nici însuși Morocâne n'au tăgăduit că este zapisul rău, și făcut de un neam al lui, care mărturie s'au văzut de față, pentru care D-lui ș'au cerșut dreptate, având prepus asupra lui Morocâne, că ca un om dovedit viclean, și înșelătoriu, iarăși cu viclesug au luat de aiure acel ispisoc, nefiind a lui și au vândut moșie care nici odată n'au stăpănit-o el nici niamentul lui, adică acei 8 pământuri și 8 pași osăbit 4 pământuri baștină, și că față fiind preotul Vasălii, imprenună cu numiții părinți s'au întrebat ce răspund, și preotul Vasălii au scos zapisul acelu de cumpărătură de la Morocâne, și ispisocol acela de la Vasălii V. zicând părinții că osăbit de acel ispisoc alți scrisori de la vânzătorii ce au vândut lui Vartic și Trifan strămoșilor lor nu se află, fiind prăpădite, și că s'au întrebat de au stăpănit ei vreodată ace parte de cumpărătură, ce să arată în ispisoc și că iarăși Vasălii Ploșniță om bătrân ca de 70 de ani, n'au tăgăduit ci au arătat adevărul, că ei au stăpănit, ne având alle scrisori dovednice, fără numai ispisocol acela. Și în sfârșit ace giudecată au socotit, de vreme că și numitul Toader Morocâne, au fost om viclean precum s'au arătat, și ispisocol depe acele pământuri, ce-au vândut s'au văzut mai neadivirit, numai cu locul peceții și fără iscălitură domnească, și osăbit dovedindu-să că nu s'au stăpănit acei pământuri de către Morocâne, și niaturile lui au hotărât că preotul Vasălii să stăpânească atât acei 4 pământuri ce-au fost baștine a lui Morocâne, și a vărului său Grigoraș și li-au vândut episcopului de Roman, cât și toată baștina, câtă să va alegi a lui Morocâne, dintr'acel sat Tuțcanii, de vreme că vânzarea celorlante 8 pământuri iarăși au hotărât cumpărătură răsuflată și să nu să fie în samă. Iar ispisocol acelu de întâritură a lui Morocâne, fiind fără nici un temei și pricinutorii numai de găleavă, s'au luat dela preotul Vasălii și s'au dat Tuțcăneshilor ca să nu mai fie pricină între dânsii, fără de nici o dovadă, hotărând încă că toată cheluiala cât vor încredința jăluitoarii cu sufletele lor, c'au cheltuit cu pricina giudecării acei de atunci (osăbit de celi di-hotărâre) să le întoarcă aceli ce s'au giudecat atunci, niaturii a lui Morocâne, cunoscându-să că au umbiat rău.

1774 Februarie 28

Carte de la boeria divanului cnejeiei Moldovei, către Angheluță Agărciu vornice de poartă cuprinzătoare că după giudecata ce-au avut Tuțcăneștii, moșneni și răzăși, din partea de sus din Tuțcani la pomeniții Mitropolitul și Ioan Cantă, cu Vasălii Ploșniță, i Andrei Bută, și tot niamentul lor, rămânând partea de sus drităpă a Tuțcăneștilor, să mergă acolo la Tuțcani și după carte de giudecată, partea Tuțcăneștilor să o pomenescă (sic) despre celelalte părți a celorlalți răzăși, și să o stăpîiască și cu pietre holară, dând și măturile holarnică Tuțcăneștilor, că de nu s'ar odihni vre-o parte, după sfeți Gheorghii să vie la divan.

1774 Iulie 23

Inscris mărturie și titlulă de la numitul Angheluță Agărciei, cuprinzătoare că el fiind rănduit prin cari de la divan, au mersu la moșie Tuțcani, și au strâns pe toți răzăși împreună cu **Danil egumenul** de la monastirea Runcu, și au măsurat giunătăți din câmpul acei moșie parte de sus între perțile holară, ce s'au aflat pusă de către pomenitul Iordachi Rusăi, în anul 7249 închipuind măsurii în pământuri câte 12 pași pământul în lat cu pas de 6 palme (fără să arăți și lungimea pământurilor) și prin amestecăturile măsurilor ce-au înșămnat ar fi aliat pe ace giunătăte de moșie 164 pământuri de câmpu și 18 pământuri de sălăște veche, cu livezi de pomi bez săpături, și curături, și im-părțind pământurile de câmpu au ales 62 pământuri monastirii Runcu, către cuprinderea hrsovolui înșămnat în urmă din 7221 Marti, 22, în 57 pământuri pe un loc și în alt loc 5 pământuri, după cuprinderea zapisului înșămnat în urmă din 7207 Apr. 11 de la Alexandru sin Gheorghie cel mic, nepot Ștefăneștii la a căruie niam s'ar fi aliat 6 pământuri, dintre cari acele 5 pământuri ci-au ales monastirii fiind mai scumpi decât alți pământuri li-au plinit lăltînea cu săpături tot a vânzătorului, de au venit de poartă a altor pământuri; 1 pentru același 6, l'au ales unui Vasălii Ghițimu numindu-l din partea Donceștilor. 12 pământuri s'au ales numitul Isatie Ermonah, numindu-le parte lui Loghen, și că acel Isatie le-au dăruit nepoților săi Andrei și Pavăl preoți; 84 pământuri au ales Tuțcăneștilor cu ai lor, însă 69 pământuri pe un loc și 15 pământuri într'alt loc, și 22 pământuri au ales Buteștilor și lui Ploșniță i preoților Vasălii, Toader Potolci și altor niaturii a lor, însă 18 pământuri pe un loc i 2 pământuri la

marginie pădurii de la deal, și 2 pământuri lui Vasălii Ploșniță din marginea pădurii, alături cu holarul din glos (cari pământuri în parti socotindu-să cuprind 181 pământuri iar nu 164). Apoi înșămnatul 18 pământuri de sălăște li-ar fi împărțiti pe casă, înșămnând că ar fi socotiti casa 12 pământuri adică un bătrân și că la o casă s'au venit din sălăște câte 14 pași și 4 palme și așa din sălăște ar fi ales 66 pași și 4 palme monastirii Runcu pe 5 pași și două pământuri ce-au trecut afară de 5 pași; 14 pași și 4 palme numitul Isatie Ermonah sau nepoților săi numiți în urmă; 114 pași Tuțcăneștilor pe 7 casă ce li s'ar fi venit, și 21 pași și . . . palme pe o casă și giunătăți niamentul Butești cu ceilanți înturlocași, ce s'au numit în urmă, și că aceleorași Butești, cu celorlanți împreună, li s'au mai dat 3 curături înșămnati anumi la ci locuri, și că săpăturile au rămas să și le stăpânească cineși săpătura sa, cari la ci loc estii. Dar codrul au rămas să-l stăpânească cu toții, însă fără părțile Tuțcăneștilor fiindcă au făcut schimb cu Monastirea Runcu din marginea po-enii despre Tuțcani, până în satul Tuțcani, parte monastirii Runcu ci să va alegi, și că numitul Isatie Ermonah, partea sa din codru și din poiana Săcheloaiei au ațerosit-o monastirii Runcu.

1779 Fevr. 20

Copie incredințată scoasă dintr'o condică a divanului, cuprinzătoare că s'au inscrist cartea către ispravnic de Neamțu după jaloba egumenului de la schitul Runcu, pentru niște părți de moșie, din Tuțcani și Bahnă, cari cu strâmbătați li-ar fi luat Episcopul Ioanichii, să cerceteză foarte cu amănuntul, și după cum se va afla să de mărturie, și pe acei stăpânituri prin zi de soroc să-î trimeată la divan. Pe lângă cari, în scrisorile monastirii Runcu, se mai află și alti câteva cărți gospod, după jalbele unora din egumenii ci au sătut în vreme trecute la ace monastire; poroncihoari spre cercelări și holărăturii la părțile monastirii, din Tuțcani și alti moșii. După cari, măturii cuprinzătoare de vr'o lucrare nu se află. Inșă din scrisorile monastirii lipsesc măturia holarnică din 7249 de la pomenitul Iordache Rusăi și alte scrisori, pentru cari scrisori ci-au lipsă în anul 1813 Marti 28 prea sfinția sa Ioanicheni Iliopoleos, fiind arhimandrit i cuvvoșia Domesthan arhimandrit stareș, monastirilor Niamțu și Săcu, fiind iconom Mitropoliei și cuvvoșia sa Isatie arhimandrit egumen monastirii Râșca, fiind ermonah, prin inscrist anafora către preasfințitul mitropolit Veniamin, au înșălnțat că din poronca preosfinții sale au cercelat izvodele monastirii Runcu, iscăliți di leconomul Ilimi protopop,

din vremi ce de către mitropolie au fost rânduit ca un sameș în cari și alții de ai monastirii au iscăliți, și s'au aflat că din Izvodul ce s'au făcut în anul 1804, după căutarea scrișorilor ce sânt la mitropolie au lipsit 66 scrișori, însă ci fel de scrișori și ci fel de cuprinderi vor fi avuți, nu să știți, nefiind însămnati în Izvod, fiștecari scrișoari anumi cu veleturile decât în număr a-tătea scrișori pentru moșia cutari. Dar în Izvodul ce esti făcut pe urmă în anul 1809 iscăliți și de arhimandritul Antonie proin Râșcan, s'au găsit arătate mai pușini scrișori, decât să alică la mitropolie, cari iarăși în număr sânt trecute, iară nu anumi, și iarăși către lipsire scrișorilor, vechiul de acum așașmene precum și numitul Șarban în anul 1814 Febr. fiind vechi au arătat la divan, că în anii trecuți, în cei dinainte aceșiti oștire rușănească, în lipsa prea sfințitului mitropolit Veniamin de la scaunul sfinței mitropolii, făcându-se prefăcerea călugărilor ce să alică la monastirea Runcu, de către răposatul Gavril mitropolit și exarh, s'au lăsat ace monastire Runcu cu toate scrișorile și alte averi, pe sama celui protopop Ilhmi Ciocmatiri, necugetându-se că și el era unul dintre acolșitorii de răzășii în moșia Tulcanii, și într'acela prilej numitul protopop Ciocmatire au pus mâinile și pe scrișorile monastirii și împreună cu alții unții lui dintre acolșitorii, și după ce călăva vremi au sălțut scrișorile la dânsul, pe urmă multe dintre cele mai temelnice scrișori s'ar fi alicat lipsăiti și tăgăduiti. Osăbit că și căli li-au dat, că nu să vor putea tăgădui; la cari scrișori au rămas ei interesăti să alică sfărâmati în mii bucăli, precum la aceste arătări, fiind și preasfințitul mitropolit Veniamin față la divan, au adiverit, că cercelând și preasfințite sa, întocma așa au alicat întâmplare precum vechiul au arătat.

XV

1779 Iulii 25.

Carti di blăștăm de la pomeniul Gavriil mitropolit, cuprinzătoari că preotul Vasăli, cu niamul său răzăși de moșie Tulcanii, au jăluit arătând, că într'ace moșie fiind ei drepti moșinași, și având părți de beșlină de pe bătrânul Hasan, ci li-au fost sframos, cietanți răzăși, cu numele bătrânului Bulboacă le im-presoară pe bătrânul lor Hasan. Deci jăluitorii spre dovada dreptății și a adivărului, au luat însămnata carti di blăștăm asupra acelor răzăși și a lui Ioanich Tulcanu, să mărturisască adivărul, precum vor fi știind, atât pentru bătrânul Hasan cât și pentru bătrânul Bulboacă, din cari pari esti, din partea de glos, sau din partea de sus.

Note de pe cărți și alte obiecte

XVI

Pe un „Minei“ pe 6 Iulii; fila de la început lipsă; în josul filelor 387-398:

„Această sfântă carte ce să chiamă Mineiu care umbă pe 6 Iulii am cumpărat-o eu (șters) Vasile Ruset vel vistenic în zilele prea luminatului Domn Io Matei Ghica Voevod și am dat-o la schitul Tulcanii în fihut Niamului, ce să prăznuște hramul Sântului Neculai; și nimeni să nu culeze a lua de la sfânta beșrică, ce să fie a noastră veșnică pomenire Vasile Ruset vel vist. 7263 (1755) Iulie 13“.

XVII

Pe fundul unei cutii de păstrat anafora pentru împărțanie: „Varlaam Velșcu protopop schit of sfeti Neculai. 7365 (1757) Aug. 29“.

XVIII

Pe un Triod; fila primă rupă; la pag. 355: „Această sfântă și dumnezeiască carte ce să numește Triodion taste... de cucernicu între proci poa chir Matei cereșind el O... dună la creștin, să fie într'u vecinică pomenire toți căli au agluta. Luna lui Ghenarie 11, let 1761“.

pe verso același file:

„Si această carte ce să numește Triod s'au cumpărat prin silința popii Matei, întru vecinică pomenire let 1761, și s'au cumpărat în tal. 12, întru vecinică pomenire a citorilor, și am scris eu Melodie ermonah și cine va cei să zică Dumnezău să-l iarte“.

XIX

Pe un Apostol lipărit le lasi în „7264“ și „de la Hristos 1756“, în josul pagenilor de la 3-8:

„Această sfântă și dumnezeiască carte ce să numește Apostol s'au legat cu chelutela mea, acum de al doilea (rând), smeritului robului lui Dumnezău ermonah Serafim fiind la această sfântă mânăștire Runcu, în zilele Mării sale Alexandru Costantin Mavrocordat Voevod.“

Deci cu smerențe mă rog tuzuror celor ce vă veți întâmpla a cei pe această sfântă carte, să mă pomeniți, ca și pre voi să vă pomenescă Dumnezău întru împărția sa. 1783 Martie 9 zile“.

XX

Pe o „Cazanie“ fără dată (primele file fiind rupte) la pag. 114.

„A ști decând au intrat egumen cuvioșia sa părintele Arsenie a teta oară în Runc, în zilele prea înălțatului Domnului nostru Alixandru Ioan Voevod let (7294) 1786 Iunie 28“.

la pag. 159 : „Arsănie proegumen“

la pag. 219 : „Rog pe milostivul Dumnezău ca să se închee sfârșitul nostru cu bine“.

la pag. 226 : „A să ști de când au intrat igumen precuvioșia sa Arsănie la velet 1795 Maiu 20, în zilele pre înălțatului Domn Ioan Costantin Calimah Voevod“.

XXI

Inscripția de pe catapleazmă picclată cu pensula pe lemn :

„Această sfântă catapleazmă s'au lucrat prin silința și cheltuia curvoșiei sale părintelui igumen Arsenie în zilele Mării sale Alexandru Ipsilanti Voevod și Mitropolit era Leon țării Moldovii vălet 1787 Iulie 5 zile“.

XXII

11 Minei tipărite de episcopul Kesarie la Râmnic, dăruite Monastirii de aceeași persoană „Ieromonahul Ghedeon“. 10 din inscripțiile de pe aceste mince sunt la fel. Se reproduc numai cele deosebite arătându-se și care luni sunt la fel cu tipul produs.

Pe un Mineiu pe luna Ianuarie, în josul pp. de la 1-6 :

„Această sfântă carte ce să numește Minei pe luna lui Ianuarie l-am atherosi sfintei Monastiri Runcu ca să fie pentru pomenirea sufletului meu și a părinților mei.“

leat 1787 Iulie

Ieromonah Ghedeon“.

XXIII

Aceleași inscripții au Minelle pe lunile Februarie, Martie, April, Mai, Iunie, Iulie, August, Oct. și Decembrie. Toate poartă aceeași dată 1787 Iulie ; Mineiul pe luna Noembrie lipsește. Cel de pe luna Septembrie are o inscripție puțin deosebită de a celorlalte, fiind totuși datată la fel :

„Această sfântă carte ce să numește Mineiu, este a mea Ieromonah Ghedeon și l'am atherosi sfintei Monastiri Runcu la care monastire cu ajutorul lui Dumnezen am luat și eu călugărească manție, ca să fie pentru pomenirea sufletului meu și a părinților mei.“

leat 1787, Iulie 1“.

XXIV

„Pomeinic vechi al bisericii cu hramul sfinții marii Voivozi pe satul schitul Runcu.“

Morți :

Estratele Voevod și Dafina Doamna, Iordache, Ecaterina, Mihalache, Safia, Ecaterina, Enache, Paraschiva, Ieromonah Varlam, Teodor, Alexandru, Isaia, Altimia, Mihail, Condrăa, Ghorghe, Constantin, Monahul Isaia“ etc. Pomeinicul este transcrit cu literă latină și în josul lui se află următoarea notă : „acest pomeinic este prefăcut la 1867 și a fost găsit de Dimitrie Darie preot la Piatra“.

Piatra-Neamt, 11 Nov. 1934

"VÂNĂTORII PIETRII"

de Preot C. Mataea

Printre asezările vechi, târgul Piatra, numit altă dată **Piatra lui Crăciun**, este cunoscut din documentele de pe la începutul veacului al XV-lea, având în jurul său, spre răsărit, un șir de sate care-i alcătuiau **venitul și ocolul**.

În ce împrejurări, anume, va fi luat naștere Târgul Pietrii, nu se poate spune; oricum, însă, origina lui pare a sta în legătură cu drumul ce unește păștile de sus, din spre Ardeal, cu câmpia din latura de jos a fâzii Moldovei—drum, pe care râul Bistrița, navigabil din timpuri necunoscute, îl deschidea traficului de mărfuri.

Asăzi, pe Bistrița, se transportă cu plutele numai cherestea; pentru celelalte mărfuri ce scoboară către Piatra, sunt bune drumurile de uscat. Înainte nu era așa, drumul de uscat se reducea doar la o potecă de picior pentru cai ce transportau ce se putea, legați unul de altul, în lungi caravane.

Mărfurile mai grele : fânul, vasele mari de lemn și alte produse ale muntelui se scoborau pe plute, pe care de multe ori se aduceau chiar și vite.

Pe atunci, deci, **Târgul Piatra, târg de lemnari**¹⁾ era un loc potrivit pentru schimb de mărfuri, pe apa Bistriței, tocmai la limita dintre câmp și munte.

Urmele numeroase de vială preistorică de pe Cozla, Bâta Doamnei și Cetățuia sau Bolovoia, de jur împrejurul târgului și în apropiere la câteva sute de metri numai, ne dovedesc vechimea acestei așezări pe malurile Bistriței, cu aceleași rosturi și atunci : comerț cu mărfurile ce scoborau pe apă.

Și poate că străvechea Petrodavă nu trebuie căutată în o celate deosebită, în altă parte, ci se va fi numit astfel acest grup de vechi așezări străjuite de impunătorul bloc de stâncă **Petricica**. „Piatra lui Crăciun” și „Kamena” veacului al 15 și

1) N. Iorga, Istoria Comerțului, vol. I, pag. 220.

al 16 n'ar fi, deci, alta decât cetatea Pietrii sau Petrodava, cum îi zicea Strabon. Negustorii greci de pe malurile Mării Negre, care l'au informat pe vestitul călător și geograf, au putut cunoaște Petrodava din relațiile lor comerciale cu aceste locuri.

Nu mai departe decât la vre-o sută cincizeci de metri mai la deal de locul unde și-a zidit Ștefan cel Mare curțile și biserică, sus pe Cozla, pe un bot de deal, săpându-se, când s'a făcut actualul parc, s'a dat de urmele unei bogate stațiuni preistorice, care a fost rasă de pe pământ spre a se face loc drept și bun pentru vedere asupra orașului. În pământul săpat s'au găsit numeroase cioburi de ceramică pictată, săgeți și vase de bronz. Chiar și astăzi, dacă se răscoplește puțin pământul se găsește ușor, acolo, bucăți de oale și pământ ars.

Câteva din cioburile găsite, se mai păstrează în muzeul local.

În această privință este interesant ce ne spune d-l profesor N. Iorga, vorbind de stațiunea preistorică de pe Cozla, cu prilejul trecerii d-sale prin Piatra, tocmai când se terminaseră lucrările parcului ¹⁾. Muntele Cozla era mai înainte o podoaabă îndelnică și o primejdie statornică pentru oraș: plămădit din ardezie negre, lucie și stărâncioasă, din piatră tare vopsită galben, cărămiziu, negru, sau acoperită cu un ușor strat de ocră fin și dăruțun aluat de lut, el stăpânește peste orașul întreg, peste toată Valea Bistriței până departe și înfruntă înălțimile din față. Vechi neamuri necunoscute luaseră în mâinile lor această culme și clădiseră pe coastă o mare cetate de bolovani, așezați în rânduri, fără ciment: aici s'au găsit frânturi de oale roșii și vinele foarte tari, fără podoaabe, oase de fiare, frânturi de ciocane de piatră. Poate că „Cetatea de piatră“, vechiul nume al Pietrii de astăzi, vine de la această clădire barbară de lespezi abia sfârșitate ²⁾.

Nu departe de aici, peste Bistrița, deci în imediata apropiere a orașului, pe podișuri cam la aceeași înălțime, se găsesc alte două așezări străvechi, la Cetățuia sau Bolovoala și la Băica Doamnei.

Cu intrarea omului în epoca istorică, locuințele sau scorbiri de pe deal, ceva mai jos, pe terase și așa găsim vechiul târg al Pietrii, așezat sub muntele Cozla și Cărlomanul, pe o prispă înaltă a Bistriței, de unde, lăsându-se treptat-treptat în vale, a cuprins astăzi întreaga luncă a râului.

1) Muntele Cozla s'a prăbușit la 1897 și la 1901, din înfrățirea și stăruința lui Nicu Albu, s'a început consolidarea pământului, lucrare, din care la 1904 a răscărit minunatul parc de astăzi.

2) Sate și Mănăstiri din România, pag. 78.

Pentru întâia oară se pomenește, despre Târgul Pietrii, într'un document din 1431, prin care Alexandru cel Bun dăruiește Mănăstirii Bistrița, între altele și „casa lui Crăciun din Piatra“). În alte documente ale aceleasi vremi, târgul se numește și „Piatra lui Crăciun“.

Cine va fi fost acel Crăciun, documentele nu ne precizează; cunoaștem numai că în vremea lui Alexandru cel Bun erau mai mulți boeri cu acest nume: un Crăciun pârcălab, un Crăciun Buceafchi, Crăciun Purcelescu și Crăciun Belcescu, proprietarul unui sat din Valea Albă — Belcești de astăzi — „unde este casa din veac“, cum spune documentul ²⁾.

Nici unul dintre aceștia nu poate fi Crăciun de la Piatra, a căruia casă Domnul o dăruiește Mănăstirii. Acest Crăciun trebuie să fi fost un boer cu mult mai vechiu, contemporan descălicării, veni, ca și alții, de peste Carpați, după cum ne arată culoarea străină a neamului.

Însăși casa lui, care dăinuia pe la 1431, trebuie să fi fost un lucru temeinic, nu o simplă căsuță de rând, altfel nu i s'ar fi făcut cinstea de a fi pomenită într'un act domnesc de danie. Se vede că stângându-se neamul vechiului săpân al casei și al locului, bunurile au rămas în stăpânirea Domnului, după datina țării.

Se mai poate ca acest Crăciun să fi fost din boerii creștindcioși lui Dragoș, vasalul Regelui unguresc, care dăruiește lui Dragoș și omenilor săi, alungați de Bogdan din Moldova, toate locurile pe care Voievodul răsvrătit le avea în Maramureș.

Pe de altă parte este de presupus, în chip firesc, că o temeinică gospodărie boerască, cu case mari și vestite, nu se va fi întemeiat aici, la Piatra, în loc pustiu și nici Domni care vedem că-și fac curți și au „Vânători“ aici, îndată după descălicarea, nu se vor fi așezat într'un loc nepopulat.

Descălicarea a găsit locul cu vechi așezări omenești, care au și intrat îndată în stăpânirea Domnilor; și locuri „domnești“ au rămas Târgul Pietrii ca și împrejurimile lui, încă vre-o câteva sute de ani.

Un adânc cunoscător al trecutului nostru, vorbind de vechimea acestui târg ne spune că „Drunurile către Moldova erau cunoscute descălicătorilor maramureșeni prin Sașii de la Rodna și de la Bistrița, care înainte de danșii se coborâseră pe aceeași Bistriță Aurie, navigabilă cu plute până la Piatra lui Crăciun (Karacson-Ko), Piatra de astăzi“ ³⁾.

1) M. Costăchescu, Documente Moldovenești, vol. I pag. 326.

2) M. Costăchescu ibidem, vol. I pag. 112.

3) I. Bogdan, Documentele lui Ștefan cel Mare, vol. II, pag. 138.

Numele vechiu al unui deal și al părâului din apropiere, care și astăzi se numesc „Sasca”, pare să nu fie străin de încapiturile vechi ale târgului de la Piatra, prin coloniști veniți de peste munți.

Piatra, prin poziția ei minunată, este unul dintre cele mai frumoase orașe de munte ale țării.

În chiar centrul orașului se păstrează, în bună stare încă, una dintre cele mai caracteristice din bisericile zidite de Ștefan cel Mare, biserica Sfântului Ioan-Domnesc. Alături de biserică este turnul, care s'a ridicat de Marele Voevod la 1499, adică la un an după terminarea bisericii.

Bătrânul monument se impune și astăzi admirăției tuturor prin simplitatea și eleganța lui, ne având nici un fel de decor care să-i întunece eleganța liniei. Discurile și cărămizile smălțuite îi formează singura podobă ce o încinge în câteva brânte, ale cărora verde și galben se armonizează minunat cu întregul cadru al clădirii.

Biserica n'a suferit în decursul vremii decât două schimbări, care nu i-au modificat însă forma primitivă. În lăuntru i s'a scos perelele despărțitor dintre naos și pronaos; iar în afară i s'a adăugat un pridvor lateral. Cu câteva zeci de ani în urmă se mai vedeau încă ruinele unui zid gros, de piatră ce înconjura biserica. Alături erau casele domnești sau Curtea care se întredinea din veniturile târgului, a moșilor și satelor domnești din apropiere.

Vrednic de văzut mai este apoi, pentru oricine trece prin Piatra, parcul de pe muntele Cozla, o minune a locului, prin frumusețea lui ca și prin încântătoarea priveliște ce o deslășoară — jos — orașul și împrejurimile, în lungul Bistriței, până la foarte mari depărtări.

Dintre satele care încă de la începutul veacului al 15-lea formau venitul și ocolul Curților domnești din Piatra, menționez Vânătorii Pietrii, Zăneștii, Faurii, Stolnicii, Ostupcanii, Turtureșii, Verșeștii, Braniștea Vadurilor, Pângărății și Tarcăul, deosebit de silșiți, prisăci, mori, heleștee de pește și munți pentru varat.

Însăși numele celor mai multe din aceste sate ne arată și ocupația principală a locuitorilor care erau în slujba Curții domnești.

Bandini, un călător străin, care a trecut prin Piatra pe la 1635, nu povestește următoarele: „La Piatra, se spune că fusese și ea odinioară un cuib unguresc, Piatra lui Crăciun sau Karacsonkő, dar erau acum numai trei case de Unguri, dintre care doar într'una se mai vorbește ungurește. Și Românii erau pușini: 300 de case, abia 1000 de locuitori, având două biserici, una de piatră, zugrăvită, care este și acum în ființă, ca unul din cele

mai frumoase monumente ale epocii lui Ștefan cel Mare, Sfântul Ioan, care a scăpat nelencușii înlăuntru și în afară¹⁾.

Din aceste interesante note reiese că Biserica Sfântului Ioan își păstra pictura originală, acum trei sute de ani. Mărturisirea aceasta ne îndreptățește să credem că, dacă nu se va fi cioplit tencuiala cu totul în reparațiile ce le-a avut biserica în cursul vremurilor, e posibil să se găsească măcar resturi de zugrăveală sub actualul strat de var cu care este acoperită în interior.

Alți fapți care reiesă din notele lui Bandini e că acum 300 de ani, afară de biserica Sfântul Ioan, mai era în Piatra încă o biserică, despre care nu ne spune din ce material era făcută. Se vede că era construită din lemn, întrucât numai de Sfântul Ioan precizează că era de zid.

Care din actualele biserici să fi fost cea a doua?

Biserica lui Ștefan cel Mare are ca hram — încă de la întemeiere — Sfântul Ioan, hram ce-l ține și în ziua de azi.

Într'un document din 8 Septembrie 1457, Ștefan confirmă Mănăstirii Bistrița un șir de danii făcute de Alexandru cel Bun. Documentul e dat chiar din Mănăstirea Bistrița, iar la sfârșitul actului se spune „Scris de Toma din mănăstirea unde este hramul Adormirea Maicei Domnului din Piatra²⁾”.

Ală biserica în Piatra cu hramul Adormirii, nu este decât biserica Precisă, ceea ce dovedește și confirmă o regulă bine stabilită că oricâte prefaceri ar suferi o biserică în decursul vremilor, hramul se păstrează. Câte biserici de lemn se vor fi rânduind vreme de aproape 500 de ani pe locul bisericii de astăzi și totuși hramul nu și l-a schimbat!

Pe timpul lui Ștefan cel Mare, această biserică se vede că era o mănăstoaară, în care se găseau călugări cu alăta știință de slavonie încât s'a găsit unul dintre ei care să poată întocmi un document domnesc.

Miscarea, pe care a urmat-o în decursul vremurilor populația târgului Piatra, scoborîndu-se treptat de pe platforma de deal pe o terasă a Bistriței și apoi, mai jos în lunca apei, au urmat-o și celelalte așezări din apropiere.

De pe podișul Nicoreștilor și de pe Celăluia sau Bolovoia, omul s'a scoborit pe terase, formând satul Vânătorii Pietrii, pe care-l întâmpinăm în documentele din prima jumătate a veacului al XV-lea, înfrinzându-se de o parte și de alăta a râului Bistrița, „cu culturile sale”, iar ceva mai încolo, se deslășuiau satele Turturești, Verșești, Stolnici, Fauri și Zănești, care formau im-

1) N. Iorga, Istoria Românilor prin Căltători Vol. I, pag. 318.

2) I. Bogdan, ibidem, Vol. I, pag. 5.

preună încă cu altele „Ocolul Curșilor noastre din Piatra” cum ne spune Ștefan cel Mare într'un act de danie din 1491 ¹⁾.

Satul Vânători, cel mai vechiu și mai apropiat de Piatra, apare întâiu într'un act din 1446, prin care Ștefan V. V. un urmaș de al lui Alexandru cel Bun, îl face danie lui Mihail Logofăt, unul din cei mai cu vază boieri ai țării, spunând: „...și i-am dat în fara noastră un sat din satele noastre, anume Vânătorii noștri, la Bistrița, care-s mai jos de Piatra lui Căcian și cu culturile sale... iar hotarul să fie după vechile hotare, pe unde din veac au umblat” ²⁾.

În săpătura ȳrnașilor lui Mihail Logofătul trebuie să fi stat satul multă vreme, pentrucă pe timpul lui Constantin Movilă V. V. devine iarăși domnesc și Radu Miinea îl dăruște pe la începutul veacului al XVII boerului Ionascu Boldescu, postelnic, care sat, zice documentul „a fost al nostru drept domnesc sub săpătura Ocolului Târgului Pietrii. Și a fost acel sat mai înainte danie și miuire lui Kirifa postelnicu de la Constantin Movilă V. V., dar pe care l'a pierdut din viclenia lui, când s'a sculat cu mulțime de Leși și de Cazaci, cu Constantin V. V. și au venit asupra lui Ștefan (Tomșa) V. V. și au făcut mare rășboiu la Dorohoi” ³⁾.

Proprietarii vor fi avut veniul pământului liber: mori, prisăci și helleșee; locuitorii însă—vânătorii—erau slobози și scutiți de orice dare fiind oameni domnești, cu anume îndatoriri.

Câte odată îi vedem și în serviciul Celății Neamțului, deosebit de vânătorii celății care stăleau acolo, în apropiere ⁴⁾.

Vânătorii, împreună cu ceala slujitorilor „lefești”, forman garnizoana obișnuită a curșilor domnești. Ei cereau străjile, ei aveau grija Cinhelor și a celorlalte mijloace de semnalizare, care trebuie să fi fost foarte numeroase în vechime, fiind singurul mijloc de a vesti apropierea unei invazii.

Vânătorii aceștia, constituiau un fel de breaslă, organizată după modelul de apărare al orașelor săsești de peste munți, cu îndatorirea de a sta cei întâi în fața dușmanului, nu numai în vreme de rășboiu, dar și pentru respingerea atacului bandelor inarmate, care foarte adesea invadeau țara: Cazaci și Tătari.

După un document, „Ceata vânătorilor era datoare în timp de rășboiu a se afla lângă Domn ca gardă, iar în vreme de pace trebuiau să îndestuleze Casa Domnească cu vânători. Locuiau în sate, la munte, cu căpitanii lor” ⁵⁾.

1) I. Bogdan, ibidem, Vol. I pag. 463.

2) M. Costăchescu, ibidem, vol. II, pag. 237.

3) Uricariul, tom. V pag. 218.

4) Surete și Ișvoade vol. II, pag. 364.

5) Uricariul, Tom. XXII, pag. 434.

Vorbind de organizarea și îndatoririle Vânătorilor domnești, Dimitrie Cantemir ne spune că ei au spre locuire cu vataful lor sate mari în tinutul Neamțului, la munte „având datorie la vreme de rășboiu să fie tot pe lângă Domn în tabere; iar la vreme de pace să zăbovesc numai cu vânatul și aduc la curte tot felul de fiare: cerbi, oi sălbătice, și altele care se află prin codri, pe unele vii, pentru desfătarea Domnului și pe altele moarte, pentru masa lui și pentru aceea sunt scutiți de bir, iar pentru cheltuiela încercăturii puștilor au leafă osebită” ¹⁾. Tot Cantemir ne spune că puștii purtau numai vânătorii și că Domnii organizau adesea ori vânătorii mari, întrucât desfătarea aceasta le era foarte plăcută.

Celui ce vânează un epure, i se da de Domn ca bacsis 25 de aspri, (asprul era o monedă turcească de argint) pentru o vulpe se da 60, pentru un mistreț un taler, pentru un urs un galben și pentru o ciută 80 de aspri.

Cercetând și toponimia acestei regiuni mi s'a părut vrednice de luat în samă, unele nume fiind foarte semnificative: Bourul, Sasca, Stănuoiu, Bahriuiu, Dealul Matcilor, Prajlia, Strighinosul, Celățuia, Cernegura și Cutul.

Prajlia este un bot înalt de deal, în marginea Bistriței și în dreptul satului Vânători. De pe acest deal privirea cuprinde tot locul din fața muntelui până la o depărtare de 20—30 Km. Se vede toată Valea Bistriței de la Piatra până departe spre Buhus și toată regiunea din sânaga Bistriței, până la mari depărțări spre Nord, unde se ridică semnificativ, Movila Mărginenilor, de pe care privirea cuprinde înainte, spre Siret, încă 20—30 de Km.

Prajlia, socot că este un nume dat de popor acestui punct de observație de mare înălțime în vechime, punct care făcea parte ca și Movila Mărginenilor și Petricica de lângă Piatra, dintr'un sistem de apărare pentru satele din această regiune, sale destul de numeroase aici. Și astăzi sătenii, când de pe un loc se vede departe, spun că locul acela are pravăi, deci Prajlia de la Vânători nu poate avea decât această semnificație. Strighinosul care e tot în Vălenii Vânătorilor, cu 2-3 Km.

mai în sus, ne vorbește și el despre un loc vechiu de semnalizare pentru apărarea satelor din apropiere. Din știri de bine, poporul a făcut Strighine, cum se numește și un alt deal de la Tazău, după cum din privire bună a făcut prajlia.

Vorbind despre acest sat străvechiu, așezat în preajma Târgului Piatra, socot vrednic de interes să adaug și aceea că în Văleni — cum s'a numit acum în urma parcia Vânăto-

1) D. Cantemir, Descrierea Moldovei, pag. 166.

rilor de Peste Vale, din dreapta Bistriței — a funcționat acum vre-o sută de ani în urmă, cea mai veche fabrică de hârtie din Moldova, dacă nu și din țară, înființată în 1841 de Gh. Asachi, pe locul numit de el Petrodava.

I s'a dat acest nume de către Asachi, pentru că acolo este de fel de insulă între apele Bistriței, formată din blocuri enorme de gresie, înalte cu 10—15 metri deasupra nivelului apei și așezate în straturi, pare că ar fi un zid de cetate.

Pe acest munte de piatră, pe un loc pitoresc, Asachi și-a construit o casă încăpătoare, în stare bună și astăzi.

La 19 Mai 1841 Mănăstirea Bisericeani, dă lui Asachi, în schimb pentru 20 de făci din moșta lui de la Călugăra, un loc aici la Văleni, în suprafață de 1200 stânjeni spre a-și face fabrică de hârtie.

Asachi și-a întemeiat fabrica în virtutea unui privilegiu dat de Domn, prin care i se acordau mari ușurări în procurarea materialului prim, scutire de impozite pentru fabrică și personalul ei, cum și obligația ca timp de 12 ani cancelariile statului să-și procure hârtia de aici.

Mașinile ce i-au trebuit au fost aduse din Viena: trei mașini cilindrice, una de tăiat pețice — pentru că hârtia se fabrica numai din cârpe, — două prese de apă și trei de uscat.

Întregul teren a fost bine împrejmuț, cuprinzând curtea, și mai la vale, lângă malul Bistriței, fabrica și locuințele personalului; iar restul de teren era cultivat sistematic cu grădini după sistemul „englezesc“, livada bine îngrijită, heleșteu de pește, moară și chiar scrânciob pentru sătenii din apropiere ¹⁾.

Lucrările necesare pentru construcția fabricii și canalul prin care se aducea apă din Bistriță, s'a făcut sub conducerea lui Lascar Slavri, elev al Academiei Mihailene din Iași.

În primăvara anului 1841, fabrica a fost pusă în funcțiune sub conducerea unui specialist adus din Ardeal, Mihalac de Hodocin ²⁾.

Hârtia produsă era de două calități: hârtie de impache și hârtie de scris. Cea de scris era de culoare vânătă și cenușie, având imprimate pe fiecare coală, în filigram, literile A. C. După aproape 10 ani de funcționare, fabrica a trebuit să fie închisă. Asachi era un om de inițiativă, n'a prea avut însă noroc în întreprinderile lui.

Drept în fața curții lui Asachi se ridică marginea înălțător de prăpăstioasă a podului numit Bolovoia, unde se gă-

1) N. Iorgă, *Gheorghe Asachi ca tipograf și editor.*

2) C. D. Ghiorghiu, *Dicționarul Geografic al Județului Neamț* pag. 297.

sesc, la fiecare pas, nenumărate cioburi de ceramică preistorică. Faptul acesta, cum și stâncile în chip de ~~cetate~~ pe care și-a zidit curtea, l'a făcut pe Asachi să creadă că aici trebuie să fi fost vechea Petrodava.

Se spune că aici, era în vremea lui Asachi, un bloc mare de piatră, un idol care înălța o femeie. Această stâncă, mărțurie a vrenurilor păgâne, a fost cumpărată de la Asachi de către prințul Viclenstein, proprietarul moșiei Fântânele. Neputând s'o transporte altfel, a urcat-o pe o plută, care după o bucată de drum, s'a scufundat, răsturnându-se stâncă în apă și așa s'a pierdut „această rară podoabă naturală“, cum o numește un povestitor al faptului ¹⁾.

1) C. D. Ghiorghiu, *Ibidem*, pag. 298.

BIBLIOTECA LICEULUI DIN PIATRA-NEAMȚ
de Constantin Turcu

Biblioteca este un nume plural. Ca și pădurea. Numai o mulțime de cărți pot forma o bibliotecă — după cum numai o mulțime de copaci pot forma o pădure. Se întâmplă, însă, adesea, că pădurea are uscături, care-i primejdiesc existența prin ușurința cu care pot incendia. Asemenea, și'n bibliotecă, se întâmplă că se acționează cărți compromițătoare, care-i zădărnicesc scopul. Căci, biblioteca, întâi de toate, este un organism viu, social și, totodată, un factor cultural în slujba instruirii indivizilor, în slujba instruirii maselor, în slujba binelui oștesc. Biblioteca este tezaurul mintal al generațiilor înaintate, care s'au luptat cu deslegarea problemelor vremii — a problemelor de atunci și de totdeauna. În bibliotecă se păstrează, neîntrerupt, firul de aur al celei mai alese și mai prețioase cugetări omenești. Așa dar, nu orice grămadă de cărți pot forma o bibliotecă, în adevăratul ei sens de comoră a științei, a frumosului și a moralului.

Cuvântul **bibliotecă** derivă din vorbele grecești: **βιβλίον**, care înseamnă **carte** — de unde și numele de **Biblie**, dat celei dintâi cărți tipărite — și **τεκά**, adică **raț**¹⁾; prin urmare păstrătoare de cărți, care au darul să instruiască și să îmbogățească sufletele și mintea cititorilor.

Biblioteca pentru instruirea oamenilor au existat încă din antichitate. Istoria pomenește de atâtea biblioteci celebre, din atâtea centre culturale ale omenirii.

Dar această nobilă năzuință va fi existat și în regiunea noastră, încă demult. Căci nu trebuie să uităm puternicul focar cultural care, început la Mănăstirea Bistrița, a continuat, ajungând la apogeu, în Mănăstirea Neamțului, pe vremea lui Paisie și, mai târziu, a rodniciei activității tipograficești condusă de Mitropolitul Veniamin.

1) Al. Tzigara Samurcaș: Fundația Universitară Carol I, pag. VII-VIII.

În afară de biblioteca puternică și bogată ce a existat — și există încă — la Mănăstirea Neamtu, este lucru sigur că a existat și în târgul Piatra năzunia fundării unei biblioteci publice. Afirmăm aceasta mi-o întemeiez pe unele dovezi găsite cu ocazia cercetărilor ce am făcut pentru a studia trecutul bibliotecii liceului, care s'a născut din cenușa acelor trudnice începuturi.

Cea dintâi bibliotecă, despre care am găsit urme, este **Biblioteca pentru învățătura poporului Român**, înființată, după toate probabilitățile, în anul 1869. Pe un registru de împrumuturi, se poate citi: "Registru de subscrierea celor ce îau cărți din Biblioteca Societății pentru învățătura Poporului Român, din Urbia Piatra și județul Neamtu, ca să le celtască. 1869".

Din acest registru se poate constata, că, dela 13 Mai 1869 la 29 Noembrie 1875, s'au împrumutat peste 500 volume. Dar mai interesant e faptul că din el se poate afla ce cărți a avut acea bibliotecă și cine le citea.

Biblioteca aceasta era, probabil, o secție a "Societății pentru învățătura poporului Român", înființată la București în 1865-66, ca bază a Aleneului Român.

O altă însemnare n'ăa dus pe urmele provenienței acestei biblioteci. Astfel, pe un catalog de 14 file, cusute și sigilate cu ceră roșie pe care sunt imprimate inițialele E. L., se poate citi: "Catalogul cărților hărăzite de domnul **Emanoil Luponi**, pentru înființarea unei biblioteci de către Societatea învățăturai publice a poporului din județul Neamț, în urbia Piatra. Anul 1870, Genari 2". Iar mai departe: "Aquestu catalogu și cărțile cuprinsse întrânsulu s'a formatu, scris și regulatu de către sub-scrișulu, **L. N. Gregorcea**. 1870 Ian. 1, Urbia Piatra".

Catalogul cuprinde 415 exemplare în 490 volume, orânduite pe materii: cărți religioase 24 vol., didactice 31, științifice 80, legături 76, poezii 17, teatrale 22, romane 104, calendare 32, tablouri și hărți 8, diferite broșuri 64, jurnale 32; total 490 volume.

Probabil din donații ca acestea s'a alcătuit cea mai veche bibliotecă din orașul nostru. Unde și călă a funcționat această bibliotecă n'am putut afla. Dar pe o cerere din 13 Mai 1875, **M. Halanța** cere să se facă "Patru dulapuri pentru cărțile bibliotecii Societății pentru învățătura poporului Român". Președintele ei, **M. I. Adamescu**, pune rezoluția că se aprobă și delegă pe **Em. Leonescu**, secretarul general al societății, cu facerea dulapurilor.

Despre existența și activitatea acestei biblioteci n'am mai aflat nimic, până în anul 1906, când se pomenește că a fost donată liceului de băieți, călă-va ani mai înainte.

Începuturile bibliotecii liceului de băieți, desigur, sunt tot așa de vechi ca și începuturile școlii. Va fi existat și funcționat o bibliotecă publică, în oraș, dar școala va fi năzuit meru la o bibliotecă proprie, pusă la îndemâna elevilor și a profesorilor. Căci nu se poate admite că un profesor de literatură, cum a fost scriitorul Calistrat Hogaș, să nu se fi muncit să pue în mâinile școlărilor cărțile reprezentative ale literaturii noastre. Numai că aceste cărți, fiind puține — căci școala era săracă și trăia din mila subvențiilor primăriei și prefecturii — nu vor fi meritat să formeze un capitol aparte în inventarul școlii. Căci, în procesul verbal dela 25 Aprilie 1885, încheiat cu ocazia predării gimnaziului pe socoteala Statului, nu găsim însemnat un capitol al cărților, pe lângă celălalt material didactic existent.

Pe la anul 1893, se pomenește de cea dintâi intervenție, făcută de școală, către Minister, pentru acordarea unui fond necesar bibliotecii¹⁾, care, probabil, exista în stare rudimentară, pentrucă la 1894, directorul Sinescu, în discursul său²⁾, spune că "bibliotecă mai nu avem" — ceea ce înseamnă, totuși, că era un început. Ministerul a răspuns cu puține donații.

Dar începutul acesta se va fi irosit repede, căci în 1897 ne afirmă³⁾ din nou că deabia, în cursul acestui an școlar (1896-97), s'a înființat o bibliotecă pentru elevi. Editorii Rălian și Ignat Samitca din Craiova ne-au donat toate meritele apărute la d-ilor. Alte donațiuni s'au mai făcut de elevi".

La sfârșitul aceluiași an școlar, elevul Ionescu din clasa IV gimnazială, face un raport către direcțiunea școlii: "cu respect viu a vă înainta starea bibliotecii acestui gimnaziu, care bibliotecă mi-a fost incredințată miea. Numărul cărților primite pe neamă a fost 36, iar numărul cărților care se află în prezent este de 53.

Cărțile cu care s'a îmbogățit această bibliotecă au fost date de următorii elevi: Grădinescu Victor — 4 vol., Lazu M. — 6 vol., Ionescu Ion — 4 vol., Vorel C. — 1 vol., Labiș M. — 1 vol., Budu Ion — 1 vol."

Pe același raport mai urmează o listă de 7 elevi, care nu au restituit bibliotecii 17 volume. Presupunând că cele 17 volume n'au mai fost aduse, la începutul anului 1897-98, biblioteca număra tot numai 36 volume, câte avusese și cu un an în urmă.

Dar, în acest an, conducerea bibliotecii o ia profesorul V.

1) Volumul "Aniversarea semicentenarului liceului" pag. 41.

2) Anuarul a XXV-a aniversare a liceului pag. 14.

3) Anuarul pe 1896 | 97, pag. 5-6.

Mihallescui¹⁾, punându-i baze mai lemneice, căci pe o statistică, înaintată Ministerului la 17 Septembrie 1898, sunt însemnate 71 volume, cuprinzând 223 opere — didactice, literare, științifice și diverse. Și tot în acest an, direcțiunea școlii face o cerere către Academia Română, rugându-o să pună bazele bibliotecii liceului, donându-i toate operele ce a tipărit.

Nu putem preciza cine și cu cât va fi răspuns la apelurile repetate ale școlii, de a se înființa o bibliotecă utilizabilă. Dintr-un catalog alfabetic, alcătuit în 1900, aflăm că biblioteca avea 276 volume. La câteva din aceste volume sunt notați și donatorii: amintim pe I. Mayaud, V. Albu, V. Mihallescui, Ion Bianu, Ion Ștefănescu, E. Istrati, etc. Probabil că acest catalog va fi fost alcătuit de profesorii C. Rădulescu și I. Filip²⁾.

Faptul cert este că la 1900 biblioteca nu obținuse încă nici una din importante donații care sunt amintite în darea de seamă din anuarul depe 1905 | 906 și nici măcar donația profesorului Ion Negre.

Aceasta a venit la 22 Mai 1900, când bătrânul dascăl a anunțat³⁾ direcțiunea că „Societatea Filantropia”, pentru ajutorarea elevilor săraci din oraș, a încetat și că soldul de 120 lei a fost destinat bibliotecii, sub forma a 16 volume științifice — în limba franceză.

În darea de seamă din anuarul pe 1905-6 ni se spune că biblioteca „absolut neînsemnată până la 1898, de la această dată s'a mărit⁴⁾, prin donațiuni însemnate: a) a Bibliotecii fostei Societăți pentru învățătura poporului Român, donată de onorabilul cetățean M. Adamescu; b) a bibliotecii răposatului Gr. Lazu, de mai bine de 400 volume; c) a Academiei Române, cuprinzând toate operele publicate de această înaltă instituție; d) a profesorului Rădulescu și a elevilor (308 volume).

Biblioteca numără 1470 volume (la 1906). Pe lângă ea funcționează și o sală de lectură, tot sub președinția profesorului Rădulescu⁵⁾, unde se cilesc cărțile și revistele: Semănătorul, Revista idealistă, România ilustrată, Gazeta matematică, Natura, Comora tinerimii, Revista noastră, Revista industrială, Mihai Eminescu, Viața științifică, Antiaccolui, Munca literară și științifică, Făt-Frumos, Albina, Viața Literară, etc.”

1) Anuarul pe 1905 | 906, pag. 26.

2) Anuarul pe 1905 | 906, pag. 25.

3) Adresa Societății — nr. 119.

4) Anuarul pe 1905 | 906, pag. 25.

5) Idem: Auxiliarii prețioși ai prof. Rădulescu au fost elevii Papadopol E. și Vicol C. din cl. VIII și Negru Iacob din cl. IV.

Pe o listă întocmită de profesorul Rădulescu sunt înscrise 21 reviste și pe o alta 32; iar pe o adresă din 2 Iulie 1906, același profesor face cunoscut direcției că mai donează 33 volume dela 13 elevi, pe care-i numește:

Tot în același an Casa Școlilor mai donează 31 volume¹⁾. Această era situația bibliotecii la 1905 | 906 și după cum am amintit mai sus ea număra 1470 volume, fără reviste și provenea din donațiile anunțate, care se vor fi făcut în între anii 1901-1905.

Bănuim că biblioteca „Soc. pentru învăț. poporului Român” nu mai funcționa demult, când a fost donată liceului. Societatea aceasta a activat puțin, ca și cele următoare: Societatea Așchii — a cărei bibliotecă aleasă s'a pierdut fără urmă și ale două societăți mai noi: „V. Conta” și „Liga Culturală” — ale căror biblioteci au venit, pe rând, în localul liceului.

Doi ani mai târziu, sub supravegherea și sugestia lăudabilă a directorului Gh. Beiu Paladi, biblioteca lua un avânt neobișnuit²⁾. S'a început, atunci, completarea ei, cumpărându-se multe din cărțile necesare și s'a redactat un catalog definitiv, care s'a tipărit în 1909³⁾. Din acel catalog, organizat alfabetic, pe specialități, aflăm că în luna Ianuarie 1909, biblioteca număra aproape 3000 volume, aranjate în opt dulapuri. Tot din acel catalog aflăm și principalii donatori: Ministerul Instrucțiunii, Casa Școlilor, Academia Română, Gr. Lazu, Societatea pentru învățătura poporului Român, Eleonora Albu, D. Vlădoianu, Gr. Vășescu, etc...

Odată pusă pe roate, biblioteca liceului năzuia să-și depășească atribuția ei de auxiliară a obiectelor de studiu și a culturii generale a elevilor.

„Biblioteca . . . să capete o așa extindere, încât să servească și elevilor și cetățenilor. Cu modul acesta ar începe să se facă o apropiere între școală și oraș⁴⁾. Pentru aceasta, însă, ar trebui un mic ajutor anual, spre a o alimenta cu cărțile și revistele ce apar și a plăti un bibliotecar permanent.”
Ideea aceasta a fost urmărită cu persistență. S'a redactat

1) Ord. Nr. 7997 — din 1905-906.

2) Anuarul pe 1907-908.

3) Catalogul Bibliotecii liceului „Petru-Rareș” 1869-1909 — Piatra-N., Tip. Cheorghiu 1909.

4) Gh. Beiu Paladi în Anuarul pe 1908 | 909 pag. 36.

un regulament¹⁾, aprobat de Minister deodată cu plata unui bibliotecar, care trebuia să fie un profesor suplinitor ce urma să primească o diferență peste leafă, până la concurența salariului unui profesor definitiv.

Avântul luat de bibliotecă, pe lângă organizarea ei sistematică, a dus curând la creșterea colecției până la 3660 volume²⁾. Dar sporul acesta se vede că nu a fost făcut pe vre-un criteriu de selectivitate, căci în vara anului 1914, Stamatin, marele reorganizator al liceului, declară: „Biblioteca și liceului, în ultimul timp, n'a funcționat de cât pe o scară restrânsă. Având un număr mare de cărți, fără valoare, neutilizabile, se impunea o revizuire”. Și această revizuire a fost făcută de profesorul și bibliotecarul de atunci, Botez, care a selectat cărțile „lăsând în rândurile principale numai cărțile bune”. Nu aș putea preciza pe ce baze va fi înălțurat din rafturi, nici ce va fi făcut cu ele. Am putut afla³⁾, însă, că în anul acesta biblioteca număra 2500 volume, în loc de 3660 — câte avea în 1914. Numărul volumelor a crescut la 2700 în 1915, iar în 1916 la 2830⁴⁾. O parte din creșterile acestea au provenit din donațiile Academiei Române și Casei Școlilor. Tot în acest an (1916) biblioteca dispunea și

1) Regulament pentru funcționarea bibliotecii liceului (aprobat de către Ministerul Instrucțiunii publice prin ord. Nr. 9432 din 24 Febr. 1909).

Art. 1. Biblioteca liceului „Petru-Rareș” stă la dispoziția publicului din orașul Piatra Neamț, în următoarele condiții:

Art. 2. Oricine dorește să se folosească de această bibliotecă va trebui să plătească o cotizație anuală de 3 lei, care se va putea plăti și în 3 rate, din 4 în 4 luni.

Art. 3. Veniturile provenite din aceste cotizații vor servi exclusiv bibliotecii. Din ele se vor cumpăra și lega cărți, se vor face abonamente la reviste, etc.

Art. 5. Când Comuna, Județul sau Ministerul va subvenționa această bibliotecă, se vor primi gratuit un număr de cititori, până la concurența subvenției.

Art. 6. Cărțile se imprumută acasă numai în schimbul unei cauțiuni egale cu dublul costului pentru cărțile noi și cu trinautul costului pentru cărțile vechi. Cărțile foarte rare și cele cu planșe nu se vor putea imprumuta acasă, ci se vor consulta numai în localul bibliotecii.

Art. 8. Cărțile se imprumută pe termen de o săptămână. Dacă cerșetarea ei necesită vreme mai multă, cititorul e dator să-și reînnoiască împrumutul săptămânal.

Art. 9. Nimeni nu poate împrumuta mai mult de trei volume odată.

Art. 10. Direcțunea liceului va hotărî zilele și orele când va fi deschisă biblioteca.

2) Anuarul pe 1910—11, pag. 36.

3) Anuarul pe 1913—14, pag. 35-36.

4) Anuarul pe 1914—15, pag. 45.

5) Anuarul pe 1915—16, pag. 43.

de următoarele fonduri proprii: 362 lei cotizațiile elevilor, 161 lei donațiuni și 294 lei excedent din anii anteriori¹⁾. Pe lângă aceste sume, biblioteca mai capătă un fond de 50 lei — supra-numit „Fondul C. Pogănceanu”, pios act de amintire camarade-reușă din partea elevilor, pentru un coleg al lor decedat²⁾.

La 15 August 1916, s'a instalat în localul liceului, spitalul militar al Crucii Roșii³⁾. Toată averea și tot materialul didactic al școlii — în afară de muzeul de ști. naturale și fizico-chimice — a luat calea prăbieșiei, prin diverse localuri din oraș. Biblioteca a fost adăpostită într-o cameră din str. Cuza Vodă nr. 8⁴⁾, unde a stat până după războiul, când a fost readusă la școală, îngrijită cu donația lui Th. Rosetti, de 80 volume: revista „La Nature”, pe anii 1875-1912⁵⁾. Aranjarea și supravegherea funcționării ei au avut-o elevii State M. și Semo M.⁶⁾

La 15 Mai 1920, biblioteca liceului — care număra 3088 volume — a intrat într-o eră nouă, fiind luată sub supraveghere de profesorul de limba română Gheorghe Mihăilescu. Sub această pricepută conducere, care a finit 14 ani — până la începutul anului 1934, biblioteca a prosperat din toate punctele de vedere. Nu numai creșterea colecției, care aproape s'a triplat în acest timp, trebuie luată în considerare, ci, mai ales, rodnicia ei activă. În cei 14 ani, biblioteca a stat efectiv în slujba ei activă, la dispoziția altor generații de școlari, la dispoziția profesorilor și a publicului.

Iată în esență activitatea ei anuală:

La sfârșitul anului 1920 | 24, biblioteca număra 3427 volume. S'au consultat 11.061 volume de către 2492 împrumunătorii, fiind deschisă și în timpul vacanțelor⁷⁾.

(Desigur, se înțelege că numărul cititorilor acestora și a celor ce vor urma, nu s'a socotit nominal; unii și același cititor, prezentându-se de mai multe ori, a fost socotit totdeauna. De asemenea, numărul volumelor: o aceeași carte a putut fi împrumutată de mai multe ori).

În luna 1922, erau inventariate 3795 volume. S'au socotit 1772 cititori, care au consultat 7088 volume⁸⁾.

1) Vezi în dosarul de intrare, nr. 617 din 1915—16.

2) Anuarul pe 1915—16, pag. 44, 52.

3) Anuarul pe 1916—17, pag. 9.

4) Anuarul pe 1917—18, pag. 14.

5) Anuarul pe 1917—18, pag. 14.

6) Anuarul pe 1918—19, pag. 6.

7) Anuarul pe 1920—21, pag. 28.

8) Anuarul pe 1921—22, pag. 19.

În acești doi ani, mult ajutor a dat la bibliotecă elevul Mazilu Gh. Un an mai târziu, biblioteca număra 4411 volume, iar numărul cititorilor a fost 2292, consultând 6875 volume ¹⁾. În 1923-24, avea 4650 volume, iar în 1924-25 avea 4936 volume.

La sfârșitul anului școlar 1925-26, au fost 5194 volume. S-au socotit 2171 cititori ²⁾.

În 1926-27, biblioteca număra 5645 volume. Creșterea, față de anul precedent a fost de 451 volume, dintre care 329 au fost cumpărate, iar restul donate: 30 de Academia Română, 21 de Ministerul Agriculturii și Domeniilor și 71 de domnișoara J. Romalo. S-au socotit 5025 cititori — dintre care 10 din oraș. S-au consultat 6050 volume ³⁾.

Anul următor ⁴⁾ biblioteca a avut o creștere simțitoare, ajungând la 6455 volume. Creșterea de 810 volume provine din: 229 vol. cumpărate de Comitetul școlar, 288 vol. donate — cu un frumos dulap sculptat — de dna A. V. Trifu, în amintirea sotelui ei, fost profesor și director al liceului și 295 volume donate de d-l Teodor Criveț din București. În cursul anului s'au cîștit 3462 volume, de către 1731 cititori.

La 10 Ianuarie 1928, d-ra J. Romalo mai donează 15 volume din clasicii francezi.

În cursul anului 1928-29, sporul a fost cu 468 volume ⁵⁾ (total 6938). Cititorii au fost 1814 și au consultat 3632 volume.

Până în luna 1930, biblioteca s'a mai îmbogățit cu 458 volume ⁶⁾ (355 cumpărate, 68 donate de d-l Th. Criveț, 35 donate de d-l Gh. Mihailescu), având în total 7596 volume.

În anul școlar 1930-31, biblioteca a ajuns la 7637 volume. Multe din cărțile noi, provin și din donațiile făcute de d-l Gh. Mihailescu pentru bibliotecile de clasă.

În acest an, însă, biblioteca a fost complect reorganizată, din punct de vedere al sistemului de utilizare. Anume, o echipă de elevi, sub conducerea d-lui Gh. Mihailescu și a subsemnatului, a lucrat la facerea fișelor ⁷⁾, în dublu exemplar, care au fost rânduite alfabetic și pe specialități.

În 1932, biblioteca avea 7851 volume ⁸⁾, iar în 1935 avea 8388 volume ⁹⁾.

- 1) Anuarul pe 1922—23, pag. 21.
- 2) Anuarul pe 1925—26, pag. 111.
- 3) Anuarul pe 1926—27, pag. 4.
- 4) Anuarul pe 1927—28, pag. 6.
- 5) Anuarul pe 1928—29, pag. 66.
- 6) Anuarul pe 1929—30, pag. 52 și 103.
- 7) Anuarul pe 1930—31, pag. 19, 65.
- 8) Vezi inventarul din 1932.
- 9) Vezi inventarul din 1933.

În 1932-33, s'au consultat peste 5000 volume de către 300 elevi ai școlii, 30 profesori din oraș și 15 particulari ¹⁾.

*Controlul cititului, pentru elevi s'a făcut prin domnii diriginți și d-l Gh. Mihailescu, ajutor de d-l V. Ghișescu director și de secretarul școlii, d-l C. Turcu — licențiat în litere" (a se vedea procesul verbal încheiat de către d-l E. Lascăr, inspector, la 15 Iunie 1933).

Tot în acest an școlar biblioteca s'a îmbogățit cu valoroasa donație de circa 300 volume, a d-lui Gh. Gheorghiu, maestru de gimnastică la școala noastră — donație cuprinzând multe din cărțile tipărite în rodnica tipografie a tatălui său, precum și prețioasa colecție a „Uricarului” lui T. Codrescu; și donația d-lui C. Almasanu, de peste 30 volume, plus alte reviste, broșuri și ziare, toate tipărite în teascurile tipografiei Județului Neamț ²⁾.

Poate că nu ar fi lipsit de interes să arăt, aici, grăia pe care Comitetul școlar a avut-o pentru prosperarea bibliotecii, în ultimii 15 ani ³⁾:

În 1919-20, a cheltuit pentru cărți suma de 6100 lei	
1921-22	4100
1923	22100
1924	15800
1925	20000
1926	25000
1927	22000
1928	21465
1929	27195
1930-31	27591
1932	24155
1933-34	36449

Față de această grăiă, biblioteca tînde să devie tot mai mult un factor social și cultural, prin buna organizare, fiind singura, în tot orașul, la care se poate lucra aproape ca într-o bibliotecă din centrele universitare.

Biblioteca posedă aproape toate cărțile de valoare, pentru documentarea istoriei și a literaturii naționale, precum și multe cărți științifice.

Dar rolul ei nu se limitează numai înăuntrul școlii, ci activează și demonstrativ, cum a făcut-o pentru întâia dată în Mai 1933, prin interesanta expoziție retrospectivă a cărții românești, expusă în centrul orașului, în vitrina fotografiei Chevallier ⁴⁾.

- 1) Anuarul pe 1932—33, pag. 118.
- 2) Anuarul pe 1932—33, pag. 118.
- 3) Vezi bugetele respective.
- 4) Anuarul pe 1932—33, p. 120, vorbind de expoziția org. de subsemnatul

La 15 Noemvrie 1934, biblioteca centrală numără 8739 volume, fără reviste și ziare și fără bibliotecile pe clase.

Donatiile mai mari, din urmă, au fost făcute de d-l George Juvera — 104 volume, în majoritate franceze și aproape 50 volume din donația d-lui Gh. Mihaliescu (5000 lei). În aceste 50 volume sunt cărți foarte importante privitoare la documentarea istoriei și a literaturii române. În afară de acestea, d-l Gh. Mihaliescu a mai donat bibliotecii un frumos birou pirogravat în stil românesc, având o placă de cristal și un scaun.

Dela 15 Noemvrie 1935 — 15 Noemvrie 1934, situația cititorilor și a volumelor citite este următoarea:

208 profesori au consultat 502 volume
1080 elevi

” ” ” ” ” ” ” ” ” ” ”
dela 15 Noemvrie 1935 până la finele lunii Februarie 1934 ; iar de atunci, pe luni :

în luna Martie 1934,	382	cititori au consultat	494	volumे
” ” ” ” ” ” ” ” ” ” ”				
” ” Aprilie ” ” ” ” ” ” ” ” ”	145	” ” ” ” ” ” ” ” ”	197	” ” ” ” ”
” ” Mai ” ” ” ” ” ” ” ” ”	181	” ” ” ” ” ” ” ” ”	270	” ” ” ” ”
” ” Iunie ” ” ” ” ” ” ” ” ”	8	” ” ” ” ” ” ” ” ”	14	” ” ” ” ”
” ” Iulie ” ” ” ” ” ” ” ” ”	34	” ” ” ” ” ” ” ” ”	48	” ” ” ” ”
” ” August ” ” ” ” ” ” ” ” ”	162	” ” ” ” ” ” ” ” ”	302	” ” ” ” ”
” ” Septemv. ” ” ” ” ” ” ” ” ”	60	” ” ” ” ” ” ” ” ”	110	” ” ” ” ”
” ” Octomv. ” ” ” ” ” ” ” ” ”	240	” ” ” ” ” ” ” ” ”	464	” ” ” ” ”

În cursul acestui an (1933-34) biblioteca a fost condusă, până la 1 Februarie 1934, de către d-l Gh. Mihaliescu—profesor, care ieșind la pensie a demisionat și dela bibliotecă. Dela 1 Februarie la 1 Septemvrie a fost condusă de profesorul L. Revent. Dela 1 Septemvrie 1934, conducerea bibliotecii a fost încredințată subsemnatului, de către Comitetul școlar.

Actualmente se lucrează la verificarea inventarului, pentru stabilirea numărului exact al volumelor, întrucât multe sunt deteriorate complet, altele pierdute (la 15 Mai 1920 se menționează o lipsă de 326 volume) iar altele furate (furtul servitorului Popa de 306 volume, din 1930).

O problemă care ne preocupă, momentan, este posibilitatea deschiderii unei săli de lectură în localul liceului, pentru ca să evităm imprumutarea cărților acasă, orișcui.

Sistemul acesta distruge biblioteca.

Căci...

”Se întâmplă, uneori, să nu găsești cartea de care ai nevoie — deși e catalogată — fiindcă va fi fost, cine știe când, imprumutată cuiva, care n'a restituit-o încă... Din cutare volum — operă de migăloasă artă tehnică a trecutului, un cititor lipsit de pietate a sustras planșele — dintr'un altul chiar paginile ; iar

când administrația a prins de veste a fost prea târziu. . . Întâlnești, aliori, cărți cu filele gata să se răvăsească și altele având pagini înreghi fixite cu tot felul de comentarii, scrise în toate sensurile și în toate culorile, încât îți iși săle mai răstolești... Din reviste nu e zi să nu se rătäcească vre-o una... S'au înrosii, astfel, și mândrele de cărți cu trairică legătură în piele și multe din celelalte” 1)...

Sistemul acesta, încă odată, distruge biblioteca.

1) Vezi Universul Literar nr. 42 din 18 Oct. 1925, pag. 15.

Partea II

CRONICA ANULUI ȘCOLAR 1933-1934

Organizarea liceului.

Cu sfârșitul anului școlar 1933-34, liceul nostru a împlinit 65 ani de existență și activitate.

A fost înființat la 27 Noembrie 1869 ca gimnaziu clasic. În 1879 s'a transformat în gimnaziu real, iar în 1897 în liceu real. În 1919 s'a dublat cursul inferior, iar în 1922 și cursul superior. În 1928 s'a transformat în liceu unitar cu 7 clase bugetare și 3 extrabugetare. În 1930 a fost încadrat la tipul „D” cu 10 clase, respectiv 11 clase în 1931.

La sfârșitul anului 1933 a fost transformat dela tipul „D” la tipul „C”, cu 7 — respectiv 8 clase bugetare, urmând ca în 1934-35 să funcționeze cu două secții: literară și științifică.

Corpul didactic: titlul, alcătuirea catedrelor, numărul de ore, atribuții, concedii, activitatea extrașcolară, etc.

1) **Vasiliiu Vasile** — preot, profesor definitiv la catedra Nr. 1 — predă religia la clasele I-VII=13 ore, plus dirigenția la cl. V-a, total 14 ore. În cursul anului a avut 4 absențe motivale și suplinite. Conduce „Societatea de ajutor mutual a elevilor liceului”. A înființat și conduce o bibliotecă publică în mahalaua Mărăței, unde-și are și „poporul”. Îndeplinește funcțiunea de secretar al Comitetului școlar al liceului.

2) **Vasilco Gh. Ion**, profesor definitiv la catedra Nr. 2 — predă limba română la clasele I și II-a, limba latină la clasa III-a, plus dirigenția la clasa III-a, total 12 ore. În cursul anului a avut 2 absențe motivale și suplinite.

3) **Mihăilescu Gheorghe**, profesor definitiv la catedra nr. 3 — predă limba română la clasele IV—VII=12 ore în total. A avut concediu de boală dela 15 Octombrie 1933 până la 1 Februarie 1934, când a demisionat din învățământ, cerând ieșirea la pensie.

Până la 1 Februarie 1954, a îndeplinit și funcținea de bibliotecar al liceului și membru în Comitetul școlar.

4) **Turcu N. Constantin**, profesor suplinitor al d-lui Gh. Mihaliescu, dela 15 Octombrie 1955 — 15 Ianuarie 1954.

5) **Revent Leon**, profesor definitiv de limba română, detașat dela Bata Mare la școala normală de băieți, apoi la catedra d-lui Gh. Mihaliescu, la care a fost transferat pe ziua de 1 Septembrie 1954. Până la sfârșitul anului a avut 2 absențe motivate. Până la 1 Septembrie a îndeplinit și funcția de bibliotecar.

6) **Ghițescu Vasile**, profesor definitiv la catedra nr. 4 — predă limba latină la clasele IV—VII=12 ore și limba elină la clasele VII=1 oră, total 13 ore. În cursul anului a avut 2 absențe motivate. Este directorul liceului și președintele Comitetului școlar.

7) **Andrescu Constantin**, profesor definitiv la catedra nr. 5 — predă limba franceză la clasele I, III—VII=15 ore. În cursul anului a avut 3 absențe motivate. Pe ziua de 1 Septembrie 1954, s'a transferat la gimnaziul Alex. cel Bun din Iași.

8) **Andrei Aurora**, profesoară cu titlul provizoriu, dela liceul din Cahul — predă la liceul nostru limba franceză la clasele II=3 ore.

9) **Radu Cornelia**, profesoară cu titlul provizoriu, încadrată la catedra nr. 6 de limba germană dela școala noastră și detașată la liceul de fete.

10. **Roic D. Leon**, profesor definitiv de limba germană la școala comercială superioară din Botoșani, detașat la liceul nostru, la catedra d-nei Radu Cornelia. Predă limba germană la clasele V—VII=8 ore, filsofia la clasele VII=2 ore, limba română la clasele III=3 ore, dirigenția la clasele VII=1 oră, total 14 ore. În cursul anului a avut 3 absențe motivate. Până la 1 Septembrie a condus și internatul liceului.

11. **Grigorovici Alois**, profesor definitiv la catedra nr. 7 — predă istoria la clasele I—VII=15 ore și dirigenția la clasele VI, total 16 ore. În cursul anului a avut 15 absențe motivate. Este custodele muzeului „Cozia”.

12. **Popovici Panait**, profesor definitiv la catedra No. 8, predă geografia la clasele II—VII = 12 ore. În cursul anului a avut 43 absențe motivate.

Este autor de manuale didactice: „Geografia Județului Neamț”, pentru școlile primare și „Geografia economică”, pentru școlile normale — ambele în colaborare.

În „Biblioteca pentru toți” (No. 697) a publicat volumul „Din Cronica lui Șincari” — bucăți extrase, însoțite de o prefață — 106 pagini.

15. **Rotundu A. Aurelian**, profesor definitiv la școala

elementară de comerț, din localitate. La acest liceu are în complementare 2 ore de drept, la clasele IV și VII. În cursul anului a avut 2 absențe motivate.

14. **Pascu Neculai**, profesor definitiv la catedra Nr. 9 — predă matematica la clasele II—VII = 17 ore. În cursul anului a avut 6 absențe motivate. Este membru în Comitetul școlar și comandant al cercetașilor din localitate.

15. **Borș Neculai**, profesor definitiv la catedra Nr. 10 — predă științele fizico-chimice la clasele III—VII = 11 ore și matematica la clasele I = 3 ore, dirigenția la clasele IV = 1 oră, total 15 ore. În cursul anului n'a absentat nici o oră. Conduce „Grupele pentru propagandă împotriva gazelor” și „Grupele pentru propagandă aviației”.

15. **Arteni Spiridon**, profesor cu titlul provizoriu la catedra Nr. 11, de științe naturale. Este suspendat provizoriu din învățământ.

16. **Vasilico-Niculescu Viorica**, profesoară suplintoare la catedra d-lui Sp. Arteni, predă științele naturale la clasele I—VI = 10 ore, geografia la clasele I = 2 ore și dirigenția la clasele II = 1 oră, total 13 ore. În cursul anului a avut 68 absențe motivate.

17. **Tăzläuanu Ion**, profesor cu titlul provizoriu la școala normală de băieți din localitate. Are la școala noastră, în complementare, 2 ore de științe naturale la clasele VII.

18. **Iurașcu M.—doctor**, profesor suplinitor pentru ora de igienă dela clasele VII-a.

19. **Cirillo Alberto**, maestru definitiv la catedra nr. 12 — predă muzica la clasele I—VII=9 ore + ansamblul de muzică. În cursul anului a avut 10 absențe motivate.

20. **Niculescu Vasile**, maestru definitiv la catedra nr. 13 — predă desenul la clasele I—VII=9 ore, calligrafia la clasele I, II=2 ore și dirigenția la clasele I = 1 oră, total 12 ore. Are complementare la școala comercială superioară. În cursul anului a avut 81 absențe motivate.

21. **Gheorghiu Gheorghie**, maestru cu titlu provizoriu la catedra nr. 14 — predă gimnastica la clasele I—VII = 14 ore. Are complementare la școala superioară de comerț. În cursul anului n'a avut nici un absent.

22. **Teofănescu Constantin**, maestru definitiv la școala normală de băieți. Are la această școală, în complementare, 4 ore de lucru manual.

23. **Marc Nathan**, catichet pentru religia mozaică.

Personalul administrativ al școlii. ¹⁾

1. Ghițescu Vasile, profesor definitiv, director.
2. Turcu N. Constantin, licențiat în litere și filosofie, secretar.

Colaborează la mai multe reviste și ziare. A tipărit aparte următoarele lucrări:

- a) Mișcarea populației școlare a liceului „Petru-Rareș” din Piatra-N. pe ultimii 20 de ani — statistici, grafice, comentarii.
 - b) Un călător francez, acum un veac prin județul Neamț.
 - c) Istoricul bibliotecii liceului de băieți din Piatra-Neamț.
3. Iurașcu M., medic — doctorul școlii.

Personalul de serviciu al școlii. ²⁾

1. Brasoveanu Anghel — servitor.
2. Habic Ilie — servitor.
- 3) Mocanu Constantin — servitor.

Lecții și consilii interscolare.

1. Lecțiunile interscolare s'au ținut, anul acesta, numai de câțiva profesori, obligația aceasta fiind desființată prin noua lege a învățământului secundar din 7 Mai 1934.

2. Consiliul interscolar, alcătuit din directorii școlilor secundare din oras, a ținut, în cursul acestui an școlar, trei ședințe: la 1 Septembrie 1933 — pentru stabilirea repartiției de ore, la 27 Martie 1934 — pentru reorganizarea grupelor de propagandă aviatică, pe școli și la 28 Aprilie — pentru disciplina școlarilor.

Conferințe școlare.

În tot cursul anului școlar 1933 | 34, profesorii și maiștrii liceului au ținut: 5 conferințe didactice, pentru discutarea post-bilităților de aplicare a programelor minimele de tranziție — dela liceul cu 7 la cel cu 8 clase, pentru alcătuirea planurilor analitice ale materiilor de studiu, pentru discutarea proiectului de programă analitică a noului liceu, pentru alcătuirea grupelor aeronautice, pentru stabilirea normelor de încheiere a anului școlar, etc.;

31 Conferințe administrative, pentru: stabiliri și revizuirii de

¹⁾ Dala 1 Aprilie 1933. acest personal a trecut pe seama Comitetului școlar al liceului.

²⁾ Idem.

situații, amânări și retrageri din școală, examene de admitere și particulare, etc.

2 conferințe disciplinare, pentru eliminări pe o lună din școală, pentru abateri grave.

Inspecții pedagogice și administrative, vizite.

La 10 Martie 1934, a vizitat școala noastră d-l inspector Ion Dimitrescu.

La 13 Martie 1934, a vizitat școala d-l inspector contabil clase I, Emil D. Hoga.

În zilele de 2-6 Iulie 1934, d-l inspector contabil clase I, Emil D. Hoga a inspectat școala și scribele de contabilitate, în special ale internatului școlii.

În zilele de 8-10 August 1934, d-l subinspector contabil Tius Răureanu, a verificat gestiunea anului financiar 1 Ianuarie 1933—31 Martie 1934.

Tot în timpul vacanței mari, liceul a mai fost vizitat și de către d-l M. Costăchescu, inspector șef al Serviciului de învățământ local Iași.

Materiale de învățământ, programele, manualele didactice, notarea elevilor, etc.

În cursul anului școlar 1933 | 34, liceul a funcționat după programa nouă cu clasele I—VI și după programa veche cu clase VII-a.

Programa nouă s'a aplicat întocmai — un ejuitor însemnat, mai ales pentru elevi, fiind manualele care s'au găsit din belșug. Către sfârșitul trimestrului II-lea, s'a introdus notarea elevilor cu cifre, în locul calificativeilor, iar la sfârșitul anului examen de clasă.

Cu acest sistem s'a putut face o selecție mai riguroasă asupra promovării și situației elevilor.

Localul liceului.

Construit în anul 1892, pe terenul și pe ruinele presupusului palat domnesc a lui Ștefan cel Mare, i s'a adăugat etajul pe părțile laterale, în 1926.

Este corespunzător tuturor nevoilor școlii. Anul acesta i s'a amenajat, după foarte cerințele igienice, și cloșelul din arpa stângă, precum i s'au reparat radical și treptele din față. Culoarele au fost amenajate pentru a se putea instala sobe în timpul iernii.

Pentru toate acestea s'au cheltuit peste 200.000 lei, din fondurile Comitetului școlar.

Distribuția camerelor edificiului este următoarea: 12 săli de clasă, 6 săli pentru colecții, muzee și laboratoare, 3 săli pentru cancelarii, 4 camere pentru locuința directorului și 3 pentru ser-vitori, 1 sală de gimnastică — aparte, 1 sală pentru bibliotecă, 1 sală de festivități, 1 sală pentru lucrul manual, 1 cameră ofi-cială, 1 cameră pentru locuința secretarului.

Terenul pe care e clădit liceul are o întindere de circa 8.000 metri pătrați.

Mobilierul.

Toate sălile de clasă, toate cancelariile, laboratoarele și sala de festivități, sunt înzestrate cu tot mobilierul și confortul necesar; valoarea lui trece de un milion de lei.

Materialul didactic.

Liceul are și un bogat material didactic, putând satisface programele tuturor materiilor de învățământ.

Iată acest material pe colecții:

- a) Colecția de fizico-chimice, în valoare de 350.181 lei.
- b) Colecția de geografie și istorie, în valoare de 59.531 lei.
- c) Colecția de științe naturale, în valoare de 525.500 lei.
- d) Colecția de desen și calligrafie, în valoare de 10.000 lei.
- e) Colecția de gimnastică, în valoare de 30.000 lei.
- f) Bibliotecile de clasă în valoare de aproape 10.000 lei, numărând un total de aproape 1000 volume.
- g) un aparat de radio, în valoare de 15.000 lei.

Muzeul regional „Cozia”.

A fost întemeiat, îndată după războiu, de fostul profesor și director al liceului, Mihai Siamatin. De atunci și până acum n'a mai achiziționat alte lucruri de valoare în afară de o mare colecție de fotografii din județ, reprezentând monumentele istorice și locurile pitorești; deasemenea o colecție de mostre a produselor fabricii de hârtie din localitate și a fabricii de postav din Buhusi.

În afară de elevii noștri și ai școlilor din oras, muzeul a mai fost vizitat de către alte școli venite din țară, în excursie prin județ, de către participanții cursurilor de vară a învățătorilor și de cei a cursurilor de limba franceză de sub conducerea d-lor profesori universitari Șerban și Tatrai. Deasemenea a mai fost vizitat și de către d-l profesor universitar Al. Tz. Samurcaș

care a și vorbit la radio și a scris în „Convorbiri literare” cu-vinte frumoase despre acest muzeu și despre bibliotecă.

Scopul acestui muzeu este să ajungă o sinteză a regiunii noastre, reprezentând istoria, etnografia, fauna și flora regiunii. Valoarea actuală a muzeului este evaluată la 261.050 lei.

Biblioteca centrală.

Într'un capitol special din partea I-a a anuarului s'au făcut însemnările privitoare la funcționarea bibliotecii.

S'a scăpat din vedere a se preciza acolo încă o preocupare: crearea unei secții a tipăriturilor locale, din cele mai vechi timpuri până azi, pentru a se putea alcătui o bibliografie completă. În acest sens direcțiunea școlii s'a adresat tuturor tipografilor din județ să trimită bibliotecii, gratuit, câte un exemplar din tot ce au tipărit sau vor tipări¹⁾.

La această invitație n'au răspuns decât două tipografii: „Județul” și „Lumina” — ambele din oras.

Bibliotecile de clasă.

Pe lângă biblioteca centrală mai funcționează bibliotecile de clasă, organizate și înzestrate potrivit cerințelor clasei.

Radio - Telefon.

Școala posedă un aparat de radio R. C. A., cu 8 lămpi și un telefon.

Starea sanitară.

Starea sănătății elevilor a fost supravegheată de către d-l doctor Iurascu M. — medicul școlii.

Legătura școlii cu părinții și corespondenții elevilor — disciplina, frecvența.

În general părinții s'au interesat des de mersul copiilor lor în școală — și din punct de vedere al studiilor și al purtării.

Disciplina a fost, în genere, mulțumitoare. Pedepse mai mari nu s'au aplicat în afară de o eliminare de o lună, pentru furt, la internat.

Frecvența elevilor a lăsat însă de dorit. Întâi, din cauza deselor eliminări pentru neplata la timp a taxelor școlare, apoi

1) Vezi adresa Nr. 414 din 24 VI. 933.

dintr'un obicei rău al școlărilor de a nu-și îndeplini datoria, fugind dela unele obiecte mai grele de studiu.

Internatul școlar.

Clădirea internatului, așezată în dreptul intrării în „Parcul Cozla”, este donată liceului de filantrop Alex. Maxim. E o clădire veche, cu parter și etaj și are o curte frumoasă de circa 5000 metri pătrați.

Pentru a putea corespunde adevăraților cerințe igienice, ar trebui transformată din temelii.

Anul acesta a adăpostit circa 50 elevi. Pentru a veni în ajutorul unor elevi săraci, Comitetul școlar a contribuit cu suma 30000 lei.

Cheltuielile totale ale internatului pe timpul dela 1 Ianuarie 1933—la 31 Martie 1934, au fost de 582862 lei.

Activitatea extrășcolară a elevilor și a profesorilor.

Serbările școlare și conferințele sunt un prețios auxiliar al tuturor materiilor de învățământ și un stimulent spre muncă al elevilor. Iată aici lista celor din acest an școlar :

La 15 Septembrie 1933, s'a făcut deschiderea cursurilor, printr'un serviciu religios oficial de Preotul V. Vasiliu, profesor de religie, care a rostit și o frumoasă cuvântare de bun început, vorbind despre puterile nebănuite ale voinei — arătând exemple clasice de voință — din domeniul creator al științei și al vieții.

În continuare, directorul școlii, d-l V. Ghifescu, a arătat elevilor îndatoririle și obligațiunile ce sunt de respectat și îndeplinite în acest an școlar.

La sfârșit, d-l profesor N. Pascu, a vorbit elevilor despre „Cercetășie” și rolul ei în educația tinereții.

La 16 Octombrie s'a serbat aniversarea a 40 ani dela nașterea M. S. Regelui Carol II-lea, prin câte o cuvântare rostită de către d-l director și elevul Moruzzi I. din clasa VII-a, după care a urmat și o mică producție literară și artistică.

La 27 Noembrie — patronul liceului ; s'a sărbătorit printr'o cuvântare a directorului și o producție școlară.

La 28 Noembrie — ora dela 12 la 1, s'a sărbătorit aniversarea unirii Bucovini, printr'o cuvântare a d-lui Orăgorovici, în care s'a arătat contribuția acestei provincii în diferite manifestări ale vieții românești.

La 1 Decembrie s'a sărbătorit Unirea Ardealului cu Vechiul

Regel. Despre acest eveniment a vorbit d-l C. Turcu, făcând și o expoziție de cărți, ilustrând epocile însemnate din dezvoltarea politică, artistică și culturală a Ardealului.

La 21 Ianuarie s'a făcut pomenirea lui I. Gh. Duca. A vorbit directorul școlii, evidențind personalitatea omului care a căzut jertfă la postul de onoare. La parastasul oficial au luat parte și profesorii.

La 24 Ianuarie s'a serbat aniversarea a 75 ani dela Unirea Principatelor. A vorbit profesorul L. Revent, arătând aportul cărturarilor în acest act. A urmat, apoi, o producție școlară.

La 19 Februarie, dela ora 12 la 1, a vorbit d-l profesor Panaitie Popovici, pentru comemorarea lui Ștefan Ciceo Pop, arătându-i personalitatea și rolul jucat în viața Romanilor de peste Carpați.

La 22 Februarie, pentru comemorarea Regelui Belgiei, a vorbit d-l profesor Al. Orăgorovici.

La 24 Martie a avut loc Festivalul pentru „Marea frescă a Ateneului Român”. A vorbit despre această operă și despre sensul ei artistic, d-l C. Turcu, însoțindu-și conținutul de protecțiuni epidiascopice.

La 29 Martie s'a serbat „ziua sădrii pomilor”, la școala Nr. 4 de băieți.

La 16 Aprilie a fost sărbătorirea ieșirii la pensie a profesorului de limba română Gheorghe Mihalescu.

Au finit cuvântări omagiale Directorul școlii și elevul Ișăcescu Gh. din clasa VII-a, cărora le-a răspuns sărbătoritul. A urmat apoi o producție școlară și la ora 1 o masă colegială la internatul liceului.

Cu această ocazie, sărbătoritul — care a fost 15 ani bibliotecarul școlii, a donat bibliotecii un birou sculptat în stil românesc, cu o placă de cristal și un fotoliu, iar muzeului regional un scrin cu mai multe serbare, precum și suma de 5.000 lei, pentru a ne cumpăra cărți de știință și literatură românească.

La 1 Mai s'a sărbătorit ziua muncii. S'a făcut o excursie pe Cernegura.

La 10 Mai, sărbătoare națională, a vorbit d-l Al. Orăgorovici.

La 12 Mai, s'a sărbătorit ziua cărții. S'a făcut o vizită ex-

pozitiilor pe clase, alcătuite de elevi, după care profesorul L. Revent a vorbit despre rolul cărții bune, iar elevii au făcut lecturi din cărțile mai de seamă.

La 17 Mai s'a serbat ziua Eroilor. S'a făcut o procesiune la cimitir. Școlile și armata au defilat.

La 8 Iunie, aniversarea Restaurației, a vorbit d-l C. Andreescu, despre Dinastie și sensul cuvântului Restaurației — precum și pentru însemnătatea ei.

Societăți școlare.

1. **Societatea de lectură a elevilor, „V. A. Trifu”,** sub conducerea d-lui profesor L. D. Roic, a ținut anul acesta 11 seдинțe — din care 8 ale cursurilor superioare și 3 ale celui inferior.

La 9 Decembrie a mai organizat un festival cu piesa de teatru „O noapte furtunoasă” de Caragiale. În această reprezentație au avut roluri: elevele Chițescu Irina și Bart Olimpia din clasa VII-a a liceului de fete și elevii noștri: Trapieș, Stark, Tomescu, Crăciun, Șerban, etc...

În seдинța dela 24 Noembrie, d-l profesor N. Borș a vorbit despre Nobel.

2. **Societatea de ajutor mutual a elevilor** are un fond de 39667 lei, deșu la bănci, din care a ajutat în cursul anului 17 elevi cu suma de 5012 lei, cu cărți, medicamente și haine. Este condusă de Pr. Vasiliu, d-l Borș și Pascu.

3. **Grupa aeronautică,** de sub conducerea d-lui N. Borș a fost reorganizată anul acesta, în urma apelului Asociației centrale. S'au recrutat 96 membri, care au deșu colizația de 40 lei, în schimb cărora li s'au eliberat înșigne și cărți de membru.

4. **Cohorta cercetașilor „Ceahlău”,** de sub conducerea d-lui N. Pascu, ajutat de d-l Jacotă — supraveghelor de ordine și alții, a avut o activitate de laudă.

a) S'a stabilit o mai strânsă legătură de prietenie și camaraderie între cercetașii patriulelor. În fiecare clasă s'a afișat un tablou de onoare al cercetașilor clasei, frumos împodobit cu deseme artistice. Cu această ocazie au fost premiați elevii mai talentați: Constantin C. II, Padusi L. III, Ionită C. 5-a, Marinaia M. VI.

b) S'au făcut sezători cercetășești reușite, cum a fost în special cea dela 10 Martie, cu un program bogat și o piesă de de teatru din viața cercetășească „Tineria cuvântului dat”.

c) O patrală de cercetași a luat parte la concursurile „Soc. Tinerimea Română” din București, reușind să ia premiile și să

facă apoi o frumoasă excursie pe Valea Jiului și a Oltului, cu celalți premiați din țară.

d) Cercetașii au luat parte la toate serbările naționale din cursul anului, culminând prin vioiciunea și sarcina ce au avut-o la Serbarea Stălpărilor.

e) Cercetașii au luat parte la împădurirea dealului Petricica, sub conducerea șefului Ocolului Gârcina.

f) Au participat — în grup restrâns la jamboreea națională dela Mamaia.

g) Șeдинțele cercetășești s'au ținut în fiecare sâmbătă dela orele 3—5.

h) Legământul cercetașilor reușii la examenul anual a fost deșu la 8 Iunie.

Orchestra și corul liceului și-au dat contribuția aproape la toate serbările școlii.

Concursuri.

Un grup de elevi a participat și reușit la „jocuri și costume naționale” cu ocazia Serbărilor Tinerimei Române.

Excursii.

În cursul și către sfârșitul anului s'au făcut câteva excursii mai mici, prin împrejurimi: la Gârcina, la Bisericiani, la Doamna.

În timpul vacanței mari s'a făcut o excursie mare cu absolvenții, sub conducerea d-lui profesor P. Popovici — însoții de d-nii Roic și Tăzăanu.

Itinerarul excursiei a fost: Piatra-N.—Borsec.—Praid.—Sovata.—Tușnad.—St. Ana.—Brașov.—Bratocea.—Plocești.—Câmpina.—Sinaia.—Bran.—Brașov.—Tg. Săcuesc.—Oltuz.—Bacău.—Piatra-N.

Descrierea amănunțită a acestei interesante excursii a fost făcută cu multă obiectivitate și cu mult spirit de observație, de către absolventul Stark Al. Lionel.

Arată importanța excursiilor din punct de vedere pedagogic, național, recreativ și distractiv. Apoi cu mult lux de amănunte și cu bogăție de interesante observații, descrie toate orașele prin care au trecut și toate lucrurile mai importante pe care le-au văzut și care au merlat reținute.

Comitetul școlar.

Pe anul școlar 1933 | 34, Comitetul a avut următoarea alcătuire: D-l V. Chițescu—director-președinte, Pr. V. Vasiliu—profesor-secretor, membrii d-nii N. Pascu, C. Manoliu, V. So-roceanu, C. Teodorescu, M. Dimitriu.

Comisia de cenzori a fost formată din d-nii Gh. Mihallescu, Eug. Dandescu, N. Ghenădescu.

Personalul ad-tiv și special al Comitetului este : Casier, d-l I. Tazlăuanu, contabil, d-l C. Turcu, apoi : V. Jacolă supra-veghetor de ordine, Gh. Dandescu efulor de secretar, Al. Grl-gorovici — custode, Alb. Cirilo — conducător al orchestrei, L. Revent bibliotecar.

Comitetul școlar are în grija sa toată întreținerea gospodăriei școlare, precum și plata personalului ad-tiv al școlii și a orelor suplimentare.

Pe lângă întreținerea localului, anul acesta a amenajat igienic closetele din aripa săngă și dreapă și a reparat radical treptele din fața școlii.

A mai ajutat un număr de elevi cu cărți și îmbrăcăminte și a făcut mari reduceri de taxe, tuturor elevilor nevoieși.

Comitetul școlar al Liceului de băieți „Petru-Rareș”
din Piatra-Neamț

CONT DE GESTIUNE

încheiat pentru timpul dela 1 Ianuarie 1933 — 31 Martie 1934

VENITURI

nr. C. M.	Denumirea Contului	Prevederi bugetare	Incasări efective
71	Donația „Lalu“	100000	—
72	Fondul donației „Lalu“	5000	4724
73	Fond de rezervă	4080	—
85	Venit din chirii	39000	37680
110	Taxe de frecvență	405000	492305
130	„ construcție	307600	338600
137	„ anuar	146900	127215
169	„ repetenții, corigenți, certificate	13880	14619
175	„ lucru manual	45000	42700
186	Salarii dela Stat	67500	—
193	Taxe solvã	2600000	2156029
207	„ exam. admittiere	520000	362910
202	„ înscriere partic.	12000	15350
218	„ exam. partic.	9425	21050
223	„ personal special	86900	79867
240	Neprvezãute	100000	98115
247	Taxe religie mozaicã	25000	20298
257	„ personal liceu	25050	25050
271	Telefon, radio	116930	116930
273	Taxe ore suplimentare	80	80
585	Taxe bibliotecii pe clasã	57885	57885
286	Fond excursiilor	18743	18743
287	Recipise depozit	2500	2500
287	Sold la 1 Ian. 1933	144852	144852
1		539251	539251
	Total general .		4916738

Președintele, **V. GHITESCU**

Cenzori { **E. Dandescu**
Gh. Mihaliescu
N. Ghenaescu

CHELTUELI

nr. C. M.	Denumirea Contului	Prevederi bugetare	CheLTUELI efective
71	Venitul donației „Lalu“	5000	4724
141	Salarii personal comitet	90000	90000
144	Reparații, întret. local și mob. liceu	300000	294838
145	Modific. liceu	—	8070
146	Fizico-Chimice	—	3224
146	Hărți — tablouri	70000	15601
146	Muzeu Regional	—	280
147	Biblioteca	—	32686
148	CheLTUELI de cancelarie	—	18844
149	Laborator	40000	3559
175	Lucru manual (materiale)	—	2345
150	Luminat liceu	37500	36684
151	Încãlzit liceu	75000	74397
152	Medicamente	5000	1569
152	Excursiuni	25000	3500
153	Premii 5145 lei, Burse 25000 lei, Ajuutoare 8625	45000	38770
154	Ajuutoare cercetașilor	—	5000
154	Anuarul liceului	17100	14533
166	Asigunare Casa Școalelor	8754	8890
166	Fond rezervã Casa Școalelor	8754	9420
167	Repetenți, corigenți, certifi.	22500	21350
168	Salarii dela Stat	2600000	2317251
197	Salarii internat	7500	7081
197	Spalãt, baie, tuns	41806	51920
198	Întreținere, rep. local și mob. internat	33780	45928
199	Încãlzit internat	18750	18658
201	Luminat internat	—	332899
205	Magazia de alimente	434578	33316
206	Hranã în bani	12000	15350
206	Examene admittiere I, V	5075	7175
211	Înscriere particulari (Cota C. C. D.)	81825	88178
216	Examene particulare	112500	111994
221	Personal special	7000	19703
240	Neprvezãute	180000	16468
246	Religie mozaicã	—	105466
254	Ore suplimentare	—	115297
255	Personal ad-tiv liceu	—	76100
270	Sume ramburabile	—	9205
271	Telefon, radio	—	9206
273	Bibliotecii pe clasã	—	144852
287	Recipise depozit	—	100000
288	Efecte publice	—	161186
289	Mandate de incasat	—	—
	Total general .		4563577

Contabil, **CONST. TURCU**

VERIFICAT
Subinspector — Contabil
T. RAUREANU

Comitetul școlar al Liceului de băieți
"Petru-Rareș" din Piatra-Neamț

B I L A N Ţ

ACTIV încheiat la 31 Martie 1934 PASIV

Denumirea Conturilor	Suma	Denumirea Conturilor	Suma
Casa	353156	Donația „Lalu”	1000000
Sume rambursabile	76100	Fond rezervă	10155
Efecte publice	1000000	Fond construcție	127215
Mandate de încasat	161186	Salarii neincasate	161186
		Fond examene partic.	9491
		” religie mozaică	8582
		” bibl. de clasă	9537
		Cont general	264278
		venituri și cheltuieli	
Total	690442	Total	690442

Președinte, V. GHITESCU Contabil, Const. Turcu

Cenzori { E. Dandescu
G. Mihaliescu
M. GhenaDESCU

10 August 934
VERIFICAT
Subinspector Contabil,
T. Răureanu

C U V Ă N T A R E A D E L A F I N E L E A N U L U I
ROȘTĂ DE DOMNUL VASILE GHITESCU — DIRECTORUL LICEULUI

Incheiem astăzi încă un an de muncă și cu el liceul nostru implinește 65 de ani de existență. Roadele pe care le-a dat în acest număr de ani, se pot vedea din alăta serii de absolvenți, dintre care unii au asiază roluri importante în diferitele domenii ale vieții sociale și, care, de călți-va ani încoace, s'au întrunți, după 15—20 ani dela absolvire, pentru a se revedea și a-și împărsăpăta astfel amintirile de pe când erau elevi, de pe când erau tineri. Căci anii tinereții sunt cei mai frumoși ai vieții și de care, orice am zice, după ce ne-am lovit de multe în viață, ne aducem cu drag aminte, fiindcă ei reprezintă anii iluziilor și ai speranțelor — chiar dacă uneori ele sunt înșelate în viața de mai târziu.

Sufletul omului este izvorul de energie al întregii sale fapturi și el este stimulul de aceste amintiri, care, desbrăcate de haina materialismului, pierdut cu timpul, rămân învăluite în nimbul poeziei, care-l încântă și-l mângâie.

O serbare ca cea de azi, în care se văd rezultatele muncii și răsplata cea mai apropiată, este totdeauna interesantă pentru copii și așteptată cu mare înfrigurare.

Și dacă variate sunt sufletele și temperamentele copiilor, variate sunt și rezultatele.

Cei ce au muncii și au biruit își primesc răsplata, iar cei ce au muncii mai puțin și au căzut învinși, au ocazia să-și dea seama de lipsurile lor, au ocazia să-și cerceteze conștiința și cu gândul la sacrificiile părinților pe deoparte—și la viitorul și roșul lor în viață pe de alta, să-și ta hotărârea și indemnul de a munci și a mulțumi de aici înainte și pe una și pe alta.

Acei ce au rămas repețenți să nu se descurajeze, ci să se pună serios pe muncă, pentru că greutățile vieții sunt tot mai mari, iar cei ce se îndesă la masa vieții sunt tot mai mulți și deci trebuie să fii bine înarmați, bine pregătiți pentru a răzbi.

Un exemplu îl avem în numărul mare de concurenți ce se prezintă la locurile vacante ce se ivesc în vre-o carieră oare-

care și în lupta înversunată ce se dă pentru ocuparea lor, adere-vindu-se meru vorba: „mulți chemați, puțini aleși”.

În școală, pe lângă cunoștințele pe care le dăm elevilor în vederea căilor spre care vor apuca mai târziu, mai propovăduim că numai prin muncă, prin cinste, dreptate și adevăr se birue și se reușește în viață. Și dacă de multe ori viața, prin crudele ei realități, desminte propovăduirea pe care o facem noi, dacă societatea ne oferă cazuri când nu locmai din cei mai buni o-cupă locurile de cinste, asta nu trebuie să ne descurajeze nici pe noi care pregătim pentru viață.—și anume pentru viața i-deală — nici pe acei care pentru moment au suferit o deziluzie. Puterile sufletului sunt nevăzute și dacă ele sunt finite meru treze și sunt bine îndrumate — pentru a nu se irosi în desert — nu se poate să nu se ajungă prin ele la biruință.

Pilda cea mai plină de învățătură în această privință ne-o dă natura. Firul plăpând de iarbă, dă la o parte sau ocolește bulgărele de pământ pus în calea dezvoltării lui și își îndeplinește menirea, datorită unor puteri de neînchipuit, însoțite de natură, după niște legi ale căror porunci sunt de neclintit.

În acest an s'au făcut unele schimbări în ce privește nota-rea și promovarea elevilor. Notarea cu calificative a fost înlo-cuită cu note, iar la finele anului s'au pus și examene, locmai pentru o mai bună selecționare a elevilor. Această măsură, luată către finele trimestrului al II-lea, dacă nu a putut avea nici o in-fluență pentru elevii silitori — ba pentru ei am putea zice că a fost chiar bine venită, — pentru cei — nu zic lenesi, dar — mai puțini silitori și în general vânători de note, această măsură a căzut ca un trăsnet.

Și aci este locul să amintim vorbele pline de înțeles pentru viață, din pilda cu fecioarele care au rămas cu candelile nea-prinse, fiindcă n'au fost pregătite cu unidelemul trebuitor: „Să fiți totdauna gata, căci nu se știe când va veni Fiul Omului”.

În adevăr, de unde cu s, i, s, care dădea media suficient, elevul trecea clasa, căci examen nu mai era, acum aceste califi-cative transformate în note pot da: 6,4,6=5³⁵; 6,4,5=5; 6,3,6=5; 6,3,5=4⁶⁰; 5,4,5=4³⁶; 5,4,5=4³³ și deci din 6 elevi cu aceleași ca-lificative, 3 promovează și 3 rămân corigenți.

Și cum ordinul este, că un elev care are la 3 materii medii inferioare lui 5 rămâne repetent, urma ca toți cei care cădeau în această categorie să fie declarați repetenți dela 1 Iunie, când s'a făcut încheierea situației trimestrului III. Noi însă, gândindu-ne că suntem într-o situație de tranziție dela o stare de lucruri la alta deosebită, ne-am adunat în conferință și am dat drumul să

întrre în examen o sumă de elevi, a căror medii erau apro-piate de 5, pentru a le da puțința să-și arate cunoștințele în examen.

Și cu toată această procedare, — părințească, am putea zice — au rămas repetenți înainte de examen 5 la cl. I, 6 la cl. II, 19 la cl. III, 14 la cl. IV, 8 la cl. V și 4 la cl. VI, după care, eu în special, a trebuit să îndur, cu o răbdare de marfir, isbucuirile și amarul multor părinți — mai ales mame — care au venit și m'au bociți și m'au rugat să-i fac scăpați pe copiii lor.

Ca om mi-am dat seamă de îndurarea acestor părinți, care poate și-au luat și bucățica dela gură ca să plătească ta-xele și să le procure cele necesare pentru a putea învăța, dar ce puteam să fac eu în fața unei situații pecceluite cu atâtea note rele — unti având asemenea note la câte 6—7 materii — de care nu puteau fi vinovați, în primul rând de căt copiii, care nu s'au silit și în al doilea rând părinți care nu s'au interesat mai aproape de ei.

După cum am mai spus, o schimbare e și la examenul de bacalaureat. De unde în ultimii ani se ușurase peste măsură, în căt l-au trecut și elemente mai slabe, acum a devenit o stavilă simțitoare în calea celor slab pregătiți, căci se dau 5 teze, la limba română, limba franceză și limba latină ori matematică și care sunt eliminatorii, iar la oral sunt examinați la limba română limba franceză, istorie și instrucție civică, geografie, filozofie și după alegere la limba latină ori matematică și șl. naturale ori fizico-chimice.

Așa fiind, atrag serioasa atențiune a părinților, ca să se intereseze de aproape de silința copiilor lor, să vie căt mai des la școală în timpul anului să vadă cum merg și să ia măsurile necesare, pentru a nu se trezi la finele anului cu o situație așa de rea, încât nu mai e nimic de făcut și a se pune și în situația umiltitoare de a cerși note sau a interveni prin fel de fel de stă-ruiști pentru a fi promovați.

Trebuie să mai scot în evidență și lipsa dela ansamblul de muzică. Cu tot apelul pe care l-am făcut ca elevii să vină re-gulat, căci și prin muzică și mai ales prin ea o școală se me-nifestă în diferite ocazii, totuși apelul meu nu a găsit ecou în sufletul multor elevi și așa se face că unti au câte 10—12 ab-sențe nemotivate.

Dacă nici la anul viitor nu voiu reuși ca pe cale pasnică să aduc pe elevi la îndeplinirea obligațiilor lor, voiu lăsa ca elevii să-și sufere pedeapsa pe care singuri și-au pregătit-o, a-dică să rămână repetenți din cauza absențelor nemotivate.

Chiar și anul acesta era să se întâmple acest lucru, dacă nu motivam din oficiu absențele care treceau peste numărul îngăduit de regulament.

Și anul acesta a fost în vigoare dispoziția ca elevii cu note rele să nu beneficieze de reduceri de taxă, dar n'am aplicat-o numai fiindcă am avut în vedere greutatea părinților.

Portul uniformii este obligatoriu și în timpul vacanței și ordinea Ministerului—după cum am arătat și părinților în consfătuirea avută, și elevilor—sunt categorice. Deci în primul rând părinții sunt rugați de a ne da sprijinul în aplicarea acestei măsuri.

Voi, elevi, intrați acumina în vacanță, sunteți liberi, dar aceeași libertate trebuie întrebuințată cu folos. Cei dela țară veți fi nevoiți poate să dați ajutor părinților în ocupațiile lor agricole, cei dela oraș, cu dare de mână, vă veți duce la băi sau la plajă pentru a vă îngriji sănătatea și a vă întări fizicul. În orice situație și ori unde vă veți găsi nu uitați că sunteți elevi și nu dați ocazie, prin purtarea voastră, să aduceți o jignire—nici școlii nici părinților și nici demnității voastre.

În orele când nu veți avea ceva mai bun de făcut luați în mână o carte, fie de studii, fie de literatură bună, care vă va răsplăti în deajuns prin folosesele care le veți câștiga.

Situația numerică a anului pe care-l încheiem astăzi se prezintă astfel :

	I	II	III	IV	V	VI	VII	Total
Inscriși	56	59	56	57	46	42	35	349
Retrași	1	2	3	1	1	8	—	16
Neprezentati	—	—	—	1	—	—	—	1
Exmatriculați	—	—	—	—	1	—	—	1
Amânați	—	1	—	2	2	2	3	10
Repetenți	5	8	21	15	10	4	—	65
Corjenți	19	24	13	25	15	15	7	114
Promovați	31	24	19	15	19	15	25	144

În privința premianților, anul acesta se aplică dispozițiile art. 181 din regulament, că cel mai bun elev vor fi distins prin premii, care se vor atribui celor dintâi 3 în ordinea clasificărilor iar celorlalți până la media 7.50 li se pot acorda mențiuni.

Îată premianții :

CLASA I. Premiul I Bădăreanu Răzvan media 8.46

” ” Purice Simion media 8.36

” ” III David Ionel media 8.24

Mențiuni : 1 Bombigher Teofil media 8.07

” 2 Tancu Leonida media 8.06

” 3 Istrati Gh. media 7.62

” 4 Covrig I. media 7.49

Nici un absent : David Ionel și Tancu Leonida.

CLASA II. Premiul I Constantinescu V. Ern. media 8.99

” ” Alexandrescu N. C. media 8.99

” III Popescu Florin media 8.26

Mențiuni : 1 Soroceanu V. D. media 8.14

” 2 Bors N. Savel media 8.07

” 3 Todiriță D. media 7.88

” 4 Stocker Victor media 7.68

” 5 Ballă C. media 7.54

Peste 21 de absente nemotivate : David Iancu corigent, Rădulescu C. repetent, Vasiliu Ionel corigent, Trifan C. repetent.

CLASA III. Premiul I Ghișescu V. media 8.55

” ” Segall Mișu media 8.34

” III Arteni Mircea media 8.06

Mențiuni : 1 Buleu Tr. media 7.99

” 2 Veisman David media 7.78

” 3 Bombigher Aur. media 7.56

Nici un absent : Ceaușescu Gh.

Peste 21 absente nemotivate : Acașandrei P., Alexandrescu Mircea, Butuc M. repetenți, Duca Al. corigent, Filimon V., Ghiorghiu T. repetenți, Grănescu Cl. corigent, Herghelieșu Viing, Iacob Victor, repetenți, Iov Corn. promovat, Onofrei Gh., Petruț I., Sandovici C., Trifan Sandu, Trofin Remus, Voicu C. repetenți.

CLASA IV. Premiul I Fischer Josef media 8.46 (admițiere 8.30)

” ” II Luca Al. media 8.41

” ” III Cramarof Serg. media 8.06

Mențiuni : 1 Cirillo Adrian media 7.85

” 2 Teodorescu C. media 7.66

” 3 Calarășu P. media 7.52

Nici un absent : Cirillo Adrian.

Peste 21 absente nemotivate : Abramovici Marcel corigent, Calz Adolf, Herman Isid, Juncu Gh. repetenți, Lapteș I., Luca Adr., Mazarini Emil, Mihaliescu Gh. corigent, Teodorescu C. promovat, Ținucă D. repetent, Vereșteanu D. corigent.

CLASA V. Premiul I Manoliu Dan media 8,51

” II Ghilescu N. media 8,26
 III Rosentzweig Dorel media 7,90

Mențiuni : 1 Ganciu N. media 7,81

” 2 Manoliu Șerb. media 7,76

Peste 21 absențe nemotivate : Crețu I. Gh., Dușescu Radu repetenți, Herghelegiu D., Herghelegiu L. corigenți, Herghelegiu Sol. promovat, Moscovici Perel corigenți, Negru Leiba promovat, Postol N., Priscearu C., repetenți, Vicol Pavel promovat.

CLASA VI. Premiul I Albu Gh. media 9,17 (cea mai mare din liceu)

” II Lazaride Gh. media 8,18

” III Chirileanu Dec. media 8,15

Mențiuni : 1 Grimberg Iancu media 7,51

Nici un absent : Covrig Nec.

Peste 21 absențe nemotivate : Catz Iosef promovat, Dediu Cristian repetenți, Herghelegiu Aur. promovat, Langmantel Șulem corigenți, Salomia Dorin amănât, Vintea Eug. repetenți.

CLASA VII. Premiul I Stark Lionel media 8,71

” II Isăcescu Gh. media 8,67

” III Teodorescu Iustin media 7,87

Mențiuni : Bourreau Aurel soc. lectură și cercetări
 Trapeț Iulius soc. lectură și jocuri.

Nici un absent : Gheorghiu Ioan.

În calculul mediei generale intră și dexteritățile pe lângă materiile de studiu. Cum însă unii elevi se disting în mod deosebit la aceste dexterități și în alte feluri de activitate în legătură cu școala, noi trebuie să-i menționăm, căci această menționare poate fi un imbold pentru dezvoltarea și desăvârșirea unor talente sau înclinări înăscute.

Așa fiind, acordăm mențiune următorilor elevi :

CLASA I — Acatrinii Gh. desen, Ailincăi I. caligr., insectar, Bădărenu Răzvan gimnastică, soc. lectură, insectar, Bombigher Teodil, Covrig Gh., Covrig I. insectar, David J. caligrafie, desen, insectar, Herghelegiu Litm., Honcu Paul, Istrati Gh., Marcovici Avr. insectar, Panaltescu Tr. expoz. cărți, Popovici Virgil, Preotu Pavel, Romașcanu Filip, insectar, Șapira Salo muz. insectar, Goțesman Meier, Veintraub Leon, muzică, Merlă Gavril soc. lectură, Purice Sim. gimnastică.

CLASA II — Alexandrescu Marius caligr., desen, orch., soc. lectură, terbar, Beral D. Lazăr terbar, Bors I. Savel caligr., desen, muzică, gimnastică, Chirileanu Tod. expoz. cărți, Cligher Israel terbar, Constantinescu Em. muzică, gimnastică, terbar,

Constantiniu C. caligr., desen, muzică, soc. lectură, terbar, expoz., Costescu Gh. desen, David Iancu, Freier Bem. Georgescu R. M. terbar, Halden Virg. soc. lect. terbar, Lăzărescu Al., Lubnitchi C., Niculescu Mirc., Papposilr Gh. Solir, terbar, Platon Gh. gimnast. terbar, Poli H. Mih. terbar, Popescu Flor. muzică, orch., soc. lect., Soroceanu D. terbar, gimnast., Sulciner Aur. terbar, Tausingher J. muzică, orch., Todiriță D. caligrafie.

CLASA III — Arteni Mircea muzică, gimnast., soc. lectură, Buleu Tr. muzică, soc. lectură, Duca Al. muzică, gimnastică, Feinștein Nelu expoz., Ghelase V. muzică, Ghilescu V. muzică, gimn., soc. lectură, Grimberg J. expoz., Iov. Corn. muzică, soc. lectură, Manoliu V. expoz., Pisan Al., Podust Leon muzică, Leca T., Olteanu Mirc., Segal Mișu soc. lectură.

CLASA IV — Calarășu P. desen, muzică, jocuri, soc. lect., expoz., Cirillo Adr. muzică, jocuri, Cramarof Serg., Fișer Iosef expoz., Luca Al. desen, muzică, soc. lectură, expoz., Roșu T., Segal Dor. expoz., Teodorescu C. soc. lect., expoz., Verșescu Șt. joc, soc. lectură, expoz., Solir Gh. joc, soc. lect., Crețu C., Carpen V., Merăuță M. joc.

CLASA V — Ganciu N. muzică, expoz., Ghilescu N. desen, muzică, orchestr., soc. lect., expoz., Manoliu D. muzică, expoz., Manoliu Șerb., Covrig C. expoz., Cires Aurel, Ionifă C., Vasilescu M. sport, Matasă Al., Valdman Iacob expoz., Crețu Gh., Tarălungă V. jocuri.

CLASA VI — Albu Gh. desen, muzică, expoz., Abramovici I., Catz Iosef expoz., Chirileanu Dec. soc. lectură, expoz., Grimberg I. muzică, expoz., Gutman H. gimn., expoz., Mihaliescu Paul muzică, soc. lect., expoz., Negru Eug. muzică, Marhoala M. gimn., soc. lectură, Coman I. soc. lect., Herghelegiu A. gimn., Lazaride Gh. sport.

CLASA VII — Bujor N., Gheorghiu I. soc. lect., Chendler Avr., Eșanu C. soc. lect., expoz., Fray Henric expoz., Galaction I. muzică, jocuri, soc. lect., Matasă Em. muzică, Isăcescu Gh., Stark I. soc. lect., expoz., Teodorescu Just. desen, soc. lect., expoz., Crăciun C., Carpen H. soc. lect., Tomescu Marin, Trapeț Iul., Hendingher C. jocuri, soc. lect., Șerban Mircea, Letter Rom. soc. lect., Bordet Nec. joc.

Și acum mă adresez vouă, care terminând liceul, vă luați drumul în lume. O umbră de dutoșie ne învăluie sufletul că vă despărțiți de noi, dar și de bucurie că ați terminat o muncă și vă avântați acum pe propriile voastre aripi.

Cunoștințele și îndemnul pe care vi le-am dat noi în acești 7 ani vă servesc de temelie pentru ceea ce veți clădi voi de

aici înainte, până veți ajunge să construiți complect edificiul vieții voastre, edificiu care va fi mai mare sau mai mic, mai frumos sau mai urit, după munca pe care veți depune-o și după calitățile cu care v'a înzestrat natura.

După cum am spus și anul trecut, viața în realitatea ei se prezintă din ce în ce mai grea, și pentru a-i birui greutățile vă trebuie mari sforțări — și nu de o clipă — ci zi de zi, cu o tenacitate necintită. Trebuie să puneți înainte voința hotărâtă de a învinge, de a izbui, și nu se poate ca, mai curând ori mai târziu, să nu culegeți roadele sforțărilor voastre.

Voi aveți marele avantaj al finereții pline de avânt, de speranțe și de iluzii, care toate au agrațiiul dar de a răscoli puterile sufletului și ale întregii ființe omenești.

Mergeți dar cu încredere în puterile voastre și în steau călăuzitoare a destinelor voastre și din partea școlii vă urez să vă fie încununată de isbândă munca pentru fericirea voastră, pentru mulțumirea părinților și mândria noastră, și pentru binele neamului.

Înainte de a termina aduc colegiale felicitări d-lui profesor Grigorovici că și-a luat doctoratul în istorie, aduc mulțumiri colegilor pentru munca depusă întru propășirea școlii și pentru toată atmosfera de bună înțelegere între noi și pentru sprijinul pe care mi l-au dat în conducerea acestei instituțiuni.

Mulțumesc personalului administrativ pentru răvna pusă în îndeplinirea datoriei și pentru ajutorul pe care mi l-a dat în toate împrejurările.

Mulțumesc Comitetului școlar pentru concursul ce mi l-a dat în buna gospodărire a liceului, în îndeplinirea lipsurilor și a înbușăcățiilor trebuitoare bunei sale funcționări.

Mulțumesc autorităților care ne-au dat sprijinul ori de câte ori a fost nevoie.

Mulțumesc d-voastră tuturor care ați luat parte la această serbare, care nu este numai a noastră ci și a d-voastră.

Să strigăm acum: Trăiască liceul „Petru-Rărescu”, trăiască profesorii și elevii, cu părinții lor, trăiască România.

SITUAȚIA ȘCOLARĂ A ELEVILOR LICEULUI LA FINELE ANULUI ȘCOLAR 1933-34 (cu completările făcute după examenul din Sept. 1934)

Clasa I-a, profesor diriginte V. Niculescu

Nr. crt.	E L E V I I	S i t u a ț i a î n	
		I u n i e	S e p t e m b r i e
1	Acatrinei N. Gheorghies	Promovat	
2	Ailincăi T. Ion	"	
3	Aronovici V. Soli	Corigent rom., ist., muzică	Repetent
4	Balmuși I. Dumitru	Repetent	
5	Bădăreanu E. Răzvan	Promovat	
6	Bombigher I. Teofil	"	
7	Catz D. Friederich	"	
8	Colbeci S. Georgel	"	
9	Copel S. Isac	"	
10	Covrig V. Gheorghie	"	
11	Covrig V. Ioan	"	
12	Crefu N. Const	corigent română	Promovat
13	David Gh. Ionel	Promovat	
14	Dediu Pavel Dumitru I.	Corigent istorie	Promovat
15	Dumbrăveanu V. Gh.	"	
16	Făinaru B. F. S. Iancu	"	
17	Făinaru I. Silviu	Promovat	"
18	Gheorgescu I. Gh. Mircea	"	
19	Gheorghiu P. Dumitru	"	
20	Golesman P. Maier	Corigent matematică	Promovat
21	Hercovici H. Eliaman	Promovat	
22	Honcu Al. Paul	"	
23	Ilimia C. Emil	"	
24	Ilimodia N. Neclai	Corigent română, istorie	Repetent
25	Iosub I. Eugen	Corigent rom., ist., calcigr.	Promovat
26	Istrati I. Gheorghie	Promovat	
27	Kampel I. Eduard	"	

Nr. crt.	Situatia în	
	Iunie	Septembrie
E L E V I I		
28	Lauter M. Jean	Promovat
29	Leventis D. Gheorghe	Corigent română, istorie Promovat
30	Leibenzon B. Villi	Corig. română, ist., muzică
31	Marcovici M. Abraham	Promovat
32	Matasă D. Dumitru	Corig. ist., mat., muzică
33	Marlă V. Gavril	Promovat
34	Moraru D. Stefan	Corigent matematică
35	Munteanu Gh. Ioan	Promovat
36	Negru H. Dulu	Corigent Română
37	Panaitescu Gh. Traian	Corigent română, franceză
38	Pintilie C. Mihai	Repetent
39	Piso Em. Neculai	Corigent română
40	Popovici G. Aristide	Promovat
41	Popovici I. Virgil	Corigent matematică
42	Preutu St. Pavel	Promovat
43	Purice S. Simion	"
44	Roman D. Ignat	"
45	Romascanu D. Filip	"
46	Stariz I. Herman	Repetent
47	Schapira H. Salo	Promovat
48	Sferduschi D. Gh.	Repetent
49	Stefanovici P. Mihai	Corig. rom., mat., muzică
50	Surei I. Moritz	Promovat
51	Tancu Gh. Leonida	"
52	Ușerovici M. Bernard	Repetent
53	Vaintraub I. Leon	Promovat
54	Velea I. Neculai	"
55	Vintea N. Const.	Corigent rom., franceză
56	Zilberbus I. Villi	Corigent franceză Promovat
Clasa II-a, prof. diriginte Viorica Vasilco-Niculescu		
1	Alexandrescu O. Marius	Promovat
2	Ambrozie I. T. Tiberiu	Repetent
3	A Pachitel C. Gh.	"
3	Arton Gh. Titel	Corigent română, istorie
5	Avram I. Avram	Corigent română, matem. Promovat
6	Bălă Gh. Const.	"
7	Beral D. Lazăr	Corigent română, matem. Promovat

Nr. crt.	Situatia în	
	Iunie	Septembrie
E L E V I I		
8	Beral H. Lazăr	Repetent
9	Bors N. Ioan Savel	Promovat
10	Catz I. Hari	Corigent franceză, mat.
11	Catz D. Leon	Corigent română
12	Catz L. Moisă	Corig. franc., mat., muzică
13	Chirileanu S. Todică	Promovat
14	Chirilescu N. Ioan	Repetent
15	Cligher M. Israel	Corigent română
16	Cohn A. Carol	" matematică
17	C-linescu I. Dragoș-Petre	Promovat
18	Constantinescu V. Emil	"
19	Constantiniu N. Const.	"
20	Costescu M. Gheorghe	Amănat în Sept.
21	Cretu C. Dumitru	Corigent franceză, istorie
22	David Sm. Iancu	" rom., franceză
23	Fischer B. Iosel	" rom., franc., muz.
24	Freier I. Bernhard	Promovat
25	Gavrizi I. Mircea	Corigent franceză
26	Georgescu I. Radu-Mih.	Promovat
27	Gheorghiu Gh. Radu	Promovat
28	Halden Gh. Virgil	Corigent română, muzică
29	Iliescu I. Iancu	Promovat
30	Iliesohn M. Meier	Corigent istorie, matem.
31	Lăzărescu Serb. Alex.	Promovat
32	Leibovici L. Avram	Corig. mat. desen, muzică
33	Leonte C. Ioan	Corigent muzică
34	Lubienischi Alf. C-lin	Promovat
35	Lupovici H. Wolf Isidor	Repetent
36	Mihalache C. Const.	Promovat
37	Nastasă V. Vasile	Corigent franceză, istorie
38	Nențanu E. Iancu Șmil	" matem.
39	Nica N. Gavril	" rom. franceză
40	Niculescu Al. Mircea Al.	" franceză, mat.
41	Panțiru V. Const.	Repetent studii și frecev. Promovat
42	Platon M. Gheorghe	"
43	Poli Sp. Haralambie Mih.	"
44	Popescu I. Florian	Retras
45	Popovici I. Florin Ioan	"
46	Rădulescu C. Const.	Repetent

Nr. cr.	Situatia in		
	Iunie	Septembrie	
E L E V I I			
47	Rogin I. Ilie	Corigent franc., istorie	Promovat
48	Rotoru D. Vasile	Retras	
49	Soroceanu V. Dimitrie	Promovat	
50	Papa-Sofir Gh. Const.	Corigent românã	Promovat
51	Stoicher V. Petru Victor	Promovat	
52	Sulciner I. Aurel	"	
53	Tausinger S. Jean	"	
54	Todiriță zis Păunaș V. D.	"	
55	Vasiliu Gh. Ionel	Corigent istorie, matem.	Repetent
56	Văideanu I. Const.	" românã, franc.	Promovat
57	Veisman N. Bernhard	Promovat	
58	Vranceanu C. Gh.	"	
59	Trifan D. Constanțin	Repetent studii, frecv.	
Clasa III-a, profesor diriginte I. Gh. Vasilco			
1	A Anuței I. Vergiliu	Corigent francezã, mat.	Promovat
2	A Casandrei Gh. Petru	Repetent studii, frecv.	
3	Alexandrescu D. Mircea	"	
4	Arteni Sp. Mircea	Promovat	
5	Asmarandei C. Gheorghe	Retras	
6	Bombiger I. Aurel	Promovat	
7	Bulu V. Traian	"	
8	Burduja Gh. Gheorghe	Corigent românã, francezã	Promovat
9	Butuc Gh. Mihai	Repetent	
10	Ceausescu Gh. Gh.	Corigent matem., muzică	Promovat
11	Davidovici Fr. Salo	Promovat	
12	Duca Al. Alexandru	Corigent rom., matemat.	Promovat
13	Făinaru B. Moisă Lupu	Corigent istorie, matem.	"
14	Fabul J. Vill	Repetent	
15	Feinștein A. Nelu	Promovat	
16	Filimon V. Vasile	Repetent	
17	Gheorghiu Gh. Tudor	Repetent studii, frecv.	
18	Gheorghiu Gh. Vasile	Repetent	
19	Ghelase Al. Vasile	Corigent fizică, naturale	Promovat
20	Gherșin Fr. Lupu	Corigent fizică, naturale	Promovat
21	Ghilescu V. Vasile	"	
22	Grămescu I. Clement	Corigent matem., fizică	Promovat
23	Grimberg L. Jean	Promovat	
24	Gulman T. Leon	"	

Nr. cr.	Situatia in		
	Iunie	Septembrie	
E L E V I I			
25	Herescu M. Florin	Retras	
26	Herghelieghiu C. Virgil	Repetent studii, frecv.	
27	Herșcovici H. Bercu	Promovat	
28	Iacob I. Victor	Repetent studii, frecv.	
29	Himiei C. Const.	Repetent	
30	Iov V. Corneliu	Promovat	
31	Kell V. Alfred	"	
32	Lang I. Iosub	Corigent latinã, matemat.	Promovat
33	Lecca N. Teodor	"	
34	Lindenstein I. Bercu	"	
35	Manoliu C. Vlad	Corigent muzică	Promovat
36	Mărgăritescu Corn. Vict.	Promovat	
37	Merăuță C. Neculai	Repetent	
38	Munteanu V. Vasile	Corigent francezã	Promovat
39	Negrus N. D.	Promovat	
40	Oileanu St. Mircea	Repetent	
41	Onofrei Gh. Gh.	Repetent	
42	Pancu V. Gh.	Retras	
43	Petruf Pr. Ioan	Repetent studii, frecv.	
44	Pisam I. Alexandru	Corigent mat., deexam	Promovat
45	Podust I. Leonid	Corigent francezã	"
46	Sandovici I. Const.	Repetent	
47	Sculariu V. D.	"	
48	Segall L. Mișu	Promovat	
49	Sferdinschi D. D.	Repetent	
50	Serban C. Virgiliu	"	
51	Trifan Gh. Sandu	Repetent studii, frecv.	
52	Trofin N. Remus	"	
53	Taranu V. Gheorghe	Corigent fiz.-chim., muzică	Promovat
54	Vasiliu N. Const.	Repetent	
55	Veisman H. Avr. David	Promovat	
56	Voicu D. Const.	Repetent studii, frecv.	
Clasa IV-a, profesor diriginte N. Borș			
1	Abramovici I. Marcel	Corig. chimie, muzică	Promovat
2	A Petroaie L. Ioan	Corig. franc., mat., muzică	"
3	Arghirescu N. Const.	Repetent	
4	Bolezatu I. Ioan	Corig. franc., matem.	Promovat
5	Brasoveanu I. Gheorghe	Promovat	
6	Butim E. Benoni	Corig. matematicã	Promovat

Nr. crt.	Situatia in	
	Iunie	Septembrie
E L E V I I		
7	Calapăr D. Gheorghe	Repetent
8	Calarasu St. Petru	Promovat
9	Carpan I. Vasile	Corig. română, mat., desen
10	Caiz St. Adolf	Repetent studii și frec.
11	Căciuleanu A. Constantin	Promovat
12	Chelaru V. Gheorghe	Neprezentat
13	Cirillo Al. Adrian	Promovat
14	Cojocaru C. Gheorghe	Corigent franceză
15	Covrig V. Vasile	Corigent franceză
16	Cramanov I. Sergiu	Promovat
17	Crețu I. Constantin	Repetent
18	Dorreanu D. Izac	"
19	Făhăriu I. Marcel	Corig. fizico-chimice
20	Fabbel I. Alzic	Promovat
21	Filimon V. Virgil	Repetent
22	Fischer H. Josef	Promovat
23	Gavrilescu M. Gheorghe	Corig. franceză
24	Glodureanu C. Const.	Repetent
25	Grigoraș I. Neculai Gh.	Promovat
26	Hascalovici R. Leon	Corig. franc., mat., desen
27	Hărăbtor N. Laurențiu	Repetent
28	Herman Șap. Isidor	"
29	Ionescu C. Constantin	"
30	Juncu Gh. Gheorghe	"
31	Juster S. Davis	Promovat
32	Kriegler N. Maier	Corig. franceză
33	Laptes M. Ioan	" română, franc.
34	Lazarovici A. Meier	Repetent
35	Livizeanu Marin-Aureliu	"
36	Luca N. Adrian	Corig. franc. matem.
37	Luca I. Alexandru	Promovat
38	Mazarini Gh. Emil	Corig. franc., matem.
39	Măndru C. Constantin	Promovat
40	Merăuța Gh. Mihai	Corig. franc., istorie
41	Mihaliescu C. Gheorghe	"
42	Miron C. Ioan	" franceză
43	Neculau V. Victor	Repetent
44	Rosu I. Theodor	Corig. desen
45	Rolenberg F. Leon	Promovat

Nr. crt.	Situatia in	
	Iunie	Septembrie
E L E V I I		
46	Sața C. Constantin	Corig. geogr. matem.
47	Segal M. Dav.	Repetent
48	Solir Gh. Popa Solir	Promovat
49	Slavăr Gh. Ionel	Repetent
50	Stelian Gh. Stelian	Corig. română, istorie
51	Teodorescu C. Const.	Promovat
52	Trifan I. Mihai	Corig. franc. matem.
53	Tinucă Al. Dumitru	Repetent
54	Ușerovici M. Gustavian	Corig. franceză
55	Verdeanu C. Aurel	Retras
56	Verșteanu D. Dumitru	Corig. franceză
57	Verșescu Gh. Ștefan	Promovat
Clasa V-a, profesor diriginte Pr. V. Vasiliu		
1	Andronic I. Aurel	Corig. matematică
2	Avram B. Maier	" germană
3	Barhad Str. Bernhard	" istorie, matem.
4	Bumbu V. Mihai	Repetent
5	Cireș Gh. Aurel	Promovat
6	Constantinescu A. Traian	Corig. ist., fiz.-chim.
7	Covrig N. Constantin	Repetent
8	Crețu I. Gheorghe	"
9	Dăscălescu I. Alexandru	Promovat
10	Dumitru M. Teodor	Corig. fizico-chimice
11	Dușescu N. Radu	Repetent
12	Ganciu I. Niculai	Promovat
13	Ghișescu V. Neculai	"
14	Gogu I. Constantin	Corig. istorie
15	Grințescu T. Gheorghe	Repetent
16	Hanganu V. Gheorghe	Corig. germană, mat.
17	Hercovici I. David	Corig. istorie
18	Hercovici M. Leibu	Corig. germană, ist.
19	Hercovici M. Solomon	Promovat
20	Ionită C. Constantin	Corig. chimie, mat.
21	Ivascu Gh. Constantin	Promovat
22	Levenis D. Mihail	Corig. germană
23	Luca N. Neculai	Amânat
24	Manoliu C. Dan	Promovat

Nr. crt.	E L E V I I	S i t u a t i a i n	
		I u n i e	S e p t e m b r i e
25	Manoliu C. Șerban	Promovat	
26	Matasă I. Alexandru	"	
27	Matei V. Mihai	Amănat	Repetent
28	Moga V. Dumitru	Promovat	
29	Moscovici M. Perifti	Corig. germ., chimie	Promovat
30	Munteanu C. Mihai	Repetent	
31	Negru H. Leiba	Promovat	
32	Negrus N. Neculai	Repetent	
33	Podoleanu Gh. Mihai	Promovat	
34	Popovici V. Traian	"	
35	Postoi Gh. Neculai	Repetent	
36	Prisacariu Gh. Constantin	"	
37	Rosențvaig I. Dorel	Promovat	
38	Silvestru Gh. Erimia	"	
39	Șerban N. Constantin	Examniculat p. frecevent.	
40	Turnea T. Ernil	Retras	
41	Țară lungă I. Vasile	Promovat	
42	Vasilescu C. Mircea	Corig. germană, mat.	Promovat
43	Vicol D. Pavel	Promovat	
44	Vintea N. Mihai	"	
45	Waldman I. Iacob	"	
46	Tiniț Constantin	Repetent	

Clasa VI-a, profesor diriginte Al. Grigorovici

Nr. crt.	E L E V I I	S i t u a t i a i n	
		I u n i e	S e p t e m b r i e
16	Covaci Gh. Constantin	Promovat	
17	Corig N. Neculai	"	
18	Dăscălescu Gh. Neculai	Retras	
19	Dedu V. Cristofor	Repetent	
20	Ghenadescu N. Neculai	Amănat în Septemv.	Promovat
21	Grinberg A. Iancu	Promovat	
22	Grinberg H. Martin	Promovat	
23	Gulman T. Herșcu	Corig. română, franc.	Promovat
24	Hascalovici R. Heinrich	"	
25	Herghelegiu C. Aurel	Corig. matem. fizico-chim.	"
26	Iacob I. Simion	Promovat	Promovat
27	Iliesohn M. Osiias	Corig. franceză	Promovat
28	Langmantei M. Șulem	Promovat	
29	Lazaride N. George	Corig. română, fiz.-chim.	Promovat
30	Livescu I. Ioan	Promovat	
31	Mancaș Gh. Mihai	Retras	
32	Mihaliescu G. Paul	Promovat	
33	Negru S. Eugeniu	"	
34	Nusăm R. Heinic	Repetent	
35	Popovici C. Gheorghe	Retras	
36	Rotenberg S. Aron	"	
37	Salomia Gh. Dorin	Amănat	Promovat
38	Șnilovici N. Leon	Promovat	
39	Vehberg I. Friederich	Corigent română	Promovat
40	Vintea N. Eugen	Repetent	
41	Vurgăț M. Don	Corig. mat. fiz.-chim.	Promovat
42	Marinoae V. Mihai	Corig. română, mat.	"

Clasa VII-a, profesor diriginte L. D. Roic

1	Adamescu Al. Mihai-Alex.	Corig. română	Promovat
2	Asmarandei C. Ioan	Promovat	
3	Belincințu C. Dan	"	
4	Bercovici I. Zigmund	"	
5	Bercu M. Manase	Amănat în Sept.	Promovat
6	Bordel Gh. Neculai	Promovat	
7	Bourneau C. Aurel	"	
8	Bujor N. Neculai	"	
9	Carpen H. Haralambie	"	

**Rezultatul examenului de admitere în clasa I-a
ținut în sesiunea Iunie 1934.**

Nr.	E L E V I I	Media	Observ.
1	Șmliovici Nisel	6,00	Admis
2	Popescu I. Viorel	5,00	"
3	Leibovici L. Ific	4,67	Respins
4	Mendel Haim-Samuel	7,67	Admis
5	Sulâm S. Carol	6,00	"
6	Papadane Aurelian	6,00	"
7	Roic I. Mircea	9,00	"
8	Nutu Eugeniu	7,33	"
9	Rolenberg Raehmil	8,00	"
10	Vahntraub Aristide	8,67	"
11	Zahman L. Aron	8,33	"
12	Lubieneschi Gheorghe	7,67	"
13	Leibovici Mater	7,67	"
14	Bordeianu Gheorghe	7,00	"
15	Marcovici Marlin	8,33	"
16	Kendler Zisu	7,33	"
17	Luca I. Mircea Ioan	7,33	"
18	Popovici I. Lucian	7,33	"
19	Mucenicu Petru	6,33	"
20	Gervescu Neculai	6,33	"
21	Kesișian Bedros	6,67	"
22	Leventis Trasiivulo	7,00	"
23	Balan Eduard	5,67	"
24	Vicol D. Alexandru	7,00	"
25	Păslaru Coman Const.	5,00	"
26	Bololan Nudaș	6,33	"
27	Grescenko Neculai	7,33	"
28	Alexandrescu A. Const.	5,67	"
29	Beral H. Marcel	5,67	"
30	Lăcătușu Gheorghe	4,00	Respins
31	David Gh. Ștefan	5,67	Admis
32	Manole I. Vasile	4,67	Respins
33	Dabija Octavian	5,00	Admis
34	Romanescu St. Cicerone	5,33	"
35	Romanescu Al. Gh.	7,33	"

Nr. crt.	E L E V I I	Media	Observ.
36	Măcărescu Gh. Gh.	7,67	Admis
37	Ungureanu N. Gav.	5,33	"
38	Mendel Eugeniu	4,67	Respins
39	Maier Gheorghe	4,33	"
40	Maier Petru	3,33	"
41	Chascalovici R. Saul	4,67	"
42	Vicol Aurel	4,33	"
43	Vasiliiu Gr. Constantin	5,33	Admis
44	Tomescu R. Emil	5,33	"
45	Cofocea I. Gheorghe	5,67	"
46	Struminger Moişă Iosub	8,33	"
47	Haiden Gh. Gheorghe	7,67	"
48	Matei Dumitru D-tru	4,33	Respins
49	Bercu Albert	6,00	Admis
50	Ciubotaru V. Mihai	5,33	"
51	Grimberg Sandu	4,67	Respins
52	Negrescu D. Voinea	7,00	Admis
53	Olaru Vasile	3,00	Respins
54	Dănilă S. Gheorghe	9,00	Admis
55	Mircea Ionel	—	Retras
56	Scutaru I. Vasile	6,33	Admis
57	Enea D. Dumitru	5,00	"
58	Vasiliiu D. Ioan	7,00	"
59	Brasoveanu P. Vasile	7,67	"
60	Mendel Aristide	8,33	"
61	Lauter Matei	4,67	Respins
62	Faingold Heinrich	5,67	Admis
63	Vainștain Sorin Paul	8,67	"
64	Filipsohn S. Filip	7,00	"
65	Chiriță V. Valeriu	8,00	"
66	Oană D. Vasile	7,67	"
67	Stăhne V. Dumitru	7,00	"
68	Găină Florin	8,00	"
69	Strulovici Solo	6,33	"
70	Gutman T. Vili	5,33	"
71	Zagăr M. Leizer	7,67	"
72	Alcaz Teofil	5,67	"
73	Podhorodefci Em. Mihail	7,33	"
74	Zabel Petru	5,00	"

Nr. crt.	E L E V I I	Media	Observ.
75	Văideanu D. Ștefan	5.00	Admis
76	Nechita D. Dimitrie	—	Absent
77	Nicuța V. Mihai	5.00	Admis
78	Ungureanu Șum Const.	6.35	"
79	Pavel Constantin Covrig	5.67	"
80	Stoica P. Ioan	7.35	"
81	Zvartci Constantin	6.35	"
82	Vasilii V. Paul	7.67	"
83	Lazăr Gh. Aurică	—	Eliminat
84	Grințescu Neculai	4.35	Respins
85	Alanasiu I. Aurelian	4.35	"
86	Spiridonescu Vasile	3.00	"
87	Constantinescu Gh.	7.67	Admis
88	Segal Samoil	5.35	"
89	Duculescu F. Mihai	7.00	"
90	Bercu Haim	6.35	"
91	Iacoboaia D. Ov. Ion	9.00	"
92	Gabur Gh.	5.00	"
93	Rogin I. Mihai	4.00	Respins
94	Bogdăneanu Gh. Const.	4.67	"
95	Vasilii C. Constantin	7.35	Admis
96	Bulhăru Mircea	7.00	"
97	Ivașcu Ioan	6.67	"
98	Matei I. Dumitru	4.35	Respins

Președintele, V. Chițescu

Secretar, Constantin Turcu

Membrii comisiei
 N. Bors
 M. Rotaru
 I. G. Vasileco
 Dr. V. Crețulescu

Rezultatul examenului de admitere în clasa I-a,
făcut în sesiunea Septembrie 1934

Nr. crt.	E L E V I I	Media	Observ.
1	Ivașcu Gh. Ioan	5.00	Admis
2	Secară I. Vasile	4.00	Respins
3	Grințescu E. Nec.	6.35	Admis
4	Dăbija V. Octav	5.00	"
5	Papadane A. Aurelian	5.00	"
6	Strulovici L. Salo	—	Respins
7	Popovici I. Vasile	—	Respins
8	Ungureanu Șum V. C.	7.35	Admis
9	Leiba A. Sami	—	Absent
10	Vasilii D. Neculai	6.00	Admis
11	Faingold L. Henric	6.35	Absent
12	Negrea V. Mihai	7.00	Admis
13	Averescu P. Const.	—	"
14	Văideanu D. Ștefan	6.00	Absent
15	Balan Eduard	7.00	Admis
16	Alcaz Gh. Teofil	7.67	"
17	David Gh. Ștefan	8.00	"
18	Matei D. Dumitru	7.67	"
19	Vasăi V. Vasile	6.67	"
20	Zabăi I. Petru	4.35	"
21	Alexandrescu A. Const.	5.00	Respins
22	Grimberg L. Sandu	7.67	Admis
23	Segal B. Samuel	5.67	"
24	Alupoale V. Ștefan	8.00	"
25	Covrig C. Const.	7.35	"
26	Lupescu I. Raymond	6.35	"
27	Segal L. Avram	—	Respins
28	Cojocariu Mihai	5.00	Admis
29	Beral Marcel	6.67	"
30	Coman D. Mihai	6.67	"
31	Popescu I. Viorel	4.67	Respins
32	Gerescu N. Neculai	6.35	Admis
33	Ioan I. Mircea	5.00	"
34	Aronescu Gh. Const.	4.35	Respins
35	Matei I. Dumitru	6.35	Admis

Nr. crt.	E L E V I I	Media	Observ.
37	Hascalovici Saul	6.35	Admis
38	Bercu D. Albert	6.67	"
39	Corbu I. Const.	6.35	"
40	Tomescu R. Emil	7.00	"
41	Keșiștan H. Bedros	8.35	"
42	Bercu I. Haim	6.35	"
43	Romanescu S. Cicerone	8.67	"
44	Hfode I. Neculai	4.00	Respins
45	Lăcătușu Gh. Gh.	4.00	"
46	Burlui V. Gheorghe	5.35	Admis
47	Nicuță Mihai	7.00	"
48	Piso E. Eugen	7.00	"
49	Șmilovici A. Nisel	6.67	"
50	Balan P. Oliviu-Octav	6.00	"
51	Bololan K. Nudaș	6.35	"
52	Zvarici I. Const.	6.67	"
53	Vasiliu Gr. Const.	6.67	"
54	Gabur Gh. Gh.	—	Absent
55	Ciobotaru V. Mihai	5.35	Admis

Președinte, V. Ghițescu

Secretar, C. Turcu

Membrii comisunii
 N. Bors
 I. G. Vasileco
 M. Rotaru
 Dr. V. Cretulescu

Situația g̃-lă numerică a examenului de admitere în cl. I-a

SESIUNEA	Clasa	Prezențați	Reușiți	Respinsi
Iunie 1934	I	98 ¹⁾	77 ²⁾	21 ³⁾
Septembrie 1934	I	54 ¹⁾	42	12

1) 75 elevi dela oraș și 24 dela țară; ortodoxi 72, mozaici 26; 9 fii de agricultori, 50 fii de funcționari și intelectuali, 23 fii de comercianți, 15 fii de meșterși, 3 fii de proprietari.
 2) 25 reușiți cu media sub 6 — din care 18 Români.
 3) 21 respinși — din care 13 Români, 4) 36 elevi sunt prezențați a doua oară.

Rezultatul examenului de admitere în clasa V-a,

sesiunea Mai 1934

Nr. crt.	E L E V I I	Media	Observ.
1	Bumbu V. Vasile	4.20	Respins
2	Donea C. Const.	4.70	"
3	Solomon Emil	5.05	"
3	Stoian Mircea	6.00	Admis
5	Zamfirescu Petru	4.40	Respins

Președinte, V. Ghițescu

Secretar, C. Turcu

Membrii comisunii
 A. A. Rotundu
 Al. Grigorovici
 N. Pascu
 C. Andreescu

T A B L O U

de elevii înscriși pentru examenul de admitere în clasa V-a — sesiunea Iunie 1934

Nr. crt.	E L E V I I	Media	Observ.
1	Trifan I. Ioan	5.00	Respins
2	Teodorescu C. Const.	7.35	Admis
3	Grigoraș T. Nec.	6.60	"
4	Călarăsu Petru	6.50	"
5	Manole C. Alexandru	6.20	"
6	Pește I. Alexandru	5.00	Respins
7	Costescu Ilie	4.80	"
8	Cirillo Adrian	7.25	Admis
9	Feibel I. Atzic	5.85	Respins
10	Taubman Artur	4.45	"
11	Cramarof Sergiu	7.65	Admis
12	Iuster I. Davis	7.65	"
13	Căciuleanu Const.	6.50	"
14	Sofir Gh. Papa Sofir	6.60	"
15	Trofin C. Const.	5.50	Respins

Nr. crt.	E L E V I I	Media	Observ.
16	Negojiă Gh. Nicolae	6.10	Admis
17	Brasoveanu I. Gh.	7.25	"
18	Verșescu Ștefan	6.45	"
19	Luca I. Alexandru	7.60	"
20	Fischer Iosef	8.30	"
21	Măndru C. Const.	7.40	"
22	Casian Valeriu	6.85	"
23	Rotenberg L.	6.00	"
24	Ionașcu Ernil	6.00	"

Președinte, V. Ghilescu

Secretar, C. Turcu

Membri
comisiunii

A. A. Rotundu
Al. Grigorovici
N. Pascu
C. Andreescu

T A B L O U

de candidații înscriși la examenul de admitere
în clasa V-a — sesiunea Septembrie 1934.

Nr.	E L E V I I	Media	Observ.
1	Abramovici Marcel	6.85	Admis
2	Apetroaie Ion	6.10	"
3	Alașău Const.	4.80	Respins
4	Berall Abraham	6.00	Admis
5	Bogdăneanu Gh. Gh.	6.05	"
6	Butum Benoni	6.80	"
7	Calapăr D. Mihai	6.00	"
8	Carp Dionisie	4.30	Respins
9	Carp Vasile	7.00	Admis
10	Cojocaru Gheorghe	6.55	"
11	Covrig V. Vasile	6.50	"
12	Donea C. Const.	5.30	Respins

Nr.	E L E V I I	Media	Observ.
13	Făinaru I. Marcel	6.65	Admis
14	Feibel Alzic	6.90	"
15	Gavrilescu Gheorghe	6.05	"
16	Harabagiu Heinrich	4.10	Respins
17	Hascalovici Leon	6.65	Admis
18	Kriegler Maler	7.10	"
19	Laptes M. Ion	5.25	Respins
20	Luca N. Adrian	5.50	"
21	Mazarini Gh. Emil	6.20	Admis
22	Miron Ion	7.05	"
23	Pește Gh. Alexandru	6.00	"
24	Roșu Theodor	6.65	"
25	Saffa C. Const.	4.80	Respins
26	Socsea Mihai	6.00	Admis
27	Solomon Emil	6.00	"
28	Timofte I. D-tru	4.85	Respins
29	Trifan Ion	6.00	Admis
30	Trifan Mihai	6.50	"
31	Trofin C. C-tin	6.00	Absent
32	Userovici Gustav	6.00	Admis
33	Verșteanu D-tru	6.00	"
34	Zamfirescu V. Petru	4.70	Respins
35	Botezatu I. Ion	6.20	Admis
36	Taubman Artur	5.30	Respins

Președinte, V. Ghilescu

Secretar, C. Turcu

Membri
comisiunii

A. A. Rotundu
Al. Grigorovici
N. Pascu
Aurora Andrei

Situația ță-lă numerică a examenelor de admitere în cl. V-a

SESIUNEA	Clasa	Prezenți	Reușiți	Respinsi
Mai 1934	V	5	1	4
Iunie 1934	V	24	18	6
Septemv. 1934	V	36	25	11

SITUAȚIA EXAMENELOR PARTICULARE

Comisia

Nr. crt.	Profesorii	Materia pe care o predau	Observ.
1	Pr. V. Vasiliu	Religia	
2	L. Revent	România	
3	I. Gh. Vasilco	România,	
4	V. Chițescu	Latina, Elina	
5	C. Andreescu	Franceza	
6	Aurora Andrei	Franceza	
7	L. D. Roic	Germană, Filozofia	rez. Sept.
8	A. A. Rotundu	Germană, Filozofia	
9	P. Popovici	Dreptul	
10	N. Pascu	Geografia	
11	N. Bors	Matematica	
12	Ioan Tazlăuanu	Fizico-chimie	
13	Dr. M. Iurașcu	Șt. Naturale	
14	V. Niculescu	Higiena	
15	Alb. Cirillo	Desemn. Caligrafie	
16	Gh. Cheorghiu	Muzica	
17	V. Chițescu	Gimnastica	
18	Const. Turcu	Președintele Secretar	

Elevii particulari

Nr. crt.	ELEVII	Situația în	
		Iunie	Septembrie
	Clasa I-a		
1	Bălușescu C. Gh.		Neprez.
2	Cărlă Gr. Vasile		"
3	Chelaru Dumitru		"
4	Jinga Gheorghe	Repetent	Retras
5	Manole Grigore		"
6	Maier Edmund		"
7	Nevschi Pantelimon		Neprez.

Nr. crt.	ELEVII	Situația în	
		Iunie	Septembrie
8	Petrescu Benoni	Promovat	Promovat
9	Schneider Abraham	Corig. geogr., naturale, des.	Promovat
10	Tanase Constantin	Promovat	Promovat
11	Chibotaru Eremia	Promovat (în Mai)	
12	Covataru Mircea		Retras
	Clasa II-a		
1	Chelaru I. Dumitru		Neprez.
2	Cohn H. P. Sandu	Corigent matematică	Promovat
3	Dutu Gheorghe	Promovat	
4	Hanzel Iaroslav	"	
5	Lupu Romulus	Amănat	
6	Olaru Gh. Constantin		Transf. la gimn
7	Stambler M. Avram	Corigent matematică	Retras
8	Chibotaru Eremia		Repet. abs.
9	Isacsohn H. Mendel		Promovat
	Clasa III-a		
1	Delho Bella		Retras
2	Marian Neculai		Neprez.
3	Reiss Ari	Promovat	
4	Sigler Carol		Neprez.
5	Suceveanu V. Gh.		Retras
6	Pancu H. Gheorghe	Promovat	
7	Asmarandei Gh.		Repetent
	Clasa IV-a		
1	Adamescu Alex.		Promovat
2	Atanasiu C. Const.	Corig. română, geogr., des.	"
3	Bălușescu C. Const.	Corig. istorie, geogr.	Retras
4	Berall Avram	Corig. rom., geogr.	Promovat
5	Bogăneanu Gh.	Promovat	
6	Casian Valeriu	"	
7	Costescu Ilie	"	
8	Dragomir C. Nic.	Corig. rom., ist., desen	Promovat
9	Gicovanu Ilie	Corig. rom., istorie	"
10	Labis Neculai	Promovat	
11	Mihaliescu Neculai	Corig. rom., mat., muzică	Promovat
12	Matricăla Gheorghe		"

Nr. crt.	Situatia in	
	Iunie	Septembrie
E L E V I I		
13	Popescu Gh. Const.	Promovat
14	Tanase C. Gheorghie	Corig. franceză, matem.
15	Taubman Artur	Promovat
16	Trifan I. Ion	Promovat
17	Saftencu Gh. D-tru	Corig. franceză, ist., des.
Clasa V-a		
1	Averescu Ion	Retras
2	Borș Gheorghie	Neprezentat
3	Crețu N. Const.	Promovat
4	Cuțuc Gh. D-tru	Repetent
5	Demetrescu Alex.	Retras
6	Feingold Carol	Promovat
7	Iliescu Aurel	Neprezentat
8	Turnea Emil	Neprezentat
Clasa VI-a		
1	Arsenescu M.	Promovat
2	Boureanu Emil	Repetent
3	Dumitroț Dumitru	Promovat
4	Falut Avram	Corig. română, franceză
5	Iliescu Aurelian	Neprezentat
6	Ionescu Ion	Neprezentat
7	Livescu Ion	Promovat
8	Marinescu Eugen	Retras
9	Nusem Heinrich	Repetent
10	Popovici C. Gh.	Corig. română, matem.
11	Popovici Gh. Gh.	Corig. română, naturale
12	Roller Isaac	Corig. matem., gimnastică
13	Rotenberg Aron	”
14	Precuparu Socrat	Neprezentat
15	Simșa L. Nicu	Promovat
16	Dascălescu Neculai	Repetent
17	Baraf A. Iancu	Retras
Clasa VII-a		
1	Adamescu I. Gh.	Promovat
2	Andrei Neclai	Repetent
3	Baltag Octavian	Promovat

Nr. crt.	Situatia in	
	Iunie	Septembrie
E L E V I I		
4	Buharu Emanoil	Promovat
5	Carligeanu Saul	”
6	Diaconia Gheorghie	Promovat
7	Crețu Gh. Ion	Corigent germană
8	Feingold Mann	Promovat
9	Gheorghiu Mircea	Corig. rom., geogr.
10	Grimberg Josef	Corig. rom., geogr.
11	Hanganu Dumitru	Promovat
12	Macovei Haralambie	Corig. rom., geogr.
13	Parpucea Mihai	Promovat
14	Vararu Constantin	”

**Situatia generală numerică a elevilor particulari
sesiunea Mai, Iunie, Septembrie 1934**

E L E V I I	C l a s e							Total
	I	II	III	IV	V	VI	VII	
Inscrși	12	9	7	17	8	17	14	84
Promovați direct.	3	4	2	7	1	5	10	32
Promovați prin corig.	1	1	1	9	1	3	3	18
Repetenți	1	1	1	1	1	4	1	9
Retrași	1	1	1	1	2	2	1	11
Neprezențați	4	1	2	1	3	3	1	15
Transferați								1
Total promovați 50, din care Români 37, Evrei 13.								

Examine sumare

Suceveanu V. Gh. a depus examen sumar de clasa I-a și a fost declarat admis.
Casiian Valeriu și Gicoveanu Ilie au depus examen sumar de clasa III-a și au fost declarați admiși.

Examine de diferență

Iliescu Constantin a depus examen de diferență, dela școala comercială la liceu, pentru clasa I-a și II-a și a fost declarat admis.
Calapăr D. Mihai, a depus examen de diferență dela seminar la liceu, pentru clasele V-VII și a fost declarat respins.

REZULTATUL EXAMENULUI DE BACALAUREAT

Sesiunea Iunie 1934 (comisia la liceul din Roman)

Președinte Leca Moraru)

Nr. crt.	Candidații admiși la examenul de bacalaureat	Calificativul sau nota
1	Bujor N. Neculai	6,60
2	Carpen H. Haralambie	6,80
3	Eșanu I. Constantin	6,00
4	Gheorghiu Gr. Ion	6,00
5	Ișăcescu Gh. Gh.	6,40
6	Mereuță A. Const.	6,40
7	Teodorescu Iustin	7,10
8	Starck D. Lionel	6,90

Sesiunea Septemvrie 1934 (comisia la liceul din Bacău)

Președinte Al. Popovici)

1	Bercovici I. Zigmund	6,00
2	Bordel Gh. Neculai	6,50
3	Boureanu C. Aurel	6,60
4	Bulnaru V. Emanoil	6,00
5	Crăciun I. Constantin	6,10
6	Elisei Beniamin	6,80
7	Faingold Mannu	6,00
8	Frey Ernie	6,10
9	Grimberg Iosef	6,00
10	Ionescu I. Alexandru	6,00
11	Iuster S. Ariel	6,30
12	Malasă Emil	6,10
13	Pârpucea Mihail	6,00
14	Stopler Șulem Mendel	6,00
15	Trapel Iulius	6,00

Situația generală numerică a candidaților la bacalaureat

Candidații	Iunie	Septemvrie
Prezențiați	24	30
Reușiți	8	15

Reușiți, total 25: ortodoxi 15, mozaici 8.

Din regulamentul școlar.

Inscrieri.

- 1) Pentru examenul de admitere în clasa I de liceu, sunt două sesiuni: între 21-24 Iunie și între 1-4 Septemvrie. Inscriserile se fac până în ajunul examenelor (adică până la 20 Iunie și până la 1 Septemvrie).
 - 2) Pentru examenul de admitere în clasa V-a de liceu sunt două sesiuni: între 21-24 Iunie și 7-12 Septemvrie. Inscriserile se fac până în ajunul examenelor.
 - 3) Inscriserile în liceu, a elevilor de orice clasă, se fac între 25-31 August. (Pentru cei care au de trecut examene de corectură și examene de admitere, după așșarea situației; iar pentru repelenți după aceștia).
 - 4) Inscriserile la examenele particulare de o clasă sau de două se fac între 1-30 Octomvrie.
 - 5) Inscriserile la bacalaureat se fac prin direcția școlii unde candidatul a absolvit liceul.
- Pentru candidații din seriile anterioare, inscriserile se fac până în seara zilei de 31 Mai — pentru sesiunea Iunie și până în seara de 31 August — pentru sesiunea Septemvrie.
- Pentru absolvenții în curs, inscriserile se fac până în ziua de 20 Iunie sau 10 Septemvrie.

Acte pentru inscrierea în școală.

Orice cerere de înscriere trebuie să fie însoțită de acte. Pentru clasa I-a, 1) certificatul sau adeverința că a terminat școala primară, 2) actul de naștere, 3) actul de boleză, 4) actul de vaccin, 5) actul de cetățenie.

Pentru toate celelalte clase, aceleași acte, numai că în locul adeverinței sau certificatului de școală primară, vor aduce certificatul ultimei clase promovate.

Pentru examenul de admitere la fel.

Pentru examenul de bacalaureat, certificatul de absolvirea liceului (pentru seriile anterioare) și actul de naștere.

Taxe școlare.

Orice elev trebuie să plătească taxe școlare.
La examenul de admitere în clasa I-a 80 lei, la examenul de admitere în clasa V-a 150 lei.

Pentru înscrierea în liceu vor plăti taxa ce se fixează anual de către Comitetul școlar și Ministerul Instrucțiunii.

Taxa se plătește în două rate — una la înscriere și alta după Crăciun.

Cei ce au motive de reducere sau scutire, vor face cerere cu certificat de stare materială sau alte dovezi, odată cu înscrierea. Tot așa vor face și elevii particulari și candidații la bacalaureat.

Frecventarea elevilor.

Din cauza absențelor nemotivate un elev poate rămânea repetent, oricât de bun ar fi la studii.

Dacă un elev face 21 absențe nemotivate, în cursul anului, este eliminat din școală.

Un astfel de elev se poate reinscrie, după 3 zile dela eliminare, dacă își ia obligația (dimpreună cu părințele sau corepondentul său) că nu va mai lipsi. În acest caz i se motivează 4 absențe din cele 21 de nemotivate.

Dacă elevul mai face din nou încă patru absențe nemotivate, se elimină definitiv. Dacă la finele anului un elev are 21 absențe nemotivate, capătă nota nereglată la frecvență și este declarat repetent.

Certificate.

Pentru obținerea unui certificat de clasa I, II, III, V, VI, elevul va face o cerere și va plăti o taxă de 50 lei la Comitetul școlar. (Cererea se timbrează cu 9 lei, iar certificatul cu 16 lei).

Pentru obținerea unui certificat de absolvirea cursului inferior (4 clase) sau a cursului superior (7 sau 8 clase), în afară de cele de mai sus, la cerere se va anexa: o recipisă de 50 lei plătită la Ad-ția financiară pentru cursul inferior sau o recipisă de 100 lei plătită la Ad-ția financiară, pentru cursul superior.

Pentru diploma de bacalaureat se va plăti: 50 lei la Comitetul școlar, 80 lei la Ad-ția financiară pe seama Casei Școlarelor și 20 lei la Casa de Depuneri, pe seama Ministerului de Instrucție, tot prin Ad-ția financiară.

CUPRINSUL

Paș.

Constantin Turcu : Anuarul școlar în slujba cunoașterii regiunii 5

PARTEA I-a

Vasile Ghiteșcu : Profesorul Gh. Mihaliescu 11

Constantin Turcu : Un călător francez, acum un veac, prin județul Neamț : J. A. Vaillant 17

Dimitrie Hogea : Contribuțiuni pentru un istoric al Mănăstirii Durăul 59

Petru Gheorghesa : Urme de rotacism pe Valea Bistriței și două legende necunoscute despre Ștefan cel Mare 65

Joachim Botez : Casa cu oleandri 69

George Juvara : Două scrisori inedite (a lui Emil Costinescu și Al. Odobescu) 75

Gh. Ungureanu : Fabrica de hârtie a lui Gheorghie Asachi, dela Petrodava 83

Al. Grigorovici : Expedițiile Regelui Sobieski în Moldova și ținutul Neamțului 89

M. Cojocaru : Perspectivele arheologiei preistorice în județul Neamțu 109

Gh. Ungureanu : Mănăstirea Pionul sau Schitul Hângul și ruinele Palatului Creților Cantacuzini 115

Constantin A. Stoide : Mănăstirea Runcu 133

	<u>Pag.</u>
Pr. C. Matasă ;	149
Constantin Turcu ;	159
Vânătorii Pietrii	
Biblioteca liceului de băieți din Piatra-Neamț	

PARTEA II-a

Cronica anului școlar pe anul 1933-34	173-184
Organizarea liceului, Corpul didactic, Personalul ad- itiv Conferințele școlare, Localul liceului, Material didactic, Muzeul regional Cozla, Biblioteca, Internatul, Activi- tatea extrașcolară a elevilor și a profesorilor, Socie- tăți școlare, Excursii, Comitetul școlar.	
Contul de gestiune pe timpul 1 Ian. 1933—31 Martie 1934	185-188
Cuvântarea dela finele anului, a d-lui V. Ghițescu director	189-196
Situația școlară a elevilor liceului	197-207
Examine de admitere în clasa Ia	208-212
Examine de admitere în clasa V-a	213-215
Situația elevilor particulari	216-219
Examinele de bacalaureat	220
Din Regulamentul școlar	221-222
